fondată in 1895
bpt
serie nouă

george eliot

middlemarch

★★★

GEORGE ELIOT
MIDDLEMARCH
★★★

Ilustraţia copertei: *Adrian Ionescu*

GEORGE ELIOT
MIDDLEMARCH
★★★
ROMAN

TRADUCERE DE EUGEN B. MARIAN

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI ●1977

EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI.

CARTEA A CINCEA

MÂNA MOARTĂ

Cap. XLIII

E-un cap de mare preţ: cu drag sculptat,
de veacuri multe-n fildeş prea-ales;
Nimic deşert, ovalul nobil, pur,
înveşnicit de darnice frumuseţi.
Şi-acesta-i tot un vas costisitor,
cu-abil desen, pentru ochi de stăpân;
vedeţi, surâs perfect – ce minunat
Curat Faenza! Poate-mpodobi
o masă cu decor foarte bogat

Dorotea pleca rareori de-acasă fără soţul ei, dar câteodată trecea singură în trăsură prin Middlemarch, pentru treburi mărunte: cumpărături, sau acţiuni filantropice, asemenea oricărei doamne cu anumită avere, care locuieşte la trei mile depărtare de oraş. Două

zile după scena petrecută pe aleea Tiselor, se hotărî să folosească un asemenea prilej pentru a-l vedea, dacă era posibil, pe Lydgate, şi să afle de la el dacă într-adevăr soţul ei vădea vreo schimbare îngrijorătoare a simptomelor, stare pe care o ascundea de ea, şi dacă stăruise să afle adevărul cu privire la boala lui. Aproape că încerca un sentiment de vinovăţie, cerând de la altcineva informaţii despre soţul ei, dar teama de a nu cunoaşte realitatea – teama de o ignoranţă din pricina căreia ar fi putut să devină nedreaptă sau aspră – îi înlătura orice ezitare. Era convinsă că în mintea soţului ei se produsese o criză: chiar de-a doua zi domnul Casaubon începuse să-şi sistematizeze după o nouă metodă însemnările, metodă pe care o asociase în chip neobişnuit cu îndeplinirea planului său. Sărmana Dorotea se vedea nevoită să facă apel la mari rezerve de răbdare.

Să fi fost ceasurile patru când trăsura trase în faţa casei lui Lydgate din Lowick Gate; Dorotea ar fi preferat să-l fi înştiinţat din timp, îndoindu-se acum dacă-l va găsi sau nu acasă. Şi, într-adevăr, doctorul era plecat.

— Doamna Lydgate este acasă? întrebă Dorotea, care, pe cât ştia, nu o văzuse niciodată pe Rosamunda, dar îşi amintea de căsătoria lor.

— Da, doamna Lydgate este acasă.

— Dacă-mi permite, voi intra să stau de vorbă cu dânsa. Te rog să o întrebi dacă mă poate primi – dacă o poate primi, câteva minute, pe doamna Casaubon.

După ce servitoarea se duse să transmită mesajul, Dorotea auzi zvon de muzică printr-o fereastră deschisă – câteva note cântate de un glas bărbătesc şi apoi un pian ţâşnind în cascade de sunete. Dar pianul amuţi brusc şi apoi servitoarea se întoarse, spunând că doamna Lydgate va fi fericită să o primească pe doamna Casaubon.

Când se deschise uşa odăii de primire şi Dorotea intră în încăpere, se produse un fel de contrast, destul de frecvent în viaţa de ţară; pe vremea când obiceiurile oamenilor de ranguri diferite erau mai puţin omogenizate ca astăzi. Să-i lăsăm pe cei care se pricep să ne spună exact ce fel de rochie purta Dorotea în zilele acelea de toamnă blândă – dintr-un material subţire, alb, lânos, moale la pipăit şi la privit. Totdeauna părea că este proaspăt spălat şi că păstrează iz de ierburi dulci – totdeauna se înfăţişa ca o mantie cu mâneci croite cu totul altfel decât indica moda. Totuşi, dacă ar fi intrat în scenă dinaintea unui public cufundat în tăcere,

interpretând rolul Imogenei[1] sau al fiicei lui Cato[2], rochia ar fi putut să pară de ajuns de potrivită; mişcarea braţelor şi a gâtului era plină de graţie şi demnitate; iar pe părul ei despărţit simplu printr-o cărare la mijloc, şi deasupra ochilor candizi, boneta rotundă si largă ca un sac, hărăzită pe atunci femeilor, părea o găteală la fel de firească precum e nimbul de aur pe care-l numim aureolă. Pentru cei doi spectatori aflaţi de faţă, intrarea unei eroine de dramă nu ar fi putut trezi mai mult interes decât sosirea doamnei Casaubon. În ochii Rosamundei, ea reprezenta una din acele divinităţi rurale care nu se amestecau cu muritorii de rând din Middlemarch, şi cele mai neînsemnate elemente ale purtării sau înfăţişării ei erau demne de a fi studiate; pe lângă aceasta, Rosamunda mai trăia satisfacţia că şi doamna Casaubon avea prilejul de a o studia pe ea. Ce folos să fii fermecătoare, când nu te văd cei care te-ar putea aprecia cu competenţă? Şi de când Rosamunda primise cele mai măgulitoare complimente în conacul lui *Sir* Godwin Lydgate, avea deplină încredere în impresia pe care trebuia neapărat s-o facă asupra oamenilor de obârşie aleasă. Dorotea îi întinse mâna cu obişnuita şi simpla ei amabilitate şi se uită cu admiraţie la frumoasa mireasă a lui Lydgate – dându-şi seama că, la oarecare distanţă, stătea în picioare un tânăr care-i apăru doar ca o siluetă conturată într-un unghi mai îndepărtat. Acest *gentleman* era prea preocupat de prezenţa unicei femei existente pentru el în încăpere, pentru a reflecta asupra contrastului dintre cele două – un contrast care desigur că ar fi fost izbitor pentru un observator calm. Amândouă erau înalte şi aveau ochii la fel de scăpărători; dar imaginaţi-vă blondul copilăresc şi uluitoarea cunună de cosiţe a Rosamundei, rochia ei de un albastru pal, cu o croială şi un şic atât de desăvârşite încât nicio creatoare de modele nu ar fi putut-o privi fără emoţie, împodobită cu un guler larg, brodat, al cărui preţ, era de sperat că îl vor ghici toţi privitorii, şi cu mânuţele ornate după cuviinţă cu inele, faţă-n faţă cu acea prezenţă riguros controlată şi sigură de sine, care reprezintă substitutul costisitor al simplităţii.

— Vă mulţumesc foarte mult că mi-aţi îngăduit să vă întrerup, spuse imediat Dorotea. Aş dori mult să-l văd pe domnul Lydgate, dacă se poate, înainte de a mă întoarce acasă, şi speram că mi-aţi putea indica unde e de găsit sau, eventual, să-mi permiteţi să-l

[1] Personaj din *Cymbeline* de Shakespeare (n.t.).

[2] Marcia, fiica lui Cato, personaj din tragedia *Cato* de Joseph Addison (1672-1719) (n.t.).

aştept, dacă credeţi că se înapoiază curând.

— Este la Spitalul Nou, răspunse Rosamunda, şi nu ştiu precis cât de curând se va întoarce acasă. Dar pot trimite după el.

— Îmi daţi voie să plec eu să-l aduc? interveni Will Ladislaw, făcând un pas înainte.

Îşi luase pălăria, mai înainte ca Dorotea să fi intrat. Obrajii ei se îmbujoraseră de surprindere, totuşi îi întinse mâna cu un zâmbet de incontestabilă plăcere, adresându-i-se:

— Nu ştiam că eşti dumneata; nu mă gândeam că o să te văd aici.

— Pot să mă duc la spital să-i spun domnului Lydgate că doreşti să-l vezi? întrebă Will.

— Am rezolva mai repede trimiţând trăsura după el, răspunse Dorotea, dacă ai fi atât de amabil să-i transmiţi vizitiului această însărcinare.

Will se îndreptă spre uşă, când Dorotea – în a cărei minte fulgeraseră într-o clipită multe amintiri înlănţuite, se întoarse în grabă şi rosti:

— Mulţumesc, o să mă duc chiar eu. Vreau să ajung acasă fără să pierd niciun minut. O să trec cu trăsura pe la spital, ca să-l văd pe domnul Lydgate acolo. Vă rog să mă scuzaţi, doamnă Lydgate. Vă sunt nespus de îndatorată.

Fără îndoială, mintea ei se fixase asupra vreunui gând răsărit subit, şi Dorotea părăsi odaia dându-şi doar vag seama de tot ce se afla în jurul ei – abia dacă era conştientă că Will îi deschisese uşa şi-i oferise braţul ca s-o conducă până la trăsură. O luă de braţ, dar nu scoase un cuvânt. Will se simţea destul de sâcâit şi abătut şi, la rândul lui, nu găsi nimic de spus. O ajută în tăcere să se urce în trăsură, îşi luară la revedere şi Dorotea se depărtă.

În cele cinci minute de drum până la spital avu timp să facă o sumedenie de reflecţii cu totul noi pentru ea. Hotărârea ei de a pleca şi graba de a părăsi odaia izvorâseră din impresia neaşteptată că ar fi însemnat un fel de înşelăciune dacă ar fi permis în mod deliberat ca între ea şi Will să se creeze orice fel de relaţii pe care să nu fie capabilă a le menţiona soţului ei, mai ales că însăşi încercarea de a-l căuta pe Lydgate era o treabă ce trebuia să fie ascunsă.

În mintea ei se conturase clar doar această motivare; dar fusese îmboldită şi de o jenă nedefinită. Acum, stând singură în trăsură, îi reveneau în auz notele cântate de glasul bărbătesc şi sunetele

pianului ce-l acompania, pe care nu le remarcase prea mult în momentul respectiv; şi se trezi gândindu-se cu oarecare uimire că Will Ladislaw îşi petrecea timpul cu doamna Lydgate, în absenţa soţului acesteia. Dar nu se putu stăpâni să nu-şi amintească faptul că şi cu ea petrecuse un număr de ore în împrejurări similare, aşa că de ce ar fi fost ceva nepotrivit în întâmplarea aceea? Will se înrudea însă cu domnul Casaubon şi era o persoană faţă de care ea se simţea obligată să se arate amabilă. Totuşi, se iviseră unele semne care poate s-ar fi cuvenit să justifice aversiunea resimţită de domnul Casaubon faţă de vizitele făcute de vărul său, în absenţa lui. „Poate că am greşit în multe privinţe“, îşi spuse biata Dorotea, în vreme ce lacrimile i se rostogoleau pe obraji, trebuind să şi le şteargă grabnic. Se simţea năpădită de o confuză nefericire şi imaginea lui Will, care i se înfăţişase atât de limpede până atunci, era alterată în chip misterios. Dar trăsura se oprise la poarta spitalului. Peste câteva minute se plimba alături de Lydgate în jurul răzoarelor, şi sentimentele ei redobândiră puternicul imbold care o făcuse să-l caute pe doctor pentru întrevederea aceea.

Între timp, Will Ladislaw se frământa şi ştia de ajuns de clar din ce motiv. Avea puţine şanse de a o întâlni pe Dorotea; şi pentru prima dată se ivise o şansă care-l pusese într-o poziţie defavorabilă. Nu numai că, aşa cum se întâmplase şi până atunci, persoana lui nu reprezenta preocuparea ei supremă, dar îl mai şi văzuse în împrejurări în care risca să-i dea impresia falsă că nici ea nu ar constitui suprema lui preocupare. Se simţea zvârlit la o incalculabilă depărtare de ea, în mijlocul cercurilor de middlemarchezi care nu făceau parte din viaţa ei. Dar nu el purta vina; desigur, de când închiriase o locuinţă în oraş, îşi făcuse cât mai multe relaţii posibile, situaţia lui cerându-i să cunoască pe oricine şi orice. Lydgate merita într-adevăr să fie frecventat, mai degrabă decât oricare altă persoană din vecinătate, şi se nimerise să aibă o soţie muzicală, care era întrutotul vrednică să i se facă vizite. Acesta era întregul tâlc al situaţiei în care Diana pogorâse în chip prea neaşteptat asupra adoratorului său. O întorsătură umilitoare a situaţiei. Will îşi dădea seama că nu s-ar fi aflat acum în Middlemarch dacă nu ar fi fost la mijloc Dorotea, şi totuşi, poziţia lui în oraş ameninţa să-l despartă de ea prin acele bariere ale convenţiilor uzuale care se dovedesc mai nefaste pentru menţinerea unui interes reciproc, decât întreaga distanţă dintre Roma şi Marea Britanie. Era destul de lesne să sfidezi prejudecăţile

create în jurul rangului şi a platformei sociale şi materializate sub forma unei scrisori tiranice trimise de domnul Casaubon; dar prejudecăţile, asemenea obiectelor mirositoare, au o existenţă dublă, în acelaşi timp solidă şi subtilă – solidă ca şi piramidele, subtilă ca şi cel de-al douăzecilea ecou al unui ecou, sau ca amintirea unor zambile care au înmiresmat cândva tenebrele. Temperamentul lui îl înzestrase pe Will cu antene fine pentru a sesiza prezenţa subtilităţilor: un bărbat cu percepţii mai stângace nu ar fi intuit, cum o făcuse el, că pentru prima dată în mintea Doroteei fulgerase impresia că libertatea desăvârşită manifestată faţă de el căpăta o aparenţă oarecum nepotrivită, şi că tăcerea ivită între ei când o condusese până la trăsură avea un fior glacial. Poate că, împins de ura şi gelozia lui, Casaubon insinuase faţă de Dorotea că Will alunecase pe scara socială mai prejos de ei. Naiba să-l ia pe Casaubon!

Will intră iar în salon, îşi luă pălăria şi, în timp ce se îndrepta spre doamna Lydgate, care se aşezase la măsuţa ei de lucru, spuse cu un aer iritat:

— Muzica sau poezia totdeauna suferă un şoc fatal când sunt întrerupte la mijloc. Pot veni într-altă zi ca să sfârşim interpretarea ariei: *Lungi dal caro bene?*[1]

— Voi fi fericită să învăţ melodia, zise Rosamunda. Dar recunoşti, sunt sigură, că am avut parte de o întrerupere foarte frumoasă. Chiar te invidiez pentru relaţia dumitale cu doamna Casaubon. E foarte inteligentă? După înfăţişare, aşa pare.

— Ca să fiu sincer, nu m-am gândit niciodată la asta, răspunse Will, posac.

— Un răspuns identic mi-a dat Tertius când l-am întrebat prima dată dacă e frumoasă. La ce vă gândiţi oare voi, bărbaţii, când vă aflaţi în prezenţa doamnei Casaubon?

— La ea, ripostă Will, căruia nu-i displăcea să o provoace pe fermecătoarea doamnă Lydgate. Când cineva vede o femeie desăvârşită, nu se gândeşte niciodată la calităţile ei – e conştient de prezenţa ei, şi atâta tot.

— Am să fiu geloasă când Tertius se va duce la Lowick, rosti Rosamunda, făcând gropiţe în obraji şi vorbind cu o detaşare aeriană. După ce o să se întoarcă acasă, n-o să se mai gândească deloc la mine.

— Până acum, vizitele la Lowick nu par să fi avut acest efect

[1] *Departe de comoara scumpă (it.) (n.t.).*

asupra lui Lydgate. Doamna Casaubon e prea diferită de alte femei, pentru ca bărbaţii să facă vreo comparaţie.

— Înţeleg că-i eşti un admirator devotat. Presupun că o vezi des.

— Nu, spuse Will, aproape îmbufnat. De obicei adorarea este mai degrabă o chestiune de teorie, decât de practică. Eu însă o practic în mod excesiv, tocmai în perioada aceasta; trebuie într-adevăr să plec, cu tot regretul.

— Te rog să mai vii într-o seară; domnului Lydgate îi va face plăcere să asculte muzică, iar mie nu-mi produce prea mare bucurie când nu e şi el de faţă.

Când soţul ei se întoarse, Rosamunda îi spuse, stând în faţa lui şi ţinându-l cu amândouă mâinile de gulerul paltonului:

— Domnul Ladislaw se afla aici şi mă acompania când a venit doamna Casaubon. A părut cam necăjit. Crezi că i-a displăcut că l-a văzut în casa noastră? Fără îndoială că poziţia ta este cel puţin egală cu a lui – indiferent ce relaţii are cu Casaubonii.

— Nu, nu; trebuie să fie altceva la mijloc, dacă a părut într-adevăr necăjit. Ladislaw este un soi de ţigan; nu dă doi bani pe lux şi pe bogăţie.

— Când nu face muzică, nu e totdeauna foarte agreabil. Ţi-e simpatic?

— Da; cred că este un băiat bun – cam împrăştiat şi *bric-à-brac*[1], dar eu ţin la el.

— Ştii, cred că o adoră pe doamna Casaubon.

— Sărmanul nefericit! exclamă Lydgate, zâmbind şi trăgându-şi nevasta de urechi.

Rosamunda simţea că începe să cunoască o mulţime de lucruri despre lume; mai cu seamă descoperise – ceed ce, în anii adolescenţei nici n-ar fi putut concepe altfel decât ca pe o tragedie tulbure în costume de epocă – că femeile, chiar şi după măritiş, ar putea face cuceriri şi subjuga bărbaţi. Pe vremea aceea, tinerele doamne din provincie, chiar dacă erau educate în pensionul doamnei Lemon, citeau prea puţină literatură franceză, dincolo de Racine, iar ziarele şi tipăriturile publice nu aruncaseră încă magnifica lor lumină actuală asupra scandalurilor iscate în viaţa reală.

Totuşi, vanitatea – când dispune integral de mintea unei femei şi i se lasă o zi întreagă ca să tot lucreze – poate înălţa construcţii vaste pe temelia unor sugestii neînsemnate, mai ales dacă e vorba

[1] Talmeş-balmeş (fr.) (n. t.).

de ideea unor cuceriri imprecise. Ce încântare, să poţi prinde sclavi în mrejele tale, în timp ce domneşti pe tronul căsătoriei, având alături, ca prinţ consort, un soţ bun – de fapt el însuşi un captiv – iar robii să-şi înalţe privirile, în veci fără nădejde şi probabil pierzându-şi odihna, iar dacă pe deasupra îşi pierd cumva şi pofta de mâncare, cu atât mai bine! Dar idila Rosamundei se rotea deocamdată îndeosebi în jurul prinţului ei consort, şi îi ajungea că se desfăta cu supunerea lui asigurată. Când doctorul exclamă: „Sărmanul nefericit! “ îl întrebă, cu o curiozitate jucăuşă:

— De ce spui aşa?

— Păi ce poate face un bărbat când se apucă să adore pe una dintre voi, sirenele? Doar să-şi neglijeze munca şi să se încarce cu note de plată.

— Sunt sigură că tu nu-ţi neglijezi munca. Te duci mereu la spital, sau vizitezi pacienţi săraci, sau te gândeşti la vreo ceartă între doctori, iar pe urmă, acasă, ai chef numai să stai cu privirea aplecată asupra microscopului şi fiolelor tale. Mărturiseşte că ţii la lucrările astea mai mult decât la mine.

— Nu ai atâta ambiţie încât să doreşti ca soţul tău să fie ceva mai răsărit decât un doctoraş din Middlemarch? întrebă Lydgate, lăsându-şi mâinile pe umerii soţiei şi aruncându-i o privire gravă, dar plină de afecţiune. O să te pun să înveţi pasajul meu favorit dintr-un poet vechi:

„De ce trufia ni se zbate-atât,
Spre-a fi uitată? Ce folos avem
Scrisul să-l înălţăm, durând ceva
Demn de citit şi lumea fermecând?“

Ceea ce vreau eu, Rosy, e să-mi fac scrisul vrednic – şi să scriu cu mâna mea ce-am împlinit. Ca să atingă acest ţel, un om trebuie să muncească, odorul meu.

— Bineînţeles, vreau să faci descoperiri; nimeni n-ar putea dori mai cu aprindere decât mine să urci pe culmi, ajungând în vreun loc mai bun decât Middlemarch-ul. Nu poţi spune că am căutat vreodată să te stingheresc de la lucru. Dar nici nu putem trăi ca nişte pustnici. Nu eşti nemulţumit de mine, Tertius?

— Dimpotrivă, dragă. Sunt pe deplin mulţumit.

— Dar ce-a vrut să-ţi spună doamna Casaubon?

— Nimic, decât să mă întrebe despre sănătatea soţului ei. Cred

însă că o să se poarte splendid faţă de Spitalul Nou; cred că o să ne dea două sute de lire pe an.

Cap. XLIV

Nu m-oi târî pe lângă ţărm, mă-n-drept
spre-al mării larg, şi stelele mi-s ghid.

Când Dorotea, plimbându-se alături de Lydgate în jurul răzoarelor mărginite de dafini ale Spitalului Nou, aflase de la el că nu existau semne care să vădească o schimbare în starea sănătăţii domnului Casaubon, în afară de neliniştea ce-l făcuse dornic de a cunoaşte adevărul cu privire la maladia lui, păstră câteva clipe de tăcere, întrebându-se dacă ea spusese sau făcuse ceva ce putuse stârni această nouă nelinişte. Lydgate, nevrând să lase să-i scape niciun prilej de a pleda pentru un scop favorit, se aventură să spună:

— Nu ştiu dacă atenţia dumneavoastră sau a domnului Casaubon a fost atrasă de nevoile noului nostru spital. Împrejurările fac să pară cam egoist din partea mea faptul că introduc această chestiune în discuţie; n-am nicio vină; totul provine din împrejurarea că alţi profesionişti ai medicinii au pornit o luptă împotriva aşezământului nostru. Cred că în general vă interesaţi de asemenea lucruri, fiindcă îmi amintesc, când am avut prima oară plăcerea de a vă vedea la Tipton Grange, înainte de căsătoria dumneavoastră, că mi-aţi pus unele întrebări privitoare la modul în care *cottage*-urile mizerabile afectează sănătatea săracilor.

— Da, într-adevăr, îşi aminti Dorotea, luminându-se la faţă. Vă voi fi într-adevăr recunoscătoare dacă îmi veţi spune cum pot contribui ca lucrurile să meargă ceva mai bine. De când m-am măritat, toate preocupările de acest gen mi-au fugit printre degete. Vreau să spun, adăugă ea după o scurtă ezitare, că oamenii din satul nostru se bucură de un confort satisfăcător, şi mintea mi-a fost prea absorbită de alte probleme ca să mai cercetez ceva în această direcţie. Aici însă, într-un loc ca Middlemarch, trebuie să fie o mulţime de lucruri de făcut.

— E de făcut totul, afirmă Lydgate cu o energie bruscă. Iar spitalul acesta înseamnă o înfăptuire capitală, datorată în întregime strădaniilor domnului Bulstrode şi, în mare măsură, banilor săi. Dar un singur om nu poate face totul într-o întreprindere de felul

acesta. Fireşte că el a căutat să ajute cât mai mult. Iar acum, împotriva acestei iniţiative, în oraş s-a iscat o rezistenţă meschină, măruntă, aţâţată de către anumite persoane care vor s-o facă să eşueze.

— Ce motive pot avea? întrebă Dorotea, trădând o mirare naivă.

— Ca sa începem cu începutul, motivul de căpetenie este lipsa de popularitate a domnului Bulstrode. Jumătate din oraş şi-ar da multă osteneală aproape numai de dragul de a-i pune beţe în roate domnului Bulstrode. Pe lumea asta stupidă, mai toţi oamenii nu consideră vreodată că un lucru este bun, decât dacă l-au făcut cei din tagma lor. Eu nu am avut nicio legătură cu Bulstrode înainte de a veni aici. Îl judec absolut imparţial şi constat că are anumite idei – că a pus pe picioare acţiuni pe care eu le pot îndrepta către un sănătos ţel obştesc. Dacă un număr serios de oameni cultivaţi s-ar apuca de treabă, cu credinţa că observaţiile lor ar putea contribui la reformarea teoriei şi practicii medicale, am vedea în curând o schimbare în bine. Aşa judec eu lucrurile. Susţin că, dacă aş refuza să colaborez cu domnul Bulstrode, aş da cu piciorul unui prilej de a-mi face profesia mai utilă, pe plan general.

— Sunt întru totul de acord cu dumneavoastră, se pronunţă Dorotea, fascinată pe loc de situaţia pe care o schiţau cuvintele lui Lydgate. Dar ce au împotriva domnului Bulstrode? Ştiu că unchiul meu întreţine relaţii prieteneşti cu el.

— Oamenilor nu le place tonul lui cucernic, răspunse Lydgate, curmând explicaţia la punctul acesta.

— E un motiv cu atât mai puternic de a dispreţui o asemenea opoziţie, constată Dorotea, privind desfăşurarea treburilor obşteşti din Middlemarch în perspectiva marilor persecuţii religioase.

— Ca să înfăţişez lucrurile într-o lumină absolut nepărtinitoare, mai au şi alte obiecţii împotriva lui: domnul Bulstrode vrea să domine, are purtări destul de nesociabile şi se ocupă de afaceri bancare, domeniu care stârneşte anumite dezaprobări, despre care eu nu ştiu nimic. Dar ce-are asta de-a face cu întrebarea dacă nu ar fi un lucru frumos să înfiinţăm aici un spital mai util decât oricare altul existent în comitat? Totuşi, motivul imediat al acestei împotriviri este faptul că Bulstrode mi-a încredinţat mie conducerea medicală a spitalului. Fireşte că lucrul acesta mă bucură. Îmi oferă ocazia de a face o treabă bună şi sunt conştient că trebuie să-i justific alegerea. Drept urmare însă, breasla medicală din Middlemarch a tăbărât cu ghearele şi cu dinţii asupra spitalului; nu

numai că refuză să conlucreze, dar chiar încearcă să prezinte în culori negre întreaga acţiune şi împiedică subscripţiile.

— Câtă meschinărie! exclamă indignată Dorotea.

— Presupun că trebuie să te aştepţi să lupţi ca să-ţi croieşti drumul; cu greu găseşti ceva care să se poată realiza fără ciocniri. Iar ignoranţa oamenilor de prin partea locului e uluitoare. Eu n-am altă vină decât că am folosit unele prilejuri care nu s-au aflat la îndemâna oricui; n-ai cum să eviţi jignirea adusă colegilor de breaslă din pricină că eşti tânăr şi nou-venit în oraş şi se întâmplă să ştii ceva mai mult decât vechii locuitori ai târgului. Totuşi, dacă socotesc că pot pune în aplicare o metodă de tratament mai bună – dacă socotesc că pot continua anumite observaţii şi cercetări care ar putea aduce un folos durabil practicii medicale, ar însemna să fiu un traficant josnic în cazul când aş îngădui vreunei consideraţii legate de confortul meu personal să mă împiedice. Şi orientarea mea e cu atât mai limpede, cu cât nu este în joc niciun salariu care să arunce o lumină echivocă asupra perseverenţei mele.

— Mă bucur că mi-aţi spus toate acestea, domnule Lydgate, răspunse cordial Dorotea. Nutresc convingerea că vă pot ajuta în oarecare măsură. Am ceva bani şi nu ştiu ce să fac cu ei, gândul acesta mă tulbură adesea. Sunt sigură că pentru un asemenea scop măreţ mă pot lipsi de două sute de lire pe an. Cât de fericit trebuie să fiţi, cunoscând lucruri despre care aveţi certitudinea că vor aduce un mare bine. Aş dori să mă pot trezi în fiecare dimineaţă cu această siguranţă. Se pare că se depun atâtea strădanii al căror folos anevoie îl poţi vedea!

Glasul Doroteei avea o rezonanţă melancolică în clipa când rosti ultimele cuvinte. Adăugă însă numaidecât, pe un ton mai voios:

— Vă rog să veniţi la Lowick şi să ne mai vorbiţi despre această acţiune. Îi voi menţiona domnului Casaubon chestiunea. Acum trebuie să mă grăbesc spre casă.

În seara aceea pomeni, într-adevăr, despre spital şi declară că i-ar face plăcere să subscrie două sute de lire pe an – avea o rentă anuală de şapte sute, provenită din averea personală pusă pe numele ei la căsătorie.

Domnul Casaubon nu formulă nicio obiecţie, afară de o remarcă aruncată în treacăt că suma ar putea apărea disproporţionată faţă de alte opere caritabile, dar când Dorotea, în ignoranţa ei, opuse rezistenţă acestei sugestii, el încuviinţă proiectul. Nu era strâns la mână şi nu dădea bani în silă. Dacă vreodată i se întâmpla să

discute cu aprindere vreo chestiune financiară, o făcea datorită altei pasiuni decât dragostei de bunuri materiale. Dorotea îi spuse că-l văzuse pe Lydgate şi-i reproduse esenţa convorbirii avute cu el pe tema spitalului. Domnul Casaubon nu-i puse şi alte întrebări, dar era convins că soţia sa ţinuse să afle ce se petrecuse între el şi doctor.

„Ştie că ştiu“, şopti glasul veşnic frământat din cugetul lui, dar acest spor de cunoaştere tacită nu izbuti decât să rateze orice confidenţă între ei. Nu se încredea în afecţiunea ei, şi ce solitudine este mai însingurată decât neîncrederea?

Cap. XLV

„Multe capete sunt dispuse să ridice în slăvi zilele străbunilor şi să rostească tirade împotriva ticăloşiei timpurilor actuale. Ceea ce totuşi nu pot face cum se cuvine decât împrumutând ajutorul şi satira vremurilor trecute; condamnând viciile din timpurile lor prin înfăţişarea viciilor din vremurile pe care le elogiază, lucru care nu poate decât să pledeze pentru o comuniune de vicii. De aceea, Horaţiu, Juvenal şi Persius[1] nu au fost profeţi deşi scrierile lor par să arate cu degetul spre timpurile noastre.“

Sir Thomas Browne, Pseudodoxia Epidemica

Opoziţia faţă de Spitalul Nou pentru combaterea frigurilor, pe care Lydgate i-o schiţase Doroteei, se cădea să fie privită – ca oricare altă opoziţie – sub multe unghiuri diferite. El o considera un amestec de invidie şi prejudecăţi ale oamenilor cu cap pătrat. Domnul Bulstrode vedea în atitudinea aceea nu numai invidia medicală, ci şi hotărârea de a i se dejuca planurile, insuflată mai ales de ura împotriva acelei religii vitale al cărei energic reprezentant laic se străduise să fie, o ură care hotărât că-şi găsea pretextele în afara religiei, aşa cum prea lesne îşi pot afla motivul încâlcelile acţiunilor omeneşti. Aceste păreri ar putea fi numite vederi de misionar. Dar opoziţiile au la dispoziţia lor acea nelimitată gamă de obiecţii care nu trebuie niciodată să se oprească la hotarul cunoaşterii, ci se pot adăpa veşnic din abisurile ignoranţei. Ceea ce spunea tabăra opoziţionistă din Middlemarch despre Spitalul Nou şi despre administraţia lui avea negreşit un mare răsunet, căci cerul

[1] *Aulus Flaccus Persius,* (34-62 e.n.) Poet satiric roman de elevată morală, înrâurit de filozofia stoică. (n. t.).

s-a îngrijit ca nu oricine să fie un iniţiator; dar în părerile obstrucţioniste existau deosebiri care reprezentau fiecare nuanţă socială, de la moderaţia politicoasă a doctorului Minchin până la aserţiunile categorice ale doamnei Dollop, patroana de la „Stacana", crâşma din Slaughter Lane[1].

Doamna Dollop era din ce în ce mai convinsă de propriile ei afirmaţii, pretinzând că doctorul Lydgate intenţiona să lase oamenii să moară cu zile în spital, dacă nu otrăvindu-i, măcar de dragul de a-i ciopârţi după aceea fără să zică măcar: „îmi dai voie", ori „cu voia dumitale"; era o „chestie" cunoscută că voise să o ciopârţească pe doamna Goby, o cucoană mai respectabilă decât oricare alta de pe Parley Street, şi încă una care avea bani la ciorap dinainte de măritişul ei – poveste păcătoasă pentru un doctor, care, dacă era bun de ceva, se cuvenea să ştie ce te-a plătit înainte de te prăpădeşti şi nu să ţină morţiş să-şi vâre nasul prin măruntaiele tale după ce te-ai dus dintre cei vii.

Dacă nici ea nu vorbea cu dreptate, apoi tare ar fi vrut doamna Dollop să ştie cine mai vorbea; dar printre ascultători predomina impresia că opinia ei alcătuia o pavăză şi că, dacă ar fi fost răsturnată, n-ar mai fi existat nicio stavilă în calea ciopârţirii trupurilor după moarte, care aşa cum se văzuse prea bine la Burke şi Hare, cu cataplasmele lor cu catran – era o treabă dintr-alea bune să ducă la spânzurătoare; de aşa ceva nu era nevoie în Middlemarch!

Şi să nu vă închipuiţi cumva că opinia exprimată la „Stacana" din Slaughter Lane nu avea importanţă pentru profesia medicală; acel autentic şi vechi local public, originar „Stacana" şi asociat de numele Dollop, era sediul petrecerilor unui mare Club de Binefacere, care cu câteva luni mai înainte pusese la vot dacă medicul lor cu îndelungată activitate, doctorul Gambit, nu se cădea să fie destituit în favoarea acelui „doctor Lydgate", care se arăta capabil a duce la capăt cele mai uluitoare tratamente şi a salva oameni lăsaţi cu totul în voia soartei de către alţi medici. Dar balanţa fusese răsturnată în defavoarea lui Lydgate de către doi membri care, din vreun motiv anume, susţinuseră că puterea aceea de a reînvia persoane considerate ca şi moarte era o acţiune echivocă şi ar fi putut să nu se armonizeze cu harurile parohiei.

În cursul anului, totuşi, se petrecuse în opinia publică o schimbare al cărei indiciu îl oferea unanimitatea realizată la Dollop.

[1] Uliţa abatorului (n. t.).

Cu un an şi mai bine în urmă, înainte de a se şti ceva despre priceperea lui Lydgate, fireşte că opiniile exprimate asupra lui fuseseră împărţite, depinzând de un instinct al simpatiei, situat poate în scobitura stomacului sau în glanda pineală, şi producând verdicte diferite, dar nu mai puţin preţios ca mijloc de orientare, în absenţa totală a probelor. Cei suferinzi de boli cronice, sau pacienţii ale căror vieţi se uzaseră de mult până la ultima fibră, ca bătrânul Featherstone, fuseseră dintr-odată înclinaţi să-l pună la încercare; de asemenea, mulţi cărora nu le plăcea să achite onorariile doctorilor, chibzuiau că ar fi agreabil să-şi deschidă cont la un doctor nou şi să trimită după el fără nicio restricţie ori de câte ori copiii aveau nevoie de un purgativ, ocazii în care practicienii cu vechime se arătau adeseori scorţoşi; şi toate persoanele astfel înclinate să întrebuinţeze serviciile lui Lydgate mizau pe probabilitatea că este iscusit. Unii considerau că ar putea izbuti mai mult decât alţi confraţi când era în joc ficatul – cel puţin nu le putea dăuna defel să capete de la el câteva sticle de „substanţă“, care, dacă se dovedeau inutile, tot îţi mai lăsau posibilitatea de a reveni la Pilulele Purificatoare, care te ţineau în viaţă, chiar dacă nu îndepărtau gălbinarea. Dar aceşti oameni aveau o importanţă secundară. Familiile bune din Middlemarch bineînţeles că nu aveau de gând să-şi schimbe doctorul fără o raţiune temeinică; şi toţi cei care folosiseră serviciile domnului Peacock nu se simţeau obligaţi să accepte un profesionist nou, numai în calitate de succesor al lui, obiectând că „greu ar putea să fie la înălţimea lui Peacock“.

Dar nu trecuse mult de la sosirea lui Lydgate în oraş, că se şi adunaseră destule detalii relatate pe seama lui pentru a alimenta aşteptări mai specifice şi pentru a intensifica deosebirile până la crearea unor partide pro şi contra; unele detalii intrau în categoria celor impresioniste, a căror semnificaţie rămâne cu totul ascunsă, ca o acumulare statistică lipsită de orice reper comparativ, dar având o notă exclamativă la capăt. Metrul cub de oxigen înghiţit anual de un adult – ce înfiorare trebuie să fi creat noţiunea aceea în unele cercuri din Middlemarch! Oxigen! Nimeni n-are habar ce-ar putea fi asta – ne mai mirăm pe urmă că holera a ajuns până la Danzig? Şi totuşi, poftim, mai sunt oameni care pretind că nu e sănătoasă carantina!“

Unul din faptele despre care se răspândise fulgerător zvonul era că Lydgate nu prescria medicamente. Noutatea îi jignea atât pe doctori, al căror privilegiu exclusiv părea încălcat, cât şi pe spiţerii

chirurgi, alături de care se situau; şi numai cu puţină vreme înainte ar fi putut conta că au legea de partea lor împotriva unui om care, fără a-şi spune D.M.[1] uns la Londra, s-ar fi încumetat să ceară altă plată afară de un procent asupra reţetelor. Dar Lydgate nu avusese suficientă experienţă pentru a prevedea că această nouă orientare a lui avea să fie şi mai jignitoare încă pentru profani. Ba mai mult, în faţa domnului Mawmsey – un important băcan din piaţa principală a oraşului care, deşi nu era pacientul lui, l-a interogat în mod prietenesc asupra acestui procedeu – a manifestat destulă nesocotinţă pentru a-i da o pripită explicaţie populară a motivelor sale, subliniindu-i acestui domn faptul că atâta timp cât singurul mod de a se plăti munca medicilor îl oferă înşirarea unor lungi liste de purgative, hapuri şi poţiuni, este înjosit însuşi caracterul de practician şi e o injurie constantă adusă publicului.

— În felul acesta medicii care trudesc din greu pot ajunge să fie aproape la fel de vătămători ca nişte şarlatani, adăugase Lydgate în chip cam necugetat – şi ca să scoată o pâine, trebuie să-i purgheze întruna pe supuşii regelui, şi tratarea aceasta e nefastă, domnule Mawmsey – subminează constituţia omului în mod fatal.

Domnul Mawmsey nu numai că exercita rolul de observator, (avea o întrevedere cu Lydgate pe chestia plăţii consultaţiilor la domiciliu), dar mai era şi astmatic şi capul unei familii care sporea; astfel, din punct de vedere medical, ca şi din al lui personal, era un om important; ce să mai lungim vorba, un băcan excepţional, cu părul aranjat într-o piramidă ca văpaia focului şi a cărui deferenţă oferită cu amănuntul căpăta un aer cordial şi încurajator, întrucât făcea complimente joviale şi vădea o anumită rezervă în a-ţi înfăţişa tot ce cocea în mintea lui. Nota prietenos mucalită adoptată de domnul Mawmsey când îl interogase, dăduse tonul replicii lui Lydgate. Dar să ia aminte înţelepţii şi să fie avertizaţi împotriva unei prea mari promptitudini în furnizarea explicaţiilor: aşa ceva înmulţeşte sursele de eroare, mărind totalul şi făcându-i pe calculatori să greşească cu siguranţă la socoteală.

Lydgate zâmbise când îşi încheiase spusele, punând piciorul în şa, iar domnul Mawmsey râsese mai mult decât ar fi făcut-o dacă ar fi ştiut cine sunt supuşii regelui, apoi îi adresase un: „Bună ziua, *Sir,* bună ziua, *Sir“,* cu aerul cuiva pentru care toată problema se prezintă deajuns de clar. În realitate, însă, vederile lui erau răscolite. Ani de zile plătise note pentru medicamente trecute cu

[1] Doctor în Medicină (n. t.).

stricteţe pe hârtie, astfel că pentru fiecare jumătate de coroană şi optsprezece *pence* fusese sigur că i se livrase ceva măsurabil. Făcuse acest lucru cu satisfacţie, trecându-l printre răspunderile lui de soţ şi părinte şi considerând o notă de plată mai lungă ca de obicei, drept un lucru vrednic de a fi menţionat. Mai mult încă, pe lângă masiva binefacere de leacuri administrate „sieşi şi familiei“, se desfătase cu plăcere în a-şi forma o părere ascuţită asupra efectelor lor imediate, astfel ca să poată face declaraţii judicioase întru călăuzirea domnului Gambit – un practician cu o reputaţie ceva mai redusă decât a lui Wrench sau Toller, şi stimat îndeosebi ca mamoş, specialitate în care domnul Mawmsey nu-i aprecia priceperea din niciun punct de vedere, dar în doftoriceală, era el îndemnat să spună în şoaptă, îl punea pe Gambit mai presus de oricare alt confrate.

Aici interveneau raţiuni mai profunde decât vorbele superficiale ale unui nou-venit, care apăreau şi mai fluşturatece în salonul de deasupra prăvăliei, când erau raportate doamnei Mawmsey, o femeie deprinsă să se bucure de mare apreciere ca mamă fertilă, în general sub îngrijirea mai mult sau mai puţin frecventă a doctorului Gambit, şi având crize ocazionale care necesitau prezenţa doctorului Minchin.

— Nu cumva acest domn Lydgate vrea să spună că n-are rost să iei doftorii? întrebă doamna Mawmsey, care era uşor înclinată să vorbească peltic. Aş vrea să-mi spună el mie cum aş putea să mă ţin pe picioare la vremea Târgului, dacă n-aş lua cu o lună înainte o doftorie întăritoare? Ia gândeşte-te numai ce trebuie să pregătesc eu pentru muşteriii care ne vizitează, draga mea! – la acest pasaj doamna Mawmsey se întorcea spre o prietenă intimă aşezată lângă ea, – o plăcintă uriaşă din carne de viţel, un muşchi împănat, o halcă de bou – şuncă, limbă, et cetera, et cetera! Dar cel mai bine mă ţine poţiunea roză, nu cea brună. Stau şi mă întreb, domnule Mawmsey, cu experienţa dumitale, cum de te-a răbdat inima s-asculţi asemenea baliverne? Eu una i-aş fi trântit în faţă, pe şleau, că mă pricep ceva mai mult la treaba asta.

— Nu, nu, nu, răspunse domnul Mawmsey, doar nu era să-i spun părerea mea. Ascultă pe fiecare şi judecă după cum te taie capul, asta mi-e deviza. Dar nici nu ştia el cu cine vorbeşte. Nu-s eu omul să mă las sucit pe degetele lui. Adesea oamenii au pretenţia că-mi spun unele lucruri, când la fel de bine ar putea zice: „Mawmsey, eşti un nerod“. Eu însă zâmbesc. Îi cânt fiecăruia în strună. Dacă

doftoriile ar fi căşunat vreun rău mie şi familiei, aş fi aflat şi eu până acum.

În ziua următoare, doctorului Cambit i se dădu de ştire că Lydgate umbla prin oraş zicând că leacurile nu-s bune de nimic.

— Zău aşa! exclamă el, înălţându-şi sprâncenele cu o mirare precaută. (Era un bărbat îndesat şi vânjos, care purta un inel mare pe inelar). Atunci cum o să-şi vindece pacienţii?

— Asta spun şi *eu,* replică doamna Mawmsey, care de obicei dădea greutate spuselor sale accentuând pronumele. Îşi închipuie *el* cumva că oamenii o să-i dea bani doar ca să vină să stea la taclale cu ei şi pe urmă să plece frumuşel?

Doamna Mawmsey avusese parte de o cantitate serioasă de taclale ale doctorului Gambit, incluzând relatări foarte amănunţite, ale propriilor sale tipicuri şi ale altor treburi, dar, desigur, doctorul ştia că observaţia ei nu conţinea nicio insinuare, deoarece nu-i trecuse niciodată la socoteală ceasurile lui libere şi naraţiunile personale. Aşa că replică cu humor:

— Ei, Lydgate este un tânăr chipeş, ştii.

— Nu-i unul ale cărui servicii le-aş întrebuinţa *eu,* spuse doamna Mawmsey. Alţii pot să facă ce poftesc.

Drept care domnul Gambit putu să plece din casa acelui băcan de vază fără să se teamă de rivalitate, dar nu şi fără impresia că Lydgate era unul din acei făţarnici care caută să-şi discrediteze confraţii făcând reclamă propriei lor onestităţi şi că s-ar putea să merite osteneala câtorva persoane care să-l dea de gol. Domnul Gambit, însă, avea o clientelă satisfăcătoare, foarte îmbibată de mirosurile comerţului cu amănuntul, care sugera transformarea plă-ţilor în bani peşin într-o balanţă comercială. Şi nu socotea că ar merita osteneala de a-l da în vileag pe Lydgate, până ce nu va şti exact cum să procedeze. E adevărat, nu dispunea de mari resurse de instrucţiune şi trebuise să-şi croiască drum în viaţă luându-se la trântă cu o cantitate serioasă de dispreţ profesional; dar nu era un mamoş cu nimic mai prost din pricină că stâlcea numele anumitor boli.

Alţi medici se simţeau mai capabili. Domnul Toller împărţea cu câţiva colegi cea mai aleasă clientelă din oraş şi se trăgea dintr-o veche familie din Middlemarch; întâlneai Tolleri în rândurile juriştilor şi în oricare altă profesie aflată mai presus de nivelul negoţului cu amănuntul. Spre deosebire de irascibilul nostru prieten Wrench, primea în modul cel mai degajat din lume lucrurile care s-

ar fi putut presupune că-l supără, fiind un om bine crescut, glumeţ, calm, care ţinea o casă frumoasă, şi se dădea în vânt după un pic de distracţie, când putea s-o obţină; atitudinea lui era foarte prietenoasă faţă de domnul Hawley şi ostilă domnului Bulstrode. Poate părea ciudat că, având obiceiuri atât de plăcute, se declarase adeptul tratamentului eroic, sângerându-şi şi înfometându-şi pacienţii, aplicându-le ventuze cu o indiferentă ignorare a exemplului său personal; dar această inconsecvenţă favorizase o bună opinie printre pacienţii săi, care remarcau îndeobşte că domnul Toller avea purtări indolente, dar tratamentul prescris de el era cât se poate de activant. Spuneau că nimeni nu vădea mai multă seriozitate decât el în profesie, şi se lăsa greu până venea, dar, odată sosit, făcea treabă zdravănă. În cercul lui era un idol şi orice vorbă prin care încerca să minimalizeze pe cineva căpăta o valoare dublă, prin tonul lui voit ironic.

Fireşte că la un moment dat se sătură să tot zâmbească şi să comenteze întruna printr-un „Ah!“, când i se spunea că succesorul domnului Peacock nu intenţiona să prescrie medicamente, şi într-o zi, la un banchet, când se servea vinul, după ce domnul Hackbutt menţionă acest fapt, domnul Toller grăi surâzător:

— Atunci Dibbitts o să se descotorosească de leacurile lui stătute. Ţin la micul Dibbitts – mă bucur că are noroc.

— Văd ce vrei să spui, Toller, zise domnul Hackbutt, şi îţi împărtăşesc fără rezerve opinia. Voi folosi un prilej pentru a-mi preciza poziţia în acest sens. Un medic trebuie să răspundă de calitatea medicamentelor consumate de către pacienţii lui. Asta este raţiunea sistemului actual de calculare a onorariilor şi nimic nu e mai jignitor decât această ostentativă încercare de reformă, în care nu găseşti nicio ameliorare reală.

— Ostentaţie, Hackbutt? zise ironic domnul Toller. Nu văd aşa ceva. Un om nu poate face un caz ostentativ dintr-un lucru în care nu crede nimeni. În problema aceasta nu există nicio reformă: chestiunea este dacă profitul dobândit cu medicamentele este plătit medicului de către farmacist sau de către pacient şi dacă se cuvine să figureze o plată suplimentară sub titulatura: îngrijire.

— A, nici vorbă; una din blestematele voastre metamorfoze noi ale vechii şarlatanii, spuse domnul Hawley, trecându-i domnului Wrench carafa.

Domnul Wrench, în general abstinent, lua totuşi adeseori câte un pahar de vin la o petrecere, după care devenea şi mai irascibil.

— Cât despre şarlatanie, Hawley, grăi el, ăsta e un cuvânt uşor de aruncat în spinarea cuiva. Dar eu lupt împotriva felului în care medicii îşi murdăresc propriul lor cuib şi stârnesc o întreagă zarvă, ca şi cum un practician de medicină generală care prescrie medicamente n-ar putea fi un *gentleman.* Eu arunc înapoi imputarea cu dispreţ. Vă spun eu, şmecheria cea mai nedemnă de care se poate face vinovat cineva este să vină printre membrii profesiei sale cu inovaţii ce reprezintă o calomniere a unei proceduri onorate de vreme îndelungată. Iată părerea mea şi sunt gata să o susţin, împotriva oricui mă contrazice.

Glasul domnului Wrench devenise excesiv de tăios.

— Nu te pot obliga în această privinţă, Wrench, zise domnul Hawley, vârându-şi mâinile în buzunarele pantalonilor.

— Dragul meu prieten, rosti domnul Toller, intrând paşnic în arenă şi uitându-se la domnul Wrench, medicii specialişti sunt mai călcaţi pe bătătură decât noi. Dacă ajungem să vorbim despre demnitate, chestiunea îi priveşte şi pe Minchin şi Sprague.

— Oare jurisprudenţa medicală nu prevede nimic împotriva unor asemenea abateri? întrebă domnul Hackbutt, animat de dorinţa dezinteresată de a-şi oferi luminile. Ce indică legea, Hawley?

— În direcţia asta nu-i nimic de făcut, rosti domnul Hawley. M-am uitat în cod, la cererea lui Sprague. N-aţi obţine decât să vă turtiţi nasul, izbindu-vă de decizia vreunui blestemat de judecător.

— Pfui! Nu avem nevoie de lege, afirmă domnul Toller. În măsura în care lezează practica medicală, încercarea este o absurditate. Niciunui pacient n-o să-i placă asta, cu siguranţă că nici celor ai lui Peacock, care s-au deprins cu garnisirea. Dă-mi şi mie vinul!

Prezicerea domnului Toller a fost în parte confirmată. Dacă domnul şi doamna Mawmsey, cărora nici prin cap nu le trecea să solicite serviciile lui Lydgate, se simţiseră agasaţi de presupusa lui declaraţie împotriva medicamentelor, era inevitabil ca pacienţii care-l chemau la consultaţii să aştepte puţin nelinişţiţi ca să vadă dacă „folosea toate mijloacele pe care le-ar putea folosi” în cazul lor. Până şi bunul domn Powderell, care – cu statornicul său spirit caritabil de interpretare – era dispus să-l stimeze pe Lydgate pentru ceea ce părea a fi urmărirea conştiincioasă a unui plan mai bun, îşi simţise mintea tulburată de îndoieli în cursul atacului de erizipel suferit de soţia lui, şi nu se putuse abţine să-i menţioneze lui Lydgate că domnul Peacock, într-o împrejurare similară, administrase o serie de hapuri care nu se puteau defini altfel decât

prin efectul remarcabil de-a fi repus-o pe picioare pe doamna Powderell, înainte de Sfântul Mihail, dintr-o boală care începuse într-un august deosebit de fierbinte. În cele din urmă, mânat de conflictul iscat între dorinţa sa de a nu-l jigni pe Lydgate şi neliniştea de a nu fi lipsit cumva de vreun „mijloc“, pur şi simplu o îndemna pe-ascuns pe soţia lui să ia Pilulele Purificatoare ale lui Widgeon – un leac mult stimat în Middlemarch, care reteza de la rădăcină orice fel de maladie, acţionând pe dată asupra sângelui. Această măsură, luată în scopul cooperării, nu-i fusese menţionată lui Lydgate, şi domnul Powderell în persoană nu se prea bizuia pe ea, dar spera să se dovedească o binecuvântare.

Dar în acel stadiu îndoielnic al introducerii sale profesionale, Lydgate fu ajutat de ceea ce noi muritorii numim, în chip necugetat, noroc. Presupun că niciun medic nu a venit într-un loc nou fără a folosi tratamente care au surprins pe cineva – tratamente care pot fi numite mărturiile norocului, dar care merită la fel de mult credit ca şi cele scrise sau tipărite. Mai mulţi pacienţi se însănătoşiră sub îngrijirea lui Lydgate, unii chiar se vindecaseră de boli periculoase şi se făcu remarcat amănuntul că noul doctor, cu noile sale metode, avea cel puţin meritul de a readuce la viaţă oameni aflaţi în pragul morţii. Mica bârfă care se ivea în asemenea împrejurări devenea cu atât mai jignitoare pentru Lydgate, cu cât îi acorda tocmai genul acela de prestigiu pe care şi l-ar dori un om incompetent şi nescrupulos; şi apoi era sigur că îi va fi imputat de către antipatia mocnită manifestată de ceilalţi medici, care-l considerau un om ce încurajează ifosele ignoranţei. Dar modul orgolios de a-şi exprima făţiş opiniile fusese oarecum temperat de înţelegerea faptului că era la fel de zadarnic să combaţi interpretările oferite de ignoranţă, ca şi cum ai biciui ceaţa; „norocul“ însă stăruia să folosească aceste interpretări.

Doamna Larcher, care tocmai trecea printr-o îngrijorare caritabilă din pricina simptomelor alarmante prezentate de femeia ei cu ziua, când veni în vizită doctorul Minchin, îi ceru să o vadă pe loc şi să-i dea un certificat pentru dispensar; dar după examinare, el aşternu pe hârtie o descriere a cazului, definind maladia drept tumoare şi recomandă pe bolnava Nancy Nash ca pacientă la domiciliu. Nancy, oprindu-se la domiciliul ei, în drum spre dispensar, le îngădui corsetierului şi soţiei sale, în a căror mansardă locuia, să citească hârtia doctorului Minchin şi, pe această cale, deveni subiectul unor discuţii animate purtate prin prăvăliile din

jurul lui Churchyard Lane, fiind compătimită ca suferindă de o tumoare declarată mai întâi a fi mare cât un ou de raţă, şi dură, iar mai târziu, în cursul aceleiaşi zile, ajungând ca de mărimea „pumnului dumitale“. Majoritatea ascultătorilor cădeau de acord că va trebui să fie tăiată, dar unul ştia de ulei, iar altul aflase de pir că ar fi substanţe adecvate pentru a muia şi reduce orice crescătură de pe trup, când le iei în cantitate îndestulătoare pe dinăuntru – uleiul netezind treptat, iar pirul înghiţind tumoarea de tot.

Între timp, când Nancy se prezentă la dispensar, se nimeri să pice într-una din zilele de consultaţie ale lui Lydgate. După ce-i puse câteva întrebări şi o examină, Lydgate îi şopti medicului de serviciu: „Nu este o tumoare: este o colică“. Îi prescrise bolnavei ventuze şi o poţiune cu oxizi de fier şi-o trimise acasă să se odihnească, dându-i totodată un bilet către doamna Larcher care, după cum îi spusese Nancy, era cea mai bună patroană a ei, ca să-i certifice că avea nevoie de hrană bună.

Treptat, în mansarda ei, starea lui Naney se agrava văzând cu ochii; presupusa tumoare cedase într-adevăr la ventuze, dar numai pentru a se rătăci în altă regiune a corpului, dând dureri mai violente. Soţia corsetierului se duse după Lydgate, şi el continuă să o îngrijească pe Nancy două săptămâni în şir, la ea acasă, până ce, cu tratamentul lui, fata se însănătoşi complet şi se duse iar la lucru. Dar cazul continuă să fie deschis pe Churchyard Lane şi pe alte uliţe – ba chiar de către doamna Larcher – ca o tumoare, căci atunci când remarcabila cură prescrisă de Lydgate fu menţionată doctorului Minchin, fireşte că acesta nu catadixi să spună: „Nu avusese o tumoare şi am greşit diagnosticând cazul ca atare“, ci răspunse: „Adevărat! Aha! Am văzut eu că era un caz ce necesită tratament, dar nu din categoria celor fatale.“ Totuşi, în sinea lui se simţise cam sâcâit când, întrebând la dispensar de femeia trimisă cu câteva zile înainte, cu o recomandaţie, auzise din partea internului, un tinerel căruia nu-i părea rău să-l supere, nepedepsit, pe Minchin, relatarea exactă a celor întâmplate. Între patru ochi, declară că era o necuviinţă din partea unui practician al medicinii generale să contrazică în modul acela făţiş diagnosticul unui specialist, şi după aceea căzu de acord cu Wrench că Lydgate trăda o dezagreabilă nepăsare faţă de etichetă. Lydgate nu făcu din episodul acela o platformă pentru a se pune în valoare, sau (în mod foarte particular) pentru a-l dispreţui pe Minchin, asemenea rectificări ale verdictelor greşite întâmplându-se adesea printre

oameni cu calificare egală. Zvonul public luă însă în braţe acel uluitor caz de tumoare, care nu se deosebea, cu claritate de cancer, şi-l consideră cu atât mai grav din pricina caracterului ei mobil; până ce o mare parte din prejudecata creată împotriva metodei lui Lydgate privitoare la doctorii fu învinsă de minunata destoinicie dovedită de tânărul medic prin grabnica însănătoşire a lui Nancy Nash, după ce se zvârcolise zile şi nopţi în chinuri din pricina prezenţei în corp a unei tumori, în acelaşi timp dure şi îndărătnice, dar cu toate acestea silită să cedeze.

Cum putea ieşi din încurcătură Lydgate? Este jignitor să-i spui unei doamne, când îşi exprimă uimirea faţă de iscusinţa ta, că se înşeală amarnic şi că pare mai degrabă nătângă în uimirea ei. Iar a explica natura maladiilor ar fi însemnat doar să mai adauge ceva la încălcările aduse etichetei medicale. Astfel că era nevoit să închidă ochii la făgăduiala unui succes acordat de acea laudă ignorantă, care trece cu vederea orice calitate valabilă.

În cazul unui pacient mai cu vază, domnul Borthrop Trumbull, Lydgate îşi dădea seama că se arătase ceva mai bun decât un doctor de toate zilele, deşi şi acolo obţinuse un succes echivoc. Volubilul licitator se îmbolnăvise de pneumonie şi, deoarece fusese pacientul domnului Peacock, trimisese după Lydgate, exprimându-şi intenţia de a-l proteja. Domnul Trumbull era un om robust, un subiect adecvat pentru a pune la încercare metoda promiţătoare de a urmări cursul unei maladii interesante, aşa cum se desfăşoară când este lăsată, pe cât posibil, în voia ei, astfel ca stadiile evolutive să poată fi notate pentru orientarea viitoare; şi după aerul cu care-şi descria senzaţiile, Lydgate deduse că i-ar plăcea să devină confidentul unui medic şi să fie prezentat ca un colaborator la indicarea propriului său tratament. Licitatorul auzi, fără prea multă mirare, că are o constituţie care (totdeauna, sub supravegherea cuvenită) putea fi lăsată în voia ei, astfel încât să ofere un frumos exemplu de maladie, cu toate fazele ei, urmărite în delimitarea lor clară, şi că probabil poseda şi rara tărie de spirit necesară pentru a face de bună voie testul unei metode raţionale, reuşind în acest fel să convertească dereglarea funcţiunilor sale pulmonare într-un folos general pentru societate.

Domnul Trumbull se declară de-ndată de acord şi adoptă cu energie opinia că o boală ca a lui nu era o ocazie de rând pentru ştiinţă.

— Nu vă fie teamă, *Sir;* nu vorbiţi cu cineva care ignoră cu totul

vis medicatrix[1], rosti el, cu obişnuitele sale expresii superioare, devenite destul de patetice din cauza respiraţiei anevoioase.

Şi urmă fără ezitare să se abţină de la medicamente, susţinut serios de aplicarea termometrului – ceea ce implica importanţa temperaturii sale – de impresia că furniza mostre pentru microscop, precum şi de învăţarea a numeroase cuvinte noi, care păreau adecvate cu demnitatea secreţiilor sale. Fiindcă Lydgate era destul de pătrunzător pentru a-l ademeni cu scurte discuţii tehnice.

Vă puteţi închipui că domnul Trumbull se sculă din patul de boală dispus să vorbească despre o maladie în cursul căreia dovedise atât robusteţea judecăţii, cât şi pe cea a constituţiei sale, şi nu întârzie să acorde creditul său unui doctor care-şi dăduse seama de calitatea specială a pacientului cu care avusese de-a face. Licitatorul nu era un om lipsit de generozitate şi îi plăcea să acorde altora ce li se cuvine, simţind că îi dădea mâna să procedeze astfel. Prinsese formula „metodă expectativă”, şi făcea să sune clopotele acestei fraze şi ale altora la fel de erudite, pentru a însoţi cu dangătul lor asigurarea că Lydgate „ştia două-trei lucruri mai mult decât restul doctorilor – era mult mai versat în secretele profesiei sale decât majoritatea confraţilor lui“.

Povestea aceasta se petrecuse înainte ca întâmplarea cu boala lui Fred Vincy să fi dat un temei mai personal ostilităţii domnului Wrench faţă de Lydgate. În chip de rival, noul-venit ameninţa să devină o pacoste, şi negreşit că îi irita pe destui prin spiritul lui critic practic sau prin reflecţiile făcute asupra înaintaşilor lui încercaţi, care avuseseră alte treburi pe cap decât să-şi irosească timpul cu noţiuni neverificate. Clientela lui sporise în două-trei zone şi, de la bun început, vestea că era de obârşie înaltă determinase să i se trimită invitaţii din mai toate părţile, astfel că alţi medici se vedeau constrânşi să-l întâlnească la masă în cele mai bune case din oraş; şi nimeni nu consideră că necesitatea de a te întâlni cu un om antipatizat ar duce totdeauna la un ataşament reciproc. Arareori exprimase breasla medicală o opinie atât de unanimă ca aceea că Lydgate era un tânăr arogant, şi totuşi gata – de dragul de a se afirma în cele din urmă – să practice un servilism josnic faţă de Bulstrode. Faptul că domnul Farebrother, al cărui nume înfăţişa stindardul principal al partidului anti-bulstrodist, îl apăra totdeauna pe Lydgate şi se împrietenise cu el, era pus pe seama modului de neconceput al lui Farebrother de a lupta în ambele tabere.

---

[1] Forţa vindecătoare (lat.) (n. t.).

Se pregătise deci cu prisosinţă izbucnirea de obstrucţie profesională manifestată la anunţarea legilor emise de domnul Bulstrode în vederea conducerii Spitalului Nou – legi cu atât mai exasperante, cu cât nu exista vreo posibilitate reală de a te opune voinţei şi bunului său plac, deoarece toată lumea – cu excepţia lordului Medlicote – refuzase să sprijine construirea spitalului, pe motivul că preferau să dea bani pentru vechiul dispensar.

Domnul Bulstrode suportase toate cheltuielile şi încetase să mai regrete faptul că cumpărase dreptul de a-şi duce până la capăt ideile de reformă, fără a fi stânjenit de colaboratori stăpâniţi de prejudecăţi; dar fusese nevoit să cheltuiască sume însemnate şi lucrările construcţiei întârziaseră.

Caleb Garth luase asupra lui treaba, dăduse greş în cursul lucrărilor şi, înainte de a se începe aranjamentul interiorului, renunţase la antrepriză; iar când se referea la spital, spunea adesea că, orice sunet ar scoate Bulstrode când îl ciocăneşti ca să-i încerci rezistenţa, cel puţin ţine la tâmplărie şi zidărie bună şi solidă şi are idee despre canalizare şi despre coşurile de pe casă. Ce-i drept, Spitalul Nou devenise obiectul unui intens interes din partea lui Bulstrode şi bancherul ar fi continuat bucuros să pună la bătaie anual o sumă frumoasă, numai ca să-l poată conduce dictatorial, fără niciun fel de comitet; dar mai avea alt scop predilect, care cerea de asemenea bani pentru a fi dus la îndeplinire: dorea să cumpere o bucată de pământ în împrejurimile Middlemarch-ului, şi de aceea era necesar să capete donaţii substanţiale pentru întreţinerea spitalului. Între timp îşi eşafodase planul de administrare. Spitalul urma să fie rezervat bolnavilor de friguri, sub toate formele prezentate; Lydgate trebuia să fie principalul director medical, ca să poată avea deplina autoritate de a continua toate cercetările comparative pe care studiile sale – îndeosebi cele făcute la Paris – dovediseră că ar avea importanţă, ceilalţi colaboratori medicali deţinând un rol consultativ, dar nu şi puterea de a se opune deciziilor finale ale lui Lydgate; administraţia generală trebuia să fie lăsată exclusiv pe mâinile a cinci directori asociaţi cu domnul Bulstrode, care urmau să dispună de voturi proporţionale cu ponderea contribuţiei oferite, Comitetul însuşi umplând orice gol produs în rândurile lor, fără a admite la împărţirea răspunderii o gloată de mici donatori.

Toţi medicii din oraş, până la unul, refuzaseră imediat să dea consultaţii la Spitalul Nou contra frigurilor.

„Foarte bine – îi spusese Lydgate domnului Bulstrode – avem un intern remarcabil, un om cu cap limpede şi mână sigură; o să-l angajăm pe Webb de la Crabsley, un practician rural la fel de bun ca oricare altul, ca să vină de două ori pe săptămână şi, dacă se iveşte necesitatea vreunei operaţii excepţionale, îl vom chema pe Protheroe de la Brassing. Voi fi nevoit să muncesc mai din greu, asta-i totul, şi am renunţat la postul meu de la dispensar. Planul nostru va da roade în ciuda lor, şi mai târziu or să fie bucuroşi să ni se alăture. Lucrurile nu pot rămâne în starea lor actuală; trebuie să se introducă în curând tot felul de refome, şi după aceea tinerii vor putea fi bucuroşi să vină să studieze aici.

Lydgate avea moralul foarte ridicat.

— Eu unul nu mă voi clinti de pe poziţie, te poţi bizui pe asta, domnule Lydgate, îl asigură domnul Bulstrode. Câtă vreme am să te văd că duci la îndeplinire, cu energie, ţeluri înalte, te vei bucura de sprijinul meu neşovăielnic. Şi sunt pătruns de umila încredere că binecuvântarea care a însoţit până acum eforturile mele îndreptate împotriva spiritului răului în acest oraş, nu-mi va fi retrasă. Nu am nicio îndoială că voi asigura un comitet adevărat pentru a mă asista. Domnul Brooke de la Tipton mi-a şi dat adeziunea lui şi garanţia de a oferi o contribuţie anuală: nu a specificat suma – probabil că nu va da mulţi bani. Va fi însă un membru util al Comitetului.

Poate că definiţia unui membru util ar fi sunat astfel: o persoană care nu va lua nicio iniţiativă şi va vota totdeauna cu domnul Bulstrode.

De astă dată, aversiunea resimţită de tagma medicală împotriva lui Lydgate abia dacă mai era deghizată. Nici doctorul Sprague, nici doctorul Minchin nu declaraseră că nu pot suferi cunoştinţele lui sau tendinţa lui de inovare în domeniul tratamentului; ceea ce nu sufereau era aroganţa lui, pe care nimeni nu ar fi putut-o nega complet. În comentariile lor, dădeau de înţeles că era insolent, pretenţios şi dedat acelui gen nesocotit de inovaţie, făcut numai de dragul ei de a stârni tămbălău şi a face paradă, care constituie esenţa şarlatanului.

Odată lansat, cuvântul şarlatan nu mai putea fi lăsat din braţe. În zilele acelea lumea era agitată de uluitoarele înfăptuiri ale domnului St. John Long, „nobili şi *gentlemen*-i“ atestând că extrăsese în fluid asemănător cu mercurul din tâmplele unui pacient.

Într-o zi, domnul Toller îi mărturisi zâmbitor doamnei Taft:

— Bulstrode a găsit în persoana lui Lydgate un om asortat cu el; desigur că un şarlatan pe tărâm religios se dă în vânt după alte specii de şarlatani.

— Da, într-adevăr, îmi pot închipui, replicase doamna Taft, ţinând minte cu grijă, în tot cursul conversaţiei, numărul de treizeci de împunsături, sunt doar atâţia oameni de soiul ăsta. Îmi amintesc de domnul Cheshire, cu fiarele lui, care căuta să îndrepte trupul oamenilor când Atotputernicul îi făcuse cocârjaţi.

— Nu, nu, o contrazise domnul Toller, Cheshire era în ordine, la el totul se desfăşura cinstit şi cu cărţile pe faţă. Dar uite-l pe St. John Long – acesta-i genul de individ care merită să fie numit şarlatan; face reclamă unor cure despre care nimeni nu ştie nimic, vrea să stârnească vâlvă cu orice preţ, susţinând că ar merge mai în profunzime decât alţii. Zilele trecute pretindea că astupă creierul unui om şi scoate argint viu din el.

— Doamne sfinte! Ce înfiorător îşi bate joc de organismele oamenilor! exclamă doamna Taft.

După aceasta, în diferite cercuri începu să circule afirmaţia că Lydgate se juca în scopuri proprii până şi cu organisme respectabile şi era mai mult decât probabil că, de dragul experimentărilor lui fluşturatece, avea să dea iama în pacienţii spitalului. Mai ales, era de aşteptat, aşa cum afirmase patroana de la „Stacana“, să ciopârţească în chip necugetat trupurile lor moarte. Fiindcă Lydgate, îngrijind-o pe doamna Goby – care murise, pe cât se pare, de pe urma unei boli de inimă cu simptome nu prea clar manifestate – ceruse voie cu prea multă cutezanţă de la rudele ei să facă o autopsie, şi astfel adusese o jignire ce trecu rapid hotarele străzii Parley unde acea doamnă locuise vreme îndelungată, trăind dintr-o rentă care făcea ca asocierea trupului ei cu victimele lui Burke şi Hare să constituie o insultă flagrantă adusă memoriei sale.

În acest stadiu se aflau treburile când Lydgate abordase subiectul spitalului în discuţia cu Dorotea. Vedem că suporta foarte inimos vrăjmăşia şi eresurile neroade, conştient că, în parte, se datorau împrejurării că avusese câteva frumoase succese.

— Nu vor izbuti să mă izgonească, declarase el, vorbind confidenţial în biroul domnului Farebrother. Mi s-a oferit aici un prilej favorabil de a atinge ţelurile la care ţin cel mai mult; şi sunt absolut sigur că voi scoate un venit suficient, pentru nevoile

noastre. Încet-încet, voi păşi înainte cât mai liniştit cu putinţă; acum nu mai există pentru mine ispite care să mă îndepărteze de cămin şi de muncă. Şi sunt tot mai convins că îmi va fi posibil să demonstrez originea omogenă a tuturor ţesuturilor. Raspail şi alţii s-au lansat pe aceeaşi cale, şi eu am pierdut timp.

— Nu sunt înzestrat cu darul profeţiei în această direcţie, mărturisise domnul Farebrother, care pufăise gânditor din pipă cât timp vorbise Lydgate, dar în ce priveşte ostilitatea din oraş, ai s-o domoleşti numai dacă eşti prudent.

— În ce sens să fiu prudent? întrebase Lydgate. Fac întocmai ce trebuie făcut. Nu am mai multă putere de a împiedica ignoranţa şi ranchiuna oamenilor, decât avea Vesalius[1]. Nu este posibil să îţi adaptezi conduita după concluzii nătânge, pe care nimeni nu le poate prevedea.

— Absolut adevărat; nu asta am vrut să spun. Mă gândeam doar la două lucruri. Unul, să te ţii cât poţi mai departe de Bulstrode; fireşte, poţi continua să faci treabă bună pe contul dumitale, cu ajutorul lui; dar nu te lăsa prea legat de el. Poate să-ţi pară că-ţi spun asta mânat de un resentiment personal şi recunosc că e o doză serioasă de adevăr în această presupunere – dar simţirile personale nu sunt totdeauna greşite, dacă le distilezi până ce rămân doar impresiile care fac din ele pur şi simplu o opinie.

— Bulstrode nu înseamnă nimic pentru mine, zise Lydgate nepăsător, în afara sferei treburilor publice. Cât despre intenţia de a avea legături foarte strânse cu el, nu ţin destul la persoana lui pentru asta. Dar ce era celălalt lucru la care v-aţi referit? întrebă Lydgate, care-şi aranja treburile cât mai confortabil şi nu simţea mare nevoie de sfaturi.

— Păi cum, ăsta. Ai grijă – *experta crede*[2] – ai grijă să nu fii sâcâit de probleme băneşti. Ştiu din câteva vorbe care ţi-au scăpat într-o zi, că nu-ţi place că-mi consum atâtea ore jucând cărţi pe bani. În privinţa asta ai destulă dreptate. Caută să te fereşti să ai nevoie de mici sume de care nu dispui. Poate că înşir vorbe de prisos; dar omului îi place să se ridice deasupra propriei sale persoane, oferind propriul său exemplu prost şi ţinând predici pe baza asta.

Lydgate primi cu mare cordialitate indicaţiile domnului Farebrother, deşi cu greu le-ar fi suportat dacă ar fi venit din partea

---

[1] *Andreas Vesalius* (1514-64), anatomist belgian, autorul tratatului *De humani corporis fabrica* (n.t.).

[2] Ai încredere în ce-ţi spune un cunoscător (lat.) (n.t.)

oricărei alte persoane. Nu se putea stăpâni să-şi amintească faptul că de curând contractase câteva datorii, dar îi păruseră inevitabile, şi nu avea acum nicio intenţie de a face mai mult decât să-şi ţină casa, ducând trena cea mai simplă. Mobilierul pentru care se îndatorase nu mai avea nevoie să fie înnoit; nici măcar provizia de vinuri, pentru destulă vreme.

Multe gânduri îl îmbărbătau în vremea aceea – şi pe bună dreptate. Un om conştient că şi-a pus entuziasmul în slujba unor scopuri valoroase e susţinut, când se află sub focul ostilităţilor meschine, de amintirea marilor făuritori care au fost siliţi să-şi croiască drumul luptând, nu fără a primi răni, şi care planează în mintea lui ca nişte sfinţi ocrotitori, dându-i un ajutor invizibil. În seara când sporovăise cu domnul Farebrother, la el acasă, adoptase atitudinea favorabilă din clipele când visa; cu picioarele lui lungi întinse pe sofa, cu capul dat pe spate şi mâinile încrucişate la ceafă, în vreme ce Rosamunda stătea la pian şi cânta, una după alta, mici piese muzicale, despre care soţul ei ştia doar (ca un elefant emoţional ce se afla!) că se potriveau cu dispoziţia lui de parcă ar fi fost nişte melodioase brize marine.

În momentele acelea înfăţişarea lui Lydgate avea ceva foarte frumos, şi oricine ar fi fost încurajat să pună prinsoare că va izbuti în căutările lui. În ochii săi negri, pe fruntea şi în linia gurii lui se zărea acea seninătate izvorâtă din deplinătatea gândirii contemplative – când mintea nu cercetează, ci meditează iar privirea pare a fi plină de ceea ce se află îndărătul ei.

Curând Rosamunda părăsi pianul şi se aşeză pe un scaun de lângă sofa, în faţa soţului ei.

— Ai avut parte de destulă muzică, domnul şi stăpânul meu? grăi ea, împreunându-şi palmele dinainte şi luând un mic aer de tandreţe poznaşă.

— Da, draga mea, dacă ai obosit, spuse amabil Lydgate, întorcându-şi ochii spre ea şi zăbovind cu privirea asupră-i, dar fără a se clinti.

În clipa aceea prezenţa Rosamundei poate că nu aducea mai mult decât încă o lingură de apă turnată în lac, şi în direcţia aceasta instinctul ei feminin nu se tocise.

— Ce gânduri te absorb? întrebă, aplecându-şi faţa mai aproape de obrazul lui.

El îşi ridică mâinile şi împresură cu gingăşie umerii soţiei.

— Mă gândesc la un om mare, care avea cam vârsta mea, cu

vreo trei sute de ani în urmă, şi care de pe-atunci deschisese o eră nouă în anatomie.

— Nu pot ghici, zise Rosamunda, clătinând din cap. La pensionul doamnei Lemon ne jucam de obicei de-a ghicitul personajelor istorice, dar nu şi al anatomiştilor.

— Îţi spun eu. Se numea Vesalius. Şi singurul mod în care a putut ajunge să cunoască anatomia la nivelul atins de el, era să se ducă noaptea să fure cadavre din cimitire şi locuri de execuţie.

— A! exclamă Rosamunda, cu o expresie de dezgust zugrăvită pe faţa ei drăgălaşă. Mă bucur tare mult că nu eşti Vesalius. Sunt convinsă că putea găsi un mijloc mai puţin oribil decât acesta.

— Nu, nu putea, explică Lydgate, continuând conversaţia cu prea multă sinceritate, ca să acorde mare însemnătate răspunsului ei. Reuşea să obţină un schelet complet doar smulgând din furcile spânzurătorii oasele înălbite ale vreunui criminal, îngropându-le şi luându-le apoi, bucată cu bucată, în mare taină, în puterea nopţii.

— Sper că nu este unul din marii eroi pe care-i admiri, grăi Rosamunda, jumătate în glumă, jumătate îngrijorată, altminteri voi ajunge să văd cum te scoli noaptea ca să te duci în cimitirul St. Peter. Ştii cât de rău s-au înfuriat oamenii din pricina cazului doamnei Goby. Ai şi aşa destui duşmani.

— La fel avea şi Vesalius, Rosy. Nu-i de mirare că ramoliţii medicali din Middlemarch mă pizmuiesc, odată ce unii dintre cei mai mari doctori ai vremii îl duşmăneau crunt pe Vesalius, fiindcă crezuseră în Galenus[1], iar el le arătase că Galenus greşise. Îl numeau mincinos şi monstru otrăvitor. Dar faptele dovedite de scheletul uman erau de partea lui, şi astfel a triumfat asupra vrăjmaşilor.

— Şi ce s-a întâmplat cu el după aceea? întrebă Rosamunda, cu oarecare interes.

— A, a avut de dat o groază de bătălii, până la urmă. Şi odată l-au exasperat de ajuns de rău, într-adevăr, ca să-l facă să-şi ardă o mare parte din operă. Pe urmă corabia pe care se afla el a naufragiat tocmai când se întorcea de la Ierusalim, ca să primească o catedră importantă la universitatea din Padova. A murit cam jalnic.

Se aşternu o pauză, înainte ca Rosamunda să rostească:

— Ştii ceva, Tertius, adesea îmi doresc să nu te fi ocupat cu

---

[1] *Galenus* (130-200 sau 210), medic grec, considerat ca ultimul mare medic al antichităţii (n. t.).

medicina.

— Nu, Rosy, să nu spui asta, protestă Lydgate, trăgând-o mai aproape. E la fel cum ai spune că ţi-ai dori să te fi măritat cu alt bărbat.

— Nicidecum, eşti destul de inteligent pentru orice: ai fi putut lesne să te îndeletniceşti cu altceva. Şi verii tăi de la Quallingham sunt cu toţii de părere că ai coborât mai prejos de ei în alegerea profesiunii.

— Verii de la Quallingham pot să se ducă la dracu! izbucni Lydgate, cu dispreţ. E ceva demn de neruşinarea lor, dacă ţi-au îndrugat una ca asta.

— Totuşi, persevera Rosamunda, eu nu cred că e o profesie plăcută, dragul meu.

Ştim că dovedea mult calm şi perseverenţă în susţinerea opiniilor ei.

— Este cea mai măreaţă profesiune din lume, Rosamunda, rosti Lydgate cu gravitate. Şi să nu spui că mă iubeşti fără a iubi medicul din mine; e ca şi cum ai spune că îţi place să mănânci o piersică, dar nu-ţi place aroma ei. Nu mai spune asta niciodată, draga mea, mă mâhneşti.

— Foarte bine, doctore Faţă-Gravă, admise Rosy, făcând gropiţe în obraji. Pe viitor voi declara că mă omor după schelete şi după hoţi de cavadre, şi după crârnpeie de ţesuturi puse în fiole, şi după certuri cu toată lumea, care sfârşesc printr-o moarte jalnică.

— Nu, nu, nu chiar atât de rău, zise Lydgate, renunţând la dojană şi dezmierdând-o resemnat.

Cap XLVI

„Pues no podemos haber aquello que queremos,
queremos aquello que podremos“[1]

În vreme ce Lydgate, cu căsătoria lui sigură şi având spitalul la ordinele lui, simţea că luptă pentru Reforma Medicală împotriva Middlemarch-ului, Middlemarch-ul devenea din ce în ce mai conştient de o luptă pe plan naţional, dusă pentru alt gen de reformă.

La timpul când măsura Lordului John Russel era dezbătută în

[1] „De vreme ce nu putem căpăta ceea ce vrem, să vrem ceea ce putem căpăta“, proverb spaniol (n. t.).

Camera Comunelor, în Middlemarch se manifesta o nouă însufleţire politică şi o nouă definire a partidelor care ar fi putut indica o categorică schimbare de echilibru, dacă ar fi sosit momentul unor noi alegeri. Şi se găseau unii care se şi grăbiseră să prezică această împrejurare, declarând că Parlamentul actual nu avea să ducă niciodată la capăt un Proiect de Reformă. Acest argument i-l dezvolta Will Ladislaw domnului Brooke, ca un motiv de bucurie că nu-şi încercase încă puterile la tribuna electorală.

— Lucrurile vor creşte şi se vor coace de parcă am fi într-un an cu cometă, zicea Will. Temperatura publică va atinge curând o dogoare de cometă, odată ce chestiunea Reformei a fost pusă pe tapet. Probabil că vor avea loc alte alegeri, în scurtă vreme, şi până atunci Middlemarch-ului o să-i intre mai multe idei în cap. Acum trebuie să muncim la gazeta *Pionierul* şi pe la mitingurile politice.

— Ai perfectă dreptate, Ladislaw; trebuie să transformăm opinia publică de aici, încuviinţă domnul Brooke. Vreau doar să-mi menţin o poziţie independentă pe tema Reformei, ştii; nu vreau să merg prea departe. Ţin să adopt linia lui Wilberforce şi a lui Romilly, ştii, şi să bat serios pe Eliberarea Negrilor, Legea Criminală – genul ăsta de treburi. Dar, bineînţeles, îl voi susţine pe Grey.

— Dacă vă declaraţi de partea principiului Reformei, trebuie să vă pregătiţi să luaţi ceea ce oferă situaţia, zise Will. Dacă fiecare ar trage pentru bucăţica lui împotriva tuturor, toată chestiunea s-ar duce de râpă.

— Da, da, sunt de acord cu dumneata – îmbrăţişez fără rezerve acest punct de vedere. Voi pune tema în lumina aceasta. Îl voi susţine pe Grey, ştii. Dar nu vreau să schimb echilibrul constituţiei, şi cred că nici Grey nu ar vrea asta.

— Dar asta e ceea ce doreşte ţara, protestă Will. Altminteri nu ar avea niciun sens uniunile politice sau oricare altă mişcare care ştie despre ce e vorba. Ţara vrea să aibă o Cameră a Comunelor neîmpovărată de membri numiţi de tagma moşierilor, ci cuprinzând reprezentanţi ai celorlalte interese. Cât despre ideea de a te bate pentru o Reformă care să nu includă acest punct, totuna ar fi să ceri o fărâmă dintr-o avalanşă care a şi început să-şi răspândească ecourile tunetului în văzduh.

— Asta-i frumos, Ladislaw; aşa trebuie înfăţişată situaţia. Aşterne asta pe hârtie, chiar acum! Trebuie să începem să adunăm documente despre starea de spirit a naţiunii, precum şi despre acţiunea de distrugere a maşinilor şi deprimarea generală.

— În ce priveşte documentele, spuse Will, pentru ele ar fi loc berechet şi pe-un cartonaş de două degete. Câteva şiruri de cifre sunt suficiente pentru a deduce din ele mizeria, iar alte câteva cifre vor indica viteza cu care creşte gândirea politică a poporului.

— Bun, lungeşte niţel lista asta, Ladislaw. Asta-i o idee, scrie un astfel de articol în *Pionierul.* Înşiră cifrele alături şi dedu din ele mizeria, ştii; şi pui şi celelalte cifre şi iar deduci, şi aşa mai departe. Ai un fel personal de a prezenta lucrurile. Pe urmă Burke; când mă gândesc la Burke, nu mă pot împiedica a dori să fi avut pe cineva care să-ţi dea deputăţia vreunui târguşor de buzunar, Ladislaw. N-ai să fii ales niciodată, ştii. Şi vom avea mereu nevoie de talente în Cameră: la fel cum vom trece la reforme, totdeauna vom avea nevoie de talente. Avalanşa aceea şi tunetul, uite, fraza asta aduce într-adevăr cu Burke. Vreau genul ăsta de lucruri, nu idei, ştii, ci modul în care sunt prezentate.

— Târgurile de buzunar ar fi o treabă frumoasă, spuse Ladislaw, dacă s-ar afla întotdeauna în buzunarul în care trebuie şi dacă ar avea întotdeauna un Burke la îndemână.

Lui Will nu-i displăcea comparaţia aceea elogioasă, chiar venind din partea domnului Brooke; căci asemenea situaţie pune cam prea mult la încercare puterile unui muritor: să fii conştient că te exprimi mai bine decât alţii, fără să ţi se fi remarcat vreodată această calitate; la setea generală de admiraţie la care simţi că ai dreptul, până şi o răpăială ocazională de aplauze, picată la ţanc, oferă destulă încurajare. Will avea impresia că rafinamentele lui literare depăşeau, îndeobşte, limitele perceperii din Middlemarch; cu toate acestea, începea să-i placă de-a binelea munca despre care-şi spusese la început mai degrabă într-o doară: „De ce nu?“, şi studia situaţia politică cu un interes la fel de arzător ca şi cel acordat întotdeauna metrului poetic sau medievalismului. Fără doar şi poate că, de n-ar fi existat dorinţa lui de a se afla acolo unde era şi Dorotea, şi de-ar fi ştiut ce altceva ar mai putea face, Will nu ar fi meditat în zilele acelea la nevoile poporului englez şi nu i-ar fi criticat pe oamenii de stat englezi; probabil că ar fi colindat haihui prin Italia, unde ar fi schiţat planuri pentru un vraf de drame, şi-ar fi încercat puterile în proză găsind-o searbădă, ar fi căutat să compună versuri găsind lirica prea artificială, ar fi început să copieze „crâmpeie“ de tablouri vechi şi s-ar fi lăsat păgubaş fiindcă „nu duceau la nimic“, şi ar fi remarcat că, la urma urmei, obiectivul principal e să te cultivi singur; pe câtă vreme în politică ar fi

simpatizat călduros libertatea şi progresul, în general. Simţul datoriei trebuie adesea să aştepte o sarcină menită să ia locul diletantismului, ca să ne facă să simţim că nu putem rămâne indiferenţi la calitatea acţiunilor noastre.

Ladislaw acceptase acum partea lui de misiune, deşi nu reprezenta acel imprecis dar nespus de falnic lucru la care visase cândva că ar fi singurul vrednic de un efort continuu. Firea lui se înfierbântase uşor în prezenţa problemelor vizibil legate de viaţă şi acţiune, şi răzvrătirea lesne stârnită în cugetul tânărului aţâţa spiritul său obştesc. În pofida domnului Casaubon şi a mazilirii de la Lowick, era mai degrabă fericit, dobândise o mulţime de cunoştinţe proaspete, culese pe viu, şi menite să slujească scopuri practice, şi purtase faima gazetei *Pionierul* până la Brassing (nu conta că se răspândea pe o arie redusă, foaia nu era scrisă mai rău decât multe altele care ajung până în cele patru colţuri ale pământului).

Domnul Brooke devenea iritant la răstimpuri; dar nerăbdarea lui Will era domolită de faptul că-şi împărţea timpul între vizitele făcute la Grange şi retragerea în apartamentul lui din Middlemarch, ceea ce dădea variaţie vieţii.

„Mută puţin ţăruşii care delimitează zona de acţiune – îşi spunea în sinea lui – şi domnul Brooke ar putea să fie membru în guvern, iar eu subsecretar. Aşa merge rânduiala comună a lucrurilor; vălurelele alcătuiesc valuri mari şi sunt turnate după acelaşi tipar. Mă simt mai bine aici decât adoptând genul de viaţă pentru care m-ar fi pregătit domnul Casaubon, unde acţiunea ar fi fost în întregime prestabilită de către un precedent prea rigid pentru mine ca să mai pot reacţiona împotriva lui. Nu-mi pasă de prestigiu sau de plată grasă.“

Aşa cum îl descrisese Lydgate, era un soi de nomad şi mai curând îi făcea plăcere impresia că nu aparţine vreunei clase; găsea o notă romantică în poziţia lui şi îşi dădea seama, cu o senzaţie agreabilă, că, oriunde s-ar duce, ar produce niţică surpriză. Genul acesta de desfătare fusese tulburat când simţise că se crease o distanţă suplimentară între el şi Dorotea, datorită întâlnirii lor întâmplătoare din casa Lydgate; şi iritarea lui se îndreptase împotriva domnului Casaubon, care declarase cu anticipaţie că Will va ieşi din rândurile castei sale. „Niciodată n-am făcut parte din vreo castă“, ar fi susţinut tânărul, dacă s-ar fi rostit în faţa lui acea profeţie, iar sângele ce-i gonea mai iute prin vine ar fi apărut şi dispărut ca o răsuflare sub pielea lui străvezie. Dar una e să-ţi placă

sfidarea şi alta să-ţi placă şi consecinţele ei.

Între timp, opinia formată în oraş despre noul redactor al ziarului *Pionierul* tindea să confirme vederile domnului Casaubon. Înrudirea lui Will cu persoane distinse nu-i servea, ca şi relaţiile înalte ale lui Lydgate, drept cartă de vizită favorabilă; dacă se zvonise că tânărul Ladislaw era nepotul sau vărul domnului Casaubon, se zvonea de asemenea că „domnul Casaubon nu voia să aibă nimic de-a face cu el".

— Brooke l-a luat în braţe, explica domnul Hawley, pentru că lucrul ăsta nu l-ar fi făcut niciun om în toate minţile. Casaubon are motive al dracului de serioase, puteţi fi siguri, ca să-i întoarcă spatele unui tânăr pentru a cărui educaţie a plătit. E leit felul lui Brooke – unul din indivizii ăia în stare să-ţi laude o pisică pentru a vinde un cal.

Şi câteva din producţiile literare năstruşnice ale lui Will, mai mult sau mai puţin poetice, părură a veni în sprijinul domnului Keck, redactorul-şef de la *Goarna,* când susţinea că Ladislaw, dacă s-ar cunoaşte adevărul, s-ar dovedi nu numai un agent străin dar şi un om ţăcănit la cap, lucru care explica supranaturala rapiditate şi volubilitate a discursurilor lui, când urca la o tribună, ceea ce făcea ori de câte ori prindea un prilej, vorbind cu o uşurinţă ce arunca o umbra asupra englezilor zdraveni în general. Keck se simţea dezgustat să vadă cum o mogâldeaţă de om cu bucle blonde în jurul frunţii se ridică şi turuie ceasuri în şir împotriva unor instituţii care existaseră pe când el mai era în leagăn. Şi într-un editorial din *Goarna,* Keck caracterizase discursul rostit de Ladislaw la o întrunire ţinută, în favoarea Reformei ca fiind „violenţa unui energumen, un efort mizerabil de a învălui sub scânteietoare focuri de artificii cutezanţa unor declaraţii iresponsabile şi o sărăcie de cunoştinţe de cea mai ieftină şi mai recentă provenienţă".

— Articolul de ieri a făcut vâlvă, Keck, îi spuse doctorul Sprague, cu intenţii sarcastice. Dar ce este un energumen?

— A, un termen care a ieşit la iveală în cursul revoluţiei franceze, îl informă Keck.

Acest aspect primejdios al lui Ladislaw contrasta în mod straniu cu alte deprinderi care deveniseră obiectul observaţiilor publice. Avea o slăbiciune pe jumătate artistică, pe jumătate afectivă pentru copiii mici – cu cât erau mai prichindei, pe picioruşe suficient de zburdalnice, şi cu cât purtau hăinuţe mai ponosite, cu atât ţinea mai mult Will să le facă surprize şi să le câştige

bunăvoinţa. Ştim că la Roma avea deprinderea de a colinda printre oameni săraci şi gustul acela nu-l părăsise nici în Middlemarch.

Culesese, nu se ştie cum, o liotă de copii caraghioşi, băieţaşi care umblau cu capul descoperit, cu nădragi tare rebegiţi şi colţuri de cămăşi ieşite afară, fetiţe care-şi dădeau la o parte părul din ochi ca să se uite la tine, şi frăţiori paznici, având vârsta matură de şapte ani. Condusese trupa aceea în excursii ca de şatră, până-n pădurea Malsell, în sezonul alunelor, şi de când se statornicise vremea rea, îi luase cu el într-o zi senină ca să adune surcele pentru un foc de tabără, aprins în scobitura unei coline, unde înjghebase pentru ei o mică serbare cu turtă dulce şi improvizase o piesă cu Punch şi Judy, din câteva păpuşi confecţionate în casă. Aceasta era o mostră de purtare năstruşnică. Mai avea şi altă aiureală: în casele unde i se făcea o primire prietenoasă, se deprinsese să se întindă cât era de lung pe o carpetă, în timp ce vorbea, şi îl răbda inima să se lase descoperit în această postură de către vizitatori întâmplători, pentru care asemenea abatere era destinată să confirme ideile exprimate cu privire la sângele lui periculos de amestecat şi la deşuchierea lui generală.

Dar articolele şi cuvintele lui Will îl recomandau în mod firesc în familii pe care noua stricteţe a divizării în partide le etichetase ca partizane ale Reformei. Era invitat la domnul Bulstrode; acolo însă nu se putea culca pe carpetă, iar doamna Bulstrode simţea că modul lui de a vorbi despre ţările catolice, de parcă ar fi fost posibil vreun armistiţiu cu Anticrist, ilustra obişnuita tendinţă spre anomalie a intelectualilor.

Dar în casa domnului Farebrother, pe care ironia întâmplărilor îl adusese în aceeaşi tabără cu Bulstrode în mişcarea naţională, Will deveni favoritul doamnelor, mai cu seamă al lui *miss* Noble, şi una din trăznelile lui era să o escorteze când o întâlnea pe stradă, cu coşuleţul ei, oferindu-i braţul sub ochii întregului oraş şi stăruind să o însoţească pe bătrânică în vreo vizită unde distribuia micile ei ciupeli din cota personală de dulciuri.

Dar casa pe care o vizita cel mai des şi unde se tolănea cel mai mult pe carpetă era a lui Lydgate. Cei doi bărbaţi nu semănau deloc, dar asta nu-i împiedica nicidecum să se înţeleagă. Deşi nu era nervos din fire, Lydgate avea o anumită bruscheţe, şi nu ţinea seama de hachiţe la oameni sănătoşi, iar Ladislaw, de obicei, nu-şi lăsa susceptibilităţile să explodeze pe spinarea celor care nu le acordau importanţă. Pe de altă parte, cu Rosamunda avea toane şi

era încăpăţânat, ba chiar adesea posac, spre marea ei surprindere. Totuşi, treptat, devenise necesar distracţiei ei: o acompania când cânta la pian, îi oferea o conversaţie variată şi se arăta desprins de oricare dintre preocupările grave care – cu toată tandreţea şi indulgenţa soţului ei – făceau adesea ca manierele acestuia să nu o satisfacă pe amfitrioana lui Will şi-i întăreau antipatia inspirată de profesia medicală.

Lydgate, înclinat spre sarcasm faţă de credinţa superstiţioasă a pacienţilor în eficacitatea „notei de plată“, câtă vreme nimănui nu-i păsa de nivelul scăzut al patologiei, îl asalta uneori pe Will cu întrebări tulburătoare. Într-o seară de martie, Rosamunda, purtând o rochie de culoarea cireşii, cu garnituri în jurul gâtului, stătea la masa de ceai; Lydgate, întors târziu şi obosit de la consultaţiile date la domiciliu, şedea pieziş pe un fotoliu lângă foc, cu un picior peste rezemătoare, cu fruntea cam înnourată, pe când ochii lui colindau peste coloanele *Pionierului,* iar Rosamunda, observând că era tulburat, evita să-i arunce vreo privire şi mulţumea cerului că ea nu avea o dispoziţie ursuză. Will Ladislaw era întins pe carpetă, contemplând absorbit galeria perdelei şi fredonând pe-un ton foarte scăzut melodia: *Când am văzut întâia oară chipul ei,* iar prepelicarul casei, tolănit şi el fără să-i rămână mult spaţiu la alegere, se uita printre labe la uzurpatorul carpetei, cu o mutră ce exprima o puternică dezaprobare.

Rosamunda îi aduse lui Lydgate ceaşca de ceai, şi el trânti ziarul şi-i spuse lui Will, care se ridicase şi se dusese la măsuţă:

— Ladislaw, degeaba îl umfli pe Brooke ca să scoţi din el un moşier reformator; în *Goarna* nu fac decât să-i găsească şi mai multe noduri în papură.

— Nu contează; cei care citesc *Pionierul* nu citesc *Goarna,* spuse Will, sorbindu-şi ceaiul şi învârtindu-se prin odaie. Îţi închipui că publicul citeşte cu intenţia de a se converti? Atunci le-am servi din plin o licoare vrăjitorească: „Amestecaţi, amestecaţi, amestecaţi, amestecaţi, toţi care puteţi“, şi n-ar mai şti de partea cui să treacă.

— Farebrother spune că el nu crede că Brooke ar fi ales, dacă s-ar ivi prilejul; chiar oamenii care se pretind partizanii lui ar scoate din pălărie alt membru al Parlamentului, la momentul potrivit.

— Nu-i nicio pagubă dacă încerci. E bine să ai reprezentanţi rezidenţi în localitate.

— De ce? întrebă Lydgate, care era foarte înclinat să folosească din plin această întrebare jenantă, pusă pe un ton tăios.

— Reprezintă mai bine stupiditatea locală, îl lămuri Will, râzând şi scuturându-şi buclele, şi se simt obligaţi să aibă cea mai bună purtare posibilă prin împrejurimi. Brooke nu este un tip rău, iar pe domeniul lui a făcut câteva lucruri bune care n-ar fi fost realizate niciodată, dacă n-ar fi existat această momeală parlamentară.

— Nu este potrivit cu rolul de om politic, afirmă Lydgate pe-un ton de categoric dispreţ. Ar decepţiona pe oricine s-ar bizui pe el; îmi dau seama de acest lucru la spital. Numai că acolo Bulstrode ţine hăţurile şi-l mână.

— Asta depinde de cum îţi fixezi criteriile pentru definirea oamenilor politici, răspunse Will. E destul de bun pentru împrejurarea aceasta, când lumea şi-a făcut alegerea aşa cum şi-o face acum; nu au nevoie de un om – au nevoie doar de un vot.

— Aşa merg lucrurile cu voi, autorii de articole politice, Ladislaw. Înălţaţi în slăvi o măsură de parcă ar fi un remediu universal şi înălţaţi în slăvi meritele unor oameni care fac parte din însăşi maladia ce necesită un tratament.

— De ce nu? Oamenii pot ajuta să fie curarisiţi definitiv de pe faţa pământului, fără măcar să ştie, spuse Will, care putea improviza argumente, când nu se gândise dinainte la o anumită întrebare.

— Asta nu-i o scuză pentru a încuraja exagerarea superstiţioasă a speranţelor legate de această măsură, ajutând publicul să o înghită pe nemestecate şi să trimită nişte papagali votanţi care nu sunt buni de nimic când e vorba să o realizeze. Te declari împotriva putreziciunii, şi nimic nu e mai cu desăvârşire putred decât să faci lumea să creadă că societatea poate fi vindecată printr-un hocus-pocus politic.

— Asta-i foarte frumos, scumpul meu prieten. Dar curarisirea trebuie să înceapă de undeva, şi recunoaşte că o mie şi unul de lucruri care înjosesc o populaţie nu ar putea să fie îndreptate vreodată fără a începe cu această Reformă. Uită-te ce-a spus Stanley zilele trecute: că în Cameră au cârpăcit destulă vreme chestiuni mărunte de mituire, anchetând dacă cutare sau cutare alegător primise o guinee, când oricine ştie că scaunele în Parlament s-au vândut cu ridicata. Aşteaptă înţelepciune şi conştiinţă de la forurile publice – baliverne! Singura conştiinţă în care ne putem încrede o înfăţişează instinctul înrădăcinat, tipic unei clase, şi cea mai bună înţelepciune care va da rezultate este înţelepciunea de a echilibra pretenţiile. Ăsta-i textul meu de lege –

care parte comportă o nedreptate? Eu susţin pe omul care susţine pretenţiile claselor, nu pe virtuosul sprijinitor al răului.

— Această vorbărie cu caracter general despre un caz particular nu face altceva decât să ocolească chestiunea, Ladislaw. Când spun: „sunt adeptul remediului care vindecă“, nu înseamnă că mă pronunţ pentru opium într-un anumit caz concret de gută.

— Nu ocolesc chestiunea pe care o dezbatem şi anume dacă trebuie să stăm cu mâinile în sân, până ce găsim oamenii nepătaţi cu care să lucrăm. Ai fi adeptul acestui plan? Dacă ar exista un om care ţi-ar promova o reformă medicală şi un altul care i s-ar opune, ai sta să cercetezi care dintre ei prezintă motivările cele mai bune, sau chiar mintea cea mai ageră?

— A, desigur, afirmă Lydgate, văzându-se făcut şah-mat cu o mişcare folosită de el însuşi – dacă n-am lucra cu oamenii aflaţi la îndemână, lucrurile ar ajunge la un punct mort. Presupunând că cea mai rea dintre opiniile care circulă în oraş pe seama lui Bulstrode ar fi reală, acest lucru n-ar face să fie mai puţin adevărat că omul ăsta are simţul şi spiritul necesar pentru a realiza ceea ce gândesc eu că se cuvine să se realizeze în chestiunile pe care le cunosc şi la care ţin cel mai mult; dar mă aflu alături de el exclusiv pe-acest tărâm – adăugă Lydgate, destul de orgolios, amintindu-şi de observaţiile domnului Farebrother. Altminteri omul nu înseamnă nimic pentru mine, şi nu l-aş înălţa în slăvi pe niciun temei personal – m-aş feri de aşa ceva.

— Vrei să spui că eu îl înalţ în slăvi pe Brooke din vreun motiv personal? întrebă Will Ladislaw, înţepat şi întorcându-se brusc. Pentru prima dată se simţea ofensat de Lydgate; nu mai puţin, poate, din pricină că respingea orice încercare de a se cerceta îndeaproape evoluţia relaţiei sale cu domnul Brooke.

— Nicidecum, replică Lydgate. Pur şi simplu, explicam propria mea acţiune. Voiam să spun că, în vederea unui ţel special, un om poate conlucra cu alţii ale căror mobiluri şi orientare generală sunt echivoce, dacă are absoluta certitudine a independenţei sale personale şi dacă nu lucrează pentru interesele lui private, urmărind să obţină fie un post, fie bani.

— Atunci, de ce nu-ţi extinzi generozitatea şi asupra altora? întrebă Will, încă înţepat. Independenţa mea personală îmi este la fel de importantă pe cât îţi este a dumitale. Nu ai mai multe temeiuri de a-ţi imagina că nutresc speranţe personale legate de Brooke, decât am eu să-mi închipui că ai aştepta ceva de la

Bulstrode. Mobilurile noastre sunt chestiuni de onoare, presupun, şi nimeni nu le poate infirma. Cât despre bani şi o poziţie în lume – încheie Will, răsturnându-şi capul pe spate – cred că este foarte clar că nu mă determină consideraţii de acest gen.

— Mă înţelegi cu totul greşit, Ladislaw, grăi Lydgate surprins. Fusese preocupat de propria lui justificare şi orb faţă de ceea ce ar putea deduce Ladislaw pe socoteala lui. Îţi cer iertare, dacă te-am supărat fără intenţie. La drept vorbind, mai degrabă ţi-aş atribui un dezgust romantic pentru propriile dumitale interese lumeşti. În chestiunea politică, m-am referit doar la unghiul de vedere intelectual.

— Cât de nesuferiţi sunteţi amândoi astă-seară! exclamă Rosamunda. Nu pot concepe de ce trebuie să vă referiţi şi la bani. Politica şi medicina sunt suficient de dezagreabile în sine ca să te poţi certa numai pe tema lor. Amândoi puteţi să vă certaţi toată viaţa cu lumea întreagă şi între voi doi, pe aceste două teme.

Rosamunda rosti aceste vorbe cu un aer de blajină neutralitate, ridicându-se să sune servitoarea şi trecând apoi spre măsuţa ei de lucru.

— Sărmana Rosy! zise Lydgate, întinzând mâna spre ea când trecu pe lângă el. Disputele nu au haz pentru heruvimi. Cântă-ne ceva. Roagă-l pe Ladislaw să te acompanieze.

După plecarea lui Will, Rosamunda îşi întrebă soţul:

— Ce te-a scos din fire astă-seară, Tertius?

— Pe mine? Ladislaw era scos din sărite. Parcă ar fi fost o bucăţică de fitil.

— Înainte de cearta cu Ladislaw. Te-a necăjit ceva înainte de-ai venit în casă, arătai supărat. Şi asta te-a făcut să începi disputa cu domnul Ladislaw. Mă răneşti adânc când arăţi aşa, Tertius.

— Zău? Atunci sunt o brută, recunoscu Lydgate, dezmierdând-o în semn de penitenţă.

— Ce te-a necăjit?

— A, lucruri din afară, afaceri.

În realitate, era vorba de o scrisoare insistând să achite o rată de plată pentru mobilă. Dar Rosamunda aştepta un copil şi Lydgate dorea să-i cruţe orice frământare.

Cap. XLVII

Sincerul amor nu-i în zadar,

căci este cel mai ales dar.
Artă nu-i să-l faci, ţâşneşte
firea când îl zămisleşte.
În al raiului loc, are
ceasul ei, firava floare.
Rădăcini şi ochi spre-nalt
cer, pământ topind deolalt'.

Will Ladislaw se nimerise să aibă acea mică discuţie cu Lydgate într-o sâmbătă seara. Când se întoarse în apartamentul lui, urmarea a fost că jumătate din noapte, cuprins de o iritare nouă, stătu să judece iarăşi pe toate feţele tot ce gândise mai înainte despre stabilirea lui în Middlemarch şi înhămarea la cadrul domnului Brooke. Ezitările prin care trecuse înainte de a face acest pas se transformaseră în susceptibilitate faţă de orice aluzie la faptul că ar fi fost mai înţelept să nu îl facă; de aici izvora apriga lui pornire împotriva lui Lydgate, pornire care nu contenea să-l frământe. Nu cumva se făcea caraghios, ba încă într-o perioadă când era mai conştient ca oricând că preţuieşte mai mult decât un caraghios? Şi în ce scop?

Ei bine, pentru niciun scop definit. E drept, avusese unele viziuni şi visase la unele posibilităţi – nu există fiinţă omenească înzestrată cu pasiuni şi cugetare ale cărei gânduri să nu fie consecinţa pasiunilor, şi care să nu descopere că în mintea sa încolţesc imagini ce îmblânzesc pasiunea prin speranţă sau o stârnesc prin spaimă. Dar lucrul acesta, prin care trecem cu toţii, se petrece la unii într-un mod cu totul deosebit, şi Will nu era un om a cărui minte „merge pe poteci bătătorite“; el avea potecile sale lăturalnice, unde întâlnea mici bucurii după placul inimii lui, pe care *gentlemen*-ii porniţi în galop mărunt pe drumul mare le-ar fi putut socoti cam idioate. Un asemenea exemplu îl înfăţişa felul în care îşi făurea un soi de fericire proprie din simţământul închinat Doroteei. Poate să pară straniu, dar viziunea vulgară, meschină, de care îl suspecta domnul Casaubon, anume că Dorotea ar putea rămâne văduvă şi că interesul ce-l sădise în mintea ei s-ar putea transforma în acceptarea lui Will ca soţ – nu exercita asupra acestuia nicio atracţie ispititoare; el nu trăia în decorul unei asemenea eventualităţi şi nu o urmărea, aşa cum facem cu toţii cu acel imaginar „altceva“ care este, practic, paradisul nostru.

Nu numai că nu voia să cultive gânduri susceptibile de a fi

acuzate de josnicie, fiind şi-aşa stânjenit că trebuise să se apere împotriva învinuirii de ingratitudine – dar conştiinţa latentă a multor altor bariere înălţate între el şi Dorotea, pe lângă existenţa soţului ei, contribuise să-i îndepărteze imaginaţia de la speculaţii asupra a ceea ce s-ar putea abate pe capul lui Casaubon. Şi mai existau şi alte motive. Ştim că Will nu putea suporta gândul ca în cristalul lui să apară cea mai mică pată; se simţea în acelaşi timp înnebunit şi încântat de detaşarea calmă cu care îl privea şi îi vorbea Dorotea, iar posibilitatea de a şi-o închipui întocmai cum era îi oferea atâta încântare, încât nu putea tânji după o schimbare care, într-un fel, ar fi trebuit să o schimbe şi pe ea. Oare nu ne ferim de versiunea de stradă a unei melodii alese? Sau nu evităm vestea că piesa rară – fie ea o sculptură fin cizelată sau o gravură – asupra căreia am zăbovit cu exaltare, în efortul de a prinde măcar frânturi din frumuseţea ei, e în realitate un lucru comun şi poate fi obţinută ca orice alt bun de fiecare zi? Binele nostru depinde de calitatea şi intensitatea emoţiei noastre; şi pentru Will – o făptură care se sinchisea prea puţin de ceea ce numim aspectele materiale ale vieţii şi, în schimb, foarte mult de influenţele ei mai subtile – faptul că nutrea în sufletul lui un simţământ ca acela închinat Doroteei echivala cu moştenirea unei averi. Ceea ce alţii ar fi putut numi zădărnicia pasiunii sale alcătuia o fascinaţie în plus pentru imaginaţia lui; era conştient de un impuls generos şi de verificarea prin propria sa experienţă a acelei elevate poezii a iubirii, care-i fermecase închipuirea. Dorotea, îşi spunea el, se înstăpânise pe veci în sufletul lui; nicio altă femeie nu putea ajunge mai sus decât scăunelul de la picioarele ei; şi dacă ar fi putut transcrie, în silabe nemuritoare, efectul împlinit înlăuntrul lui, s-ar fi putut lăuda, după pilda bătrânului Drayton, că

„Regine bucuroase ar putea trăi
primind drept pomană prisosul slavei ei“.

Rezultatul acesta era însă discutabil. Dar ce altceva putea el să facă pentru Dorotea? Ce valora devoţiunea ce-i arăta? Cu neputinţă de precizat. Nici gând să plece din preajma ei. Nu vedea printre cei ce-o înconjurau vreo fiinţă cu care ea să poată sta de vorbă cu aceeaşi încredere plină de simplitate pe care i-o arăta lui. Odată se exprimase că ar dori ca el să rămână, şi Will se hotărâse să nu se depărteze, fără să-i pese de balaurii scuipători de foc care ar fi

putut şuiera în jurul ei.

La capătul ezitărilor sale, Will ajungea mereu la această concluzie. Dar nu era lipsit de spirit de contradicţie şi răzvrătire chiar faţă de propria-i decizie. Adesea se simţea iritat, cum fusese şi în noaptea aceea, de vreun semn exterior care dovedea că acţiunile lui, sub conducerea domnului Brooke, puteau să nu pară chiar atât de eroice cum i-ar fi plăcut lui să fie, şi această constatare se asocia mereu cu celălalt temei de iritare – anume că, deşi îşi sacrificase demnitatea sa, de dragul Doroteei, abia dacă putea s-o vadă, când şi când. Drept care, nefiind în stare să contrazică aceste fapte neplăcute, îşi contrazicea propria lui puternică înclinare şi îşi spunea: „Sunt un prost“.

Totuşi, deoarece dezbaterea lăuntrică se rotea în mod necesar în jurul Doroteei, sfârşi, aşa cum făcuse şi altădată, prin intensificarea senzaţiei a ceea ce ar însemna pentru el prezenţa ei; şi brusc, reflectând că a doua zi era duminică, se hotărî să se ducă la biserica din Lowick şi să o vadă. Adormi cu ideea aceasta; dar pe când se îmbrăca, a doua zi, în lumina raţională a dimineţii, Obiecţia rosti:

„Ar fi o sfidare virtuală a interdicţiei emise de domnul Casaubon de a vizita Lowick-ul, şi Doroteei i-ar displace“.

„Absurd! argumenta Înclinarea, ar fi prea monstruos din partea lui să mă oprească de a vizita o frumoasă biserică de ţară, într-o dimineaţă primăvăratică. Iar Dorotea se va bucura.“

„Pentru domnul Casaubon va fi clar că ai venit fie pentru a-l necăji, fie pentru a o vedea pe Dorotea.“

„Nu e adevărat că mă duc ca să-l necăjesc, şi de ce nu m-aş duce să o văd pe Dorotea? Ce, unde scrie că el trebuie să le aibă pe toate la discreţie şi să se simtă totdeauna în largul lui? Las’ să-l usture şi pe el niţel, cum îi ustură şi pe alţii. Totdeauna mi-a plăcut bizareria bisericii şi a congregaţiei; pe lângă aceasta, cunosc familia Tucker şi voi intra în strana lor.“

După ce închisese gura Obiecţiei prin forţa iraţionalului, Will porni spre Lowick de parcă ar fi fost în drum spre paradis, tăind peste imaşul din Halsell şi luând-o pe marginea pădurilor, unde razele soarelui se strecurau pe sub tufişurile înmugurite, punând în valoare frumuseţile muşchiului şi ale lichenilor şi peticele de verdeaţă proaspătă, ce străpunseseră întinderea brună din jur. Toate păreau să ştie că e duminică şi să aprobe vizita lui la biserica Lowick. Lui Will îi venea uşor să se simtă fericit, când nimic nu-i

strica buna dispoziţie şi, la acel punct al plimbării, gândul de a-l sâcâi pe domnul Casaubon devenise mai degrabă amuzant pentru el, făcând să-i răsară pe faţă un zâmbet voios, plăcut de privit, asemenea ţâşnirii razelor de soare peste apă – deşi pricina nu era prea pilduitoare. Dar mai toţi suntem dispuşi să tragem concluzia, în sinea noastră, că omul care ne taie drumul este odios şi nu ne supără să-i provocăm şi lui un pic din dezgustul pe care persoana sa îl trezeşte în noi. Will îşi văzu de drum, cu o cărticică la subsuoară şi cu mâinile înfundate în buzunarele laterale, fără a citi, ci psalmodiind niţeluş, în timp ce-şi zugrăvea scenele care, probabil, aveau să se petreacă în biserică şi la ieşirea de la slujbă. Căuta melodii care să se potrivească cu unele cuvinte de-ale lui, când încercând cântece gata făcute, când improvizând. Cuvintele nu compuneau un veritabil imn, dar, hotărât, se adaptau la experienţa lui duminicală:

„Vai mie, frugală hrană,
Iubirii mele am dat!
O-atingere, o rază diafană,
O umbră ce-a plecat*;*
Un vis de adieri ce pot fi-n prag,
Ecou lăuntric viu*,*
O, de-ar putea fi cuiva drag,
Locul unde mă ştiu,
Tremur de-alungată teamă,
De-un rău neîntâmplat –
Vai mie, frugală hrană,
Iubirii mele-am dat!“

Uneori, când îşi scotea pălăria, scuturându-şi capul pe spate şi descoperindu-şi gâtul delicat în timp ce cânta, arăta aidoma întrupării primăverii, al cărei duh umplea văzduhul: ca o făptură strălucitoare, bogată în făgăduieli incerte.

Clopotele mai sunau când ajunse la Lowick, şi intră în strana parohului înainte de a fi sosit altcineva. Tot singur era însă şi când se adună congregaţia. Strana parohului se afla în faţa celei a vicarului, la intrarea unei mici galerii, şi Will începu să se teamă că Dorotea s-ar putea să nu vină, în timp ce-şi rotea privirile peste grupul de chipuri rurale adunate între pereţii văruiţi în alb şi în bătrânele strane întunecate, alcătuind congregaţia şi înfăţişând

doar prea puţine schimbări, de la an la an, aşa cum vedem la un copac cu crengile rupte ici şi colo sub povara vârstei, dar purtând şi vlăstare tinere. Faţa de broscoi a domnului Rigg avea ceva de intrus şi de nejustificat, dar, în pofida acestei lovituri primite de orânduiala lucrurilor, mai erau acolo familia Waule şi stocul rural de Powderelli, alături în stranele lor; obrajii fratelui Samuel păstrau aceeaşi purpurie rotunjime ca întotdeauna; iar cele trei generaţii de săteni cumsecade care locuiau în *cottage*-uri veniseră ca şi odinioară, pătrunşi de un unanim simţ al datoriei faţă de cei mai presus de ei – şi, probabil, privindu-l pe domnul Casaubon, care purta roba neagră şi urcase la pupitrul cel mai înalt, mărunţii satului vedeau într-însul pe şeful tuturor celor mai presus de ei, şi pe cel mai cumplit, dacă era călcat pe bătătură. Chiar şi în 1831, Lowick-ul trăia în pace, nefiind mai agitat de Reformă decât de conţinutul solemn al predicii de duminică. Congregaţia se deprinsese să-l vadă şi în alte dăţi pe Will la biserică, aşa că niciunul nu-i dădu multă atenţie, afară de dirijorul corului, care se aştepta ca musafirul să fie în primele rânduri la cânt.

În cele din urmă Dorotea apăru, pe fundalul acela bizar, înaintând în susul micului naos, cu boneta ei albă, din blană de castor şi cu pelerina cenuşie – aceeaşi pe care o purtase la Vatican. Deşi faţa-i era îndreptată, încă de la intrare, spre altar, până şi ochii ei miopi desluşiră curând silueta lui Will, dar nu trădă cu nimic ceea ce se petrecea în cugetul ei, afară de o uşoară pălire şi o înclinare gravă când trecu prin dreptul lui. Spre mirarea sa, Will se simţi deodată stingherit şi nu îndrăzni să se uite la ea după ce se salutaseră. Peste două minute, când domnul Casaubon ieşi din sacristie şi, intrând în strană, se aşeză în faţa Doroteei, Will se simţi paralizat de-a binelea. Nu-şi putea arunca privirile nicăieri, afară de corul din mica galerie de deasupra uşii sacristiei; poate că Dorotea era mâhnită iar el poate că făcuse o greşeală urmând o inspiraţie nefericită. Nu-i mai părea amuzant să-l sâcâie pe domnul Casaubon, care probabil avea avantajul de a-l urmări cu privirea şi a vedea că nu cutează să întoarcă iar capul. De ce nu-şi imaginase dinainte o asemenea situaţie? – dar nu se putuse aştepta că avea să stea în strana aceea pătrată singur-singurel, fără să aibă în preajmă vreun membru al tribului Tuckerilor, care părea că plecaseră cu totul din Lowick, căci la pupitru se afla un pastor nou. Totuşi, acum îşi făcea mustrări fiindcă nu prevăzuse că-i va fi imposibil să arunce o privire spre Dorotea – ba chiar că ea ar putea

judeca venirea lui drept o impertinenţă. Oricum, nu avea cine să-l slobozească din cuşca lui; şi Will găsi pasajele cuvenite şi rămase cu ochii în cartea de imnuri, aidoma unei învăţătoare, simţind că slujba de dimineaţă nu mai fusese niciodată atât de interminabilă, că se făcuse de râsul tuturora. Era scos din sărite şi nenorocit. Asta obţinea un bărbat adorând până şi simpla apariţie a unei femei! Preotul observă surprins că domnul Ladislaw nu se alătura corului în melodia din Hanovra şi se gândi că poate răcise.

În dimineaţa aceea, domnul Casaubon nu ţinu nicio predică, şi în situaţia lui Will nu se produse nicio schimbare până ce nu fu rostită binecuvântarea finală şi toată lumea se ridică în picioare. La Lowick se respecta tipicul ca să iasă din biserică mai întâi cei „mai presus". Cuprins de subita hotărâre de a rupe vraja care îl înlănţuia, Will privi drept la domnul Casaubon. Dar ochii acestui *gentleman* erau aţintiţi asupra măciuliei de la uşiţa stranei, pe care o deschisese, ca să treacă Dorotea, urmând-o imediat, fără a-şi ridica pleoapele. Privirea lui Will o prinse pe a Doroteei când se întoarse să iasă din strană, şi ea se înclină din nou, dar de data aceasta cu un aer agitat, de parcă abia şi-ar fi stăpânit lacrimile. Will ieşi după cei doi soţi, dar ei o luaseră spre portiţa care ducea afară din cimitir, printre pâlcurile de arbuşti, fără a se mai uita înapoi.

Îi era imposibil să-i urmeze, şi nu putu decât să se întoarcă trist, la amiază, pe acelaşi drum pe care pornise plin de nădejdi dimineaţa. Luminile se schimbaseră cu totul pentru el, în afară ca şi înăuntru.

Cap. XLVIII

Ore-aurii acum sunt cenuşii,
mort danţul lor, în van s-alerge vor;
văd albele şuviţe fluturând,
doar chipuri rătăcite mă privesc
prinse-n furtună, se rotesc încet,
mânate.

Durerea Doroteei, în clipa când părăsi biserica, izvora îndeosebi din înţelegerea faptului că domnul Casaubon era ferm decis să nu-i vorbească vărului său şi că prezenţa lui Will în biserică nu servise decât să accentueze şi mai mult înstrăinarea intervenită între ei. Venirea lui Will îi păruse întrutotul scuzabilă, ba chiar o socotise un

gest amical, un pas către o împăcare pe care, ea personal, o dorise statornic. Probabil îşi închipuise, ca şi ea, că dacă s-ar putea întâlni întâmplător cu domnul Casaubon, şi-ar da mâna şi ar reveni la raporturi prieteneşti. Acum însă Dorotea se simţea absolut prădată de speranţa aceasta. Will fusese izgonit mai departe decât oricând, deoarece se părea că domnul Casaubon se înăcrise mai rău fiindcă i se impunea cu sila o prezenţă pe care refuza s-o admită.

Nu se simţise prea bine în dimineaţa aceea, avea o oarecare dificultate la respiraţie şi, în consecinţă, nu predicase; aşadar, Dorotea nu fu surprinsă că la prânz se retrase într-o muţenie aproape totală, cu-atât mai puţin cu cât nu făcuse nicio aluzie la Will Ladislaw. Cât despre ea, intuia că nu ar putea introduce niciodată în discuţie acest subiect. De obicei, duminicile, îşi petreceau separat orele dintre prânz şi cină; domnul Casaubon rămânea în bibliotecă, preocuparea sa de căpetenie constând în picoteală, iar Dorotea în budoarul ei, deprinsă să-şi treacă vremea în tovărăşia câtorva din cărţile sale favorite. Pe masa din nişă se afla un mic teanc de volume de diferite genuri, de la Herodot – a cărui operă învăţa s-o citească împreună cu domnul Casaubon – până la vechiul ei companion Pascal, şi la *Anul Creştin* al lui Keble. Dar în ziua aceea le deschidea pe rând şi nu putea citi niciun rând. Totul părea searbăd; miracolele premergătoare naşterii lui Cirus – antichităţile evreieşti – o, Doamne! Catrene evlavioase, cadenţa sacră a imnurilor favorite – toate laolaltă erau la fel de monotone ca nişte melodii bătute pe toacă: până şi florile primăvăratice şi iarba aveau un fior mohorât în ele sub pânza norilor după-amiezii, care, la intervale, ascundeau soarele; chiar şi gândurile încurajatoare, devenite deprinderi, păreau să poarte în ele plictisul unor zile viitoare, când avea să vieţuiască tot în unica lor companie.

Biata Dorotea era flămândă de altă tovărăşie, cu un caracter mai deplin şi foamea ei crescuse din pricina efortului perpetuu cerut de viaţa matrimonială. Se străduia mereu să devină ceea ce dorea solul ei, şi niciodată nu i se îngăduia repaosul de a gândi că soţul ei e mulţumit de ea aşa cum este. Lucrurile care-i plăceau, pe care ar fi dorit în mod spontan să le obţină, păreau a fi pentru totdeauna excluse din viaţa ei: căci dacă îi erau doar acordate fără a fi agreate şi de soţul ei, ar fi putut la fel de bine să-i fie refuzate. Cu privire la Will Ladislaw se produsese de la început o deosebire de vederi între ei, şi dezbaterea se încheiase – de când domnul

Casaubon respinsese cu atâta asprime pledoaria energică a Doroteei în sprijinul drepturilor vărului lor asupra averii familiei cu convingerea Doroteei că dreptatea e de partea ei şi că domnul Casaubon greşeşte, dar că nu putea face nimic. În după-amiaza aceea neputinţa ei era mai jalnic de paralizantă ca oricând; ducea dorul unor preocupări care să-i poate fi dragi. Râvnea o muncă ale cărei binefaceri să le simtă în mod direct, ca raza de soare şi ca ploaia, şi acum îi apărea clar că urma să trăiască tot mai mult închisă într-un mormânt virtual, în care zăcea aparatul unei trude înfiorătoare, producând ceva ce n-avea să vadă niciodată lumina tiparului. În ziua aceea stătuse în uşa mormântului şi îl văzuse pe Will Ladislaw cum se pierde în lumea depărtată a unei calde activităţi şi camaraderii, întorcându-şi faţa spre ea când plecase.

Cărţile nu foloseau la nimic. Nici meditaţia nu slujea la nimic. Era duminică, şi nu putea dispune de trăsură ca să se ducă la Celia, care născuse de curând. Acum nu se mai oferea niciun refugiu unde să scape de pustietatea şi nemulţumirea ei spirituală, şi Dorotea era nevoită să îndure proasta ei dispoziţie la fel cum ar fi suportat o durere de cap.

După prânz, la ceasul când de obicei începea să-i citească cu glas tare, domnul Casaubon propuse să se ducă amândoi în bibliotecă unde, spunea el, dăduse dispoziţii să se facă foc şi să fie lumină. Părea reînviorat şi intens preocupat.

În bibliotecă, Dorotea observă că aranjase din nou pe masă un şir de caiete cu însemnări, şi în clipa aceea îi puse în mână un volum binecunoscut, care reprezenta o tablă de materii pentru toate celelalte.

— Îţi voi fi îndatorat, draga mea, spuse el, aşezându-se, dacă în loc de a face astă-seară altă lectură, vei parcurge cu glas tare şi cu creionul în mână toate aceste însemnări, şi la fiecare punct unde spun: „marchează“, ai să faci alături o cruce cu creionul. Aceasta este prima etapă a unui proces de triere pe care l-am avut în vedere de multă vreme şi, pe măsură ce înaintăm cu lucrul, voi fi capabil să-ţi indic anumite principii de selecţie datorită cărora, sunt convins, vei simţi că ai o participare inteligentă la realizarea scopului meu.

Propunerea aceea era doar un semn în plus – adăugat multor altora, de la memorabila lui întrevedere cu Lydgate – că sila cu care domnul Casaubon primise la început colaborarea cu Dorotea făcuse loc unei dispoziţii contrare, anume aceleia de a solicita mult interes

şi silinţă din partea ei.

După ce Dorotea citise şi marcase timp de două ceasuri, soţul ei spuse:

— Vom lua volumul sus – şi creionul, dacă eşti bună – şi, în cazul unei lecturi nocturne, ne putem continua misiunea. Nu te oboseşte, sper, Dorotea?

— Prefer oricând să-ţi citesc ceea ce ţii mai mult să auzi, răspunse Dorotea, care mărturisea purul adevăr; căci lucrul de care se temea cel mai mult era ca nu cumva să-şi dea pe faţă plictisul, prin citit sau prin orice altă formă, şi astfel să-l lase la fel de lipsit de bucurie ca totdeauna.

Faptul că soţul ei, cu toată gelozia şi suspiciunea lui, dobândise o încredere tăcută în integritatea făgăduielilor ei şi în puterea de a se devota ideii lui despre bine şi dreptate, dovedea ce impresie puternică lăsau asupra celor din jur anumite trăsături morale ale Doroteei. În ultima vreme, domnul Casaubon începuse să considere că aceste calităţi constituiau o posesiune particulară a lui şi voia să le monopolizeze.

Lectura nocturnă avu loc. Răpusă de oboseala ei tinerească, Dorotea adormise repede şi adânc; o trezi o impresie de lumină, care mai întâi îi păru ca priveliştea subită a unui apus de soare, după ce te-ai căţărat pe o colină abruptă; deschise ochii şi-şi văzu soţul înfăşurat în halatul lui călduros, stând într-un fotoliu de lângă căminul în care mai licăreau tăciunii. Aprinsese două lumânări, aşteptând ca Dorotea să se deştepte, dar neplăcându-i să o trezească cu mijloace mai directe.

— Eşti bolnav, Eduard? întrebă ea, sculându-se imediat.

— Am simţit oarecare jenă zăcând culcat. Am să stau aici un timp.

Ea aruncă un lemn pe foc, îşi trase halatul şi zise:

— Ai vrea să-ţi citesc?

— M-ai îndatora nespus făcând acest lucru, Dorotea, încuviinţă domnul Casaubon, cu o nuanţă în plus de blândeţe faţă de obişnuita lui curtoazie. Sunt treaz; mintea mea dă dovadă de o remarcabilă luciditate.

— Mă tem că agitaţia aceasta poate deveni prea apăsătoare pentru tine, rosti Dorotea, amintindu-şi de precauţiile recomandate de Lydgate.

— Nu, nu-mi dau seama de vreo surescitare nepotrivită. E uşor să gândeşti.

Dorotea nu îndrăzni să insiste, şi citi un ceas şi mai bine acelaşi plan, ca şi în cursul serii, trecând însă peste file cu mai multă repeziciune. Mintea domnului Casaubon se arăta mai sprintenă şi părea să anticipeze ceea ce urma, printr-o foarte vagă indicaţie verbală, spunând: „Asta merge – marcheaz-o“, sau: „Treci la titlul următor – renunţ la a doua revenire asupra Cretei“. Pe Dorotea o cuprindea uimirea, gândindu-se la viteza asemănătoare zborului păsării cu care mintea lui cerceta terenul pe care ani de-a rândul se târâse. În cele din urmă el îi spuse:

— Acum închide caietul, scumpa mea. Ne vom relua munca mâine. Am amânat-o prea mult, şi bucuros aş vedea-o completată. Dar observi că îmi selecţionez materialul conform principiului de a acorda o ilustrare adecvată, şi nu disproporţionată, fiecărui punct enumerat în introducerea mea, aşa cum este schiţată acum. Ai priceput acest lucru în mod distinct, Dorotea?

— Da, răspunse Dorotea, cu glas cam tremurător.

Simţea că i se rupe inima.

— Şi acum cred că mă pot odihni puţin – zise domnul Casaubon. Se întinse iar pe pat şi o rugă să stingă luminile. Când se culcă, şi încăperea fu învăluită într-o beznă ştirbită doar de un licăr estompat venit de pe grătarul căminului, domnul Casaubon spuse:
— Înainte de a adormi, trebuie să-ţi cer ceva, Dorotea.

— Ce anume? întrebă ea, cu teamă.

— Vreau să-mi spui, în mod deliberat, dacă, în cazul morţii mele, îmi vei îndeplini dorinţele; dacă vei evita să înfăptuieşti ceva cu care eu n-aş fi de acord şi dacă vei depune sârguinţă pentru a face cele dorite de mine.

Dorotea nu fu luată prin surprindere; multe incidente o făcuseră să ajungă la concluzia că soţul ei ar avea intenţia de a-i pune un nou jug. Nu-i răspunse numaidecât.

— Refuzi? întrebă domnul Casaubon, cu ton mai tăios.

— Nu, încă nu refuz, spuse Dorotea, cu glas limpede, în timp ce nevoia de libertate se afirma înlăuntrul ei – dar e ceva prea solemn; cred că nu e just să fac o promisiune fără să ştiu la ce mă va lega. Voi îndeplini, desigur, orice lucru la care mă îndeamnă afecţiunea, fără să fie nevoie de niciun fel de promisiune.

— Pentru aşa ceva, îţi vei folosi propria ta judecată; eu îţi cer să te supui judecăţii mele; deci refuzi.

— Nu, dragul meu, nu! exclamă Dorotea cu implorare în glas, sfâşiată de spaime contradictorii. Dar nu-mi îngădui să aştept şi să

cuget puţin? Doresc din tot sufletul să înfăptuiesc ceea ce îţi aduce alinare; dar nu pot face un legământ subit – cu atât mai puţin un legământ privitor la ceva ce nu cunosc.

— Nu poţi avea încredere în natura dorinţelor mele?

— Dă-mi răgaz până mâine, stărui Dorotea, implorându-l din nou.

— Până mâine, atunci, încuviinţă domnul Casaubon.

Curând îşi dădu seama că adormise, dar ea nu-şi mai găsi somnul. În timp ce se străduia să stea în pat nemişcată, ca să nu-l deranjeze, în mintea ei se desfăşura un conflict în care imaginaţia îşi rânduia forţele mai întâi într-o tabără, apoi în cealaltă. Nu avea presimţirea că puterea pe care soţul ei dorea să o exercite asupra acţiunilor ei viitoare s-ar referi la altceva decât la munca lui. Prevedea însă destul de clar că se aştepta din partea ei să se dedice trierii acelor maldăre de materiale învălmăşite, care urmau să servească drept îndoielnică ilustrare a unor principii şi mai îndoielnice. Sărmana copilă îşi pierduse cu totul încrederea în valabilitatea acelei „Chei“, care reprezenta ambiţia şi truda de o viaţă a soţului său. Nu e de mirare că, în ciuda instrucţiunii mai limitate, judecata ei în acea problemă oglindea o gândire mai realistă ca a lui Casaubon, deoarece Dorotea privea cu un spirit obiectiv şi cu un bun-simţ sănătos posibilităţile pe care el îşi mizase tot egoismul. Şi acum îşi zugrăvea singură zilele, lunile şi anii pe care va trebui să şi-i petreacă cu sortarea a ceea ce s-ar fi putut descrie drept mumii sfărâmate şi frânturi ale unei tradiţii care alcătuise ea însăşi un mozaic închegat din ruini strivite – va trebui să le sorteze drept hrană pentru o teorie veştedă din naştere, ca un copil născut mort. Fără îndoială, o eroare viguroasă, urmărită cu energie, dăduse un suflu de viaţă acelor bieţi embrioni de adevăr; căutarea aurului de către alchimişti însemnase, totodată, o cercetare a substanţelor, şi corpul chimiei fusese pregătit pentru apariţia sufletului ei; aşa se naşte Lavoisier. Dar teoria domnului Casaubon asupra elementelor care constituie sămânţa oricărei tradiţii nu avea posibilitatea de a nimeri, fără să-şi dea seama, peste unele descoperiri; plutea în mijlocul unor presupuneri fluide, întru nimic mai închegate decât acele etimologii care par puternice din cauza asemănării de sunete, până ce se dovedeşte că tocmai asemănarea fonetică le face inaplicabile; era o metodă de interpretare neverificată de vreo necesitate practică, neavând mai multe tangenţe cu realitatea decât o elaborată teorie despre Gog şi Magog; o ipoteză la fel de scutită de investigaţii practice ca şi

planul de a ţese laolaltă stelele. Şi Dorotea fusese de nenumărate ori nevoită să-şi stăpânească plictisul şi nerăbdarea stârnite de acea îndoielnică ghicire a unor cimilituri, aşa cum i se dezvăluia ei ocupaţia lui Casaubon, în locul camaraderiei împărtăşite întru înalta cunoaştere, despre care crezuse că o să-i facă viaţa mai preţioasă! Acum putea înţelege destul de bine de ce Casaubon ajunsese să se agaţe de prezenţa ei, văzând în persoana Doroteei poate unica speranţă ce-i mai rămăsese ca frământările lui să capete vreodată o formă în care să poată fi înfăţişate lumii. La început i se păruse că voia să-i interzică până şi ei orice cunoaştere apropiată a celor ce făcea; treptat însă, constrângerea teribilă a condiţiei umane – perspectiva unei morţi prea grabnice...

La acest punct, mila Doroteei se întoarse de la propriul ei viitor la trecutul soţului său – ba chiar la lupta grea pe care o dădea în prezent cu un destin ce se înfiripase şi crescuse în trecutul acela; truda singuratică, ambiţia care-şi trăgea anevoie răsuflarea sub presiunea neîncrederii în sine, ţinta ce se îndepărta necontenit şi mădularele ce se îngreunau fără încetare; iar acum, în cele din urmă, spada morţii, care tremura vizibil deasupra capului său! Şi nu dorise oare ea însăşi să-l ia de bărbat ca să-l poată ajuta în opera vieţii lui?... Dar crezuse că această operă urma să fie ceva măreţ, cu un conţinut căruia să-i poată închina întregul ei devotament. Şi era oare drept, chiar pentru a-i alina mâhnirea – era oare cu putinţă, chiar dacă ar fi făgăduit – să se macine steril într-o asemenea muncă?

Şi totuşi, putea oare să-i tăgăduiască ajutorul ei? Putea să-i spună: „Refuz să-ţi satisfac această foame devorantă?“ Însemna să refuze a face pentru el, odată stins din viaţă, ceea ce era aproape sigur că va face până în clipa morţii lui. Dacă trăia încă cincisprezece ani sau mai bine, aşa cum Lydgate spunea că e posibil, cu siguranţă că viaţa ei urma să se irosească ajutându-l şi supunându-i-se.

Totuşi, există o profundă deosebire între devotamentul faţă de cei vii şi promisiunea de devotament fără condiţie faţă de morţi. Câtă vreme soţul ei trăia, nu putea să-i pretindă niciun lucru împotriva căruia să nu fie liberă să protesteze, ba chiar să-l refuze. Dar – gândul îi trecuse prin minte nu o singură dată, deşi nu-i putea da crezare – nu cumva era posibil ca soţul ei să intenţioneze a-i cere după moarte mai mult decât era ea capabilă să-şi imagineze, de vreme ce-i solicita legământul de a-i duce la îndeplinire

dorinţele, fără să ştie măcar în ce constau acestea? Nu; inima lui era înlănţuită doar de opera sa; pentru un astfel de ţel viaţa lui, flacără ce pâlpâia slab, trebuia să fie prelungită prin a ei.

Şi acum, dacă avea să-i spună: „Nu! Dacă mori, nu voi mişca un deget pentru opera ta“, ar fi fost ca şi cum ar fi zdrobit inima aceea lovită amarnic.

Ceasuri întregi Dorotea stătu culcată, pradă acestui zbucium, până ce se simţi bolnavă şi înspăimântată, incapabilă să ia o hotărâre, înălţând o rugă mută. Neajutorată ca un copil care a plâns şi a căutat prea mult alinarea, într-un târziu, spre ziuă, căzu doborâtă de somn, iar când se trezi, domnul Casaubon era de mult în picioare. Tantripp îi spuse că citise rugăciunile, luase micul dejun şi se afla acum în bibliotecă.

— Niciodată nu v-am văzut atât de palidă, doamnă, zise Tantripp, o femeie cu faţa masivă, care slujise la călugăriţe la Lausanne.

— Am fost eu vreodată rumenă în obraji, Tantripp? întrebă Dorotea, zâmbind discret.

— Ei, n-aş zice chiar rumenă, dar obrajii vă înfloreau ca un trandafir de porţelan. De, dacă staţi întruna cu nasul în ceasloavele alea legate în piele, la ce te poţi aştepta? Daţi-mi voie să spun că vi-e rău şi că nu vă ţin puterile să vă duceţi în biblioteca aceea cu aer închis.

— A, nu, nu! Iasă-mă să mă grăbesc, exclamă Dorotea. Domnul Casaubon are nevoie de mine în mod deosebit.

Când coborî, avea certitudinea că trebuie să-i promită soţului ei îndeplinirea dorinţelor după moarte – dar ceva mai târziu, nu încă imediat.

În clipa când Dorotea intră în bibliotecă, domnul Casaubon se întoarse dinspre masa pe care aşezase câteva cărţi şi rosti:

— Aşteptam să apari, draga mea. Speram să mă apuc de lucru numaidecât, azi dimineaţă, dar parcă mă stăpâneşte o oarecare indispoziţie, probabil din pricina prea marii tulburări încercate ieri. Acum o să dau o raită prin boschete, fiindcă vremea e mai blândă.

— Mă bucur să aud acest lucru, spuse Dorotea. Mă temeam că astă noapte mintea ţi-a fost prea activă.

— Cu greu ar fi putut să-şi găsească tihna, din pricina ultimului punct despre care ţi-am vorbit, Dorotea. Sper că acum îmi poţi da un răspuns.

— Pot să te însoţesc deocamdată în grădină? întrebă Dorotea,

câştigând astfel un scurt răgaz, ca să mai răsufle.

— Mă voi plimba pe Aleea Tiselor, timp de o jumătate de oră, o anunţă domnul Casaubon şi apoi o părăsi.

Dorotea, simţindu-se foarte ostenită, sună şi-i ceru lui Tantripp să-i aducă ceva mai gros de îmbrăcat. Stătu liniştită câteva minute, fără a se mai lăsa răscolită de conflictul lăuntric anterior; simţea doar că avea să spună „Da“ propriei sale pierzanii; era prea slabă, prea plină de spaime la gândul de a-şi străpunge soţul cu un tăiş ascuţit, ca să mai facă altceva decât să-i ofere supunere deplină. Rămase nemişcată şi o lăsă pe Tantripp să-i pună şalul şi boneta, cu o pasivitate neobişnuită la ea, căci de obicei îi plăcea să-şi facă singură toaleta.

— Domnul să vă binecuvânteze, doamnă! exclamă Tantripp, cu un gest afectuos de neînfrânat, adresat frumoasei, blândei făpturi pentru care, după ce sfârşise de legat panglicile bonetei, se simţea incapabilă de a mai face altceva.

Era prea mult pentru simţurile Doroteei încordate până la ultima limită; o podidiră lacrimile şi suspină, rezemată de braţul lui Tantripp. Curând însă se stăpâni, îşi şterse ochii şi se îndreptă spre boschet, ieşind pe uşa de sticlă.

— Aş vrea ca fiecare carte din biblioteca aceea să fie zidită într-o *haticombă,* pentru stăpânul tău, îl atacă Tantripp pe valetul Pratt, găsindu-l în sufragerie.

Fusese şi ea la Roma şi vizitase antichităţile, după cum ştim, şi totdeauna refuza să-l numească pe domnul Casaubon altfel decât „stăpânul tău“, când sta de vorbă cu ceilalţi servitori.

Pratt râse. Ţinea mult la stăpânul său, dar Tantripp era mai pe gustul lui.

Când Dorolea o porni pe aleile cu pietriş, zăbovi printre pâlcurile de copaci mai apropiate, ezitând, la fel cum făcuse şi altă dată, deşi dintr-un motiv diferit. Atunci se temuse ca nu cumva strădania ei de a se purta camaradereşte să fie rău înţeleasă, acum o speria necesitatea de a se duce într-un loc unde prevedea că va trebui să se lase încătuşată de o camaraderie la care n-o trăgea inima. Nici legea, nici opinia publică nu o îndemnau la un asemenea pas – numai firea soţului său şi propria ei milă, numai idealul dar nu şi jugul real al căsniciei. Vedea de ajuns de limpede întreaga situaţie, şi totuşi era prinsă în lanţuri, nu putea zdrobi sufletul lovit de soartă care-l râvnea pe al ei. Dacă asta însemna slăbiciune, atunci Dorotea era slabă.

Dar jumătatea de oră se scurgea, şi nu putea să întârzie mai mult.

Când o luă pe Aleea Tiselor, nu-şi putu zări soţul; aleea avea însă cotituri, aşa că păşi mai departe, aşteptându-se să-i întrezărească silueta înfăşurată într-o manta albastră care, împreună cu o călduroasă tocă de catifea, completa îmbrăcămintea lui pentru grădină, în zilele reci. Îi trecu prin gând că s-ar fi putut să se odihnească în pavilionul de vară, spre care se abătea o mică potecă lăturalnică. Cotind după colţ, îl zări şezând pe bancă, lângă o masă de piatră. Braţele i se rezemau de masă şi fruntea-i sta aplecată peste ele, mantaua albastră având gulerul ridicat şi ocrotindu-i obrajii de ambele laturi.

„S-a istovit astă noapte, îşi spuse Dorotea, gândindu-se mai întâi că adormise şi că pavilionul de vară era prea umed ca să te odihneşti acolo. Pe urmă îşi aminti însă că în ultima vreme îl văzuse luând atitudinea aceea în timp ce-i citea, fiindcă-i era mai comodă decât oricare alta, şi că uneori vorbea şi asculta, cu faţa sprijinită de braţe, în felul acesta. Intră în pavilion şi grăi:

— Am venit, Eduard, sunt gata.

El nu o luă în seamă şi Dorotea se gândi că, pesemne, doarme dus.

Îi puse mâna pe umăr şi repetă:

— Sunt gata!

Totuşi, el rămase nemişcat şi, năpădită brusc de o spaimă confuză, se aplecă spre el, îi scoase toca de catifea şi-şi apropie mult obrazul de capul lui, strigând cu glas deznădăjduit:

— Trezeşte-te, dragul meu, trezeşte-te! Ascultă-mă! Am venit să-ţi dau răspunsul.

Dar Dorotea nu-i mai dădu niciodată răspunsul aşteptat.

Mai târziu, în cursul zilei, în timp ce Lydgate stătea la căpătâiul ei, Dorotea delira, rostind vorbe fără şir, gândind cu glas tare şi amintindu-şi cele ce-i trecuseră prin minte în ultima noapte. Îl recunoştea pe Lydgate şi i se adresa pe nume, dar părea că ar judeca nimerit să-i mărturisească doctorului totul; şi la nesfârşit îl ruga stăruitor să-i explice soţului ei cum stau lucrurile:

— Spune-i că mă duc la el curând: sunt gata să-i făgăduiesc tot ce doreşte. Numai că a fost cumplit să mă gândesc la lucrul ăsta, şi m-a făcut să cad la pat. Nu sunt tare bolnavă. Mă fac bine curând. Du-te şi spune-i.

Dar tăcerea din auzul soţului ei n-avea să mai fie vreodată

tulburată.

Cap. XLIX

Să bage vrăjile la greu
ăst cavaler venit-a iar;
lesne-arunci pietre-n puţ, mereu,
dar cin’ le-o sccote-afar’?

— Grozav aş vrea s-o putem împiedica pe Dorotea să cunoască adevărul, spuse *Sir* James Chettam, cu fruntea uşor încruntată şi colţurile gurii strâmbate de o intensă expresie de dezgust.

Stătea pe carpeta din faţa căminului, în biblioteca din Lowick Grange, de vorbă cu domnul Brooke. Era a doua zi după îngropăciunea domnului Casaubon şi Dorotea încă nu avea putere să-şi părăsească odaia.

— Ar fi dificil, ştii, Chettam, întrucât ea este executoare testamentară şi-i place să se vâre în treburi dintr-astea – avere, pământ şi genul ăsta de lucruri. Are concepţiile ei, ştii, urmă domnul Brooke, îndreptându-şi nervos ochelarii şi explorând marginile unei hârtii împăturite pe care o ţinea în mână – şi o să-i placă să acţioneze, te încredinţez, în chip de executoare. Dorotea va voi să acţioneze. Şi a împlinit douăzeci şi unu de ani în decembrie trecut, ştii. Aşa că nu pot împiedica nimic.

Sir James privi preţ de un minut covorul, în tăcere, apoi îşi ridică brusc ochii; şi-i aţinti asupra domnului Brooke şi rosti:

— Am să-ţi spun eu ce putem face. Până când se însănătoşeşte Dorotea, toată afacerea trebuie să fie ascunsă, şi îndată ce se va putea deplasa, trebuie să vină la noi. O să fie cel mai bun lucru din lume pentru ea, să stea cu Celia şi cu copilaşul, şi în felul ăsta o să treacă vremea. Între timp te poţi descotorosi de Ladislaw, trebuie să-l expediezi din ţară.

Spunând aceasta, expresia de dezgust reveni pe chipul lui *Sir* James.

Domnul Brooke îşi duse mâinile la spate, se îndreptă spre fereastră şi-şi îndreptă umerii, cu o uşoară scuturătură, înainte de a replica:

— Uşor de spus, Chettam, uşor de spus, ştii.

— Dragul meu domn, stărui *Sir* James, străduindu-se ca indignarea lui să rămână în limitele unor forme respectuoase – dumneata l-ai adus aici şi dumneata îl ţii aici; vreau să spun,

datorită ocupaţiei pe care i-o oferi.

— Da, dar nu-l pot concedia bătând din palme, fără a prezenta motive, dragul meu Chettam. Ladislaw s-a dovedit de nepreţuit; cât se poate de satisfăcător. Consider că, aducându-l aici, am făcut acestui colţ de ţară un serviciu – aducându-l aici, ştii – sfârşi domnul Brooke, şi se întoarse de la fereastră ca să-şi întărească afirmaţia dând din cap.

— Nu pot spune decât atât: ar fi fost preferabil ca acest colţ de ţară să se fi putut dispensa de el. În orice caz, în calitate de cumnat al Doroteei, mă simt autorizat să protestez energic împotriva menţinerii lui aici, prin vreo acţiune pornită din partea prietenilor ei. Admiţi şi dumneata, sper, că am dreptul să vorbesc atunci când e în joc demnitatea surorii soţiei mele?

Sir James se înfierbântase.

— Desigur, dragul meu Chettam, desigur. Dar noi doi avem idei diferite, diferite...

— Sper că nu şi cu privire la această acţiune a lui Casaubon, îl întrerupse *Sir* James. Afirm că a compromis-o pe Dorotea în modul cel mai incorect. Afirm că nu s-a văzut o acţiune mai meschină, mai nedemnă de un *gentleman* – decât un codicil de acest gen adăugat la un testament făcut în momentul căsătoriei, cu cunoştinţa şi încuviinţarea familiei ei; codicilul reprezintă pur şi simplu o insultă adusă Doroteei.

— Bine, ştii, Casaubon era cam pornit împotriva lui Ladislaw. Ladislaw mi-a spus motivul – îi displăcea cariera pe care şi-a ales-o, ştii – şi apoi Ladislaw nu punea mare preţ pe concepţiile lui Casaubon, Toth şi Dagon – genul ăsta de lucruri, şi îmi închipui că lui Casaubon nu-i plăcea poziţia independentă adoptată de Ladislaw. Am citit corespondenţa lor, ştii. Sărmanul Casaubon era cam îngropat în cărţi – nu cunoştea lumea.

— Lui Ladislaw îi convine de minune să priveşti situaţia în această lumină, grăi *Sir* James. Dar eu cred că, din pricina Doroteei, Casaubon era pur şi simplu gelos pe el, şi lumea va presupune că ea i-a dat vreun motiv, ceea ce face ca totul să devină nespus de mârşav – să-i pună numele alături de al acestui tânăr!

— Dragul meu Chettam, asta n-o să ducă la nimic, ştii – spuse domnul Brooke, aşezându-se şi fixându-şi iar ochelarii pe nas. Se leagă perfect de suceala lui Casaubon. Hârtia asta, uite „Tabel sinoptic“ şi aşa mai departe, „pentru uzul doamnei Casaubon“, era încuiată în sertar, împreună cu testamentul. Presupun că se gândea

ca Dorotea să-i ducă mai departe cercetările, ’ai? Şi ea o s-o facă, să ştii; a înaintat surprinzător de departe în studiile lui.

— Dragul meu demn, ripostă nerăbdător *Sir* James, asta nu-i nici albă, nici neagră. Se pune întrebarea dacă nu vezi, ca şi mine, că se cere să-l îndepărtezi imediat pe tânărul Ladislaw?

— Ei, nu, nu văd urgenţa acestei măsuri. Încetul cu încetul, eventual, s-ar putea să ajungem şi acolo. Cât despre clevetiri, ştii, trimiterea lui în străinătate n-o să le pună stavilă. Oamenii spun ce au chef să spună, şi nu lucrurile la care li se arată capitolul şi versetul, grăi domnul Brooke, devenind subtil în comentarea adevărurilor situate de partea dorinţelor sale. Pot să mă descotorosesc de Ladislaw până la un anumit punct – să-i iau din mâini *Pionierul* şi lucruri de soiul ăsta, dar nu l-aş putea expedia din ţară, dacă nu s-ar decide el singur să plece – dacă nu s-ar decide, ştii.

Domnul Brooke, persistând în opinia lui ca şi cum ar fi discutat doar natura variaţiunilor atmosferice survenite în cursul anului precedent, şi clătinând din cap la nesfârşit, cu obişnuita sa bonomie, reprezenta o exasperantă formă de îndărătnicie.

— Doamne sfinte! exclamă *Sir* James, cu mai multă patimă decât vădise vreodată – hai să-i obţinem o slujbă, să cheltuim nişte bani pentru el! Ar fi foarte bine să plece în suita vreunui guvernator colonial! S-ar putea ca Grampus să-l ia cu el – dacă vrei, îi scriu eu lui Fulke despre treaba asta.

— Dar Ladislaw n-o să se lase îmbarcat ca o vită, dragul meu prieten; Ladislaw are idei personale. Părerea mea este că, dacă ar fi să se despartă mâine de mine, n-ai izbuti decât să auzi şi mai multe palavre despre el prin ţinut. Cu talentul lui la oratorie şi la redactarea documentelor, puţini oameni s-ar putea măsura cu el ca agitator – ca agitator, ştii!

— Agitator! pufni *Sir* James, subliniind cu amărăciune termenul, de parcă silabele acelui cuvânt, repetate cum se cuvine, i-ar fi îngăduit să-şi dezvăluie îndeaproape ura.

— Dar fii rezonabil, Chettam. Acum, în legătură cu Dorotea. După cum spui, e mai cuminte pentru ea să plece la Celia cât mai curând. Poate sta sub acoperişul tău, şi între timp lucrurile se pot aranja în linişte. Hai să nu deschidem focul în pripă, ştii. Standish va păstra secretul şi, până să se afle, vestea o să fie învechită. Se pot întâmpla douăzeci de lucruri care să-l deplaseze pe Ladislaw de aici, fără ca eu să mişc un deget, ştii.

— Trebuie deci să trag concluzia că refuzi să mişti un deget?
— Refuz, Chettam? Nu – n-am spus că refuz. Dar, sincer vorbind, nu văd ce-aş putea face. Ladislaw este un *gentleman.*
— Mă bucur să aflu asta! replică *Sir* James, pe care enervarea îl făcea să-şi piardă puţin stăpânirea de sine. Domnul Casaubon, în schimb, sunt convins că nu era.
— Ei, ar fi fost şi mai rău dacă ar fi făcut un codicil prin care să o împiedice definitiv să se mai mărite, ştii.
— Nu ştiu, replică *Sir* James. Ar fi fost mai puţin nedelicat.
— Una din trăsnelile bietului Casaubon! Atacul suferit i-a cam zdruncinat creierul. Totul e aşternut în zadar pe hârtie. *Ea nu vrea* să se mărite cu Ladislaw.
— Dar codicilul acela e redactat astfel încât să facă pe oricine să creadă că ar fi vrut. Refuz să cred aşa ceva despre Dorotea, grăi *Sir* James; apoi, încruntat, adăugă: Dar suspectez intenţiile lui Ladislaw. Îţi spun deschis, suspectez intenţiile lui Ladislaw.
— Nu aş putea lua nicio măsură imediată pe această bază, Chettam. De fapt, dacă ar fi posibil să-l împachetăm şi să-l expediem în insulele Norfolk – sau aşa ceva, ştii, totul ar apărea cu atât mai urât pentru Dorotea în ochii celor ce cunosc împrejurările. Ar părea că ne-am manifestat neîncredere în ea, neîncredere în ea, ştii.
Faptul că domnul Brooke nimerise un argument incontestabil, nu tindea să-l domolească pe *Sir* James. Acesta întinse mâna să-şi ia pălăria, dând a înţelege că nu intenţiona să continue disputa şi spuse, cu o urmă de aprindere în glas:
— Bine, eu pot spune că Dorotea a fost sacrificată o dată pentru că prietenii ei s-au arătat prea nepăsători. Voi face tot ce-mi stă în puteri, în calitate de frate, ca de astă dată să o ocrotesc.
— Nu poţi face ceva mai bun decât să o iei cât mai curând la Freshitt, Chettam. Aprob întru totul acest plan, declară domnul Brooke, încântat că a avut câştig de cauză.
L-ar fi deranjat mult să se despartă de Ladislaw în perioada aceea, când de la o zi la alta se putea produce o dizolvare a Parlamentului şi când alegătorii trebuiau convinşi asupra căii pe care interesele patriei puteau fi slujite mai bine. Domnul Brooke credea în mod sincer că ţelul acela putea fi atins prin revenirea lui în Parlament; oferea în chip cinstit naţiunii resursele sale intelectuale.

Cap. L

Ăst Loller o să predice cumva?
— Ba, pe-al tătânei suflet, n-oi răbda.
— Predici n-o ţine-aici, năieru-a zis,
Cuvântul sfânt să-nveţe cum e scris.
În Domnul mare credem, grăi, tăţi.
El ne întinse-n cale greutăţi.
Chaucer, Povestiri din Canterbury

Dorotea petrecuse liniştită la Freshitt Hall aproape o săptămână încheiată, înainte de a pune vreo întrebare periculoasă. În fiecare dimineaţă stătea cu Celia în cea mai drăguţă încăpere de la etaj, care dădea spre o mică seră. Celia, îmbrăcată toată în alb şi lavandă, cu un buchet de violete asortate, privea remarcabilele gesturi ale pruncului, care trezeau atâtea îndoieli în mintea ei neexperimentată, încât orice conversaţie era întreruptă de apeluri pentru interpretarea lor, adresate doicii-oracol. Dorotea şedea alături de ea, în toaleta sa de văduvă, cu o expresie care o cam întărâtă pe Celia, căci o găsea mult prea tristă; nu numai pentru că bebeluşul se simţea foarte bine, dar, zău aşa, când un soţ fusese atât de ursuz şi de sâcâitor cât trăise, şi pe lângă aceasta mai avusese... mă rog, mă rog! Fireşte, *Sir* James îi spusese Celiei totul, atrăgându-i luarea aminte asupra importanţei faptului ca Dorotea să nu afle nimic mai curând decât era inevitabil.

Dar domnul Brooke avusese dreptate proorocind că Dorotea nu putea să rămână multă vreme pasivă, când i se repartizase o acţiune; cunoştea conţinutul testamentului făcut de soţul ei la vremea cununiei lor şi mintea ei, de-ndată ce avu conştiinţa clară a poziţiei sale, era dominată de gândul la cele ce se cuvenea să întreprindă în calitate de proprietară la Lowick Manor şi de deţinătoare a dreptului de a acorda beneficiul clerical legat de domeniu.

Într-o dimineaţă, când unchiul ei îi făcu o vizită, ca de obicei, deşi vădea o neobişnuită vioiciune în purtări, pe care nepoata o puse pe seama informaţiei că acum era aproape certă apropiata dizolvare a Parlamentului, Dorotea îi zise:

— Unchiule, de astă dată e drept să chibzuiesc cine urmează să capete funcţia la Lowick. După ce domnul Tucker a obţinut o parohie, nu l-am auzit niciodată pe soţul meu spunând că se

gândea la vreun succesor. Cred că s-ar cuveni să iau cheile şi să plec la Lowick, ca să examinez toate hârtiile soţului meu. S-ar putea să găsesc ceva care să arunce o lumină asupra dorinţelor lui.

— Nu te grăbi, draga mea, spuse liniştit domnul Brooke. Poţi să procedezi în etape, ştii, dacă-ţi place. Dar eu mi-am aruncat ochii asupra lucrurilor aflate în sertare şi în birouri – şi nu am văzut nimic – nimic decât preocupări profunde, ştii, afară de testament. Totul poate fi făcut cu încetul. Cât despre funcţie, am şi primit o ofertă, aş zice, îndeajuns de bună. Mi-a fost recomandat călduros domnul Tyke – am fost şi eu solicitat mai de mult pentru a-i obţine o slujbă. Cred că este un om apostolic – genul care este potrivit cu tine, draga mea.

— Mi-ar plăcea să obţin informaţii cât mai complete despre el, unchiule, şi să judec singură, dacă într-adevăr domnul Casaubon nu a lăsat nicio dorinţă exprimată în acest sens. Poate că a făcut vreun adaos la testamentul lui – s-ar putea să fi prevăzut unele instrucţiuni pentru mine, spuse Dorotea, care în tot acel răstimp formulase această ipoteză în mintea ei, în legătură cu munca soţului său.

— Nimic despre vicariat, draga mea, nimic, o asigură domnul Brooke, ridicându-se să plece şi întinzându-le mâna nepoatelor sale – şi nici despre cercetările lui, ştii. Nu e nimic trecut în testament.

Buzele Doroteei fremătară.

— Haide, încă nu trebuie să te gândeşti la lucrurile acestea, draga mea. Treptat, treptat, ştii.

— M-am înzdrăvenit de tot, unchiule, vreau să activez.

— Bine, bine, o să vedem. Dar acum trebuie să fug – am de lucru până peste cap – trecem printr-o criză – o criză politică, ştii. Şi o ai aici pe Celia cu omuleţul ei, acum eşti mătuşă, ştii, şi eu sunt un fel de bunic, zise domnul Brooke, cu o grabă placidă, nerăbdător să plece şi să-i spună lui Chettam că nu el va purta vina dacă Dorotea va insista să se uite la toate hârtiile.

Dorotea se înfundă din nou în fotoliu, după ce unchiul părăsi odaia, şi aruncă o privire meditativă asupra mâinilor ei încrucişate.

— Uite, Dodo, uită-te la el! Ai mai văzut aşa ceva? exclamă Celia, cu degajatul ei staccato.

— Ce este, Kitty? întrebă Dorotea, înălţându-şi privirea, cu un aer cam absent.

— Cum, ce este? Uită-te la buza lui de sus; vezi cum şi-o trage în jos, parcă ar vrea să facă o strâmbătură? Nu e minunat? Poate că

are micile lui gânduri. Aş fi vrut să fie doica aici. Te rog, uită-te la el!

O lacrimă mare care-şi adunase de câtva timp roua, se rostogoli pe obrazul Doroteei, când îşi ridică ochii şi încercă să zâmbească.

— Nu fi tristă, Dodo; sărută copilaşul! Ce te îndeamnă la gânduri negre? Sunt încredinţată că ai făcut tot ce se putea, ba chiar şi o mulţime de lucruri pe deasupra. Ar trebui să fii fericită acum.

— Mă întreb dacă *Sir* James m-ar duce cu trăsura la Lowick. Vreau să mă uit îndeaproape la toate – să văd dacă n-a lăsat unele cuvinte scrise pentru mine.

— Nu te vei duce la Lowick până ce doctorul Lydgate nu va spune că eşti în stare. Şi deocamdată n-a spus aşa ceva. (Ai venit, doică, ia copilaşul şi plimbă-te cu el în sus şi-n jos prin galerie.) Pe lângă asta, Dodo, ca de obicei, ţi-a intrat în cap o idee greşită, văd eu bine, şi mă necăjeşte.

— Cu ce greşesc, Kitty? întrebă Dorotea, blajină.

Acum era aproape dispusă să o considere pe Celia mai înţeleaptă decât ea şi se întreba într-adevăr, cu oarecare teamă, în ce privinţă anume ar putea să greşească. Celia simţea că obţinuse un avantaj asupra ei şi era hotărâtă să-l folosească. Nimeni din jurul lor nu o cunoştea pe Dodo la fel de bine ca ea, şi nu ştia cum să o manevreze. De când născuse, Celia avea senzaţia nouă a solidităţii ei mintale şi a unei calme înţelepciuni. Părea clar că, acolo unde se afla un prunc, lucrurile erau de ajuns de corecte, şi că, în general, eroarea însemna o simplă lipsă a acelei forţe centrale ponderatoare.

— Văd cum nu se poate mai limpede la ce te gândeşti, Dodo, declară Celia. Vrei să afli dacă îţi revine vreo însărcinare dezagreabilă numai fiindcă aşa a avut chef domnul Casaubon. Ca şi cum n-ai fi fost destul de incomodată de el şi cât a fost în viaţă. Dar el nu merită aşa ceva, şi ai să descoperi şi tu că am dreptate. S-a purtat foarte urât. James este cât se poate de furios pe dânsul. Şi e mai bine să-ţi spun, ca să te pregătesc.

— Celia, grăi rugătoare Dorotea, mă îndurerezi. Spune-mi imediat la ce te gândeşti.

Îi răsărise în minte gândul că domnul Casaubon lăsase altcuiva averea – ceea ce n-ar fi mâhnit-o chiar atât de mult.

— Cum aşa, a făcut un codicil la testamentul lui, menţionând că vei pierde averea, dacă te măriţi – vreau să spun...

— Asta nu are nicio importanţă, întrerupse năvalnic Dorotea.

— Doar dacă te măriţi cu domnul Ladislaw, nu cu altul, continuă Celia, cu o neabătută seninătate. Bineînţeles că asta într-un fel nu contează – doar niciodată nu o să te măriţi cu domnul Ladislaw – dar acest lucru nu face decât să agraveze gestul domnului Casaubon.

Sângele năpădi în chip supărător faţa şi gâtul Doroteei. Dar Celia îi administra ceea ce considera ea a fi o doză de fapte menite să o dezmeticească. Izgonea iluzii care vătămaseră atât de rău sănătatea Doroteei. Aşa că urmă, cu tonul ei neutru, de parcă ar fi făcut o observaţie privitoare la rochiţele pruncului:

— Aşa spune James! Zice că e ceva mârşav şi nedemn de un *gentleman!* Şi n-a existat vreodată judecător mai bun decât James. Pare că domnul Casaubon ar fi vrut să facă lumea să creadă că tu ai dori să te măriţi cu domnul Ladislaw – presupunere ridiculă. Dar James mai spune că urmărea să dejoace eventualele încercări ale domnului Ladislaw de a se însura cu tine pentru bani – ca şi cum s-ar fi gândit vreodată să-ţi ceară mâna. Doamna Cadwallader zice că la fel de bine te-ai putea mărita cu un flaşnetar italian cu şoricei albi! Dar trebuie să mă duc să mă uit la copilaş, adăugă Celia, fără cea mai vagă schimbare de ton, aruncându-şi un şal uşor pe umeri şi îndepărtându-se.

Dorotea izbutise să se răcorească şi se trânti din nou în fotoliul ei. Ar fi putut compara experienţa trăită în momentul acela cu conştiinţa difuză, alarmată, că viaţa ei lua o formă nouă, că suferea o metamorfoză în care memoria refuza să se mai adapteze la vibraţiile unor noi organe. Totul îşi schimba aspectul; atitudinea soţului său, simţământul oscilant nutrit de ea, fiecare neînţelegere iscată între ei şi, mai mult încă, întreaga relaţie cu Will Ladislaw. Lumea ei trecea printr-o prefacere convulsivă; singurul lucru ce şi-l putea spune lămurit era că trebuie să aştepte şi să chinuiască totul din nou. Schimbarea o teroriza de parcă ar fi fost un păcat; şi-i provoca o violentă repulsie faţă de răposatul ei soţ, care avusese gânduri ascunse, ba poate chiar pervertise tot ce făcuse şi spusese ea. Dar percepea şi conştiinţa altei schimbări, care iarăşi o făcea să tremure: era un subit şi straniu dor al inimii după Will Ladislaw. Până în clipa aceea nu-i răsărise în minte gândul că Will ar fi putut, vreodată, în vreo împrejurare, să fie iubitul ei. Judecaţi deci efectul subitei revelaţii că altcineva se putuse gândi la el în această ipostază, că el însuşi, poate, îşi dăduse seama de asemenea posibilitate – şi adăugaţi la aceasta perspectiva năucitoare, grăbită,

a unor condiţii neadecvate şi a unor întrebări ce n-aveau să-şi găsească rezolvarea curând.

Îi păru că s-a scurs un răstimp îndelungat – nu ştia cât de mult – până ce o auzi pe Celia rostind:

— Aşa e bine, doică, acum o să stea liniştit în poala mea. Te poţi duce la masă şi las-o pe Garratt să stea în camera vecină. Eu cred – reluă Celia firul convorbirii, neobservând altceva decât că Dorotea se rezema de spătarul fotoliului şi avea o expresie pasivă – că domnul Casaubon era invidios. Niciodată nu mi-a fost simpatic, şi nici lui James. Cred că colţurile gurii lui trădau o invidie înspăimântătoare. Şi dat fiind că s-a purtat în acest mod, sunt sigură că religia nu-ţi pretinde să te perpeleşti din pricina lui. Dacă a fost luat dintre noi, cerul şi-a arătat îndurarea, şi s-ar cădea să fii recunoscătoare. Noi n-o să jelim, nu-i aşa, Bebi? grăi confidenţial Celia către acel inconştient centru şi echilibru al lumii, care avea cei mai remarcabili pumnişori, complet înzestraţi chiar şi cu unghii, şi păr destul, zău aşa, când îi scoteai boneţica, pentru a face nu ştiu ce: pe scurt, era un Buda într-o întrupare apuseană.

La acest punct al crizei, se anunţă venirea lui Lydgate, şi unul dintre primele lucruri rostite de el fu:

— Mă tem că vă simţiţi mai prost ca ultima oară când v-am văzut, doamnă Casaubon, aţi fost agitată? Daţi-mi voie să vă iau pulsul.

Mâna Doroteei era rece ca marmura.

— Vrea să plece la Lowick, ca să se uite prin hârtii – o reclamă Celia. N-ar trebui, nu-i aşa?

Câteva momente Lydgate nu scoase o vorbă. Pe urmă rosti uitându-se la Dorotea:

— Nici eu nu ştiu. După părerea mea, doamna Casaubon ar trebui să facă ceea ce ar garanta mai multă tihnă minţii sale. Odihna nu se naşte întotdeauna din interdicţia de a acţiona.

— Mulţumesc, spuse Dorotea, exprimându-şi opinia. Sunt sigură că e o părere înţeleaptă. S-ar cădea să mă îngrijesc de o sumedenie de lucruri. La ce-aş sta aici să lenevesc?

Apoi, făcând un efort pentru a evoca subiecte nelegate de agitaţia ei, adăugă pe neaşteptate:

— Cred că dumneavoastră cunoaşteţi pe toată lumea din Middlemarch, domnule Lydgate. Am să vă rog să-mi povestiţi o grămadă de lucruri. Am treburi serioase de făcut acum. Am de acordat o rentă viageră. Îl cunoaşteţi pe domnul Tyke şi pe toţi... –

dar efortul întreprins covârşi forţele Doroteei, glasul i se curmă şi izbucni în suspine.

Lydgate îi dădu să înghită o doză de săruri volatile.

— Lăsaţi-o pe doamna Casaubon să facă ce-i place, îi spuse lui *Sir* James, pe care ceru să-l vadă înainte de a părăsi casa. Cred că, mai mult decât oricare altă prescripţie, are nevoie de o libertate desăvârşită.

Îngrijind-o pe Dorotea cât timp mintea pacientei era pradă agitaţiei, Lydgate avusese prilejul de a-şi forma unele păreri concludente privitoare la încercările prin care trecuse. Era convins că suferise din cauza încordării şi a conflictului care-i impusese o autoconstrângere; şi, probabil, acum simţea doar că trecuse în altă îngrădire decât cea din care fusese eliberată.

Recomandarea lui Lydgate a fost cu atât mai uşor de urmat pentru *Sir* James, când află că Celia îi şi relatase Doroteei amănuntul neplăcut referitor la testament. Acum nu mai încăpea scăpare – nici nu dispunea de vreun motiv de a amâna executarea treburilor necesare. Şi, în ziua următoare, *Sir* James îi împlini pe dată rugămintea de a o duce la Lowick.

— Nu doresc deloc să mai locuiesc acolo, spuse Dorotea. Cu greu aş putea suporta. Mă simt mult mai fericită la Freshitt cu Celia. Voi fi capabilă să gândesc mai bine la tot ce trebuie făcut la Lowick, privindu-l de la distanţă. Şi mi-ar plăcea să stau puţin împreună cu unchiul meu la Grange, să cutreier toate vechile mele locuri de plimbare şi să mă amestec printre oamenii din sat.

— Cred că încă nu a sosit momentul potrivit. Unchiul dumitale duce o campanie politică, şi e mai bine să te fereşti din calea unor astfel de acţiuni, o sfătui *Sir* James, care în clipa aceea se gândea la Grange îndeosebi ca la bârlogul tânărului Ladislaw. Dar nici el, nici Dorotea, nu suflară un cuvânt despre partea testamentului care ridica obiecţii; într-adevăr, amândoi simţeau că era cu neputinţă să pomenească în conversaţia lor de acel amănunt. Şi James era sfios, chiar cu bărbaţii, când trebuiau discutate subiecte dezagreabile, aşa că unicul lucru pe care s-ar fi decis Dorotea să-l spună – dacă ar fi abordat cumva problema – îi era interzis acum, fiindcă ar fi părut o nouă dezvăluire a nedreptăţii săvârşite de soţul ei. Totuşi ţinea ca *Sir* James să poată afla ce se petrecuse între ea şi soţul ei cu privire la dreptul moral al lui Will Ladislaw asupra averii; atunci, gândea tânăra văduvă, ar fi apărut la fel de clar în ochii lui, ca şi în ai ei, că ciudata şi nedelicata prevedere a lui Casaubon fusese

provocată mai cu seamă de apriga lui rezistenţă la ideea acelui drept, şi nu doar de simţăminte personale despre care era mai greu să discuţi. Trebuie să recunoaştem, de asemenea, că Dorotea dorea să se poată afla acest lucru spre binele lui Will, deoarece prietenii ei păreau să îl judece drept un produs al filantropiei domnului Casaubon. De ce să fie comparat cu un flaşnetar italian cu şoricei albi? Expresia aceea, care repeta vorbele doamnei Cadwallader, părea un travesti batjocoritor, ţesut în beznă de o mână maliţioasă.

La Lowick, Dorotea scotoci prin sertare şi dulapuri – răscoli toate locurile în care soţul sau îşi depozita scrierile, dar nu găsi nicio hârtie adresată în mod special ei, afară de acel „Tabel Sinoptic“ care era probabil doar începutul a numeroase îndrumări concepute întru călăuzirea ei. În punerea la punct a acelei sarcini de muncă lăsată moştenire Doroteei ca şi în toate celelalte, domnul Casaubon se arătase la fel de lent şi de şovăitor, apăsat – în planul de transmitere a operei sale, ca şi în cel de executare a lucrării – de impresia că înaintează greoi într-o ambianţă ceţoasă şi îmbâcsită; scepticismul său în ce priveşte competenţa Doroteei de a sistematiza cele pregătite de el era atenuat doar de neîncrederea lui în oricare alt redactor. În cele din urmă, însă, ajunsese să nutrească un soi de nădejde bazată pe firea Doroteei: era capabilă să împlinească ceea ce hotărâse şi şi-o imagina bucuros, trudind, încătuşată de promisiunea de a înălţa un mormânt cu numele lui săpat pe el. (Nu înseamnă că domnul Casaubon şi-ar fi numit viitoarele volume un mormânt; el le intitula: *Cheia tuturor mitologiilor.)* Dar lunile îl întrecuseră, în fuga lor, şi-i lăsaseră planurile în urmă – avusese timp doar să-i ceară făgăduiala aceea, prin intermediul căreia căuta să-şi păstreze controlul rece asupra vieţii Doroteei.

Controlul slăbise, pierise. Înlănţuită de un legământ izvorât din adâncurile milei sale, Dorotea ar fi fost în stare să ia asupră-şi o trudă despre care judecata îi şoptea că nu poate duce la nimic, că nu va servi decât ca să consfinţească devotamentul ei, ceea ce reprezenta unicul ţel suprem. Acum, însă, judecata ei, în loc de a fi controlată de devoţiunea dictată de datorie, era stimulată de descoperirea întristătoare că în căsnicia ei stătuse la pândă înstrăinarea ascunsă, rod al tăinuirii şi suspiciunii. Omul viu, suferind, nu mai stătea în faţa ei pentru a-i trezi mila; rămânea doar retrospectiva unei dureroase supuneri faţă de un soţ ale cărui

gânduri fuseseră mai prejos decât crezuse, ale cărui pretenţii exagerate prin egoismul lor orbiseră chiar grija scrupuloasă de a-şi păstra demnitatea şi-l făcuseră să-şi înfrângă mândria, intrigându-i chiar şi pe oamenii înzestraţi cu un simţ mediu al onoarei. Cât despre averea, care înfăţişa semnul acelei legături rupte, ar fi fost bucuroasă să se elibereze de ea şi să nu aibă altceva decât zestrea ei stabilită iniţial, dacă n-ar fi existat îndatoririle legate de posesiune, pe care nu se cuvenea să le evite. Cu privire la averea aceea, multe întrebări tulburătoare continuau să se ridice: avusese oare dreptate gândind că jumătate din ea se cădea să-i revină lui Will Ladislaw? Nu era acum imposibil să facă un asemenea act justiţiar? Domnul Casaubon luase măsuri de o crudă eficienţă pentru a o împiedica: chiar cu indignarea împotriva lui sădită în inimă, orice act care ar fi părut o triumfătoare ocolire a scopului urmărit de soţul ei, ar fi revoltat-o.

După ce strânsese hârtiile privitoare la afaceri pe care dorea să le examineze, încuie la loc sertarele şi dulapurile – în care nu găsise niciun cuvânt adresat ei personal – niciun semn că, în meditaţia solitară a soţului ei inima acestuia se îndreptase către ea pentru a-i oferi o scuză sau o explicaţie, şi se înapoie la Freshitt, cu impresia că în jurul ultimei lui pretenţii aspre şi a ultimei afirmări injurioase a puterii sale, tăcerea rămăsese neştirbită.

Dorotea încercă acum să-şi îndrepte gândurile către îndatoriri imediate, şi una dintre ele făcea parte din categoria acelora pe care cei din jur erau hotărâţi să i-o amintească. Urechea lui Lydgate prinsese din zbor menţionarea rentei viagere şi, de-ndată ce se ivise prilejul, abordase din nou subiectul, văzând o posibilitate de a îndrepta votul decisiv dat cândva, cu o conştiinţă neîmpăcată.

— În loc de a vă spune ceva despre domnul Tyke, începu el, mi-ar plăcea să vă vorbesc despre altă persoană, domnul Farebrother, vicarul de la St. Botolph. Are o rentă limitată, care-i asigură mijloace restrânse pentru întreţinerea lui şi a familiei. Mama, mătuşa şi sora lui locuiesc toate împreună cu el şi depind de venitul vicarului. Cred că din cauza lor nici nu s-a însurat. N-am auzit predici mai bune ca ale lui, însufleţite de asemenea elocinţă simplă, degajată. Ar fi fost nimerit să predice la St. Paul, după bătrânul Latimer[1]. Vorbeşte la fel de bine despre orice subiect – cu originalitate, fără zorzoane, limpede. Îl consider un om remarcabil,

[1] *Hugh Latimer* (1485-1555), cunoscut predicator englez, acuzat de erezie. A sfârşit ars pe rug. (n. t.).

s-ar fi cuvenit să realizeze mai mult decât a izbutit.

— De ce n-a realizat mai mult? întrebă Dorotea, interesată de toţi cei care lunecaseră mai jos de intenţiile lor.

— Îmi puneţi o întrebare dificilă, zise Lydgate. Descopăr şi eu că este neînchipuit de greu să pui în mişcare exact ceea ce trebuie; corzile care acţionează simultan sunt foarte numeroase. Farebrother face adesea aluzii că a îmbrăţişat o profesie nepotrivită pentru el; tinde către un orizont mai larg decât cel deschis unui pastor sărac, şi presupun că n-are relaţii care să-l sprijine. Se pasionează după istoria naturală şi după diferite probleme ştiinţifice, şi îl stinghereşte faptul că trebuie să împace aceste gusturi cu poziţia lui. N-are un ban de prisos, veniturile abia dacă-i ajung, şi asta l-a împins spre jocul de cărţi. Middlemarch este un loc grozav pentru wist. Joacă într-adevăr pentru bani şi câştigă sume frumuşele. Bineînţeles, asta îl trage într-o societate sub nivelul lui şi-l face lenevos în alte privinţe, dar, cu toate acestea, privit în ansamblu, cred că este unul din cei mai ireproşabili oameni pe care i-am întâlnit vreodată. Nu ascunde în sufletul lui nici venin, nici duplicitate, care adesea însoţesc un exterior mai corect.

— Mă întreb dacă suferă în cugetul său din pricina acestei deprinderi, spuse Dorotea. Mă întreb dacă doreşte să poată renunţa la ea.

— N-am nicio îndoială că ar renunţa la ea, dacă ar fi transplantat în belşug; s-ar bucura să aibă timp pentru alte îndeletniciri.

— Unchiul meu spune că domnul Tyke are o faimă de om apostolic, urmă Dorotea, dusă pe gânduri.

Ar fi vrut să fie posibilă revenirea la vremurile zelului primitiv, şi totuşi se gândea la domnul Farebrother animată de dorinţa puternică de a-l salva de necesitatea banilor câştigaţi prin intermediul jocului de cărţi.

— Nu pretind că Farebrother este apostolic, continuă Lydgate. Poziţia lui nu o reproduce exact pe cea a apostolilor; este doar un paroh printre enoriaşii ale căror vieţi trebuie să caute a le face mai bune. Practic vorbind, găsesc că ceea ce se numeşte astăzi „figură apostolică“ echivalează cu o nerăbdare faţă de orice aspect în care parohul nu joacă rolul principal. Văd ceva din această mentalitate în comportarea domnului Tyke, la spital: o bună parte din doctrina lui constă din împunsături zdravene, menite să-i facă pe oameni să-i constate în mod inconfortabil prezenţa. Pe lângă aceasta, la Lowick un om apostolic ar trebui să creadă, cum făcea sfântul

Francisc, că are obligaţia să le predice păsărilor.

— Adevărat, încuviinţă Dorotea. E greu de imaginat ce fel de concepţii capătă fermierii si plugarii noştri de pe urma învăţăturilor ce li se dau. M-am uitat într-un volum de predici scrise de domnul Tyke; asemenea predici n-ar aduce niciun folos la Lowick – vreau să spun cele despre cucernicia atribuită proorocilor din Apocalips. Totdeauna m-am gândit la diferite moduri în care se predă creştinismul, şi de câte ori găsesc o cale care face din el o învăţătură mai vastă, mă agăţ de ea ca de cea mai adevărată – vreau să spun, cea care absoarbe cel mai mult bine din toate celelalte şi care este împărtăşită de un cât mai mare număr de oameni. Cu siguranţă că procedezi mai bine iertând prea mult, decât osândind prea mult. Dar mi-ar face plăcere să-l văd pe domnul Farebrother şi să-l ascult când predică.

— Veniţi, spuse Lydgate; am încredere în efectul ce-l va avea asupra dumneavoastră ascultarea predicilor lui. Mulţi oameni îl îndrăgesc grozav, dar are şi duşmani; totdeauna se găsesc indivizi care nu-i pot ierta unui om capabil că este altfel decât ei. Şi treaba asta cu câştigurile băneşti constituie, într-adevăr, o pată. Desigur, nu vă întâlniţi cu mulţi oameni din Middlemarch, dar domnul Ladislaw care se vede mereu cu domnul Brooke, este bun prieten cu bătrânele doamne din casa lui Farebrother şi ar fi gata să înalţe osanale vicarului. Una dintre bătrâne – *Miss* Noble, mătuşa – este o minunat de ciudată icoană de bunătate şi abnegaţie, şi, uneori, Ladislaw devine cavalerul ei. Într-o zi i-am întâlnit pe-o stradă mărginaşă; ştiţi cum arată Ladislaw – un fel de Dafnis[1] în haină şi vestă, şi această micuţă fată bătrână îi ajunge până la cot – păreau un cuplu picat dintr-o comedie romantică. Dar cea mai grăitoare mărturie despre Farebrother o puteţi căpăta văzându-l şi auzindu-l personal.

Din fericire, Dorotea se afla în salonaşul ei particular când avu loc conversaţia de mai sus şi nu era nimeni altcineva de faţă ca să-i facă penibilă inocenta prezentare a lui Ladislaw de către Lydgate. Cum se întâmpla de obicei cu el în materie de bârfe cu caracter personal, Lydgate uitase cu desăvârşire remarca Rosamundei că, după părerea ei, Ladislaw o adora pe doamna Casaubon. În clipa aceea îi păsa doar de ceea ce ar fi putut recomanda mai bine familia Farebrother, şi înadins subliniase ce era mai rău din tot ce

---

[1] *Dafnis,* personaj din mitologia greacă; păstor sicilian, de o neobişnuită frumuseţe, şi cântăreţ vestit (n. t.).

se putea spune despre vicar, ca să preîntâmpine obiecţiile.

În săptămânile scurse de la moartea domnului Casaubon, Lydgate aproape nici nu-l văzuse pe Ladislaw şi nu auzise niciun zvon care să-l avertizeze că secretarul confidenţial al domnului Brooke era un subiect periculos pentru doamna Casaubon. După plecarea lui, imaginea lui Ladislaw zăbovi în mintea Doroteei şi îşi disputǎ întâietatea cu problema slujbei dependente de Lowick. Ce gândea despre ea Will Ladislaw? Auzise oare de faptul care făcea ca ei să-i ardă obrajii aşa cum nu i se mai întâmplase niciodată? Şi cum avea să se simtă când va afla?... Dar putea să-l vadă extrem de bine cum zâmbea, privind în jos spre micuţa fată bătrână. Un flaşnetar italian cu şoricei albi! Dimpotrivă, el era o fiinţă care pătrundea în simţirile oricui şi care putea să-i uşureze pe oameni de frământările lor, în loc de a şi le impune pe ale sale cu o dârzenie de fier.

Cap. LI

Partea-i şi ea Natură – vei vedea,
prin Logică, de-acord cum vor cădea:
Unu e-n Mulţi, şi Mulţi într-Unul sunt,
Tot nu-i Ceva, iar Orice alt cuvânt:
Gen ţine specii mari-mici, la un loc;
un gen mai-nalt, iar altul,-nalt deloc;
Şi fiecare specie-i altfel,
Asta nu-i Aia, Ea nicicând nu-i El,
deşi-asta, şi-aia majori sunt, tu-i eşti ei,
ca unu cu-unu, ori ca trei cu trei.

Nicio trăncăneală despre testamentul domnului Casaubon nu ajunsese încă la urechile lui Ladislaw. Văzduhul părea că răsună de zarva dizolvării Parlamentului şi de alegerile ce se apropiau, la fel cum vechile drumuri şi iarmaroace vuiau de larma trupelor ambulante, iar zgomotele mai deosebite nu prea erau luate în seamă. Băteau la uşă faimoasele „alegeri uscate“ în care profunzimile stării de spirit publice puteau fi măsurate prin nivelul scăzut al consumului de băutură. În perioada aceea, Will Ladislaw ajunsese unul din oamenii cei mai aferaţi; şi, cu toate că văduvia Doroteei apărea mereu în gândul lui, era atât de departe de dorinţa de a i se vorbi despre subiectul acela, încât atunci când Lydgate îl

căută ca să-i spună cele petrecute în legătură cu slujba dependentă de Lowick, îi răspunse cam înţepat:

— De ce să mă amesteci pe mine în chestiunea asta? Nu o văd niciodată pe doamna Casaubon şi probabil că nici pe viitor n-am s-o văd, de vreme ce stă la Freshitt. Eu nu mă duc niciodată acolo. E teren *Tory,* unde eu şi *Pionierul* nu suntem mai bineveniţi decât un braconier cu puşca în mână.

Fapt este că Will devenise mai susceptibil observând cum domnul Brooke, în loc de a dori – ca mai înainte – să-l aibă oaspete la Grange mai des decât îi făcea plăcere tânărului, părea acum preocupat să aranjeze lucrurile astfel ca să vină cât mai puţin posibil pe la conac. Era o concesie tărăgănată făcută de domnul Brooke reproşurilor indignate formulate de *Sir* James Chettam; şi Will, cu urechile ciulite la cea mai uşoară aluzie făcută în direcţia aceea, conchise că urma să fie ţinut la distanţă de Grange din pricina Doroteei. Aşadar, prietenii ei îl priveau cu oarecare suspiciune! Temerile lor erau absolut de prisos, se înşelau foarte mult dacă îşi închipuiau că avea să se remarce jucând rolul unui aventurier aflat la strâmtoare, căutând să câştige favorurile unei văduve bogate.

Până atunci Will nu văzuse niciodată pe deplin prăpastia căscată între el şi Dorotea – până în acea clipă când ajunsese la marginea ei şi o vedea pe Dorotea stând pe partea cealaltă. Începu să se gândească, nu fără o doză de mânie lăuntrică, la plecarea lui din ţinut; ar fi fost imposibil pentru el să mai arate orice fel de interes pentru Dorotea fără a se pune într-o lumină proastă – poate chiar şi în mintea ei pe care alţii puteau încerca să o otrăvească.

„Suntem despărţiţi pentru totdeauna, îşi spunea Will. Aş putea locui la fel de bine şi la Roma; tot n-ar fi mai departe de mine."

Dar ceea ce numim deznădejdea noastră este adesea numai zvâcnirea dureroasă a speranţei nealimentate de nimic. Existau o sumedenie de motive ca să nu plece – motive publice de a nu-şi părăsi postul, în momentul acela de criză, lăsându-l pe domnul Brooke încurcat tocmai când avea nevoie de îndrumare pentru alegeri şi când trebuiau să fie organizate atâtea dezbateri, directe sau indirecte. Lui Will nu putea să-i placă să-şi părăsească pionii în plina efervescenţă a unei partide; şi oricare candidat în slujba cauzei drepte, chiar dacă măduva şi mintea lui n-ar fi avut mai multă consistenţă decât cea compatibilă cu atitudinea unui *gentleman,* putea să ajute la obţinerea unei majorităţi. Nu era o

misiune uşoară aceea de a-l îndruma pe domnul Brooke şi de a-i păstra statornic în minte ideea că trebuie să se angajeze să voteze pentru actualul Proiect de Reformă, şi nu să insiste asupra independenţei sale şi a facultăţii de a se retrage la timp. Profeţia domnului Farebrother, privitoare la un al patrulea candidat „în geantă", încă nu se împlinise, deoarece nici Societatea Candidaţilor Parlamentari, nici oricare altă putere care sta de veghe pentru a asigura o majoritate reformistă, nu vedea un pretext valabil de intervenţie, câtă vreme arunca în joc un al doilea candidat reformist de tipul domnului Brooke, capabil să susţină campania electorală pe cheltuiala lui; şi lupta rămânea complet deschisă între Pinkerton, vechiul parlamentar *Tory,* Bagster, noul parlamentar *Whig,* şi Brooke, viitorul parlamentar independent, care urma să-şi pună singur cătuşe numai cu prilejul acela. Domnul Hawley şi partidul lui intenţionau să-şi încordeze toate puterile pentru realegerea lui Pinkerton, iar succesul domnului Brooke trebuia să depindă fie de votanţii care aveau să părăsească ariergarda lui Bagster, fie de o nouă doză de foste voturi *Tory,* orientate spre Reformă. Bineînţeles, mijloacele din urmă ar fi fost preferabile.

Perspectiva convertirii voturilor abătea în mod primejdios atenţia domnului Brooke: Will Ladislaw avea mult de furcă cu impresia lui că alegătorii nehotărâţi puteau fi probabil ademeniţi făcându-li-se declaraţii oscilante şi, de asemeni, cu înclinarea sa de a se agăţa pe rând de argumente ce se băteau cap în cap, pe măsură ce-i răsăreau în minte.

— Ştii, în asemenea situaţii există tactica, spunea domnul Brooke, de a întâmpina oamenii la jumătatea drumului – de a-ţi tempera ideile spunând: „Ei, poftim, uite, e ceva şi în asta", şi aşa mai departe. Sunt de acord cu dumneata că trecem printr-o împrejurare specială – ţara are o voinţă proprie – uniuni politice – genul ăsta de lucruri – dar uneori noi tăiem cu un cuţit cam prea ascuţit, Ladislaw. Poftim, proprietarii ăştia de case de zece lire; de ce tocmai zece? Trebuie să tragi undeva o linie – de acord; dar de ce tocmai la zece? Asta e o întrebare dificilă, ştii, dacă intri în miezul problemei.

— Desigur că este, replica Will, nerăbdător. Dar dacă ar fi să aştepţi până ce o să căpătăm un Proiect de Reformă logic, ar trebui să te declari revoluţionar, şi atunci îmi închipui că Middlemarch-ul n-o să te mai aleagă. Cât despre punerea punctelor pe i, nu-i momentul pentru aşa ceva.

Până la urmă, domnul Brooke cădea totdeauna de acord cu Ladislaw, care în ochii lui încă mai apărea ca un soi de Burke cu un ferment de Shelley: dar după un timp, înţelepciunea metodelor sale personale părea să iasă iar la suprafaţă şi era din nou tentat a le folosi cu multă tragere de inimă. În acest stadiu al lucrurilor îl însufleţea o dispoziţie excelentă, care îl îmbărbăta chiar când se afla sub presiunea necesităţii unor însemnate avansuri băneşti, căci puterile lui de convingere şi convertire nu fuseseră încă puse la încercare de ceva mai dificil decât cuvântarea unui preşedinte de întrunire, prezentând noi oratori, sau de un dialog cu un alegător din Middlemarch din care ieşise cu impresia că se dovedise un tactician înnăscut şi era păcat că nu se apucase mai devreme de activitatea politică. Avea totuşi şi perspectiva înfrângerii, când se trezea în faţa domnului Mawmsey, reprezentant de seamă în Middlemarch al unei mari forţe sociale: comerţul cu amănuntul; şi totodată, fireşte, unul din cei mai îndoielnici votanţi din district – dornic să-i aprovizioneze în egală măsură cu ceaiuri şi zaharoase atât pe reformişti cât şi pe antireformişti, precum şi să se arate, în mod imparţial, de acord cu ambele tabere. Negustorul gândea, asemenea locuitorilor burgurilor din vechime, că necesitatea de a alege deputaţi în Parlament împovăra grozav oraşul, deoarece, chiar dacă nu exista nicio primejdie în fluturarea anticipată a speranţelor pe sub nasul tuturor partidelor, în cele din urmă trebuia să te încolţească nevoia penibilă de a dezamăgi oameni respectabili ale căror nume se aflau în registrele lui. Era obişnuit să

primească importante comenzi din partea domnului Brooke de la Tipton dar, totodată, mai ţinea cont şi de numeroşi clienţi din comitetul domnului Pinkerton, ale căror opinii aveau de partea lor o mare pondere de coloniale şi delicatese. Domnul Mawmsey, socotind că domnul Brooke, ca om nu prea „deştept de intelectele lui“, se va arăta probabil mai înclinat să-i ierte unui băcan care – sub presiunea împrejurărilor – dăduse un vot ostil, luase un ton confidenţial în Salonul din spatele locuinţei sale:

— Cât despre Reformă, *Sir,* judecaţi-o în lumina unui om cu familie – spunea el, zăngănindu-şi mărunţişul de argint din buzunar şi zâmbind afabil. O s-o întreţină oare pe madam Mawmsey şi o să-i îngăduie să crească şase copilaşi, când eu n-am să mai fiu pe lume? Pun întrebarea *fictiv,* ştiind ce răspuns trebuie să capăt. Foarte bine, domnule. Vă întreb ce se cade să fac, ca soţ şi părinte, când *gentlemen*-ii vin la mine şi-mi zic: „Fă cum pofteşti, Mawmsey, dar dacă votezi împotriva mea, am să-mi cumpăr articolele de băcănie din altă parte – când îmi îndulcesc băutura, îmi place să simt că aduc un folos patriei, întreţinând negustori care au culoarea politică justă“. Cuvânt cu cuvânt, uite aşa mi s-a spus, *Sir,* chiar de pe scaunul pe care staţi dumneavoastră acum. Nu vreau să zic că le-ar fi rostit onorabila dumneavoastră persoană, domnule Brooke.

— Nu, nu, nu, astea-s vederi înguste, ştii. Câtă vreme valetul meu nu se va plânge de mărfurile dumitale, domnule Mawmsey, grăi consolator domnul Brooke, până ce nu aflu că trimiţi sorturi de zahăr şi mirodenii proaste genul ăsta de lucruri – n-am să-i poruncesc niciodată să cumpere din altă parte.

— *Sir*, sunt umilul dumneavoastră slujitor şi nespus de îndatorat, rosti Mawmsey, simţind că politica se însenina puţin. Ar fi o anumită plăcere să votezi pe-un *gentleman* care vorbeşte în acest fel onorabil.

— Ei, ştii, domnule Mawmsey, trecând de partea noastră vei descoperi că faci pasul cuvenit. Reforma aceasta va interesa treptat toată lumea – o măsură cu desăvârşire populară – un fel de A, B, C., ştii, care trebuie să vină întâi, mai înainte de a urma restul. Mă declar întru totul de acord cu dumneata, că trebuie să privim un lucru în lumina intereselor familiei, dar ia să ne gândim la spiritul public, acum. Alcătuim cu toţii o singură familie, ştii – toţi într-o oală. Pe urmă, ia de pildă votul: păi bine, poate ajuta să-i fericească pe oamenii din Capetown – nici nu poţi şti ce efecte poate avea un

vot, încheie domnul Brooke, cu impresia de a pluti cam razna în largul mării, deşi găsea aventura încă savuroasă.

Dar domnul Mawmsey răspunse pe tonul cuiva care face o mutare decisivă pe tabla de şah.

— Vă cer iertare, *Sir,* dar nu-mi dă mâna să fac asta. Când îmi dau votul, trebuie să ştiu bine ce fac; trebuie să mă uit la efectele pe care le va avea asupra sertarului casei şi cântarului meu, vorbind cu tot respectul. Admit, preţurile sunt ceva de care nimeni nu poate şti cum va evolua; mai vin apoi scăderile subite de preţuri după ce ai cumpărat stafide, o marfă care nu ţine – niciodată nu m-am descurcat cu intrările şi ieşirile la marfa asta – ceea ce înseamnă o insultă adusă trufiei omeneşti. Cât despre a alcătui o singură familie, sper că vor mai exista pe lume debitori şi creditori, doar Reforma n-o să taie şi articolul ăsta, altminteri am să votez ca lucrurile să rămână aşa cum sunt. Nu mulţi oameni au mai puţină nevoie ca mine să ţipe după o schimbare, personal vorbind – adică pentru mine însumi şi familia mea. Nu sunt unul din ăia care n-au nimic de pierdut; vreau să zic în ce priveşte respectabilitatea, atât în parohie, cât şi în afacerile particulare, şi sub niciun chip n-aş vrea să mă port neonorabil faţă de preacinstita dumneavoastră persoană şi clientelă, pe care aţi avut destulă bunătate pentru a-mi spune că nu mi-o veţi retrage, cu vot ori fără vot, câtă vreme articolele trimise acasă vor fi mulţumitoare.

După această conversaţie, domnul Mawmsey se duse sus şi se făli la nevastă-sa că fusese un adversar cam prea tare pentru Brooke din Tipton, şi că acum nu-i mai păsa prea mult de mersul la urne.

În această împrejurare, domnul Brooke se abţinu să i se mai laude lui Ladislaw cu tactica sa, iar acesta, la rândul lui, era destul de bucuros să se convingă singur că nu făcea uz de felurite chiţibuşuri, afară de cele aparţinând genului pur oratoric, şi că pusese în mişcare o maşină cu nimic mai neînsemnată decât cunoaşterea. În mod inevitabil, domnul Brooke avea agenţii lui electorali, care înţelegeau firea votantului din Middlemarch şi se pricepeau la mijloacele necesare pentru a-i înrola ignoranţa sub steagul Reformei – mijloace surprinzător de asemănătoare cu cele practicate pentru înrolarea şi în tabăra opusă. Will îşi astupa urechile. Realitatea este că Parlamentul, ca şi restul acţiunilor noastre vitale – chiar şi hrănirea sau îmbrăcatul – anevoie ar putea funcţiona dacă ne-am folosi prea intens imaginaţia cu privire la

înţelegerea proceselor interne de funcţionare. Existau pe lume sumedenie de oameni cu mâini murdare, buni pentru treburile murdare: şi, în sinea lui, Will îşi afirma cu vehemenţă că rolul lui în scoaterea la liman a domnului Brooke era absolut inocent.

Dar se îndoia nespus că va reuşi în acest fel să contribuie ca majoritatea alegătorilor să îmbrăţişeze cauza justă. Scrisese diferite discursuri şi punctaje pentru discursuri, dar începuse să priceapă că mintea domnului Brooke, dacă i se impunea povara de a-şi aminti orice suită de idei, o lăsa să cadă, alerga apoi în căutarea ei şi nu se mai întorcea prea uşor ca să o reia. A aduna documente reprezintă un mod de a-ţi sluji patria, dar a-ţi aminti conţinutul unui document este altceva. Nu! Singurul fel în care domnul Brooke putea fi constrâns să elaboreze argumentele potrivite, la momentul potrivit, era să fie împănat bine cu ele, până i se ocupa tot spaţiul din creier. Se ivea însă dificultatea de a găsi spaţiu, fiindcă atâtea alte lucruri fuseseră îngrămădite acolo de mai-nainte. Domnul Brooke remarca chiar că ideile lui îi puneau piedici în cale, când începea să cuvânteze.

Dar îndrumarea lui Ladislaw avea să fie pusă curând la încercare, fiindcă înainte de ziua numirii, domnul Brooke urma să-şi expună poziţia înaintea vrednicilor alegători din Middlemarch, din balconul localului „Cerbul Alb“ care dădea, în mod avantajos, spre un colţ al pieţii târgului, dominând o vastă întindere din faţă precum şi două străzi convergente. Era o minunată dimineaţă de mai şi totul părea dătător de speranţă; se anunţase o oarecare perspectivă de înţelegere între comitetul lui Bagster şi cel al lui Brooke, căruia domnul Bulstrode, domnul Standish, în calitate de avocat liberal, şi unii manufacturieri ca domnul Plymdale şi domnul Vincy, îi asigurau o soliditate care aproape că îi contrabalansa pe domnul Hawley şi pe asociaţii lui, stând alături de Pinkerton la „Balaurul Verde“. Domnul Brooke, conştient că prin reformele înfăptuite în ultima jumătate de an pe moşia sa zădărnicise atacurile dezlănţuite de „*Goarna*“ împotriva lui, şi auzind cum se înălţau nişte urale în cinstea-i, în timp ce trecea în trăsură spre oraş, îşi simţea inima tolerabil de uşoară sub vesta lui de culoarea antilopei. Când trebuie să înfruntăm însă împrejurări critice, se întâmplă adesea că toate momentele ne par confortabil de îndepărtate, până ce soseşte ultimul...

— Treburile se prezintă bine, ’ai? se interesă domnul Brooke, pe când mulţimea se aduna. În orice caz, o să am un public bun. Îmi

place asta, ce mai – genul ăsta de public alcătuit din propriii lăi vecini, ştii.

Spre deosebire de domnul Mawmsey, ţesătorii şi tăbăcarii din Middlemarch nu-l consideraseră nicio clipă pe domnul Brooke vecinul lor şi nu-i erau mai ataşaţi decât dacă le-ar fi fost trimis într-o cutie, direct de la Londra. Ascultau însă fără multă supărare pe vorbitorii care prezentau candidatul, deşi unul dintre ei – un personaj politic din Brassing, venit să-i spună Middlemarch-ului ce îndatoriri avea – vorbi atât de exhaustiv, încât te alarmai numai gândindu-te ce-ar mai putea găsi de spus candidatul, după el. Între timp, rândurile mulţimii se făceau mai dese, iar când personajul politic se apropie de sfârşitul cuvântării, domnul Brooke simţi că se petrece o schimbare remarcabilă în senzaţiile încercate şi, în timp ce ţinea în mână lornionul, se juca în neştire cu documentele din faţa lui şi împărtăşea felurite observaţii membrilor comitetului său, asemenea omului căruia îi e indiferent momentul când va fi chemat la rampă.

— Ladislaw, am să mai beau un pahar de sherry, i se adresă el, cu un aer detaşat, lui Will, aflat imediat în spatele lui şi care-i înmână pe dată presupusul fortifiant.

Inspiraţia se dovedi nefericită, fiindcă domnul Brooke era un om abstinent şi înghiţind pe nerăsuflate încă un pahar de sherry, la scurt interval după primul, îşi provocă în organism o surpriză care tindea să-i împrăştia energiile, în loc de a i le aduna. Vă rog să-l compătimiţi: atâţia *gentlemen*-i englezi se prezintă jalnic, devenind discursivi pe temeiuri complet personale! Pe câtă vreme domnul Brooke dorea să-şi slujească patria, candidând pentru un loc în Parlament, lucru care poate fi de asemenea făcut pe temeiuri personale, dar care, odată luat asupră-ţi, cere neapărat să ţii o seamă de cuvântări.

Pe domnul Brooke nu-l nelinişte câtuşi de puţin începutul discursului său; era sigur că această parte avea să corespundă complet; urma să-l expună absolut la ţanc, la fel de îngrijit ca un şir de precepte primite de la Papa. Îmbarcarea urma să fie uşoară, dar alarmantă era perspectiva largului mării, care venea după aceea. „Şi întrebările, poftim – insinua un demon abia trezit în stomacul lui – careva s-ar putea să-mi pună întrebări despre scheme."

— Ladislaw, continuă el cu glas tare, te rog să-mi înmânezi însemnările cu schemele.

Când domnul Brooke se prezentă în balcon, se înălţară ovaţii de

ajuns de puternice pentru a contrabalansa urletele, mârâielile, răgetele şi alte moduri de exprimare a teoriilor adverse, care erau totuşi atât de moderate, încât domnul Standish – hotărât, vulpoi bătrân! – remarcă la urechea vecinului său:

— Situaţia pare periculoasă, pe legea mea! Probabil că Hawley a clocit vreun plan mai tainic.

Totuşi, ovaţiile erau stimulatoare şi niciun candidat nu putea să arate mai amabil decât domnul Brooke, cu însemnările pregătite în buzunarul de la piept, cu mâna stângă pe grilajul balconului şi cea dreaptă jucându-se cu lornionul. Punctele izbitoare din înfăţişarea lui le reprezentau vesta gălbuie, părul blond, tuns scurt, şi fizionomia neutră. Începu, cu oarecare încredere în glas:

— *Genllemen*-i – alegători din Middlemarch!

Formula era atât de adecvată, încât o mică pauză făcută după ea părea naturală.

— Sunt peste măsură de bucuros că mă aflu aici – niciodată n-am mai fost atât de mândru şi de fericit în viaţa mea – niciodată, atât de fericit, ştiţi.

Era o figură oratorică îndrăzneaţă, dar nu tocmai formula potrivită, fiindcă începutul pregătit cu punct şi virgulă îi lunecase din minte – până şi nişte precepte venite de la Papa pot deveni doar „lunecări din minte şi volatilizări“, când frica pune gheara pe noi şi un pahar de sherry dă buzna ca o pâclă printre ideile noastre. Ladislaw, care stătea la fereastră îndărătul vorbitorului, se gândi: „Acum totul s-a terminat, ne rămâne o singură şansă: de vreme ce lucrul cel mai bun nu dă întotdeauna rezultate, bătutul câmpilor ar putea să fie măcar o dată binevenit".

Între timp, domnul Brooke, după ce pierduse şi celelalte repere, reveni asupra persoanei şi meritelor sale – un subiect întotdeauna indicat şi îmbietor pentru un candidat.

— Vă sunt vecin apropiat, bunii mei prieteni – m-aţi cunoscut destulă vreme pe băncile tribunalului, totdeauna m-am ţinut mult de treburile politice – maşinism, ştiţi, şi distrugerea maşinilor – mulţi dintre voi aveţi de-a face cu maşinile, şi am pătruns în acest domeniu în ultimul timp. N-o să meargă, ştiţi, să distrugeţi maşinile; totul trebuie să-şi urmeze drumul – comerţul, manufacturile, negoţul, schimbul reciproc de bunuri de consum – genul ăsta de lucruri – de la Adam Smith încoace, asta trebuie să-şi urmeze drumul. Trebuie să privim de jur-împrejurul globului: „Observaţie cu efect extensiv“, trebuie să te uiţi pretutindeni, „din Japonia până-n

Peru“, cum zice cineva, cred că Johnson, „Hoinarul“, ştiţi. Asta am izbutit să fac, până la un anumit punct – nu chiar până în Peru; dar nu totdeauna am stat acasă – mi-am dat seama că aşa ceva nu merge. Am fost până-n Levant, unde răzbat câteva din bunurile Middlemarch-lui – şi pe urmă, în Baltica. Poftim, Baltica.

Tot făcând aşa naveta între amintirile sale, domnul Brooke ar fi putut cu mare uşurinţă să se întoarcă la persoana lui, şi s-ar fi înapoiat fără bătaie de cap din mările cele mai îndepărtate; dar duşmanul pusese la cale o manevră diabolică. În aceeaşi clipă, deasupra umerilor mulţimii, aproape în faţa domnului Brooke şi la zece paşi distanţă de el, se înălţă propria lui efigie; cu vesta de culoare gălbuie, cu lornionul şi fizionomia anonimă, zugrăvite pe o zdreanţă; şi părea să mai fi răsărit acolo în aer, ca nota unui cuc, ca un papagal, ecoul cu glas de marionetă al cuvintelor sale. Toată lumea îşi ridică privirile spre ferestrele deschise ale caselor din colţurile opuse ale străzilor ce se încrucişau; dar erau fie pustii, fie umplute cu ascultători care râdeau. Cel mai nevinovat ecou poartă o undă de batjocură poznaşă când îngână un vorbitor ce persistă să fie grav, iar ecoul acela nu era câtuşi de puţin nevinovat; chiar dacă nu se succeda cu precizia unui ecou natural, selecţiona cu o pricepere păcătoasă cuvintele pe care le ajungea din urmă.

În momentul când ecoul îngână după domnul Brooke: „Poftim, Baltica“, râsul care alergase de-a lungul asistenţei se prefăcu într-un hohot general, şi dacă partidul şi marea cauză obştească pe care încâlceala lucrurilor le identificase cu „Brooke de la Tipton“ nu ar fi avut efectul de a domoli reacţia spontană, râsul ar fi putut contagia până şi propriul lui comitet. Domnul Bulstrode întrebă, cu aer reprobator, ce păzea noua poliţie; dar nu poţi lua uşor de guler o voce, şi un atac asupra efigiei candidatului ar fi fost prea echivoc, de vreme ce Hawley probabil că urmărea să fie lapidată.

Domnul Brooke personal nu era în măsură să-şi dea seama de altceva afară de faptul că ideile lunecau din mintea lui: ceva îi cânta uşurel în urechi şi, dintre toţi cei de faţă, numai el încă nu remarcase distinct ecoul şi nu deosebise imaginea geamănă. Puţine lucruri exercită o stăpânire mai deplină asupra percepţiilor cuiva decât teama iscată de cele ce trebuie să spună. Domnul Brooke auzea râsetele, dar se aşteptase la anumite eforturi făcute de membrii *Tory* pentru a tulbura adunarea, şi în momentul acela suporta aţâţarea suplimentară provocată de impresia măgulitoare, stimulatoare, că exordiul lui pierdut se înapoia ca să-l aducă acasă

din Baltica.

— Asta îmi aminteşte – urmă el, vârându-şi mâna în buzunarul lateral, cu un aer dezinvolt – dacă aş avea nevoie de un precedent, ştiţi – dar pentru un lucru just nu avem niciodată nevoie de un precedent; dar luaţi-l pe Chatham, poftim; nu pot spune că l-aş fi susţinut pe Chatham, sau pe Pitt, Pitt cel tânăr – el nu este un om de idei, şi nouă ne trebuie idei, ştiţi.

— Dă-le naibii de ideile tale! Noi vrem Proiectul! rosti un glas bădărănos, zgomotos, din mulţimea aflată sub balcon.

Imediat, invizibila marionetă, care până atunci urmase glasul domnului Brooke, repetă acum: „Dă-le naibii de ideile tale! Noi vrem Proiectul!“

Râsetele fură mai zgomotoase ca oricând şi pentru prima oară domnul Brooke, deoarece în clipa aceea tăcuse, auzi desluşit ecoul batjocoritor. Dar îi păru că îl ridiculizează pe întrerupătorul său şi, judecată astfel, intervenţia devenea încurajatoare, aşa că replică cu solicitudine:

— E ceva în spusele dumitale, bunul meu prieten, şi la ce oare ne-am mai întâlni aici, decât ca să ne înfăţişăm răspicat concepţiile; libertatea de gândire, libertatea presei – genul ăsta de lucruri! Acum, Proiectul – o să căpătaţi Proiectul!

La acest pasaj domnul Brooke făcu o mică pauză, ca să-şi fixeze lornionul şi să scoată hârtia din buzunarul de la piept, având impresia că este un om practic şi trece la detalii. Invizibilul glas îşi urmă şi el parodia:

— Vei avea Proiectul, domnule Brooke, prin competiţie electorală, şi un scaun în afara Parlamentului, livrat contra cost, cu cinci mii de funzi, şapte şilingi şi patru *pence.*

Domnul Brooke, în mijlocul furtunii de râsete care se dezlănţui, se făcu roşu, lăsă să-i cadă lornionul şi, rotindu-şi buimac privirea în jur, îşi zări propria imagine, care venise mai aproape. În clipa următoare, o văzu împroşcată în chip penibil cu ouă sparte. Moralul i se ridică puţin şi glasul de asemenea:

— Bufonerie, şmecherii, ridiculizarea confruntării adevărului – toate astea sunt foarte bune...

În momentul acela un ou cu adiere neplăcută se sparse pe umărul domnului Brooke, în timp ce ecoul repetă: „Toate astea sunt foarte bune“, după care căzu o grindină de ouă, ţintite mai cu seamă asupra copiei, dar lovind ocazional şi originalul, ca din întâmplare.

Un val de oameni proaspăt sosiţi începu să împingă rândurile mulţimii; fluierături, urlete, răgete şi pocnete alcătuiră laolaltă un tărăboi cu atât mai asurzitor, cu cât se iscară ţipete şi busculade menite să le pună capăt. Niciun glas nu ar fi fost de ajuns de înaripat ca să se înalţe deasupra larmei, iar domnul Brooke, miruit zdravăn, nu mai ţinu piept. Frustrarea suferită ar fi fost mai puţin exasperantă, dacă nu s-ar fi produs într-un mod aşa de zburdalnic şi copilăros; un asalt serios, despre care reporterul ziarului ar fi putut garanta „că a primejduit integritatea coastelor eruditului *gentleman*“, sau ar fi depus mărturia respectuoasă că: „tălpile cizmelor acestui *gentleman* au fost vizibile deasupra grilajului balconului“, poate că i-ar fi adus mai multă consolare.

Domnul Brooke se întoarse în camera comitetului, remarcă pe tonul cel mai nepăsător de care fu capabil:

— Asta-i prea de tot, ştiţi. Încet-încet, aş fi captat atenţia oamenilor – dar nu mi-au lăsat timpul necesar. Treptat, aş fi abordat dezbaterea Proiectului, ştii – adăugă el, aruncând o privire spre Ladislaw. Oricum, lucrurile vor reintra în ordine la numire.

Dar nu se ajunse la decizia unanimă că lucrurile aveau să reintre în ordine: dimpotrivă, feţele comitetului se cam posomorâseră, iar personajul politic venit de la Brassing scria de zor, de parcă ar fi clocit planuri noi.

— Treaba asta a pus-o la cale Bowyer, rosti domnul Standish, evaziv. Ştiu asta la fel de sigur ca şi cum aş fi fost anunţat. Este un ventrilog extraordinar de priceput, şi a executat numărul neobişnuit de bine, pe legea mea! În ultima vreme Hawley l-a tot invitat la masă: Bowyer ăsta are stofă.

— Ei, ştii, niciodată nu mi-ai pomenit de el, Standish, altminteri l-aş fi invitat şi eu la prânz – comentă bietul domn Brooke, care îndurase sumedenie de invitaţii din acestea, spre binele patriei sale.

— Nu se află nemernic mai mare ca Bowyer în tot Middlemarch-ul, exclamă indignat Ladislaw – dar se pare că indivizii josnici trebuie totdeauna să răstoarne echilibrul balanţei.

Will îşi ieşise cu totul din fire, fiind pornit şi împotriva lui însuşi, şi împotriva „şefului“ său, şi se duse să se închidă în apartamentul lui, pe jumătate decis să dea naibii *Pionierul* şi pe domnul Brooke, cu ziar cu tot. La ce-ar mai fi rămas acolo? Dacă peste prăpastia de netrecut ivită între el şi Dorotea avea să fie aruncată vreodată o punte, aceasta se putea întâmpla mai curând prin plecarea lui şi

ocuparea unei poziţii cu totul diferite, decât rămânând în oraş şi atrăgându-şi un dispreţ meritat, în calitate de acolit al lui Brooke. Apoi răsări visul tineresc al minunilor pe care le-ar putea înfăptui, în cinci ani de exemplu: scrieri politice, discursuri politice, toate trebuiau negreşit să dobândească o valoare mai mare, dacă viaţa publică urma să-şi lărgească sfera şi să capete un caracter naţional, iar împlinirile acelea ar fi putut să-i aducă asemenea distincţii, încât n-ar mai fi părut că-i cere Doroteei să coboare o treaptă pentru a se apropia de el. Cinci ani! Numai de-ar putea fi sigur că îi păsa de el mai mult decât de alţii; dacă ar fi izbutit numai să o facă să-şi dea seama că el va sta izolat până ce avea să-şi poată mărturisi iubirea fără a se înjosi – pe urmă ar fi putut pleca mai uşor, ca să înceapă o carieră care, la douăzeci şi cinci de ani, părea destul de realizabilă, conform cu ordinea lăuntrică a lucrurilor ce presupune că talentul aduce faimă şi faima asigură tot ce poate aduce desfătare. Era capabil să ţină cuvintări şi să scrie; putea stăpâni orice subiect şi intenţiona să îmbrăţişeze întotdeauna partea raţiunii şi a justiţiei, cărora să le dedice întreaga sa ardoare. De ce n-ar fi, într-o bună zi, ridicat pe umerii mulţimii, conştient că a urcat pe acea platformă înaltă numai prin mijloace curate? Nici vorbă, avea să părăsească Middlemarch-ul, să plece la Londra şi să devină apt pentru celebritate, „prânzind în locurile cuvenite".

Dar nu imediat; nu înainte ca el şi Dorotea să fi schimbat vreun semn. N-ar fi găsit linişte până ce Dorotea nu avea să afle din ce pricină – chiar dacă el ar fi fost bărbatul pe care şi l-ar fi ales de soţ – nu putea să o ceară în căsătorie. De aceea trebuia să-şi mai păstreze postul şi să-l mai suporte un timp pe domnul Brooke. I se oferiră însă curând motive de a suspecta că domnul Brooke i-o luase înainte în dorinţa de a rupe relaţia lor. Delegaţii venite din afară şi voci din interior concordaseră, îndemnându-l pe acel filantrop să ia măsuri mai energice ca de obicei, spre binele omenirii; anume, să se retragă în favoarea altui candidat, căruia îi lăsa avantajul de a dispune de maşinăria sa organizatorică. El însuşi găsea această măsură prea drastică, dar observă că sănătatea sa era mai puţin aptă să reziste agitaţiei decât îşi închipuise.

— Am simţit o jenă în piept – n-o să meargă să duc prea departe treaba asta – îi spuse el lui Ladislaw, explicându-i întorsătura survenită. Trebuie să mă strunesc. Sărmanul Casaubon a însemnat un avertisment, ştii. Am realizat câteva progrese greu de obţinut,

am săpat albia. Este o muncă destul de dură – pregătirea asta a alegerilor, ’ai, Ladislaw? Aş afirma că te-ai săturat de ea. Oricum, cu *Pionierul* am săpat o albie – am pus lucrurile pe calea cea bună, şi toate celelalte. Acum le-ar putea duce mai departe un om mai puţin aparte decât dumneata – mai puţin aparte, ştii.

— Vreţi să renunţ? întrebă Will, şi sângele îi năvăli în obraji când se ridică de la masa de scris şi făcu câţiva paşi prin odaie, cu mâinile în buzunare. Sunt gata s-o fac, oricând doriţi.

— Cât despre dorinţe, scumpul meu Ladislaw, păstrez cea mai înaltă apreciere pentru forţele dumitale, ştii asta. Dar în legătură cu *Pionierul,* m-am consultat niţel cu câţiva dintre oamenii aflaţi de partea noastră şi sunt înclinaţi să-l ia în mâinile lor – să-mi dea o indemnizaţie, atingând o anumită proporţie – de fapt, să-l ducă mai departe. Şi, în împrejurările actuale, s-ar putea să vrei să renunţi – ai putea găsi un câmp mai bun de activitate. Oamenii aceştia ar putea să nu împărtăşească opinia excelentă pe care am avut-o eu întotdeauna despre dumneata, ca un *alter ego,* o mână dreaptă a mea – deşi totdeauna am anticipat că o să te ocupi de altceva. Mă gândesc să dau o raită prin Franţa. Dar o să-ţi pregătesc câteva scrisori de recomandare, ştii – către Althorpe şi oameni de genul ăsta. M-am întâlnit cu Althorpe.

— Mă simt peste măsură de îndatorat, răspunse orgolios Ladislaw. De vreme ce vă veţi despărţi de *Pionierul,* nu am nevoie să vă deranjez cu ceea ce urmează să fac eu. S-ar putea să mă decid să-mi continui şederea în acest ţinut, pentru moment.

După ce domnul Brooke îl părăsise, Will îşi spuse în sinea lui: „Restul familiei a stăruit pe lângă el să se descotorosească de mine, şi lui puţin îi pasă dacă plec sau nu. Am să rămân cât o să poftesc. Am să plec din propria mea iniţiativă, şi nu fiindcă ei se tem de mine.“

Cap. LII

Inima-i
şi-a luat mult prea umile-ndatoriri.
Wordsworth

În seara aceea de iunie, când domnul Farebrother află că urma să capete slujba de la Lowick, în salonul demodat al familiei domnea bucuria, şi până şi portretele marilor avocaţi păreau că-l

privesc cu satisfacţie. Maică-sa îşi lăsase neatins ceaiul şi pâinea prăjită, dar şedea cu obişnuita ei pedanterie plăcută, trădându-şi emoţia doar prin uşoara roşeaţă a obrajilor şi prin strălucirea ochilor, care dăruiesc unei femei bătrâne o mişcătoare identitate momentană cu îndepărtatul ei chip din tinereţe; rosti cu glas categoric:

— Cea mai mare mângâiere, Camden, este că ai meritat alegerea.

— Când un om capătă o danie bună, mamă, jumătate din meritul său trebuie să se arate după aceea, spuse fiul, covârşit de plăcere şi neîncercând să-şi ascundă sentimentele.

Bucuria de pe chipul lui avea acea calitate activă care pare să cuprindă destulă energie nu numai pentru a iradia în afară, ci şi pentru a lumina o viziune lăuntrică; în privirile lui îţi părea că vezi oglindite gânduri adânci, precum şi încântare.

— Acum, mătuşă, urmă el frecându-şi mâinile şi uitându-se la *Miss* Noble, care scotea mici zgomote duioase, ca de castor – o să se găsească întotdeauna pe masă destule bucăţi de zahăr ca să le furi dumneata şi să le dăruieşti copiilor, şi o să ai o mulţime de ciorapi noi pe care să-i faci cadou, şi ţi-i vei cârpi pe-ai dumitale mai dihai ca oricând!

Miss Noble clătină din cap spre nepot, cu un râs în surdină, pe jumătate înăbuşit, intimidată de faptul că, bizuindu-se pe noua promovare a vicarului, se şi grăbise, lăsând să cadă o bucăţică de zahăr suplimentară în coşul ei.

— Cât despre tine, Winny, continuă acesta, nu voi pune nicio piedică în calea măritişului tău cu oricare holtei din Lowick – domnul Solomon Featherstone, de exemplu, de îndată ce vei descoperi că eşti îndrăgostită de el.

Miss Winnifred, care se uitase tot timpul la fratele ei şi plânsese din toată inima – era felul ei de a se bucura – zâmbi printre lacrimi şi grăi:

— Trebuie să-mi dai tu pilda, Cam; acum *tu* trebuie să te însori.

— Cu dragă inimă. Dar cine se declară îndrăgostit de mine? Sunt un bătrân flăcău uzat, zise vicarul, ridicându-se, împingându-şi scaunul la o parte şi măsurându-se cu privirea. Dumneata ce spui, mamă?

— Eşti, un bărbat chipeş, Camden; deşi nu faci figură la fel de frumoasă ca tatăl tău, se pronunţă bătrâna doamnă.

— Aş vrea să te însori cu *Miss* Garth, frate, grăi *Miss* Winnifred.

Ne-ar însufleţi tare mult viaţa la Lowick.

— Foarte frumos! Vorbeşti de parcă tinerele fete ar sta legate ca să fie alese, cum sunt găinile la piaţă; ca şi cum n-aş avea decât să-i cer mâna şi orice fată mi-ar primi candidatura, replică vicarul, nedându-şi osteneala de a face precizări.

— Noi nu vrem pe orice fată, preciza *Miss* Winnifred. Dar *dumitale*, mamă, ţi-ar plăcea *Miss* Garth, nu-i aşa?

— Alegerea fiului meu va fi şi a mea, zise doamna Farebrother, cu o discreţie majestuoasă, şi o nevastă ar fi cât se poate de binevenită, Camden. O să ai nevoie să-ţi faci partida de wist acasă, când ne vom muta la Lowick, iar Henrietta Noble n-a fost în viaţa ei jucătoare de wist (Doamna Farebrother îi dădea întotdeauna firavei sale surori bătrâne acest nume magnific).

— Acum o să mă descurc şi fără wist, mamă.

— De ce, Camden? Pe vremea mea wistul era considerat o distracţie care nu poate fi refuzată unui bun om al bisericii, zise doamna Farebrother, ignorând cu nevinovăţie sensul ce-l avusese wistul pentru fiul ei, şi vorbind destul de tăios, ca şi cum ar fi combătut vreo primejdioasă manifestare a unei noi doctrine.

— Voi fi prea prins cu treburile pentru ca să mai joc wist; voi avea două parohii, explică vicarul, preferând să nu discute virtuţile jocului amintit.

Îi şi spusese Doroteei:

— Nu mă simt obligat să renunţ la parohia Sfântului Botolf. Cred că protestez suficient împotriva pluralismului pe care vor să-l reformeze, dacă dau altcuiva cea mai mare parte din salariu. A acţiona energic nu înseamnă să renunţi la o putere, ci să o foloseşti bine.

— M-am gândit la asta, răspunsese Dorotea. În măsura în care chestiunea priveşte pe cineva personal, cred că cel mai lesne este să renunţe şi la putere şi la bani, decât să le păstreze. Pare foarte nepotrivit ca eu să deţin dreptul de a acorda acest beneficiu clerical, totuşi simt că nu s-ar cuveni să-l las a fi folosit de altcineva în locul meu.

— Eu mă simt legat să acţionez în aşa fel încât să nu vă regretaţi puterea, adăugase domnul Farebrother.

Avea una din acele firi la care conştiinţa devine mai activă când jugul vieţii încetează să o mai roadă. Nu făcea paradă de umilinţă, însă în inima lui se simţea destul de ruşinat fiindcă atitudinea sa vădise deficienţe de care alţii, care nu obţinuseră beneficiul, nu se

făcuseră vinovaţi.

— Adesea mi-am dorit să fi fost altceva decât prelat, îi mărturisise el lui Lydgate, dar poate că acum ar fi mai cuminte să încerc să fac din mine un cleric cât se poate de bun. Pricepi că acesta este punctul de vedere al unui om cu beneficii solide, unghi din care dificultăţile apar mult simplificate, încheiase el, zâmbind.

Vicarul simţea cu adevărat, în zilele acelea, că îi va fi uşor să îndeplinească partea care-i revenea din îndatoriri. Datoria este însă înzestrată cu o şiretenie proprie, vădită prin manifestări neaşteptate – ceva asemănător, bunăoară, cu un prieten neîndemânatic, care, invitat cu amabilitate să ne facă o vizită, îşi rupe un picior în curtea noastră.

La mai puţin de o săptămână, Datoria se înfăţişă în biroul lui, deghizată în Fred Vincy, proaspăt întors de la Colegiul Omnibus, cu diploma de bacalaureat.

— Mi-e ruşine să vă deranjez, domnule Farebrother, spuse Fred, a cărui faţă deschisă pleda în favoarea lui, dar sunteţi singurul prieten cu care pot să mă sfătuiesc. V-am spus odată totul, şi aţi fost atât de bun încât nu mă pot împiedica să vin din nou la dumneavoastră.

— Stai jos, Fred, sunt gata să aud şi să fac orice-mi stă în putinţă, zise vicarul, ocupat să împacheteze câteva obiecte mici, în vederea mutării, şi văzându-şi mai departe de treabă.

— Voiam să vă spun – Fred ezită o clipă şi pe urmă continuă, repezit – că de astădată aş putea îmbrăţişa cariera ecleziastică; şi, sincer vorbind, ori încotro mi-aş îndrepta privirea, nu văd altă profesie de care m-aş putea apuca. Nu-mi place, dar ştiu că ar fi peste măsură de greu pentru tatăl meu dacă i-aş mărturisi aşa ceva, după ce a cheltuit o groază de bani ca să mă educe în acest scop.

Fred făcu iar o scurtă pauză şi apoi repetă:

— Şi nu pot vedea altă profesie de care să mă apuc.

— Chiar am vorbit cu tatăl tău despre asta, Fred, dar n-am ajuns prea departe. Zice că e prea târziu. Dar, odată ce ai trecut peste un hop, ce alte dificultăţi te opresc din drum?

— Pur şi simplu faptul că nu-mi place. Nu-mi place teologia şi predicarea, nici nu ţin să mă simt obligat să arăt serios... Îmi place să străbat ţinutul călare şi să fac ce fac şi alţi bărbaţi. Nu vreau să spun, sub niciun chip, că doresc să mă apuc de rele; n-am însă vocaţie pentru genul de lucruri la care se aşteaptă oamenii din

partea unui cleric. Şi totuşi, ce altceva aş putea să fac? Tatăl meu nu poate pune deoparte pentru mine un capital cât de mic, altminteri m-aş apuca de agricultură. Iar în negoţul lui nu are loc pentru mine. Şi bineînţeles, nu pot începe să studiez dreptul sau fizica, acum când tatăl meu ţine să câştig şi eu un ban. E foarte cuminte să afirme cineva că greşesc păşind în cariera ecleziastică, dar cei care zic asta, ar putea la fel de bine să-mi spună să iau drumul codrului.

Glasul lui Fred luase tonul unei mustrări îmbufnate şi domnul Farebrother s-ar fi putut simţi îndemnat să zâmbească, dacă mintea lui n-ar fi fost prea ocupată să-şi imagineze mai mult decât îi spusese Fred.

— Ai vreo problemă cu privire la doctrină – cu privire la preceptele credinţei? întrebă el, străduindu-se să se gândească la chestiunea aceea numai de dragul lui Fred.

— Nu; presupun că preceptele sunt în ordine. Nu sunt pregătit cu vreun argument pentru a le combate, şi oameni mult mai bine şi mai deştepţi decât mine le adoptă fără rezerve. Cred că ar fi cam ridicol din partea mea să pretextez scrupule de genul ăsta, ca şi cum aş fi un judecător al dogmelor, grăi Fred, cu totală simplitate.

— Atunci, îmi închipui că ţi-a trecut prin cap că ai putea fi un pastor de parohie onest, fără a te pretinde mare teolog?

— Desigur, dacă sunt obligat să mă fac cleric, voi căuta să mă străduiesc şi îmi voi îndeplini datoria, deşi s-ar putea să nu-mi placă. Credeţi că s-ar cuveni să mă blameze cineva pentru asta?

— Pentru că ai îmbrăţişat cariera clericală, în asemenea împrejurări? Asta depinde de conştiinţa ta, Fred – de cât de amănunţit ai calculat sacrificiile pe care vei fi nevoit să le faci şi ai chibzuit ce-ar pretinde poziţia ta de la tine. Pot doar să-ţi spun despre mine personal că întotdeauna am fost prea moale şi, ca urmare, m-am simţit prost.

— Dar mai pică la mijloc şi alt necaz, adăugă Fred, îmbujorându-se. Până acum nu v-am spus, deşi poate am rostit unele lucruri care v-au făcut să ghiciţi adevărul. Există o făptură la care ţin tare mult: am iubit-o încă de când eram copil de-o şchioapă.

— *Miss* Garth, îmi închipui? întrebă vicarul, examinând foarte îndeaproape câteva etichete.

— Da. Nu mi-ar păsa de nimic, dacă ea m-ar vrea de bărbat. Şi ştiu că atunci aş putea deveni un om întreg.

— Şi crezi că ea îţi împărtăşeşte sentimentele?

— N-o să spună niciodată; şi cu mult în urmă m-a pus să-i promit că n-am să-i mai vorbesc niciodată despre lucrul acesta. Îndeosebi se opune ideii ca eu să fiu cleric; ştiu bine asta. Iar eu nu pot renunţa la ea. Nu cred că ţine la mine. Am văzut-o ieri seară pe doamna Garth şi mi-a spus că Mary stă la vicariatul din Lowick, cu *Miss* Farebrother.

— Da, e foarte amabilă şi o ajută pe sora mea. Vrei să te duci acolo?

— Nu, vreau să vă cer o mare favoare. Mi-e ruşine să vă plictisesc în halul ăsta; dar Mary ar putea asculta de spusele dumneavoastră, dacă aţi menţiona subiectul în faţa ei – mă refer la intrarea mea în rândurile oamenilor Bisericii.

— Îmi acorzi o misiune cam delicată, dragul meu Fred. Ar însemna că cunosc sentimentele tale şi, ca să abordez subiectul, aşa cum îmi ceri tu, ar mai însemna să o întreb dacă-ţi împărtăşeşte dragostea.

— Tocmai asta vreau să vă mărturisească, preciză Fred, fără ocoluri. Nu ştiu ce să fac până ce nu sunt lămurit asupra sentimentelor ei.

— Vrei să spui că te-ai lăsa călăuzit de vorbele ei în alegerea profesiei tale?

— Dacă Mary afirmă că nu mă ia în niciun caz de bărbat, pot la fel de bine să pornesc într-o direcţie greşită ca şi în oricare alta.

— Asta-i o absurditate, Fred. Oamenii supravieţuiesc iubirii, dar nu supravieţuiesc unei nesocotinţe săvârşite.

— Nu şi atunci când iubesc ca mine; de când mă ştiu, mi-a fost dragă Mary. Dacă aş fi nevoit să renunţ la ea, ar fi ca şi cum aş începe să trăiesc cu picioare de lemn.

— Nu va fi cumva jignită de intervenţia mea?

— Nu, sunt sigur că nu se va simţi jignită. Vă respectă mai mult decât pe oricine, şi nu vă va îndepărta făcând haz, cum procedează cu mine. Fireşte, nu aş fi putut mărturisi altcuiva, nici n-aş vrea să rog pe altcineva, afară de dumneavoastră, să-i vorbească. Nimeni nu ar putea fi prieten atât de bun cu noi amândoi.

Fred făcu o pauză şi apoi grăi cam plângăreţ:

— Şi s-ar cădea să recunoască şi ea că am muncit ca să trec examenele. S-ar cădea să creadă că m-am depăşit pe mine însumi de dragul ei.

Urmă o clipă de tăcere, înainte ca domnul Farebrother să lase jos un obiect şi, întinzându-i mâna lui Fred, să rostească:

— Foarte bine, băiete. Voi face precum doreşti.

Chiar în ziua aceea domnul Farebrother se duse la vicariatul din Lowick, mânat de corvoada pe care abia şi-o luase asupra lui. „Hotărât, sunt o creangă bătrână, gândea el, tinerele vlăstare mă împing la o parte.“

O găsi pe Mary în grădină, culegând trandafiri şi presărând petale pe-un cearceaf. Soarele scăpăta şi copacii înalţi îşi trimiteau umbrele de-a curmezişul aleilor ierboase pe care Mary se plimba fără vreo bonetă sau umbreluţă de soare. Nu observă că domnul Farebrother se apropia, trecând peste iarbă, şi tocmai se aplecase pentru a face morală unui mic *foxterrier* negru-tutuniu, care stăruia să se plimbe pe cearceaf şi să adulmece petalele de trandafir presărate de ea. Îi luă lăbuţele din faţă într-o mână şi înălţă arătătorul celeilalte, în vreme ce căţelul îşi încreţea fruntea şi se arăta ruşinat.

— Fly, Fly, mi-e ruşine pentru tine, spuse Mary, cu glas grav de contralto. Nu se cade aşa ceva din partea unui câine cuminte; oricine ar putea să creadă că are de-a face cu un tânăr *gentleman* nerod.

— Eşti neîndurătoare faţă de tinerii *gentlemen*-i, *Miss* Garth, rosti vicarul, aflat la doi paşi de ca.

Mary tresări şi roşi.

— Cu Fly, dă totdeauna rezultate, zise fata surâzătoare.

— Dar nu şi cu tinerii *gentlemen*-i?

— A, cu unii presupun că da, de vreme ce mulţi dintre ei devin oameni excelenţi.

— Mă bucur că admiţi aşa ceva, deoarece chiar în clipa asta vreau să-ţi trezesc interesul pentru soarta unui tânăr *gentleman.*

— Sper că nu pentru unul nerod, replică Mary, începând să culeagă iar trandafiri şi simţind cum inima îi bate supărător de puternic.

— Nu; deşi poate că punctul lui tare nu îl constituie tocmai înţelepciunea, ci mai degrabă afecţiunea şi sinceritatea. Totuşi aceste două însuşiri cuprind mai multă înţelepciune decât sunt în stare oamenii să-şi imagineze. Sper că, după aceste indicaţii, ştii la care tânăr *gentleman* mă refer.

— Da, cred că ştiu, mărturisi curajoasă Mary, şi faţa ei deveni mai serioasă, iar mâinile reci; trebuie să fie Fred Vincy.

— M-a rugat să te consult cu privire la intrarea lui în tagma bisericească. Nu vei socoti, sper, că am consimţit să-mi iau o

libertate prea mare, făgăduindu-i să fac ce mi-a cerut.

— Dimpotrivă, domnule Farebrother, zise Mary, lăsând rozele şi încrucişându-şi braţele la piept, dar incapabilă să-şi înalţe privirea, de câte ori aveţi ceva să-mi spuneţi, mă simt onorată.

— Dar înainte de a intra în subiect, lasă-mă doar să ating un punct asupra căruia tatăl dumitale mi-a făcut o confidenţă. Fiindcă veni vorba, lucrul s-a întâmpiat chiar în seara când am îndeplinit o misiune primită de la Fred, exact înainte de a se fi dus la colegiu. Domnul Garth mi-a spus ce s-a petrecut în noaptea morţii lui Featherstone – cum ai refuzat dumneata să arzi testamentul; şi a afirmat că parcă simţea împunsături de remuşcare din pricina aceea, fiindcă ai fost unealta inocentă care l-a împiedicat pe Fred să capete partea lui de zece mii de lire. Am ţinut minte întâmplarea, şi am auzit ceva care ţi-ar putea uşura răspunderea pentru lucrul acesta – şi ţi-ar putea arăta că nu ţi se cere nicio ofrandă de păcătoasă.

Domnul Farebrother făcu o mică pauză şi se uită la Mary. Intenţiona să-i acorde lui Fred toate avantajele dar se gândea că ar fi fost bine să limpezească mintea fetei de orice falsă bravură, de soiul acelora cărora femeile le dau curs ajungând să nenorocească un bărbat prin faptul că se mărită cu el ca un act de ispăşire.

— Vreau să spun că, în realitate, gestul dumitale nu ar fi schimbat cu nimic soarta lui Fred. Am aflat că primul testament nu ar fi avut valoare legală, după arderea ultimului; nu ar fi stat în picioare dacă ar fi fost contestat, şi poţi fi sigură că s-ar fi ivit contestaţii. Aşa că, dinspre partea aceasta, îţi poţi simţi mintea scutită de remuşcări.

— Vă mulţumesc, domnule Farebrother, rosti Mary cu inima deschisă, vă sunt recunoscătoare că vă gândiţi la ce simt eu.

— Ei bine, acum pot merge mai departe. Ştii, Fred şi-a luat diploma. Până acum a început doar să-şi croiască drumul, şi în prezent se pune întrebarea: ce trebuie să facă mai departe? Şi întrebarea aceasta este atât de dificilă, încât se simte înclinat să se supună dorinţei tatălui său şi să urmeze profesia clericală, deşi ştii mai bine decât mine că înainte nici nu voia să audă de-aşa ceva. L-am chestionat asupra acestui subiect şi mărturisesc că, aşa cum merg lucrurile, nu văd nicio obiecţie de neînvins pentru ca să devină cleric. Zice că s-ar simţi capabil să se concentreze pentru o reuşită cât mai frumoasă pe-acest tărâm, cu o singură condiţie. Dacă această condiţie ar fi îndeplinită, m-aş strădui şi eu din

răsputeri să-l ajut pe Fred. După un răstimp – fireşte, nu la început – ar putea colabora cu mine, fiind pastor, şi ar avea atâta treabă de făcut, încât stipendiul lui ar fi aproape egal cu cel primit de mine când eram vicar. Repet însă că există o condiţie fără de care tot binele acesta nu poate căpăta fiinţă. Şi-a deschis inima în faţa mea, *Miss* Garth, şi m-a rugat să pledez pentru el. Condiţia este reprezentată, în întregime, de sentimentele dumitale.

Mary părea atât de mişcată, încât după o clipă vicarul adăugă:

— Hai să ne plimbăm niţel – şi când începură să umble adăugă: Ca să vorbesc absolut limpede, Fred nu va alege nicio cale care i-ar micşora şansele ca dumneata să-l accepţi ca soţ; dar având această perspectivă, va face tot ce-i stă în putinţă în orice direcţie aprobată de dumneata.

— N-aş putea afirma dacă-l voi accepta sau nu vreodată de soţ, domnule Farebrother; dar dacă devine cleric cu siguranţă că nu-l voi accepta niciodată. Ceea ce spuneţi este foarte generos şi plin de bunătate; nu intenţionez nici măcar o clipă să vă contrazic părerea. Numai că eu am felul meu zeflemist, de fetişcană, de a privi lucrurile, grăi Mary cu o sclipire jucăuşă în răspuns, care nu făcea decât să dea mai mult farmec modestiei sale.

— Doreşte să-i relatez exact ceea ce gândeşti dumneata, stărui domnul Farebrohter.

— N-aş putea iubi un om care se face ridicol, răspunse Mary fără a se decide să meargă mai în profunzime. Fred are destul bun-simţ şi destule cunoştinţe ca să poată cuceri respectul tuturor dacă se apucă de vreo cinstită îndeletnicire lumească, dar nu mi-l pot deloc imagina predicând, dând imbolduri morale şi rostind binecuvântări, şi rugându-se la căpătâiul bolnavilor, fără a simţi că ar arăta ca o caricatură. Dacă s-ar face pastor, ar fi numai de dragul bunei-cuviinţe, şi cred că nimic nu merită mai mult dispreţul decât o asemenea bună-cuviinţă imbecilă. Îmi formasem aceeaşi părere despre domnul Crowse, cu faţa lui golită de expresie, cu umbrela meticulos împăturită şi cu micile lui cuvintări afectate. Ce drept au asemenea oameni să reprezinte Creştinătatea? Ca şi cum ar fi o instituţie pentru educarea cuviincioasă a idioţilor – sau de parcă... Mary se stăpâni.

Se lăsase târâtă de sinceritate, de parcă ar fi stat de vorbă cu Fred şi nu cu domnul Farebrother.

— Tinerele fete sunt severe; nu simt încordarea muncii aşa cum o simţim noi, bărbaţii, deşi poate s-ar cuveni ca în această privinţă

să te consider o excepţie. Dar sper că nu-l pui pe Fred pe o treaptă atât de joasă?

— Nu, fără doar şi poate; are minte berechet, dar cred că nu şi-ar dovedi-o ca om al bisericii. Ar fi o mostră de afectare profesională.

— Atunci, îmi dai un răspuns absolut ferm. Dacă ar deveni cleric, ar trebui să renunţe la orice speranţă?

Mary încuviinţă din cap.

— Dacă însă ar înfrunta toate greutăţile pentru a-şi agonisi pâinea în vreun alt fel, i-ai da reazimul speranţei? Poate să se bizuie că ţi-ar câştiga inima?

— Cred că n-ar trebui să-i repet iarăşi ceea ce i-am mai declarat, răspunse Mary, cu oarecare ciudă. Vreau să spun că nu s-ar cuveni să pună asemenea întrebări până ce nu a înfăptuit cu adevărat ceva valoros, în loc să afirme întruna că e în stare să înfăptuiască.

Domnul Farebrother păstră tăcerea un minut sau două, şi apoi, când se întoarseră şi se opriră la umbra unui arţari de la capătul unei alei ierboase, rosti:

— Înţeleg că rezişti oricărei încercări de a te lăsa încătuşată, dar ar trebui să-ţi dai seama dacă simţământul ce-l ai pentru Fred Vincy exclude orice alt simţământ nutrit pentru altcineva sau nu; el ar trebui să ştie dacă se poate bizui că-l vei aştepta până ce îţi va cuceri mâna, sau dacă şi într-un caz şi în altul va rămâne dezamăgit. Iartă-mă, Mary – ştii că-ţi spuneam aşa pe când îţi predam catehismul; dar când sentimentele unei femei condiţionează fericirea unei vieţi – sau a mai multor vieţi – cred că nu-i rămâne cale mai nobilă de urmat decât să se arate cu desăvârşire directă şi deschisă.

La rândul ei, Mary rămase tăcută, mirându-se nu de atitudinea domnului Farebrother, ci de tonul lui, care purta fiorul unei grave emoţii reţinute. Când îi fulgeră prin minte strania idee că acele cuvinte se refereau la el însuşi, refuză să creadă şi se ruşină de asemenea ipoteză. Nu se gândise niciodată că ar putea să o iubească alt bărbat, afară de Fred care, pe când purta şosete şi pantofiori cu baretă, se însurase cu ea oferindu-i ca verighetă inelul umbrelei. Cu atât mai puţin ar fi putut spera că ar îndrăgi-o cineva de importanţa domnului Farebrother, cel mai inteligent om din cercul ei îngust. Avusese doar timpul să simtă că toată povestea era tulbure şi poate chiar iluzorie; dar un lucru era clar şi bine determinat: răspunsul ei.

— Deoarece consideraţi că asta e de datoria mea, domnule Farebrother, vă voi spune că mă simt prea puternic ataşată de Fred ca să renunţ la el pentru oricare altă fiinţă. Nu voi fi niciodată cu adevărat fericită, dacă mă va chinui gândul că el suferă fiindcă m-a pierdut. Sentimentul e adânc înrădăcinat în sufletul meu – îi port recunoştinţă pentru că totdeauna a ţinut cel mai mult la mine şi îl durea grozav dacă mă loveam, încă de pe vremea când eram de-o şchioapă. Nu-mi închipui să poată răsări un alt simţământ care să-l slăbească pe acesta. Mi-ar plăcea mai mult decât orice pe lume să-l văd vrednic de respectul tuturor. Dar vă rog să-i spuneţi că până în acel moment nu-i pot promite că-l iau de soţ; i-aş mâhni şi ruşina pe tata şi pe maică-mea. Este liber să aleagă pe altcineva.

— Atunci mi-am dus la capăt temeinic însărcinarea, zise domnul Farebrother, întinzându-i mâna – şi mă voi întoarce călare la Middlemarch, purtând cu mine acest gând. Având dinaintea lui această perspectivă, o să-l plasăm pe Fred la locul cuvenit, şi sper că voi trăi ca să vă împreunez mâinile! Dumnezeu să vă binecuvânteze!

— A, vă rog să rămâneţi ca să vă ofer un ceai, spuse Mary.

Ochii i se umplură de lacrimi, deoarece ceva de nedefinit care se degaja din purtarea domnului Farebrother, ceva ca reprimarea hotărâtă a unei suferinţe, o făcu să se simtă brusc nenorocită, aşa cum nu se simţise decât o dată în viaţă, când văzuse cum tremură mâinile tatălui ei, într-un moment de tulburare.

— Nu, draga mea, nu. Trebuie să mă întorc.

Peste trei minute vicarul era iarăşi în şa, după ce îndeplinise cu mărinimie o îndatorire mult mai aspră decât renunţarea la wist, sau chiar decât scrierea unor meditaţii de penitenţă.

Cap. LIII

Ar însemna doar o grabă superficială, dacă ai trage concluzia nesincerităţii de pe urma inconsecvenţei – punând un mecanism mort, compus din „dacă“ şi „deci” în locul miriadelor de mlădiţe vii ascunse, datorită cărora credinţa şi conduita se susţin reciproc.

Sperând să dobândească un nou interes pentru Lowick, pe domnul Bulstrode îl însufleţea, în mod firesc, dorinţa vie ca noul prelat să fie unul aprobat de el fără rezerve; şi considera că reprezintă o osândă şi o mustrare îndreptate împotriva propriilor

sale păcate şi celor ale naţiunii, în general, faptul că tocmai în perioada când intrase în posesia actelor prin care devenise proprietar la Stone Court, domnul Farebrother se prezentase în curioasa bisericuţă locală şi ţinuse prima lui predică, în faţa congregaţiei de fermieri, plugari şi meşteşugari săteşti. Asta nu însemna că domnul Bulstrode ar fi intenţionat cumva să frecventeze biserica din Lowick sau să-şi stabilească reşedinţa la Stone Court, pentru o bună bucată de vreme; cumpărase excelenta fermă şi frumoasele acareturi doar ca un lăcaş de retragere pe care ar fi putut treptat să-l mărească, în ce priveşte pământul, şi să-l înfrumuseţeze, ca locuinţă, până ce avea să-l ridice la gloria divină de a-l considera reşedinţa sa, urmând să se retragă parţial din activităţile actuale de administrare a afacerilor şi aruncând mai ostentativ în cumpănă, de partea Sfintei Scripturi, greutatea calităţii lui de proprietar funciar local, pe care Pronia ar fi putut între timp s-o sporească prin alte ocazii de cumpărări neprevăzute. O puternică indicaţie în această direcţie părea să-i fi oferit surprinzătoarea facilitate cu care căpătase Stone Court, când toată lumea s-ar fi aşteptat ca domnul Rigg Featherstone să se agaţe de proprietate ca de Grădina Raiului. La asta se aşteptase şi bietul moşneag Peter Featherstone; adesea privise cu ochii închipuirii peste puzderia de bulgări de pământ din jurul lui şi, nestânjenit de perspectivă, văzuse cum legatarul lui cu mutră de broască se va desfăta cu locul acela vechi şi minunat, spre perpetua uimire şi dezamăgire a altor supravieţuitori.

Dar cât de puţin ştim ce anume reprezintă raiul pentru semenii noştri! Judecăm după propriile noastre dorinţe, iar semenii noştri nu sunt nici ei totdeauna destul de deschişi la suflet pentru a arunca măcar o aluzie privitoare la năzuinţele lor. Recele şi chibzuitul Joshua Rigg nu-i îngăduise părintelui său să-şi dea seama că Stone Court n-ar însemna pentru el bunul cel mai de preţ, şi, cu siguranţă, dorise să-i aparţină. Dar, la fel cum Warren Hastings[1] se uita la aur şi se gândea să cumpere domeniul Daylesford, tot aşa şi Joshua Rigg se uita la Stone Court şi se gândea să cumpere aur. Ştia foarte limpede şi cu intensitate care este bunul său cel mai de preţ, întrucât lăcomia zdravănă pe care o moştenise luase, sub pecetea împrejurărilor, o formă specială; şi bunul lui cel mai de preţ urma să fie o agentură de camătă. De când avusese prima lui slujbă de

[1] Guvernator al Indiei (n. 1732). Sănătatea i-a fost ruinată de un proces împotriva unei calomnii, deşi a avut câştig de cauză.

comisionar într-un port maritim, privise prin vitrinele zarafilor la fel cum alţi băieţi se uită la vitrinele cofetarilor; fascinaţia se prefăcuse, treptat, într-o pasiune profundă şi cu totul aparte. Intenţiona, când va fi om înstărit, să facă o mulţime de lucruri, printre care şi acela de a se însura cu o tânără făptură drăgălaşă; toate astea erau însă accidente şi bucurii de care îţi puteai lipsi imaginaţia. De-o singură mare bucurie era însetat sufletul lui: să posede un birou de zărăfie pe o arteră foarte frecventată, să aibă jur-împrejurul lui lacăte ale căror chei să le deţină, şi să vădească o atitudine de o răceală sublimă, mânuind spornicele monezi ale tuturor naţiunilor, în vreme ce Cupiditatea neajutorată, aflată de partea cealaltă a unor zăbrele de fier, urma să-l privească cu invidie. Intensitatea acelei pasiuni îi dăruise puterea de a-şi însuşi toate cunoştinţele necesare pentru a şi-o satisface. Şi în vreme ce alţii îşi închipuiau că se statornicise la Stone Court pe viaţă, Joshua personal se gândea că nu mai era departe clipa când se va statornici pe Cheiul de Nord, cu cele mai preţioase gajuri puse deoparte în safeuri şi casete.

De ajuns! Pe noi ne interesează să privim vânzarea moşiei lui Joshua Rigg din punctul de vedere al domnului Bulstrode, şi acesta o interpreta ca pe un îmbucurător semn al cerului care-i acorda, poate, consfinţirea unui ţel la care visase de multă vreme, fără să fi primit până atunci vreo încurajare din afară; o interpreta în acest mod, dar nu prea încrezător, şi aducea mulţumiri cerului folosind o frazeologie ocolită. Îndoielile sale nu izvorau din relaţiile posibile ale evenimentului cu destinul lui Joshua Rigg – care aparţinea regiunilor netrecute pe harta Providenţei şi neluate sub cârmuirea Ei, decât poate la modul imperfect, rezervat unor colonii – ci răsăreau, din cugetarea că şi aceasta putea să însemne cândva o osândă pentru el, deoarece era clar că aşa ceva reprezenta căderea parohiei în mâinile domnului Farebrother.

Lucrul acesta nu-l mărturisea domnul Bulstrode nimănui, de dragul propriei sale amăgiri; şi-l spunea numai lui – era o modalitate personală de a explica evenimentele, la fel de autentică pe cât poate fi oricare altă teorie de-a dumneavoastră, dacă se nimereşte să fiţi de acord cu domnul Bulstrode. Pentru că egoismul care intră în structura teoriilor nu le afectează sinceritatea; mai curând, cu cât egoismul nostru e mai satisfăcut, cu atât mai puternică devine şi încrederea noastră în ele.

Oricum, indiferent dacă schimbarea urma să-i consfinţească

năzuinţele sau să i le pedepsească, la numai cincisprezece luni de la moartea lui Peter Featherstone, domnul Bulstrode devenise proprietarul domeniului Stone Court, şi întrebarea „ce-ar spune Peter, dacă ar fi vrednic să afle?“ – ajunsese un subiect de conversaţie consolator şi inepuizabil pentru rudele lui dezamăgite. Acum, socotelile scumpului frate răposat fuseseră date peste cap, şi Solomon savura ca pe o trufanda dejucarea şireteniei bătrânului de către viclenia superioară a lucrurilor în ansamblu. Doamna Waule încerca senzaţia unui triumf melancolic pentru că împrejurările îi confirmaseră afirmaţia că nu merită să zămisleşti falşi Featherstoni şi să le retezi aripile celor autentici; iar sora Martha, primind veştile la Chalky Flats, rostise: „Doamne, Doamne! se poate ca până la urmă Atotputernicul să nu fi fost defel mulţumit de azilurile pentru săraci“.

Afectuoasa doamnă Bulstrode se bucura îndeosebi de faptul că sănătatea soţului ei avea să se îmbunătăţească de pe urma cumpărării domeniului Stone Court. La fiecare câteva zile, o pornea cu trăsura până acolo, ca să colinde vreo parte a fermei, însoţit de arendaş, iar serile erau pline de farmec în locşorul acela tihnit, cu căpiţele de fân proaspăt înălţate, a căror aromă se îmbina cu răsuflarea bătrânei şi luxuriantei grădini.

Într-o seară, când soarele licărea încă pe geana zării şi aprindea lămpi aurii printre pâlcuri de nuci, domnul Bulstrode, călare, se opri în faţa porţii principale, aşteptându-l pe Caleb Garth, care-i dăduse întâlnire pentru a-şi rosti părerea asupra unui drenaj stabil, şi care acum dădea sfaturi arendaşului, în ograda cu căpiţe.

Domnul Bulstrode era conştient că, sub efectul inocentei sale recreaţii, se afla într-o foarte bună dispoziţie sufletească şi se simţea mai senin ca de obicei. Pe plan doctrinar, era convins că persoana lui nu avea niciun fel de merit, dar asemenea convingere dogmatică poate fi menţinută fără suferinţă, când sentimentul propriei lipse de merit nu capătă în memorie un contur bine definit şi nu reînvie usturimea ruşinii sau strângerea de inimă a remuşcării. Ba chiar, poate fi întreţinută cu intensă satisfacţie, când adâncul păcătoşeniei noastre nu-i decât măsura adâncului iertării şi dovada covârşitoare că suntem unelte speciale ale finalităţii divine. Memoria se manifestă tot atât de capricios ca şi temperamentul şi îşi schimbă decorul ca o dioramă. În momentul acela, domnul Bulstrode simţea cum razele soarelui parcă se contopeau cu cele ale amurgurilor îndepărtate când era în pragul tinereţei şi obişnuia

să ţină predici, dincolo de Highbury. Şi nu i-ar fi displăcut perspectiva unei predici pe care s-o ţină acum. Avea încă la îndemână textele, ca şi facilitatea de a le comenta. Scurta sa reverie fu întreruptă de întoarcerea lui Caleb Garth, sosit şi el călare, si care tocmai scutura hăţurile, gata de plecare, când exclamă:

— Doamne apără-mă! Cine-i individul ăla în negru, care vine din capătul aleii? Parcă-i unul din oamenii ăia care dau târcoale hipodroamelor, după alergări.

Domnul Bulstrode îşi întoarse calul şi privi de-a lungul aleii, dar nu dădu niciun răspuns. Cel care venea era cunoştinţa noastră întâmplătoare, domnul Raffles, a cărui înfăţişare era neschimbată, cu excepţia faptului că purta un costum negru şi o pălărie cu bandă de doliu. Se afla acum la vreo trei metri de călăreţi, care putură să vadă pe chipul lui o străfulgerare, semn de recunoaştere; îşi învârti bastonul prin aer, uitându-se tot timpul fix la domnul Bulstrode, şi exclamă în cele din urmă:

— Pe legea mea, Nick, chiar tu eşti! Nu puteam să mă înşel, deşi douăzeci şi cinci de ani au jucat între timp tontoroiul cu noi amândoi! Cum o mai duci, ’ai? Nu te aşteptai să mă întâlneşti pe *mine* aici.

A spune că purtarea domnului Raffles vădea cam multă aprindere ar fi doar încă un mod de a spune că se înserase. Caleb Garth putu să vadă cum în sufletul domnului Bulstrode se dădu o scurtă luptă; ezită, după care îi întinse lui Raffles mâna, cu răceală, grăind:

— Într-adevăr, nu mă aşteptam să te văd în acest îndepărtat colţ de ţară.

— Ei, locul aparţine unui fiu vitreg de-al meu, spuse Raffles, dându-şi ifose. Am mai trecut pe aici să-l văd. Nu mă miră că te întâlnesc, bătrâne, fiindcă am pus laba pe o scrisoare – a fost ceea ce tu ai putea numi o întâmplare providenţială. Totuşi, e un noroc neobişnuit că am dat peste tine, pentru că nu prea ţin să-l văd pe fii-miu vitreg; nu are o fire prea afectuoasă şi acum sărmana lui mamă s-a dus dintre cei vii. Ca să spun adevărul, am venit din dragoste pentru tine, Nick; am venit ca să-ţi iau adresa, fiindcă, ia te uită aici!

Raffles scoase din buzunar o hârtie mototolită.

Oricare alt om, afară de Caleb Garth, ar fi fost tentat să zăbovească prin preajmă, din dorinţa de-a auzi cât mai multe în

legătură cu un om ale cărui relaţii cu Bulstrode păreau să sugereze anumite episoade din viaţa bancherului atât de deosebite faţă de tot ce se aflase despre el în Middlemarch, încât nu puteau avea decât un caracter de taină, menită să aţâţe curiozitatea. Dar Caleb era un om deosebit, anumite trăsături omeneşti, care îndeobşte se manifestă cu tărie, erau aproape necunoscute firii lui; şi una dintre acestea era curiozitatea în ce priveşte chestiunile personale ale altcuiva. Mai cu seamă dacă era vorba de a descoperi ceva compromiţător legat de altă persoană. Caleb prefera să nu ştie; şi dacă era constrâns să spună unei persoane aflate în subordinea lui că faptele sale rele ieşiseră la iveală, se simţea mai jenat decât însuşi vinovatul. Dădu pinteni calului şi rostind: „Îţi doresc seară bună, domnule Bulstrode; trebuie să mă duc acasă“, o porni la trap.

— Nu ţi-ai pus adresa completă pe scrisoare, continuă Raffles. Nu cadrează cu un om de afaceri de mâna întâi, cum te ştiam pe vremuri. „Crânguri“ – asta poate fi orişiunde: locuieşti prin apropiere, ’ai? Ai retezat trustul londonez de la rădăcină – te pomeneşti că-i fi ajuns boier de ţară – ai poate şi vreun conac rural unde să mă inviţi? Doamne, ce mulţi ani au trecut! Sărmana cucoană pesemne că e moartă şi-ngropată de cine ştie când – s-o fi înălţat în slava cerurilor, fără să ştie în ce mizerie se zbătea fata ei, ’ai? Dar, pe legea mea! Arăţi tare palid şi ca damblagit, Nick. Haide, dacă te duci acasă, vin şi eu cu tine.

Într-adevăr, paloarea obişnuită a domnului Bulstrode căpătase o lividitate aproape mortală. Cu cinci minute înainte, tot întinsul vieţii sale fusese scăldat în strălucirea unui asfinţit care-i lumina întreg trecutul, până la amintita dimineaţă a vieţii; păcatul părea doar o chestiune de dogmă şi de pocăinţă lăuntrică, umilinţa doar un exerciţiu de închinăciune, iar urmările propriilor fapte nu erau decât o chestiune de viziune particulară, ajustată în raport cu relaţiile spirituale şi cu concepţia asupra finalităţii divine. Iar acum, ca printr-o vrajă hâdă, creatura aceasta roşcovană şi zgomotoasă răsărise în faţa lui, cu o materialitate imposibil de contestat – un trecut întrupat care nu figurase în sfera osândelor imaginate de el. Dar altceva stăpânea mintea domnului Bulstrode, şi nu era el omul care să acţioneze sau să vorbească pripit.

— Mă duceam spre casă, zise, dar nu mă supără să-mi prelungesc puţin plimbarea. Şi poţi, dacă vrei, să te odihneşti aici.

— Mulţumesc, spuse Raffles, făcând o strâmbătură. Acum nu mă mai interesează vizita la fiul meu vitreg. Mai curând te-aş însoţi

până acasă.

— Fiul tău vitreg, dacă te referi la domnul Rigg Featherstone, nu se mai află aici. Acum eu sunt stăpânul locului.

Raffles holbă ochii şi scoase o fluierătură de uimire, înainte de a spune:

— Ei, atunci n-am nimic împotrivă. Mi-am tocit destul tălpile bătând drumul de la şoseaua poştalionului şi până aici. Niciodată n-am fost mare umblăreţ, nici călăreţ grozav. Mie-mi place un vehicul sprinten şi un căluţ iute foc. Totdeauna am fost cam greoi în şa. Ce plăcută surpriză trebuie să fie pentru tine să mă vezi, bătrâne! urmă el, când o luară înapoi spre casă. Văd că taci; dar niciodată n-ai fost mulţumit de norocul tău – totdeauna te gândeai cum să mai storci ocazia – aveai un dar grozav de a-ţi îmbunătăţi mereu norocul.

Domnul Raffles părea să guste teribil propriile lui vorbe de duh, şi-şi legăna piciorul cu un soi de împăunare care depăşea limitele răbdării cumpănitului său însoţitor.

— Dacă-mi amintesc bine, remarcă domnul Bulstrode stăpânindu-şi mânia, cu mulţi ani în urmă, relaţiile noastre nu atingeau gradul de intimitate pe care-l arăţi acum, domnule Raffles. Orice dorinţe îţi vei exprima îţi vor fi satisfăcute cu atât mai prompt cu cât vei evita un ton de familiaritate care nu caracteriza raporturile noastre anterioare şi care cu greu ar putea fi justificat de o despărţire de peste douăzeci de ani.

— Nu-ţi place să ţi se spună Nick? Păi cum, totdeauna în inima mea ţi-am spus Nick, şi cu toate că ţi-am pierdut urma, ai rămas scump amintirii mele. Pe legea mea! Sentimentele ce-ţi port au căpătat cu timpul aromă, ca un bun coniac vechi. Sper că ai vreo rezervă acum în casă. Josh mi-a umplut bine plosca, ultima oară.

Domnul Bulstrode încă nu se dumirise pe deplin că până şi pofta de coniac a lui Raffles era mai puţin puternică decât dorinţa lui de a-l tortura şi că orice aluzie care trăda sâcâiala interlocutorului îi servea ca pretext pentru o replică nouă. În cele din urmă, reieşi însă clar că orice împotrivire ar fi fost zadarnică, iar domnul Bulstrode, dând menajerei ordinele necesare pentru găzduirea musafirului, avea un aer de calmă hotărâre.

Se consola la gândul că menajera fusese şi în serviciul lui Rigg şi putea deci să accepte ideea că domnul Bulstrode îl primea pe Raffles doar în calitate de prieten al fostului ei stăpân. După ce masa fu aşternută în salonaşul lambrisat, mâncarea şi băutura puse

în faţa vizitatorului, iar în încăpere nu se mai găsi niciun martor, domnul Bulstrode vorbi:

— Obiceiurile dumitale şi ale mele, domnule Raffles, se deosebesc atât de mult, încât anevoie ne putem bucura reciproc de companie. De aceea, cel mai înţelept plan pentru amândoi ar fi să ne despărţim cât mai curând. Deoarece afirmi că doreai să mă întâlneşti, consideri, probabil, că ai vreo afacere de negociat cu mine. Ţinând seama de împrejurări, te voi invita să înnoptezi aici, iar eu am să revin călare, mâine dis de dimineaţă – mai precis înainte de micul dejun – când voi fi dispus să primesc orice comunicare vei avea să-mi faci.

— Din toată inima, încuviinţă Raffles, locul ăsta-i confortabil, cu toate că niţel cam mohorât pentru o şedere îndelungată; pot să mă împac însă cu el pentru o noapte, având băutura asta bună alături şi perspectiva de a te vedea dimineaţă. Eşti o gazdă mult mai bună decât fiul meu vitreg; dar Josh îmi cam purta pică fiindcă m-am însurat cu mă-sa; pe când între noi doi n-a fost niciodată nimic altceva decât amabilitate.

Domnul Bulstrode, sperând că amestecul special de jovialitate şi sarcasm din partea lui Raffles era, în mare măsură, efectul băuturii, se hotărâse să aştepte până va fi cu mintea absolut limpede, înainte de a-şi mai bate gura cu el. Dar se duse acasă cu o foarte lucidă viziune a dificultăţii pe care o va avea de înfruntat în stabilirea cu omul acela a unei înţelegeri pe care să poată conta în mod permanent. Dorinţa lui de a se descotorosi de John Raffles era inevitabilă, deşi reapariţia acestuia nu putea fi privită ca un episod situat în afara finalităţii divine. Putea să-l fi trimis duhul răului, ca să submineze transformarea domnului Bulstrode în unealtă a binelui; dar această subminare primise pesemne îngăduinţa divină şi apărea ca o pedeapsă de o speţă nouă. Domnul Bulstrode trăia un ceas de nelinişte cu totul deosebit de ceasurile în care zbuciumul lui se consumase în securitatea intimităţii şi se încheiase cu impresia că fărădelegile sale tainice fuseseră iertate şi serviciile lui acceptate. Fărădelegile acelea, chiar dacă le făptuise, nu fuseseră oare pe jumătate sfinţite de unica dorinţă care-l stăpânise: aceea de a se devota, cu persoana şi cu toate bunurile sale, sprijinirii finalităţii divine? Şi-aveau oare să devină, până la urmă, un simplu bolovan de care te poticneşti, o stâncă împovărătoare? Căci cine putea să înţeleagă frământarea lui lăuntrică? Cine, atâta timp cât exista un pretext pentru a arunca năpasta asupra lui, avea

să vadă în întreaga sa viaţă şi în adevărurile pe care le slujise, altceva decât un maldăr de făţărnicii?

Până şi în cele mai ascunse meditaţii ale sale, deprinderea de o viaţă întreagă a minţii domnului Bulstrode înveşmânta spaimele-i egoiste în referiri dogmatice la ţeluri divine. Dar chiar în timp ce discutăm şi medităm despre orbita pământului şi sistemul solar, simţurile şi mişcările se adaptează la pământul stabil şi la alternarea dintre zi şi noapte. Şi acum, în miezul întregii succesiuni mecanice a frazelor teoretice – distinct şi tăinuit, ca fiorul şi durerea provocate de o febră ce ne dă târcoale în timp ce discutăm despre suferinţe abstracte – stătea prevestirea unei calamităţi, a dezonoarei în ochii vecinilor şi a propriei sale soţii. Căci durerea, ca şi opinia publică în ce priveşte dezonoarea, depind de năzuinţele pe care le-ai vădit până atunci. Pentru oamenii care nu au alt scop decât să scape de condamnare, nimic nu înseamnă dezonoare, afară de intrarea în boxa acuzaţilor. Dar domnul Bulstrode ţintise la calitatea de eminent creştin.

Nu trecuse de şapte şi jumătate dimineaţa când se reîntoarse la Stone Court. Frumoasa reşedinţă străveche nu înfăţişase niciodată mai mult decât în clipa aceea ambianţa unui cămin încântător; crinii albi, mari, erau în floare, frunzele de năsturel, argintate de rouă, îmbrăcau zidul scund de piatră; înseşi zgomotele din jur păreau să poarte un sâmbure de pace în ele. Totul însă se ofili brusc în ochii proprietarului, când păşi pe pietrişul din faţa locuinţei şi aşteptă să coboare domnul Raffles, cu care era condamnat să ia micul dejun.

Nu trecu mult şi amândoi şedeau la masă în salonaşul lambrisat, aplecaţi asupra ceaiului cu pâine prăjită, căci la ceasul acela matinal Raffles nu-şi dădea osteneala să îmbuce altceva. Eul lui de dimineaţă nu se deosebea de cel de seară chiar atât pe cât îşi închipuise companionul său; poate chiar se desfăta mai intens acum la gândui de a tortura, fiindcă spiritul lui se avânta ceva mai slobod. Sigur este că în lumina dimineţii, manierele lui Raffles păreau şi mai neplăcute.

— Deoarece am prea puţin timp de pierdut, domnule Raffles, rosti bancherul, care cu greu putea face altceva decât să-şi soarbă ceaiul şi să rupă pâinea prăjită, fără s-o mănânce – îţi voi fi îndatorat dacă vei menţiona de îndată temeiul pentru care doreai să te întâlneşti cu mine. Presupun că ai un cămin pe undeva şi vei fi bucuros să te întorci la el.

— Păi, cum, dacă omul are vreo fărâmă de inimă, nu vrea el să-şi revadă un prieten vechi, Nick? Trebuie să-ţi spun Nick – totdeauna îţi spuneam „junele Nick“ pe când aveai de gând să te-nsori cu bătrâna văduvă. Unii ziceai că semeni grozav cu bătrânul Nick[1], dar asta e din vina maică-tii, că ea te-a botezat Nicholas. Nu te bucuri că m-ai văzut din nou? Mă aşteptam la o invitaţie ca să rămân cu tine în vreun locşor drăguţ. Gospodăria mea s-a dus de râpă, acum că s-a stins nevastă-mea. Nu mă simt legat de niciun colţişor; m-aş statornici pe aici la fel de bine ca şi aiurea.

— Pot să te întreb de ce te-ai întors din America? Am considerat că dorinţa stăruitoare pe care ţi-ai exprimat-o de a pleca peste Ocean, după obţinerea unei sume adecvate, echivala cu angajamentul că vei rămâne acolo pe viaţă.

— Niciodată n-am ştiut că dorinţa de a te duce într-un loc e tot una cu dorinţa de a rămâne acolo pe viaţă. Dar chiar am şi stat în America vreo zece ani în şir; nu mi-a convenit să stau mai mult. Şi a doua oară nu mai mă duc acolo, Nick.

La aceste cuvinte, domnul Raffles făcu încet cu ochiul în timp ce se uita la domnul Bulstrode.

— Vrei să intri tovarăş în vreo afacere? Care ţi-e chemarea acum?

— Mulţumesc, mă simt chemat să mă bucur cât mai mult de viaţă. Nu mai ţin defel să muncesc. Dacă ar fi să fac ceva, m-ar atrage să călătoresc niţel în branşa tutunului – sau ceva de soiul ăsta, ocupaţie care aduce omul într-o tovărăşie agreabilă. Dar nu ţin să fiu lipsit de libertatea de a mă răzgândi. Asta vreau eu, nu mai sunt aşa de voinic cum eram pe vremuri, Nick, deşi am mai multă culoare în obraji decât tine. Vreau independenţă.

— Independenţa ţi-ar putea fi asigurată, dacă te-ai angaja să te ţii la distanţă, răspunse domnul Bulstrode, trădând cam multă nerăbdare în glasul lui scăzut.

— Treaba asta va fi făcută aşa cum o să-mi convină mie, zise cu răceală Raffles. Nu văd niciun motiv să nu fac câteva cunoştinţe prin partea locului. Nu mă ruşinez cu persoana mea, şi pot sta în societatea oricui. Mi-am lăsat bagajul la barieră, când m-am dat jos din digilenţă; am schimburi de rufărie veritabilă, pe onoarea mea, nu numai piepţi de cămaşă şi manşete scrobite, şi cu costumul ăsta de doliu, jambierele şi toate celelalte dichisuri, ţi-aş sta alături cu cinste printre filfizonii de aici.

---

[1] *Old Nick* înseamnă în engleză Scaraoţchi (n.t.).

Domnul Raffles îşi împinsese la o parte scaunul şi se privea cu autoaprobare, îndeosebi pe la jambiere. Urmărea în primul rând să-l perpelească pe frigare pe Bulstrode, dar credea într-adevăr că înfăţişarea pe care o dobândise ar produce o bună impresie şi că nu era numai arătos şi duhliu, ci şi îmbrăcat într-un stil de doliu care implica relaţii solide.

— Dacă ai de gând să te bizui pe mine în vreun fel, domnule Raffles, declară Bulstrode după o scurtă pauză, trebuie să te aştepţi să-mi îndeplineşti dorinţele.

— A, păi sigur că da, răspunse Raffles, cu o cordialitate batjocoritoare. N-am făcut totdeauna aşa? Doamne, ai scos parale frumuşele de pe urma mea, iar eu m-am ales doar c-o nimica toată. De atunci m-am gândit adesea că aş fi putut să mă pricopsesc mai bine dacă-i spuneam bătrânei că i-am găsit fiica şi nepotul; asta s-ar fi potrivit mai bine şi cu simţămintele mele, pentru că am un colţişor duios în inima mea. Dar îmi închipui că ai îngropat-o pe bătrâna cucoană, aşa că acu' mi-e totuna. Şi ţi-ai întemeiat averea pe afacerea aia mănoasă care era o asemenea binecuvântare. Te-ai apucat să te boiereşti, ai cumpărat moşie şi ai ajuns un paşă de ţară. Tot în ramura clerului dizident, 'ai? Tot cu Domnu-n braţe te ţii? Sau ai trecut de partea Bisericii anglicane, că e mai blândă?

De data aceasta, Raffles clipi încet din ochi şi scoase vârful limbii, mai rău ca într-un coşmar, fiindcă înfăţişa certitudinea că nu era un vis rău, ci o pacoste care abia se trezea. Pe domnul Bulstrode îl trecu un fior de greaţă şi nu scoase o vorbă, dar în tot acest timp chibzuia sârguincios dacă nu cumva se cuvenea să-l lase pe Raffles să facă ce pofteşte, şi pur şi simplu să-l desfidă apoi ca pe-un calomniator. Omul avea să-şi dea curând arama pe faţă, arătându-se destul de deocheat ca să-i facă pe cei din jur să nu-i dea crezare. „Dar nu şi când le va dezvălui un adevăr urât, tocmai despre tine!“ – îi şoptea cu discernământ glasul lucidităţii. Şi iarăşi îşi zicea că nu era greşit să-l ţină pe Raffles la distanţă; domnul Bulstrode se ferea să practice ipocrizia făţişă de a tăgădui adevăruri. Una era să-ţi arunci privirea în urmă, asupra unor păcate iertate, ba chiar să explici o discutabilă intransigenţă faţă de moravuri uşuratice, şi alta să păşeşti în mod deliberat pe calea falsităţii.

Cum însă Bulstrode nu sufla o vorbă, Raffles turui mai departe, cu gândul de a folosi timpul până la capăt.

— N-am avut noroc ca tine, mie nu mi-a mers aşa în plin, pe

legea mea! Lucrurile mi-au ieşit pe dos la New York; yankeii ăia sunt oameni calculaţi, şi o persoană cu simţiri de *gentleman* n-are nicio şansă cu ei. M-am însurat când m-am întors – o femeie drăguţă din comerţul de tutun – ţinea grozav la mine, dar comerţul s-a restrâns, cum spunem noi. Fusese de mulţi ani instalată în comerţ, de către un prieten; dar de astă dată exista un fiu de prisos. Josh şi cu mine nu ne-am împăcat niciodată. Totuşi, am scos cât s-a putut şi din afacerea aia şi totdeauna mi-am băut paharul în bună tovărăşie. Cu mine totul merge cu cărţile pe faţă; sunt deschis la suflet ca lumina zilei. N-o să-mi iei în nume de rău că nu mi-am arătat obrazul mai-nainte, da' am avut un necaz care m-a silit să fiu niţel „tardiv". Credeam că te mai ţii tot de comerţ şi de rugăciuni prin Londra, da' acolo n-am dat de tine. Vezi însă că ţi-am fost trimis de pronie, Nick, poate că-i o binecuvântare pentru amândoi.

Domnul Raffles încheie fornăind mucalit; nimeni pe lume nu era mai convins decât el că posedă un intelect mult superior făţărniciilor religioase. Şi dacă viclenia care mizează pe cele mai meschine simţăminte ale oamenilor ar putea fi botezată intelect, avea şi el doza lui, căci îndărătul tonului sarcastic şi dispreţuitor cu care îi vorbea lui Bulstrode se ascundea o evidentă selecţie de adevăruri, echivalente cu tot atâtea mutări într-o partidă de şah. Între timp, Bulstrode îşi fixase şi el mutarea şi rosti, adunându-şi toată fermitatea disponibilă:

— Vei face bine să cugeţi, domnule Raffles, că e posibil ca un om să se supraestimeze, în efortul de a dobândi un avantaj care nu i se cuvine. Deşi nu mă consider sub nicio formă legat de dumneata, sunt dispus să-ţi furnizez o rentă regulată, plătibilă trimestrial – câtă vreme vei respecta promisiunea de a te ţine la distanţă de aceste meleaguri. Stă în puterea dumitale să alegi. Dacă insişti să rămâi aici, chiar pentru scurtă vreme, nu vei căpăta nimic de la mine. Voi refuza să te cunosc.

— Ha, ha! făcu Raffles, cu o explozie de râs afectat asta-mi aminteşte de o javră caraghioasă de tâlhar, care refuza să-l recunoască pe comisar.

— Aluziile dumitale se pierd în vânt pentru mine, domnule, replică Bulstrode, încins de o dogoare mocnită; legea nu are nicio putere asupra mea, prin intermediul dumitale sau al oricărei alte persoane.

— Nu înţelegi de glumă, bunul meu camarad. Voiam doar să spun că eu unul nu voi refuza niciodată să te recunosc. Dar hai să

fim serioşi. Plăţile tale trimestriale nu-mi convin întru totul. Îmi place să am şi eu libertatea mea.

Raffles se ridică şi se-nvârti de două-trei ori de la un capăt la celălalt al încăperii, oprindu-se să-şi legene piciorul cu un aer de meditaţie autoritară. În cele din urmă, se opri în faţa lui Bulstrode şi glăsui:

— O să-ţi spun ceva! Dă, colo, doi sutici – haide, e o pretenţie modestă – şi plec, pe onoarea mea! Îmi iau geamantanul şi plec. Doar n-o să renunţ la libertatea mea pentru o murdărie de rentă. Am să vin şi-am să plec unde mi se abate. Poate c-o să-mi convină să stau la depărtare şi să corespondez cu un prieten, poate că nu. Ai banii la tine?

— Nu, am numai o sută, zise Bulstrode simţind la gândul descotorosirii imediate o uşurare prea mare ca să fie respinsă pe temeiul unor incertitudini viitoare. Am să-ţi expediez prin poştă cealaltă sută, dacă-mi indici o adresă.

— Ba nu, am să stau să aştept aici până ce mi-i aduci – ripostă Raffles. O să dau o raită prin împrejurimi, mai iau o îmbucătură, şi până atunci ai să fii înapoi.

Trupul şubred al domnului Bulstrode, zdruncinat de agitaţiile prin care trecuse din ultima seară, îl silea să se simtă, în mod abject, cu totul în puterea acelui om zgomotos şi invulnerabil. În această clipă, grozav mai râvnea să smulgă un răgaz provizoriu, acceptând orice termeni. Se ridică pentru a face ceea ce sugerase Raffles, când acesta i se adresă, înălţând un deget, ca şi cum i-ar fi răsărit subit în minte o amintire:

— Ştii, într-adevăr am mai căutat-o pe Sarah, deşi nu ţi-am mai spus; fata aceea drăgălaşă îmi înduioşează conştiinţa. Nu am găsit-o, dar am dat peste numele soţului ei şi mi l-am însemnat. Dar, naiba să-l ia, mi-am pierdut agenda de buzunar. Oricum, dacă l-aş auzi, l-aş recunoaşte iarăşi. Mi-am păstrat toate facultăţile, de parcă aş fi în floarea tinereţii; numele însă mi se şterg din memorie, pe legea mea! Uneori nu sunt mai bun decât un blestemat de formular pentru impozite, înainte de-a fi completat cu numele cuvenite. Oricum, dacă aud ceva de ea şi de familia ei, o să-ţi dau de ştire, Nick! Ţi-ar plăcea să faci ceva pentru ea, acum că ţi-e fiică vitregă?

— Fără îndoială, afirmă domnul Bulstrode, cu obişnuita privire fermă a ochilor lui cenuşiu deschis, deşi aşa ceva s-ar putea să-mi reducă posibilităţile de a-ţi oferi ţie asistenţă.

Când ieşi din odaie, Raffles făcu încet cu ochiul în spatele bancherului şi apoi se întoarse spre fereastră, ca să-l urmărească cu privirea cum se depărtează – în mod virtual, la discreţia lui. Buzele îi fură mai întâi încreţite de un zâmbet, apoi întredeschise de un scurt râs triumfător.

— Care, naibii, era numele? se întrebă el după aceea, cu jumătate de glas, scărpinându-se în cap şi încruntându-şi sprâncenele până ce ajunseră la o linie orizontală.

În realitate, puţin îi păsase sau se gândise la această scăpare de memorie, până ce nu i se năzărise că ar fi un mijloc în plus de a-l tortura pe Bulstrode.

— Numele începea cu *L;* aş zice că era compus aproape numai din l-uri, urmă el, cu impresia că punea mâna pe numele ce-i lunecase din minte.

Dar presiunea memoriei era slabă şi curând se sătură de vânătoarea aceea mintală, căci puţini oameni aveau mai puţină răbdare pentru un exerciţiu de gândire sau simţeau mai multă nevoie de a se face auziţi fără întrerupere, decât domnul Raffles. Preferă să-şi folosească timpul în conversaţii plăcute cu arendaşul şi menajera de la care culese tot ce dorea să afle despre poziţia deţinută de domnul Bulstrode în Middlemarch.

La urma urmei, oricum avea de suportat apăsarea unei pauze plicticoase, care se cerea uşurată cu pâine, brânză şi bere şi, când fu aşezat singur în faţa acelor provizii, în salonul lambrisat, se plesni brusc peste genunchi şi exclamă: „Ladislaw“!

Acţiunea aceea a memoriei, pe care încercase să o pună în mişcare şi o abandonase în disperare de cauză, ajunsese acum la capăt singură şi pe neaşteptate, fără vreun efort conştient; o experienţă comună, agreabilă ca un strănut reţinut care în fine se produce, chiar dacă numele, atunci când ne amintim de el, nu mai are nicio valoare pentru noi. Raffles îşi scoase imediat agenda şi notă în ea numele, nu fiindcă s-ar fi aşteptat să-l folosească, ci doar din dorinţa de a nu se trezi iar în impas, dacă i s-ar fi întâmplat vreodată să aibă într-adevăr nevoie de el. Nu se gândea să-i spună lui Bulstrode: nu trăgea niciun folos real dacă i-l spunea şi, pentru o minte cum era cea a domnului Raffles, în orice secret zace latent un avantaj probabil.

Era satisfăcut de succesul lui de moment şi, pe la ora trei a aceleiaşi zile, îşi luase geamantanul de la barieră şi urcase în diligenţă, cruţând privirea domnului Bulstrode de o pată neagră

care sluţise peisajul de la Stone Court, dar necruţându-l şi de spaima că acea pată neagră ar putea să reapară şi să devină chiar inseparabilă de priveliştea reşedinţei sale.

CARTEA A ŞASEA

VĂDUVA ŞI SOŢIA

Cap. LIV

În ochi aleasa mea poartă Iubire!
Drept care blând se face-orice priveşte.
Spre ea se-ntoarnă toţi, pe-unde păşeşte;
De-ţi dă bineţe-i inima-n uimire.
Astfel, toţi capu-l pleacă cu-ostoire,
Cusuru-atunci, smerit, şi-l prea jeleşte;
Trufia ori Mânia se fereşte.
Mă ajutaţi femei, să-i-nalţ cinstire
Oricare gând umil, orice dulceaţă,
Naşte-n inimi ce sorb ale-ei cuvinte;
Ferice este cui în drum răsare,
Când a surâs sfios, chipu-i cum pare,
Nu-ncape-n vorbe, nu poţi ţine minte,
Miracol blând, nou, printre noi în viaţă.
Dante, La Vita Nuova

În dimineaţa aceea încântătoare, când căpiţele de fân îmbălsămau cu imparţialitate aerul de la Stone Court, de parcă domnul Raffles ar fi fost un oaspete vrednic de cele mai alese miresme, Dorotea îşi statornicise din nou reşedinţa la Lowick Manor. După trei luni, atmosfera de la Freshitt devenise prea apăsătoare, nu rezista prea multe ore pe zi să stea de parc-ar fi pozat ca model pentru Sfânta Caterina, privind extatic la copilaşul Celiei, iar a rămâne în prezenţa acelui remarcabil prunc fără a manifesta o stăruitoare atenţie ar fi fost o atitudine intolerabilă din partea unei surori fără copii. Dorotea ar fi fost capribilă să poarte pruncul în braţe o milă întreagă, dacă s-ar fi ivit nevoia, şi să-l iubească cu şi mai multă tandreţe după truda aceea; dar pentru o mătuşă care nu vede în persoana nepoţelului ei un Buda şi nu are altceva de făcut decât să-l admire, comportarea pruncului e

susceptibilă să devină monotonă, iar interesul stârnit de contemplarea micului idol riscă să se epuizeze.

Această posibilitate era absolut de neînţeles pentru Celia, care simţea că văduvia lipsită de copii a Doroteei se potrivise la ţanc cu naşterea micuţului Arthur (băieţaşul fusese botezat după domnul Brooke).

— Dodo era făptura care nu se sinchiseşte să aibă ceva al ei – copii sau orice altceva! afirmase Celia soţului ei. Şi dacă ar fi avut un copilaş, n-ar fi putut fi o scumpete ca Arthur. S-ar fi putut, James?

— Nu, dacă ar fi semănat cu Casaubon, se pronunţă *Sir* James, conştient că răspunsul dat conţinea o aluzie indirectă şi menţinea o opinie strict rezervată asupra perfecţiunilor primului său născut.

— Nu! Închipuie-ţi! Zău că cerul s-a arătat îndurător, exclamă Celia, şi cred că şi pentru Dodo e foarte plăcut să fie văduvă. Poate să îndrăgească bebeluşul nostru ca şi cum ar fi al ei, şi poate să aibă cât de multe idei personale pofteşte.

— Păcat că nu e regină, grăi evlaviosul *Sir* James.

— Dar ce-am fi noi atunci? Ar trebui să fim altceva, zise Celia, obiectând împotriva unui efort atât de laborios al imaginaţiei. Îmi place mai mult aşa cum e.

De aceea, când descoperi că Dorotea lua măsuri pentru plecarea ei definitivă la Lowick, Celia îşi înălţă sprâncenele, dezamăgită şi, în felul ei liniştit, simplu, lansă o săgeată de sarcasm.

— Ce-ai să faci la Lowick, Dodo? Doar spui că nu-i nimic de făcut acolo; toată lumea este atât de curată şi de înstărită, încât o să te cuprindă de-a binelea melancolia. Iar aici ai fost atât de fericită, cutreierând tot Tipton-ul împreună cu domnul Garth, şi pătrunzând prin cele mai prăpădite funduri de ogrăzi. Şi acum că unchiul colindă străinătăţile, tu şi cu domnul Garth puteţi să faceţi tot ce vă trece prin cap, şi sunt sigură că James va încuviinţa absolut tot ce-i spui.

— Am să vă fac vizite dese, şi am să pot constata cu atât mai bine cum se dezvoltă băieţaşul, o asigură Dorotea.

— Dar n-ai să-l vezi niciodată în baie, remarcă Celia, – şi baia e partea cea mai frumoasă a zilei.

Aproape că se bosumflase; i se părea crud din partea lui Dodo să plece de lângă bebe, când ar fi putut rămâne.

— Scumpă Kitty, o să vin şi am să rămân toată noaptea anume ca să asist la îmbăiere, o linişti Dorotea; dar vreau să fiu singură

acum, şi în căminul meu. Vreau să cunosc mai bine familia Farebrother şi să discut cu domnul Farebrother despre cele ce sunt de făcut prin Middlemarch.

Tăria de voinţă a Doroteei nu se mai prefăcea acum în supunere dârză. Simţea dorinţa arzătoare de a se afla la Lowick şi era pur şi simplu hotărâtă să plece, nesimţindu-se obligată să-şi expună toate motivele. Dar toţi cei din jur o dezaprobau. *Sir* James era tare mâhnit şi-i oferea să plece cu toţii la Cheltenham pentru câteva luni, împreună cu acea arcă sfântă, în limbaj profan numită leagăn; în perioada aceea un bărbat cu greu mai ştia ce să propună, dacă ginta feminină respingea proiectul unei vilegiaturi la Cheltenham.

Lady Chettam, baroneasa văduvă, abia întoarsă dintr-o vizită făcută fiicei sale din Londra, dorea ca cel puţin să i se scrie doamnei Vigo spre a o invita să accepte slujba de doamnă de companie a doamnei Casaubon; era de necrezut ca Dorotea, în calitate de tânără văduvă, s-ar putea măcar gândi să locuiască singură în casa aceea de la Lowick. Doamna Vigo fusese lectoră şi secretară a unor personaje regale şi, în ce privea cunoştinţele şi sentimentele ei, nici chiar Dorotea nu ar fi putut ridica vreo obiecţie.

Între patru ochi, doamna Cadwallader o sfătui:

— Hotărât că ai să-ţi pierzi minţile singură în casa aceea, draga mea. O să ai vedenii. Toţi trebuie să ne străduim să ne păstrăm teferi la cap şi să dăm lucrurilor aceleaşi nume pe care le dau şi ceilalţi oameni. Pentru mezinii lipsiţi de perspectiva unei moşteniri şi pentru femeile fără bani, a-şi pierde minţile e o măsură de prudenţă, căci atunci trec în grija altora. Tu însă nu trebuie să rişti aşa ceva. Sunt convinsă că te cam plictiseşti aici, cu buna noastră castelană văduvă, dar gândeşte-te ce plictiseală ai putea deveni tu însăţi pentru cei din jur dacă ai juca la nesfârşit rolul reginei de tragedie şi ai privi lucrurile în chip sublim. Stând singură în biblioteca aceea din Lowick, ai putea să-ţi închipui că legi şi dezlegi ploile; trebuie să-ţi aduni în jur câteva persoane care să nu-ţi dea crezare când le îndrugi una ca asta. E un leac bun, care-ţi scade fierbinţeala.

— Niciodată n-am dat lucrurilor acelaşi nume ca toţi oamenii din jurul meu, replică Dorotea, cu îndărătnicie.

— Presupun însă că ţi-ai descoperit greşala, draga mea, urmă doamna Cadwallader, şi asta e o dovadă de sănătate.

Dorotea simţi înţepătura, dar n-o duru.

— Nu, zise ea, mai gândesc şi acum că cea mai mare parte a omenirii se înşală în multe privinţe. Desigur că cineva poate fi sănătos la cap şi totuşi să nutrească asemenea convingere, de vreme ce majoritatea lumii a fost atât de des nevoită să-şi revizuiască opinia.

Doamna Cadwallader se abţinu să mai menţioneze chestiunea în conversaţiile cu Dorotea, dar soţului ei îi comentă:

— Cel mai cuminte pentru ea ar fi să se remărite de îndată ce-i permite buna-cuviinţă, dacă s-ar găsi cineva să o scoată în lume printre oameni potriviţi. Bineînţeles, Chettam-ii n-or să dorească aşa ceva. Dar eu văd limpede că nu există măsură mai nimerită decât un soţ, pentru ca mintea ei să fie ţinută în bună rânduială. Dacă n-am fi atât de săraci l-aş invita la noi pe lordul Triton. Într-o bună zi va avea titlul de marchiz, şi nu se poate tăgădui că ei i-ar sta de minune ca marchiză; arată mai frumoasă ca oricând în toaleta de doliu.

— Draga mea Elinor, te rog să o laşi în pace pe biata femeie. Asemenea combinaţii nu au niciun rost, replică molâul paroh.

— Niciun rost? Dar cum altfel se fac partidele, dacă nu aducând laolaltă bărbaţi şi femei? Şi e o ruşine că unchiul ei a dat bir cu fugiţii şi a încuiat tocmai acum reşedinţa de la Grange. S-ar cădea să fie invitaţi la Freshitt şi la Grange o droaie de pretendenţi din care să aibă de ales. Lordul Triton este exact omul indicat, plin de planuri cum să fericească omenirea, şi cu capul în nori, dar într-un fel bun. S-ar potrivi perfect cu doamna Casaubon.

— Las-o pe doamna Casaubon să aleagă singură, Elinor.

— Poftim ce absurdităţi puteţi îndruga voi, bărbaţii înţelepţi. Cum să aleagă, dacă nu i se oferă o varietate de sorturi? Alegerea făcută de o femeie înseamnă de obicei să ia singurul bărbat pe care poate pune mâna. Ia seama la vorbele mele, Humphrey. Dacă prietenii nu-şi dau osteneala, o să iasă o treabă şi mai rea decât povestea cu Casaubon.

— Pentru numele lui Dumnezeu, nu mai atinge acest subiect, Elinor! Este un punct foarte dureros pentru *Sir* James. L-ai jigni profund dacă ai ridica chestiunea în faţa lui, fără să fie necesar.

— N-am ridicat-o niciodată, declară doamna Cadwallader, deschizându-şi larg braţele. Celia mi-a povestit de la bun început totul despre testament, fără să o întreb nimic.

— Da, da, dar ei vor ca lucrul acesta să fie cocoloşit, şi, din câte aflu, tânărul o să plece din ţinut.

Doamna Cadwallader nu răspunse nimic, dar clătină de trei ori din cap, cu tâlc, şi cu o expresie sarcastică în ochii ei negri.

Dorotea stărui liniştită în intenţia ei, în ciuda dojenilor şi a sfaturilor celor din jur. Şi astfel, pe la sfârşitul lunii iunie, la Lowick Manor toate obloanele erau deschise, şi dimineaţa privea calm în bibliotecă, sclipind peste şirurile de caiete cu însemnări, la fel cum sclipeşte şi peste un pustiu mohorât, semănat cu pietre uriaşe, vestigiu mut al unei credinţe uitate; iar amurgul încărcat de parfumul rozelor pătrundea tăcut în budoarul albastru-verzui, unde Dorotea prefera să stea cel mai adesea. La început intrase în fiecare încăpere, punând întrebări celor optsprezece luni de viaţă conjugală ale sale şi purtându-şi gândurile cu ea, de parcă ar fi fost o vorbire adresată soţului ei. Pe urmă începuse să zăbovească prin bibliotecă, şi ştiu că nu-şi va găsi tihnă până ce nu avea să aranjeze grijulie toate caietele cu însemnări, aşa cum îşi imagina că ar fi dorit el să le vadă, într-o înşiruire ordonată. Mila care o îndemnase să se înfrâneze în viaţa dusă împreună, încă mai era legată de imaginea lui, chiar în timp ce-i adresa în gând reproşuri indignate, spunându-i că e nedrept. Avu apoi un mic gest, care ne-ar putea stârni un zâmbet, asemenea unei superstiţii: închise şi pecetlui cu grijă în sertar *Tabelul sinoptic pentru uzul doamnei Casaubon*, după ce scrise în interiorul plicului: *„Nu l-am putut folosi. Nu înţelegi acum că nu mi-aş putea supune sufletul voinţei tale, muncind fără nădejde la ceva în care nu cred deloc? – Dorotea“.*

Această convorbire tăcută era poate cu atât mai sinceră cu cât dedesubtul şi înlăuntrul cuvintelor nerostite palpita mereu dorul adânc care determinase cu adevărat întoarcerea ei la Lowick. Dorul o mâna să-l vadă pe Will Ladislaw. Ştia că din întâlnirea lor n-ar putea ieşi nimic bun; era neajutorată; mâinile îi fuseseră legate, ca să nu poată compensa nicio nedreptate săvârşită împotriva lui. Dar sufletul ei tânjea să-l vadă. Cum ar fi putut să fie altfel? Dacă în zilele când se înfăptuiau vrăji, o prinţesă ar fi văzut cum o făptură cu patru picioare, dintre cele ce trăiesc în cirezi, vine mereu şi mereu către ea, aţintind asupră-i cu bunăştiinţă o privire umană şi rugătoare, la ce s-ar fi gândit în drumurile ei, ce-ar fi căutat în clipa când cirezile ar fi trecut pe lângă ea? De bună seamă, acea privire pe care o descoperise ea şi pe care avea s-o recunoască. Viaţa n-ar însemna mai mult decât o pâlpâire de lumânare, sau decât un gunoi expus la lumina zilei, dacă spiritele noastre nu ar purta amprenta a ceea ce a fost, a rezultatelor năzuinţei şi statorniciei.

Era adevărat că Dorotea voia să cunoască mai bine familia Farebrother şi, îndeosebi, să stea de vorbă cu noul paroh; însă era tot atât de adevărat că, amintindu-şi ce-i povestise Lydgate despre Will Ladislaw şi mica *Miss* Noble, conta pe venirea lui Will la Lowick, ca să facă o vizită familiei Farebrother. Chiar în prima duminică, *înainte* de a intra în biserică, îl zărise aşa cum îl văzuse ultima oară când fusese acolo, singur în strana parohului, dar când intrase ea, silueta lui pierise.

În ziua când se dusese să le viziteze pe doamne la vicariat, ascultase în van vreun cuvânt privitor la Will, care ar fi putut să le scape, dar avu impresia că doamna Farebrother era gata să discute despre oricare altă persoană din împrejurimi şi de dincolo de ele, afară de Will.

— Probabil că unii admiratori din Middlemarch ai domnului Farebrother vor veni uneori şi la Lowick să-l asculte. Nu credeţi? întrebă Dorotea, cam dispreţuindu-se pentru că avea un motiv secret de a pune acea întrebare.

— Dacă sunt înţelepţi, vor veni, doamnă Casaubon, răspunse bătrâna doamnă. Văd că acordaţi preţuirea cuvenită predicilor fiului meu. Bunicul lui dinspre partea mea s-a afirmat ca un cleric eminent, dar tatăl lui a fost un om al legii, o persoană exemplară şi onestă, pricină din care n-am fost niciodată bogaţi. Se spune că Fortuna e o femeie capricioasă. Câteodată, însă, îşi dovedeşte bunătatea şi dăruieşte ceva şi celor care merită, cum a fost cazul cu dumneavoastră, doamnă Casaubon, care aţi oferit un beneficiu clerical fiului meu.

Doamna Farebrother se apucă iar de croşetatul ei, vădind o satisfacţie demnă de pe urma micului şi laboriosului ei efort oratoric; dar nu asta voia Dorotea să audă. Sărmana fiinţă! Nu ştia nici măcar dacă Will Ladislaw se mai afla la Middlemarch şi nu găsea pe nimeni pe care să îndrăznească să-l întrebe, decât, poate, Lydgate. Dar tocmai în zilele acelea nu-l putea vedea pe Lydgate fără să trimită după el, ori să se ducă să-l caute. Poate că Will Ladislaw, auzind de strania interdicţie lăsată de către domnul Casaubon cu privire la persoana lui, simţise că este mai cuminte ca ei doi să nu se mai întâlnească niciodată şi poate că ea greşea dorind o întâlnire împotriva căreia alţii ar fi putut ridica multe obiecţii justificate. Totuşi, la capătul acestor reflecţii, formula „doresc cu tărie să-l văd“ se ivi la fel de firesc ca şi un suspin după ce ţi-ai ţinut răsuflarea. Şi întâlnirea se petrecu într-adevăr, dar se

materializă într-un mod cu totul neaşteptat de ea.

Într-o dimineaţă, pe la ceasurile unsprezece, Dorotea stătea în budoarul ei, având în faţă o hartă a moşiei dependente de conac, precum şi alte hârtii care urmau să o ajute la o evaluare cât mai exactă a venitului şi a afacerilor ei. Încă nu se apucase de lucru, ci stătea cu mâinile împreunate în poală, plimbându-şi privirea de-a lungul aleii de tei, până către câmpiile îndepărtate. În lumina soarelui, fiecare frunză părea să se odihnească, iar decorul familiar i se înfăţişa încremenit, întruchipând parcă perspectiva vieţii ei, dominată de o trândăvie nejustificată – nejustificată, pentru că energia ei nu putea să descopere temeiuri pentru a acţiona cu ardoare.

Boneta de văduvă pe care o purta pe vremea aceea alcătuia un cadru oval pentru chipul ei şi avea o coroană în creştet; rochia reprezenta un experiment în direcţia celei mai desăvârşite drapări a crepului de doliu; dar solemnitatea greoaie a îmbrăcăminţii făcea să-i pară cu atât mai tinerească faţa, care-şi redobândise aerul înfloritor şi dulcea, cercetătoarea candoare a ochilor.

Reveria îi fu întreruptă de Tantripp, care veni să-i anunţe că domnul Ladislaw se afla la parter şi cerea voie să o vadă pe *Madam,* dacă nu era prea devreme.

— Am să-l primesc, rosti Dorotea, ridicându-se numaidecât. Să fie condus în salon.

Salonul era pentru ea camera cea mai neutră a casei, cea mai puţin asociată cu încercările la care o supusese viaţa ei matrimonială. Damascul se asorta cu lucrătura în lemn, toată numai alb şi aur; se aflau acolo două oglinzi înalte şi mese fără nimic pe ele – pe scurt, era o încăpere unde n-aveai niciun motiv de a sta mai degrabă într-un loc decât într-altul. Era situat dedesubtul budoarului ei şi avea un bovindou care dădea spre alee. Dar când Pratt îl introduse în încăpere pe Will Ladislaw, fereastra era deschisă şi un musafir înaripat, bâzâind când înăuntru când afară, la răstimpuri, fără a lua în seamă mobilierul, făcea ca odaia să arate mai puţin convenţională şi nelocuită.

— Mă bucur să vă văd din nou aici domnule, glăsui Pratt, zăbovind pentru a aranja un oblon.

— Am venit doar ca să-mi iau rămas bun, Pratt, zise Will, care voia ca până şi valetul să ştie că el era prea orgolios ca să dea târcoale doamnei Casaubon, numai fiindcă ajunsese acum o văduvă bogată.

— Îmi pare foarte rău să aflu vestea asta, domnule, declară Pratt, retrăgându-se.

Bineînţeles, ca orice servitor căruia nu trebuie să i se spună nimic, Pratt cunoştea faptul încă ignorat de Ladislaw şi trăsese concluziile lui personale; într-adevăr, fusese de acord cu logodnica lui, Tantripp, când aceasta îi spusese: „Stăpânul *tău* era gelos ca un demon – şi fără niciun motiv. Doamna ar ţinti mai sus decât domnul Ladislaw, altminteri înseamnă că nici *eu* n-o cunosc. Fata în casă a doamnei Cadwallader zice că, după ce termină cu doliul, o să vină un lord s-o ia de nevastă.“

Lui Will nu-i rămaseră multe momente pentru a se plimba prin odaie, cu pălăria în mână, înainte de intrarea Doroteei; întâlnirea se deosebea întru totul de prima lor întrevedere de la Roma, când Will fusese stingherit şi Dorotea calmă. De data aceasta, el se simţea nefericit, dar ferm hotărât, în vreme ce ea era pradă unei agitaţii pe care nu o putea ascunde. Chiar în pragul uşii simţise că întâlnirea aceea atât de râvnită crea, la urma-urmei, o situaţie prea dificilă, iar când îl văzu pe Will înaintând spre ea, roşeaţa profundă care se ivea rar în obrajii Doroteei o năpădi cu o bruscheţe penibilă. Cei doi nu-şi dădeau seama cum se întâmplase, dar niciunul dintre ei nu scoase o vorbă. Dorotea îi întinse mâna apoi se aşezară amândoi lângă fereastră, faţă-n faţă. Will începu să se simtă neobişnuit de stânjenit; i se părea ciudat din partea Doroteei că simplul fapt de a fi văduvă provoca o asemenea schimbare în felul ei de a-l primi; Will nu cunoştea nicio altă condiţie care ar fi putut afecta relaţiile lor anterioare – afară doar dacă, cum îi şopti pe dată imaginaţia, prietenii ei nu-i înveninaseră cumva mintea cu bănuielile nutrite împotriva lui.

— Sper că nu mi-am permis prea mult venind în vizită, începu el. Nu puteam suporta gândul să părăsesc meleagurile acestea şi să încep o viaţă nouă, fără a te vedea ca să-mi iau rămas bun.

— Să-ţi fi permis prea mult? Desigur că nu. Aş fi judecat drept o lipsă de amabilitate dacă n-ai fi vrut să mă vezi, spuse Dorotea, spontaneitatea ei firească impunându-se dincolo de întreaga stare de incertitudine şi agitaţie. Pleci curând?

— Foarte curând, cred. Intenţionez să mă stabilesc la Londra şi să-mi câştig pâinea ca avocat pledant, deoarece lumea pretinde că asta-i pregătirea necesară pentru orice treburi publice. Se vor cere efectuate, treptat, o sumedenie de munci politice, şi am de gând să încerc să realizez o parte din ele. Şi alţi oameni au izbutit să-şi

câştige o poziţie onorabilă, fără a avea familie sau bani.

— Acest lucru va da poziţiei dumitale un caracter cu atât mai onorabil, aprobă Dorotea, cu ardoare. Pe lângă aceasta, dumneata eşti înzestrat cu atâtea talente. Am auzit de la unchiul meu cât de bine vorbeşti în public, şi cât de clar explici lucrurile, astfel încât fiecare regretă când părăseşti întrunirea. Şi apoi te preocupă gândul că fiecărui om trebuie să i se facă dreptate. Mă bucur tare mult. Când eram la Roma, credeam că te preocupă doar arta şi poezia şi lucrurile care împodobesc viaţa noastră, a celor înstăriţi. Acum însă ştiu că te gândeşti şi la restul lumii.

În timp ce vorbea, Dorotea îşi pierduse stânjeneala şi devenise aceeaşi fiinţă de altădată. Îi aruncă lui Will o privire directă, plină de încredere şi încântare.

— Atunci aprobi plecarea mea pentru câţiva ani de zile, şi faptul că nu mă voi întoarce aici până nu-mi voi fi făurit o oarecare reputaţie în lume? întrebă Will, încercând cu greu să împace o mândrie nemăsurată cu efortul disperat de a o face pe Dorotea să exprime un sentiment puternic.

Ea nu-şi dădu seama cât timp s-a scurs până ce a răspuns. Îşi întorsese capul şi privea pe fereastră la boschetele de trandafiri care păreau să cuprindă în ele primăverile tuturor anilor cât Will urma să fie absent. Nu era o purtare prea chibzuită. Dorotea însă nu urmărea nicio clipă să aibă maniere studiate; se gândea numai dacă să se plece în faţa tristei necesităţi care o despărţea de Will. Primele cuvinte în legătură cu planurile lui o făcuseră să înţeleagă limpede întreaga situaţie: presupunea că Will ştie totul despre conduita finală a domnului Casaubon cu privire la el, ceea ce îi provocase şi lui, probabil, un şoc la fel de puternic ca şi ei. Niciodată nu simţise pentru ea mai mult decât prietenie – niciodată nu nutrise în mintea lui vreun gând care să justifice ceea ce îi apărea drept o insultă adusă de soţul ei simţămintelor amândurora; şi pe Will îl mai însufleţea încă aceeaşi prietenie. Ceva ce-ar putea fi numit un suspin lăuntric mut vibră în sufletul Doroteei, înainte ca ea să rostească cu voce pură şi cu un uşor tremur al ultimelor cuvinte, izvorât parcă din însăşi fluiditatea glasului:

— Da, aceasta trebuie să fie pentru dumneata calea cea mai nimerită; să faci aşa cum spui. Voi fi foarte fericită când voi afla că ţi-ai afirmat valoarea. Dar trebuie să ai răbdare. Poate că afirmarea va cere un răstimp îndelungat.

Will n-a ştiut niciodată ce anume l-a oprit să-i cadă la picioare

când cuvintele „răstimp îndelungat“ picurară de pe buzele ei, cu gingaşul lor tremur. Mai târziu avea să motiveze că nuanţa oribilă şi suprafaţa rochiei ei de doliu exercitaseră, după toate probabilităţile, o suficientă forţă de control. Totuşi rămase neclintit şi spuse doar:

— Nu voi şti niciodată nimic despre dumneata. Şi mă vei uita cu desăvârşire.

— Nu, se apără Dorotea, nu te voi uita niciodată. N-am uitat nicicând pe cineva cunoscut o dată. În trecut, viaţa mea n-a fost prea înţesată de personaje şi nu pare să fie astfel nici de acum încolo. Şi la Lowick am loc destul pentru amintiri, nu-i aşa?

Zâmbi.

— Doamne sfinte! izbucni pătimaş Will, ridicându-se de pe scaun cu pălăria încă în mână şi apropiindu-se de o masă de marmură, unde se răsuci brusc, rămânând rezemat cu spatele de ea.

Sângele i se urcase în obraji şi în ceafă şi arăta aproape furios. I se părea că erau două făpturi ce se prefac încet în stane de piatră, una în faţa celeilalte, în vreme ce inimile lor freamătă, iar peste ochii lor se înstăpâneşte dorul. Dar nimic nu-i putea ajuta. Nu trebuia să se spună niciodată că la întâlnirea aceea, când venise însufleţit de o hotărâre amară, făcuse până la urmă o mărturisire ce putea fi interpretată drept jind după averea ei. Mai mult, era adevărat şi că se temea de efectul pe care asemenea mărturisire l-ar fi putut avea asupra Doroteei însăşi.

Ea îl privea de la distanţă, cuprinsă de oarecare tulburare, temându-se că Will ar putea descoperi vreo jignire în cuvintele ei. Dar în tot timpul convorbirii, prin mintea Doroteei mai trecuse un şuvoi de gânduri inspirate de probabila lui lipsă de bani şi de imposibilitatea ei de a-l ajuta. Dacă unchiul ei ar fi fost acasă, ceva s-ar fi putut face prin intermediul lui! Această preocupare, trezită de greutăţile iscate de lipsuri pecuniare în drumul lui Will, în vreme ce dânsa deţinea ceea ce s-ar fi cuvenit să fie partea lui de avere, o îndemnă să spună, văzând că el păstra tăcerea şi privea în altă parte.

— Mă întreb dacă ţi-ar face plăcere să ai miniatura atârnată pe perete, la etaj; mă gândesc la frumoasa miniatură a bunicii dumitale. Cred că nu este drept să o păstrez eu, dacă ai dori să o ai. Seamănă de minune cu dumneata.

— Eşti foarte bună, zise Will, iritat. Nu, nu mă interesează s-o am. Nu e mare mângâiere să deţii propria ta copie. Ar fi mult mai

consolator dacă alţii ar dori să o păstreze.

— Credeam că ţi-ar face plăcere să-i îndrăgeşti memoria – aşa gândeam... Dorotea lăsă o clipă fraza suspendată, întrucât prudenţa o avertiză brusc să se îndepărteze de istoria mătuşii Iulia. Cu siguranţă că ţi-ar plăcea să păstrezi miniatura, ca amintire de familie.

— De ce aş avea-o pe asta, când nu posed nimic altceva! Un om care nu are decât un geamantan drept fond personal, trebuie să-şi păstreze suvenirurile în cap.

Will spunea ce-i venea la gură! Nu făcea decât să-şi descarce arţagul, pentru că îl exasperase peste măsură să i se ofere portretul bunicii sale, tocmai în momentul acela. Dar pentru simţămintele Doroteei, cuvintele lui păstrau o nuanţă aparte, de împunsătură. Se ridică şi vorbi cu o urmă de indignare dar şi de trufie:

— Dintre noi doi, domnule Ladislaw, dumneata eşti mult mai fericit pentru că nu ai nimic.

Will rămase buimăcit. Oricum ar fi putut suna cuvintele ei, tonul pe care le rostise Dorotea părea să însemne o concediere; depărtându-se de masa de care era rezemat, făcu câţiva paşi spre ea.

Ochii li se întâlniră, dar ciudat de gravi şi scrutători. Exista ceva care crea o distanţă între minţile lor, şi fiecare nu putea decât să presupună ceea ce gândea celălalt. Will nu se gândise niciodată la persoana lui ca la un posibil pretendent la moştenirea averii deţinute de Dorotea, şi ar fi fost nevoie de o întreagă naraţiune pentru a-l face să priceapă prin ce trecea ea în clipele acelea.

— Până acum încă n-am simţit că este o nefericire să nu posezi nimic, zise el. Dar sărăcia se poate dovedi la fel de rea ca şi lepra, dacă te desparte de ceea-ţi este mai preţios.

Cuvintele îi sângerară Doroteei inima şi o făcură să se îmbuneze. Răspunse, pe un ton de tristă solidaritate:

— Suferinţa vine pe atâtea căi. Acum doi ani nu aveam habar despre toate astea – mă refer la modul neaşteptat în care se iveşte necazul şi ne leagă de mâini şi ne amuţeşte, tocmai când râvnim să vorbim. Obişnuiam să dispreţuiesc puţin femeile, fiindcă nu-şi modelează în mai mare măsură propriile lor vieţi şi nu înfăptuiesc lucruri mai bune. Eu ţineam întotdeauna să procedez după cum mă taie capul, dar aproape că am renunţat la aşa ceva, încheie ea, cu un zâmbet jucăuş.

— Eu n-am renunţat să acţionez după cum mă taie capul, dar rareori reuşesc, mărturisi Will.

Stătea la doi paşi de Dorotea, cu mintea plină de dorinţe şi hotărâri contradictorii, tânjind după o dovadă incontestabilă că ea îl iubeşte, şi totuşi înspăimântat de poziţia în care l-ar fi putut plasa o asemenea dovadă. Lucrul la care cineva năzuieşte cu cea mai mare ardoare poate fi înconjurat de condiţii care l-ar face intolerabil.

În clipa aceea Pratt intră şi anunţă:

— *Sir* James Chettam este în bibliotecă, doamnă.

— Pofteşte-l pe *Sir* James să vină aici, spuse imediat Dorotea.

Părea că acelaşi şoc electric îi scuturase pe amândoi. Fiecare se simţea mândru că rezistase, şi niciunul nu privea spre celălalt, în timp ce aşteptau intrarea lui *Sir* James.

După ce strânse mâna Doroteei, acesta schiţă o plecăciune cât mai vagă în faţa lui Ladislaw, care-i plăti exact cu aceeaşi monedă; apoi Will păşind spre Dorotea, rosti:

— Trebuie să-mi iau rămas bun, doamnă Casaubon şi, probabil, pentru vreme îndelungată.

Dorotea îi întinse mâna şi-i ură, un prietenos drum bun. Impresia că *Sir* James îl subaprecia pe Will şi se purta aspru cu el îi stimulase demnitatea; în atitudinea ei nu încăpea nici umbră de confuzie. Şi după ce Will părăsi încăperea, se uită la *Sir* James cu o atât de calmă stăpânire de sine, întrebând: „Cum se simte Celia?” încât el fu obligat să se poarte ca şi cum nimic nu l-ar fi supărat. Şi ce rost ar fi avut să fi reacţionat altfel! Într-adevăr, *Sir* James refuza cu atâta vigoare să o asocieze, măcar în gând, pe Dorotea cu Ladislaw în calitate de posibil iubit, încât ar fi vrut să evite până şi orice manifestare exterioară a unei iritări care ar fi recunoscut, implicit, o asemenea posibilitate dezagreabilă. Dacă cineva l-ar fi întrebat de ce respinge cu atâta îndârjire acest gând, nu sunt sigur că ar fi putut răspunde ceva mai complet ori mai precis decât: „Un om ca Ladislaw!“ – deşi, dacă ar fi stat să reflecteze, ar fi putut susţine că acel codicil al domnului Casaubon, care interzicea căsătoria Doroteei cu Will – sub ameninţarea unei penalizări – era de ajuns pentru a arunca în sfera lucrurilor nepotrivite orice fel de relaţii între ei doi. Aversiunea lui se manifesta cu atât mai puternic, cu cât se simţea incapabil să intervină.

Dar *Sir* James înfăţişa o forţă pe care într-un fel, n-o bănuia nici el însuşi. Intrând în clipa aceea în încăpere, întruchipase materializarea celor mai puternice raţiuni ce transformaseră

mândria lui Will într-o forţă de respingere, care-l îndepărta de Dorotea.

Cap. LV

Are cusururi? Aş vrea să ai la fel.
Suc zaharat al unui vin ales;
Sau zi: văpaia-i viaţă-a dăruit,
Şi-a prefăcut negrul, dens element
În calea de cristal a soarelui.

Dacă tinereţea este anotimpul speranţei, această reflecţie are adeseori sensul că cei mai vârstnici îşi pun speranţe în noi; căci nicio vârstă nu se arată mai înclinată decât tinereţea să creadă că emoţiile, despărţirile şi hotărârile ei sunt unice în genul lor. Fiecare criză pare hotărâtoare, pur şi simplu fiindcă are meritul noutăţii. Ni se spune că cei mai bătrâni locuitori din Perú sunt teribil de agitaţi la fiecare cutremur, pentru că, probabil, dincolo de fiecare zdruncinătură văd că va să vină un alt şir întreg de oscilaţii. Pentru Dorotea, aflată încă la acea perioadă a tinereţei când ochii, cu lungile lor gene dese, arată, după ploaia de lacrimi, la fel de neprihăniţi şi neofiliţi ca o garoafă proaspăt desfăcută, despărţirea de Will Ladislaw, consumată în dimineaţa aceea, părea să aducă sfârşitul relaţiilor lor personale. El pleca în depărtarea unor ani necunoscuţi, şi chiar dacă urma să se mai întoarcă vreodată, avea să fie alt om. Adevăratele sale gânduri, orgolioasa lui hotărâre de a da o dezminţire anticipată oricărei suspiciuni că ar vrea să joace rolul aventurierului sărac pornit în căutarea unei femei bogate – nu intrau în raza înţelegerii ei, şi Dorotea interpretase cu destulă uşurinţă întreaga-i atitudine, pornind de la supoziţia că şi în ochii lui, codicilul domnului Casaubon apărea, cum îi apăruse şi ei, un tabu grosolan şi crud ridicat în calea oricărei prietenii posibile între ea şi el. Încântarea juvenilă pe care o resimţiseră în discuţiile lor, când îşi spuneau ceea ce nimeni altcineva nu ar fi ţinut să audă, încetase pentru totdeauna şi devenise o comoară a trecutului. Chiar din această pricină Dorotea stăruia asupra amintirilor, fără nicio reţinere interioară. Acea fericire unică murise şi în iatacul ei umbros şi tăcut putea să lase slobodă suferinţa pasionată de care se minuna ea însăşi. Pentru prima dată desprinse miniatura de pe perete şi o ţinu în faţa ochilor, bucurându-se să contopească

imaginea femeii prea sever judecate cu cea a nepotului pe care inima şi raţiunea ei îl apărau. Poate oare cineva care a cunoscut tandreţea feminină să-i reproşeze Doroteei faptul că lua micul portret oval în palmă, şi-i făcea culcuş acolo, şi-şi rezima obrazul de el, ca şi cum ar fi alinat făptura care suferise o osândă nedreaptă? Pe atunci nu ştia că Iubirea era cea care poposise în treacăt pe la ea, ca într-un vis înainte de trezire, purtând nuanţele zorilor pe aripi – şi că de la Iubire îşi lua rămas bun suspinând, deoarece tăria neîntinată a zilei, care înainta irezistibil, alunga imaginile visului. Simţea doar că în ursita ei era ceva irevocabil nedrept şi pierdut, iar gândurile ei despre viitor se modelau în tiparul hotărârilor. Sufletele arzătoare, când vor să-şi făurească proiecte de viitor, sunt înclinate să se orienteze spre împlinirea propriilor lor viziuni.

Într-o zi, când se duse la Freshitt pentru a-şi îndeplini promisiunea de a petrece acolo toată noaptea ca să asiste la scăldarea copilului, doamna Cadwallader veni la masă, vicarul fiind plecat în excursie, la pescuit. Era o seară caldă, şi chiar în încântătorul salon, de la a cărui fereastră deschisă frumosul gazon vechi luneca în pantă lină către un eleşteu cu nuferi şi către coline bogat plantate, domnea o zăpuşeală de ajuns de puternică pentru a o face pe Celia, în rochia ei de muselină albă şi cu buclele jucându-i în libertate, să cugete cu milă la ce trebuie să simtă Dodo, purtând rochia aceea neagră şi boneta strânsă pe cap. Dar nu se gândi la aceasta până nu încheie povestirea câtorva episoade al căror erou era bebeluşul; numai atunci mintea ei se bucură de un răgaz. Se scurseră câteva minute bune după ce se aşezase şi-şi luase un evantai, până ce rosti, cu liniştitul ei glas gutural:

— Dragă Dodo, te rog să-ţi arunci boneta de pe cap. Sunt sigură că rochia asta te face să te simţi bolnavă.

— Sunt atât de obişnuită cu boneta – a devenit un fel de scoică, spuse Dorotea, zâmbind. Mă simt ca golaşă şi expusă când mi-o scot.

— *Trebuie* să te văd fără ea; ne înfierbântă pe toţi, zise Celia, trântindu-şi evantaiul şi ducându-se la Dorotea.

Aţi fi admirat un tablou frumos privind-o pe micuţa doamnă în muselină albă cum dezleagă boneta de văduvă a surorii sale mai majestuoase şi o aruncă pe-un scaun. Tocmai când spiralele cocului şi cozile de păr castaniu închis fuseseră eliberate, *Sir* James intră în odaie. Se uită la capul descătuşat al cumnatei şi exclamă cu satisfacţie:

— Ah!

— Eu am reuşit s-o conving, James, spuse Celia. Dodo nu trebuie să-şi facă asemenea robie din doliu; nu are nevoie să poarte boneta asta, când e printre prieteni.

— Draga mea Celia, grăi *lady* Chettam, o văduvă trebuie să-şi poarte ţinuta de doliu cel puţin un an de zile.

— Nu şi în cazul când se remărită înainte de se încheie anul, interveni doamnă Cadwallader, care simţea oarecare plăcere să o sperie pe buna ei prietenă, baroneasa văduvă.

Pe *Sir* James îl sâcâi intervenţia şi se aplecă să se joace cu căţeluşul maltez al Celiei.

— Sper că e un caz foarte rar, declară *lady* Chettam, pe un ton destinat să o apere pe Dorotea împotriva unor asemenea insinuări. Nicio prietenă de-a noastră nu s-a compromis în asemenea mod, cu excepţia doamnei Beevor care, procedând astfel, a creat o situaţie foarte penibilă pentru lordul Grinsell. Primul ei soţ era un om cu maniere foarte reprobabile, ceea ce a făcut ca noul măritiş să pară şi mai de mirare. Şi a fost aspru pedepsită pentru greşeala ei. Lumea spune că acest căpitan Beevor o târa de păr prin casă şi o ţinea sub ameninţarea unor pistoale încărcate.

— A, bine, a luat un bărbat nepotrivit! exclamă doamna Cadwallader care, hotărât, se afla într-o dispoziţie perversă. În asemenea cazuri căsnicia iese totdeauna prost, nu contează dacă e prima sau a doua. Prioritatea constituie o recomandare slabă pentru un soţ, dacă nu mai prezintă şi alte calităţi. Eu una aş prefera un al doilea soţ bun, decât un prim soţ indiferent.

— Draga mea, limba ta isteaţă te ia pe dinainte, o dojeni *lady* Chettam. Sunt sigură că ai fi ultima femeie din lume care s-ar remărita în chip prematur, dacă scumpul nostru vicar s-ar duce dintre noi.

— O, nu fac niciun jurământ; s-ar putea să am nevoie să economisesc legămintele. Presupun că a te remărita este legal; altminteri am putea la fel de bine să fim hinduşi şi nu creştini. Bineînţeles, dacă o femeie alege exact bărbatul nepotrivit, trebuie să sufere consecinţele, iar una care comite de două ori aceeaşi greşeală îşi merită soarta. Dacă se poate însă mărita cu un om înzestrat cu sânge albastru, frumuseţe şi curaj – cu cât o face mai curând, cu atât mai bine.

— Cred că subiectul conversaţiei noastre este foarte rău ales, interveni *Sir* James, cu un aer de dezgust. Ce-aţi zice să-l

schimbăm?

— Nu din pricina mea, *Sir* James, replică Dorotea, hotărâtă să nu piardă prilejul de a se elibera de anumite aluzii piezişe la partide excelente. Dacă vorbiţi în numele meu, vă pot asigura că nicio chestiune nu-mi poate fi mai indiferentă şi mai impersonală decât un al doilea mariaj. Nu are mai multă importanţă pentru mine decât dacă aţi vorbi despre femei care s-au apucat să vâneze vulpi: fie că este sau nu o trăsătură admirabilă pentru ele, eu una tot nu le voi urma pilda. Vă rog să o lăsaţi pe doamna Cadwallader să se amuze cu acest subiect la fel ca şi cu oricare altul.

— Scumpa mea doamnă Casaubon, glăsui *lady* Chettam, luându-şi atitudinea cea mai falnică, nu-ţi închipui, sper, că am făcut vreo aluzie la persoana dumitale, când am pomenit de doamna Beevor. Era primul exemplu care mi-a venit în minte. Ea era fiica vitregă a lordului Grinsell, care s-a însurat a doua oară cu doamna Taveroy. Nu putea să fie nicio aluzie la adresa dumitale.

— A, nici gând, întări Celia. Nimeni nu a ales special acest subiect; a răsărit subit, din boneta lui Dodo. Doamna Cadwallader n-a făcut decât să afirme un lucru absolut adevărat. O femeie nu se poate mărita cu boneta de văduvă pe cap, James.

— Ssst! draga mea, făcu doamna Cadwallader. N-am să ofensez din nou. N-am să mă mai refer nici măcar la Dido[1] sau la Zenobia[2]. Numai că, atunci, despre ce să discutăm? În ce mă priveşte, mă pronunţ împotriva discutării Naturii Umane, fiindcă asta e şi natura soţiilor de vicari.

Mai târziu, în cursul serii, după plecarea doamnei Cadwallader, Celia îi spuse între patru ochi Doroteei:

— Zău, Dodo, cum ţi-ai scos boneta de pe cap, ai început să arăţi iarăşi aşa cum te ştiam, din toate punctele de vedere. Ţi-ai rostit deschis părerea, cum obişnuiai odinioară, când se spunea ceva care-ţi displăcea. Dar cu greu mi-am putut da seama dacă ai considerat că greşea James, sau doamna Cadwallader.

— Niciunul, nici altul, spuse Dorotea. James a acţionat din delicateţe faţă de mine, dar s-a înşelat presupunând că îmi pasă de spusele doamnei Cadwallader. Mi-ar păsa doar dacă ar exista vreo lege care să mă oblige să-mi leg viaţa de orice exemplar dotat cu sânge albastru şi frumuseţe recomandat de ea sau de oricare altă persoană.

---

[1] Regina Cartaginei, părăsită de Enea (n. t.).

[2] Regina Palmirei, care avea un minunat palat la Baalbek (n. t.).

— Dar tu ştii, Dodo, că dacă te-ai remărita vreodată, ar fi cu atât mai bine să ai parte de sânge albastru şi de frumuseţe, grăi Celia, reflectând că domnul Casaubon nu prea fusese înzestrat cu aceste daruri şi că se cădea să-i atragă la timp atenţia Doroteei.

— Nu fi îngrijorată, Kitty; mă frământă cu totul alte gânduri cu privire la viaţa mea. N-am să mă remărit nicicând, zise Dorotea, dezmierdând bărbia surorii şi privind-o cu afecţiune indulgentă.

Celia îşi adormea pruncul, şi Dorotea venise să-i spună noapte bună.

— Adevărat, chiar deloc? întrebă Celia. Cu nimeni pe lume, chiar dacă ar fi într-adevăr un om minunat din toate punctele de vedere?

Dorotea clătină încet din cap.

— Cu nimeni pe lume. Mi-am făurit nişte planuri grozave. Mi-ar plăcea să-mi iau o întindere mare de pământ, să o asanez şi să întemeiez o mică colonie unde toată lumea să muncească şi să aibă satisfacţia muncii. Aş cunoaşte pe fiecare om în parte şi aş fi prietenă cu ei toţi. O să mă consult pe îndelete cu domnul Garth; e capabil să-mi spună aproape tot ce vreau să aflu.

— Dacă ţi-ai făurit un plan, *vei fi* fericită, Dodo, spuse Celia. Poate că şi micului Arthur o să-i placă planurile când va fi mare şi-atunci o să te poată ajuta.

În aceeaşi noapte, *Sir* James primi informaţia că Dorotea era pornită împotriva măritişului, indiferent de pretendent, şi că avea de gând să se apuce de „tot soiul de planuri“, exact cum fusese deprinsă. *Sir* James nu făcu niciun comentariu. Pentru el al doilea măritiş al unei femei avea ceva respingător, şi orice partidă ar fi făcut Dorotea, tot un fel de profanare ar fi fost. Îşi dădea seama că în ochii lumii un asemenea simţământ apărea de-a dreptul absurd, mai ales când era vorba de o femeie de douăzeci şi unu de ani; practica mondenă priveşte al doilea mariaj al unei văduve tinere drept neîndoielnic şi probabil foarte apropiat, şi lumea zâmbeşte cu tâlc când văduva acţionează conform aşteptărilor. Dacă însă Dorotea se decidea într-adevăr să se cunune cu solitudinea, asemenea hotărâre i se părea lui James potrivită cu firea ei.

Cap. LVI

Ce fericit cel învăţat
Să nu slujească-altă voinţă.
În gând cinstit împlătoşat,

Simplu-adevăr i-e iscusinţă.
....
E slobod de servile mâini,
Nu-i teamă de căderi,-nălţare;
Nu vrea moşii, pe el stăpân
Şi, neavând nimic, tot are.
Sir Henry Wotton

Încrederea Doroteei în cunoştinţele lui Caleb Garth, încredere care încolţise de îndată ce aflase că el îi aprobase planurile pentru *cottage*-uri, sporise rapid în cursul şederii ei la Freshitt; *Sir* James o îndemnase să călărească pe întinsul a trei domenii, în tovărăşia lui şi a lui Caleb, care-i răspundea cu o admiraţie întru totul egală, şi-i spunea soţiei sale că doamna Casaubon are un cap priceput la „afaceri“, absolut neobişnuit pentru o femeie. Trebuie să amintim că prin „afaceri“ Caleb nu înţelegea niciodată tranzacţii băneşti, ci iscusita aplicare a muncii.

— Absolut neobişnuit! repeta Caleb. A spus un lucru la care mă gândeam şi eu pe când eram băieţandru: „Domnule Garth, a spus, mi-ar plăcea să ştiu, dacă aş trăi până la adânci bătrâneţi, că am ameliorat o întindere mare de pământ şi am clădit o mulţime de *cottage*-uri bune, fiindcă asta e o muncă sănătoasă cât timp o faci, iar după ce ai încheiat-o, oamenii devin mai buni datorită ei“. Aşa a vorbit, cuvânt cu cuvânt; asta înseamnă că vede în miezul lucrurilor.

— Da, dar într-un fel femeiesc, sper, răspunse doamna Garth, bănuind că doamna Casaubon s-ar putea să nu deţină adevăratul principiu al subordonării.

— A, nici nu-ţi poţi închipui! exclamă Caleb, scuturând din cap. Ţi-ar face plăcere să o auzi vorbind, Susan. Vorbeşte în cuvinte atât de simple, şi cu o voce care sună ca o muzică. Domnul să mă binecuvânteze, îmi aminteşte de unele fragmente din *Messia*[1]: „şi dintr-odată se ivi un roi din oastea cerească, aducând slavă lui Dumnezeu şi grăind“; are un glas care-ţi umple de mulţumire urechea.

Caleb îndrăgea mult muzica şi, când avea răgazul se ducea să asculte câte un oratoriu, prin apropiere; se întorcea de la audiţie cu o profundă reverenţă pentru acea impunătoare alcătuire de tonuri, care-l făcea să rămână pe gânduri, cu privirea aţintită în podea,

---

[1] Oratoriu de Haendel (n. t.).

încercând să exprime prin simpla mişcare a mâinilor tot ce era de nerostit.

Existând între ei această bună înţelegere, era firesc ca Dorotea să-i ceară domnului Garth să ia asupra lui orice treabă legată de cele trei ferme şi de numeroasele gospodării dependente de Lowick Manor.

Într-adevăr, Caleb vedea cum, în sfârşit, se împlinesc aşteptările lui de a căpăta muncă pentru doi oameni. Obişnuia să spună: „Afacerea face pui“. Şi o formă de afacere care începuse să plodească tocmai atunci era construirea de căi ferate. Se proiectase o linie care urma să treacă prin parohia Lowick, unde până atunci cirezile păscuseră într-o pace necurmată de nicio nedumerire; şi astfel se întâmplă că problemele de dezvoltare a reţelei feroviare intrară în zona „afacerilor“ lui Caleb Garth şi determinară cursul acestei istorisiri, cu privire la două persoane scumpe lui.

O cale ferată submarină ar putea prezenta dificultăţile ei; dar fundul mării măcar nu este împărţit între diferiţi proprietari de moşii care pretind nu numai daune măsurabile, ci şi sentimentale. Printre cei o sută de oameni în mâinile cărora se afla Middlemarch-ul, căile ferate constituiau un subiect la fel de tulburător ca şi Proiectul Reformei sau ca iminentele calamităţi aduse de holeră, iar vederile cele mai categorice asupra subiectului le profesau femeile şi deţinătorii de pământ. Atât femeile tinere, cât şi cele bătrâne, priveau călătoria prin mijlocirea puterii aburilor drept o treabă prezumţioasă şi primejdioasă şi pledau împotriva ei, declarând că nimic nu le-ar putea ademeni să pună piciorul într-un vagon de cale ferată; în vreme ce proprietarii funciari, la fel de diferenţiaţi între ei pe cât era poziţia domnului Solomon Featherstone de cea a lordului Medlicote, manifestau opinia unanimă că atunci când vor trebui să vândă pământul, fie către Vrăjmaşul Neamului Omenesc, fie către o societate îndrituită să facă achiziţii, aceste unelte diavoleşti vor trebui obligate să plătească proprietarilor de pământ un preţ foarte ridicat pentru permisiunea de a vătăma omenirea.

Dar spiritele mai lente, ca domnul Solomon şi doamna Waule, care ocupau fiecare pământuri proprii, avură nevoie de un timp îndelungat pentru a ajunge la această concluzie, căci minţile lor dădeau îndărăt în faţa imaginii vii a ceea ce avea să însemne să se taie Marea Păşune în două şi să se facă din ea petice în trei colţuri, lucruri care urmau să se petreacă „acu-acu“, pe câtă vreme plăţile

ridicate erau ceva îndepărtat şi incredibil.

— Vacile o să lepede toţi viţeii, frate, dacă vine calea ferată de-a curmezişul lui Near Close, comentă doamna Waule, pe un ton de profundă melancolie; şi nu m-aş minuna nici de iepe, dacă sunt cu mânz în burtă. Jalnică poveste o să mai îndurăm, dacă proprietatea unei văduve trebuie să fie spintecată aşa, fără ca legea să sufle un cuvinţel. Ce-o să-i împiedice pe ei să taie în dreapta şi-n stânga, odată ce-au început? E lucru bine cunoscut, *eu una* nu pot lupta.

— Cel mai cuminte lucru ar fi să nu mai spui nimic şi să trimiţi pe cineva să bage strechea-n ei ca să-i alunge când or să vină să spioneze şi să măsoare, îşi dădu cu părerea Solomon. Aşa au făcut oamenii la Brassing, după câte am auzit. Dacă s-ar cunoaşte adevărul adevărat, spusele lor cum că-s siliţi să o ia cu calea ferată într-o singură direcţie s-ar dovedi vorbe-n vânt. Lasă-i să taie păşunile în altă parohie. Şi nu cred în niciun fel de plată care să poată compensa faptul că au adus o bandă de nemernici să ne calce recoltele în picioare. Cine ştie, mă rog, unde e buzunarul unei societăţi?

— Fratele Peter, Dumnezeu să-l ierte, şi-a scos bănetul de pe urma unei societăţi, comentă doamna Waule. Dar aia se făcuse pentru mangan. Nu era ca treaba asta cu căile ferate, să te parceleze aşa, cu otosbirul, în dreapta şi-n stânga.

— Ei bine, Jane, trebuie spus următorul lucru, conchise domnul Solomon cu glasul scăzut, din prudenţă – cu cât le punem mai multe beţe în roate, cu atât mai mult o să ne plătească şi ei ca să-i lăsăm să meargă mai departe, dacă, vrând-nevrând, tot trebuie să pice pe capul nostru.

Acest raţionament al domnului Solomon era poate mai puţin temeinic decât îşi imagina el, viclenia lui având cam aceeaşi relaţie cu mersul înainte al căilor ferate ca şi viclenia unui diplomat cu răcirea globului terestru sau cu catarul sistemului solar. Totuşi, porni la acţiune, conform cu vederile lui, într-un chip cu desăvârşire diplomatic şi anume aţâţând bănuieli. Partea din Lowick unde locuia el era cea mai depărtată de sat, iar plugarii îşi duceau viaţa fie în căsuţe răzleţe, fie în locuinţe grămădite într-un cătun numit Frick, unde o moară de apă şi câteva cariere de piatră alcătuiau un mic nucleu de industrie lentă şi greoi urnită.

În absenţa oricărei idei precise asupra a ceea ce însemnau căile ferate, opinia publică din Frick se declara împotriva lor; căci mintea omenească, în acel ierbos colţ de ţară, nu avea tendinţa

proverbială de a admira noul ci, mai degrabă, credea că acesta era probabil menit a fi nefast omului sărman şi că faţă de nou nu puteai lua altă atitudine înţeleaptă decât suspiciunea. Nici măcar zvonul Reformei nu stârnise încă vreo speranţă providenţială în cătunul Frick, deoarece nu cuprindea vreo promisiune bine definită cum ar fi: grăunţe oferite gratuit pentru îngrăşarea porcului lui Hiram Ford, sau un crâşmar la „Măsuri şi Greutăţi“ care ar fi dat bere pe degeaba, sau oferta făcută de trei fermieri vecini de a mări simbriile pe vreme de iarnă. Şi fără a număra vreun bun concret de-acest fel printre promisiunile sale, Reforma părea să stea pe picior de egalitate cu lăudăroşeniile negustorilor ambulanţi, ceea ce trezea – oricărei persoane cunoscătoare – neîncredere. Oamenii din Frick nu erau prost hrăniţi, şi erau mai puţin dedaţi fanatismului cât unei puternice suspiciuni a forţei divine; mai puţin înclinaţi să creadă că cerul le poartă o grijă deosebită, decât să cugete că cerul ar fi mai degrabă dispus să-i tragă pe sfoară – o dispoziţie care se poate desluşi cu uşurinţă când e vorba de starea vremii.

Astfel, mintea cătunului Frick era exact materia primă potrivită pentru ca domnul Solomon Featherstone să lucreze asupra ei, dispunând de o doză mai mare de idei de aceeaşi speţă, plus o suspiciune – care îmbrăţişa laolaltă cerul şi pământul – mai bine nutrită şi zburând mai în largul ei. În perioada aceea, Solomon îşi atribuise misiunea de a supraveghea şoselele şi, călare pe mârţoaga lui, cu pas lent, îşi făcea rondul prin Frick, privind la muncitorii care luau piatra de-acolo; se oprea cu o misterioasă premeditare, care te-ar fi putut deruta, sugerându-ţi ideea că avea vreun motiv special de a sta locului şi nu pur şi simplu că nu simţea nevoia de a se mişca. După ce se uita o bucată bună de vreme la orice fel de muncă se desfăşura acolo, îşi înălţa puţin ochii şi privea în zare; în cele din urmă, scutura hăţurile, atingea calul cu biciuşca şi îl punea din nou în lentă mişcare. Acul unei pendule era rapid în comparaţie cu domnul Solomon, stăpânit de impresia agreabilă că-i dă mâna să fie lent. Căpătase deprinderea de a face câte o pauză pentru o flecăreală prudentă, vag aluzivă, cu oricare îngrăditor sau săpător de şanţuri întâlnit în drum şi era mai cu seamă dornic să asculte până şi noutăţile gata cunoscute, simţindu-se superior tuturor povestitorilor prin faptul că, în parte, nu le dădea crezare. Într-o bună zi, intră în vorbă cu un căruţaş pe nume Hiram Ford – un dialog în cursul căruia el însuşi furniză informaţiile.

Dorea să afle dacă Hiram văzuse niscaiva indivizi cu bare de

măsurat şi instrumente, spionând prin partea locului; îşi ziceau chipurile oameni de la căile ferate, dar n-aveai cum să ştii ce hram poartă sau ce au de gând să facă. Cel mai neînsemnat dintre lucrurile pe care pretind că-l vor face era să taie parohia Lowick în lung şi-n lat.

— Păi cum aşa, atunci n-o să se mai poată urni omul dintr-un loc într-altul, glăsui Hiram, cu gândul la căruţa şi caii lui.

— Nicio palmă, întări domnul Solomon. Poftim, să îmbucătăţească ei frumuseţe de pământ cum e parohia asta! N-au decât să se ducă la Tipton, dacă poftesc, zic eu. Da' n-ai de-un' să ştii ce se ascunde în spalele socotelii ăsteia. Ei îi tot dau zor cu traficul; da' până la urma urmei vor să aducă vătămare pământului şi omului nevoiaş.

— Păi da, or fi inşii ăia din Lundra, aşa mă bate gândul, se pronunţă Hiram, care avea o idee nebuloasă despre Londra ca fiind centrul ostilităţii faţă de lumea rurală.

— Aha, poţi fi sigur. Şi în unele părţi, înspre Brassing, pe câte am auzit eu, oamenii au dat peste ei în timp ce-i spionau şi le-au spart ocheanele cu care se cară întruna la ei, şi i-au alungat, ca să se înveţe minte şi să nu le mai calce piciorul pe-acolo.

— Bună treabă, cred şi eu, zise Hiram, a cărui dispoziţie de a face haz era foarte limitată de împrejurări.

— Ei, ce să zic, eu unul nu aş intra în cârdăşie cu ei, urmă Solomon. Da' unii zic că ţara asta şi-a trăit traiul, şi semnul este că pretutindeni dau buzna indivizii ăştia care calcă totul în picioare, în dreapta şi-n stânga, vrând să o ciopârţească în bucăţi de căi ferate; şi totul pentru ca marele transport să-l înghită pe cel mic, ca să nu mai rămână o pereche de cai pe faţa pământului, şi niciun bici din care să plesnească omul.

— Ba eu unul am să plesnesc din biciul *meu* pe la urechea lor, mai-nainte de-aduc pacostea asta pe aici, grăi Hiram, în vreme ce domnul Solomon, scuturând hăţurile calului, o porni mai departe.

Ca să semeni urzici nu ai nevoie să sapi. Ruinarea ţinutului de către căile ferate era dezbătută nu numai la „Măsuri şi greutăţi“, ci şi pe câmpiile unde se aduna fânul, întrucât reunirea laolaltă a braţelor muncitoare oferea prilejuri de discuţie cum rareori se întâlneau de-a lungul anului rural.

Într-o dimineaţă, nu mult după întrevederea aceea dintre domnul Farebrother şi Mary Garth, în cursul căreia aceasta îi mărturisise sentimentul nutrit pentru Fred Vincy, se nimeri că tatăl ei avu o

treabă care-l duse la ferma lui Yoddrell, în direcţia cătunului Frick; trebuia să măsoare şi să evalueze un petic de pământ stingher, aparţinând domeniului Lowick, pe care Caleb se aştepta să-l negocieze avantajos, în numele Doroteei (trebuie să mărturisim că şi el se arăta înclinat să obţină cele mai bune condiţii din partea societăţilor feroviare). Îşi trase cabrioleta la ferma Yoddrell şi, în timp ce se ducea cu ajutorul lui şi cu ruleta de măsurat până la locul cu pricina, întâlni grupul de salariaţi ai societăţii, care-şi reglau nivela cu spirt. După un scurt taifas, se despărţi de ei cu observaţia că aveau să-l ajungă din urmă, când avea să treacă la măsurarea terenului. Era una din dimineţile acelea cenuşii, precedate de o ploaie uşoară, care devin încântătoare după ora douăsprezece, când norii se destramă puţin şi mireasma dulce a pământului pluteşte de-a lungul aleilor şi a gardurilor vii.

Mireasma ar fi fost mai dulce pentru Fred Vincy, care venea călare pe alee, dacă mintea lui nu ar fi fost frământată de zădarnicele-i încercări de a hotărî de ce să se apuce, avându-l de o parte pe tatăl lui care-i cerea să intre neîntârziat în tagma clericală, iar de alta pe Mary, ameninţând să-l dea uitării dacă se preoţea: şi lumea afacerilor nu vădea deloc că ar avea o nevoie arzătoare de un tânăr *gentleman* fără capital şi lipsit de orice calificare precisă. Situaţia era şi mai apăsătoare pentru dispoziţia lui Fred, fiindcă tatăl lui, bucuros că nu se mai comportă ca un răzvrătit, se arătase bine dispus faţă de el şi îl trimisese în acea plăcută plimbare ca să vadă nişte ogari. Chiar după ce s-ar fi hotărât asupra celor ce avea de făcut, mai rămânea sarcina de a-i comunica părintelui ce hotărâre luase. Trebuie să recunoaştem însă că hotărârea, care urma să constituie prima etapă, era misiunea mai dificilă: ce carieră laică i se oferă pe acest pământ unui tânăr (căruia prietenii nu-i puteau obţine un „angajament“), care să fie totodată demnă de un *gentleman,* profitabilă, şi să poată fi realizată fără a dispune de vreo calificare specială? În timp ce călărea pe poteci, în drum spre Frick, în această stare de spirit şi încetinind pasul pentru a chibzui dacă să se aventureze să facă un ocol pe la vicariatul din Lowick spre a o vizita pe Mary, Fred putea privi peste gardurile vii, înălţate între un ogor şi altul. Deodată, o larmă îi stârni atenţia, şi la capătul îndepărtat al unui câmp, în partea stângă, putu să vadă cum şase-şapte oameni, îmbrăcaţi în cămăşi de pânză groasă, ţinând în mâini furci pentru fân, se apropiau cu intenţii agresive de cei patru funcţionari ai căilor ferate din faţa lor, în vreme ce Caleb

Garth şi ajutorul lui zoreau peste câmp ca să se alăture grupului ameninţat. Fred, întârziind câteva momente fiindcă fusese nevoit să dibuie poarta, nu putu să galopeze la locul acţiunii înainte ca tabăra în cămăşi de pânză – a cărei sarcină de a răsturna fânul nu păruse prea arzătoare după ce dăduseră duşcă berea de amiază – să-i alunge cu furcile pe oamenii în surtuce din faţa lor; în timp ce ajutorul lui Caleb Garth, un băieţandru de vreo şaptesprezece ani, care – la ordinul acestuia – pusese mâna pe nivela cu spirt, fusese doborât la pământ şi părea să zacă acolo în nesimţire. Surtucarii aveau un avans la fugă, şi Fred le acoperi retragerea aşezându-se în faţa oamenilor în cămăşi şi şarjându-i destul de brusc pentru a transforma hăituiala lor în învălmăşeală.

— Ce vreţi să faceţi, nerozi nenorociţi ce sunteţi? strigă Fred, urmărind în zigzag ceata împrăştiată, şi şfichiuind în dreapta şi-n stânga cu biciuşca. Am să jur în faţa magistratului că fiecare dintre voi e vinovat. L-aţi lăsat lat pe flăcău şi l-aţi ucis, pe câte-mi dau seama. O să fiţi spânzuraţi toţi până la unul la viitoarea şedinţă a curţii cu juri, dacă nu luaţi aminte.

Mai târziu, Fred avea să râdă din toată inima, amintindu-şi de propriile lui fraze.

Plugarii fuseseră goniţi pe poartă în ogorul lor cu fân, şi Fred îşi struni calul, când Hiram Ford, observând că se afla la o distanţă de unde putea să lanseze în siguranţă provocări, se întoarse şi aruncă o sfidare despre care nu ştia cât era de homerică.

— Eşti un laş, asta-i! Ia să mi te dai jos dă pă cal, don’şorule, şi mă iau dă piept cu tine, chiar aşa! N-ai cuteza să vii făr’ dă cal şi biciuşcă. Ţi-aş scoate eu trufia pă nas, asta-aş face!

— Aşteaptă numai puţin, că descalec îndată şi fac un rund de box cu fiecare în parte, pe rând dacă poftiţi, strigă Fred, care se simţea încrezător în forţa lui de a boxa cu prea-iubiţii fraţi întru Domnul.

Dar pentru moment voia să se întoarcă în grabă la Caleb şi la flăcăul întins lat pe jos.

Flăcăul îşi scrântise glezna şi suferea cumplit, altminteri nu era rănit şi Fred îl urcă pe cal, ca să se ducă până la ferma Yoddrell, unde putea căpăta îngrijiri.

— Cere-le să ducă calul în grajd şi spune-le topografilor că se pot întoarce să-şi ia uneltele, zise Fred. Terenul a fost curăţat.

— Nu, nu, interveni Caleb, s-a produs o întrerupere. O să trebuie să renunţe azi la treabă, şi va fi cu-atât mai bine. Uite, ia-le uneltele

în faţa ta, pe cal, Tom. Or să te vadă venind şi or să se întoarcă.

— Mă bucur că s-a nimerit să fiu pe-aici la momentul potrivit, domnule Garth, i se adresă Fred, pe când Tom se depărta călare. Nu ştiu ce s-ar fi putut întâmpla, dacă n-ar fi sosit cavaleria la vreme.

— Mda, mda, a fost un noroc, încuviinţă Caleb, vorbind cam distrat şi privind spre locul unde lucrase în momentul întreruperii. Dar – naiba s-o ia de treabă – aşa ies lucrurile când oamenii sunt nerozi – mi-au stricat munca pe-o zi. Nu pot să-mi văd mai departe de treabă fără să am pe cineva care să mă ajute cu ruleta de măsurat. Oricum!

O şi pornise spre locul cu pricina, cu un aer supărat, ca şi cum ar fi uitat cu totul de prezenţa lui Fred, dar deodată făcu stânga-mprejur şi întrebă repezit:

— Ce treabă ai de făcut astăzi, tinere?

— Nimic, domnule Garth. Vă voi ajuta cu plăcere – se poate? întrebă Fred, cu gândul că ar însemna să o curteze pe Mary, ajutându-l pe tatăl ei.

— Ei bine, dacă n-ai nimic împotrivă să te apleci şi să te înfierbânţi...

— Nu-mi pasă de nimic. Aş vrea doar ca mai întâi să fac o partidă de box cu individul ăla spătos, care s-a întors să mă provoace. O să-i dau o lecţie cum se cuvine. Nu durează nici cinci minute.

— Aiureli! exclamă Caleb, cu intonaţia lui cea mai categorică. Mă duc eu să le vorbesc oamenilor. De vină e numai ignoranţa. Cineva le-a îndrugat minciuni. Sărmanii oameni nu se pricep să deosebească albul de negru.

— Atunci vin şi eu cu dumneavoastră, zise Fred.

— Ba nu; tu rămâi unde eşti. Nu am nevoie de un ajutor cu sânge tânăr. Pot să am grijă şi singur de persoana mea.

Caleb era un om voinic şi nu prea ştia de frică, decât numai de frica de a face rău altora şi de a trebui să ţină cuvântări. Simţea însă că în momentul acela era de datoria lui să încerce a ţine un mic discurs. Firea lui înfăţişa un amestec izbitor – provenind din faptul că toată viaţa fusese un om care muncise din greu – un amestec de idei severe cu privire la cei ce munceau şi de indulgenţă practică faţă de ei. A împlini o zi de muncă întreagă şi a-ţi face treaba bine asigura, după el, o parte din bunăstare precum şi partea de căpetenie a fericirii personale; dar încerca şi un puternic simţământ de solidaritate cu cei ce muncesc. Când se

apropie de plugari, aceştia nu-şi reluaseră munca, ci stăteau în formaţia aceea de grupare rurală, adică fiecare întors cu umărul spre vecinul lui, păstrând doi-trei paşi distanţă. Îi aruncau căutături cam ursuze lui Caleb, care înainta repede, cu o mână în buzunar şi cealaltă vârâtă între nasturii de la vestă, şi-şi păstră aerul lui blajin de toate zilele când se opri în mijlocul lor.

— Ei, flăcăi, cum vine treaba asta? începu el, adoptând, ca de obicei, fraze scurte, care-i păreau pline de miez, fiindcă sub învelişul lor se ascundeau multe gânduri, ca rădăcinile îmbelşugate ale unei plante acvatice care abia de izbuteşte să arunce o privire deasupra feţei apei. Cum de vi s-a întâmplat să săvârşiţi asemenea greşeală? Careva v-a înşirat minciuni. Aţi crezut că oamenii ăia erau puşi pe vreo fărădelege.

— Îhî! fu răspunsul, care căzu la intervale diferite de pe buzele fiecăruia, după gradul lui de încetineală.

— Scorneli! Nici vorbă de-aşa ceva! Ei caută să vadă încotro trebuie s-o ia calea ferată. Acu, uite ce-i, flăcăi: nu puteţi opri în loc calea ferată; cu voia sau fără voia voastră, ea tot se va face. Şi dacă o să luptaţi împotriva ei, o să daţi de bucluc. Legea le dă acestor oameni îngăduinţa de a veni aici, pe pământurile astea. Proprietarul nu are nimic de spus împotriva lor, şi dacă vă amestecaţi voi, o să aveţi de furcă cu judecătorul Blakley, cu comisarul, şi cu cătuşele, şi cu temniţa din Middlemarch. Şi s-ar putea ca de pe acum să staţi la răcoare, dacă vă denunţă careva.

Caleb făcu o pauză, şi poate că nici cel mai mare orator nu şi-ar fi putut alege mai bine momentul pentru pauza şi imaginile potrivite cu împrejurarea.

— Dar haide, doar voi n-aţi avut gând rău. Cineva v-a îndrugat că această cale ferată e o treabă proastă. Asta-i o minciună. S-ar putea să facă niţeluş rău pe ici pe colo, lui cutare sau lui cutărică; aşa face şi soarele de pe cer. Dar calea ferată e o treabă bună.

— Îhî! Bună pentru mărimi, ca să scoată parale de pe urma ei, zise moş Timothy Cooper, care rămăsese în spate, întorcându-şi fânul, în timp ce ceilalţi se duseseră să-şi verse năduful. Las' c-am văzut eu o groază de lucruri noi ivindu-se, de pe când eram flăcăiandru – războiu', şi pacea şi canaluri, şi bătrânu' rege George, şi regen'u, şi regele George ăl nou, şi p'ormă ăl nou şi-a luat un alt nume – da' pent' omu' sărman totu' a fost aidoma ca şi pân' atunci. La ce i-au folosit canalurile? Nu-i aduseră nici tu carne, nici tu slănină, nici sembrie să pună deoparte, dacă n-a apucat de-a

agonisit flămânzindu-şi măruntaiele din el. Vremile nu se făcură mai înţelepte pent' omu sărac, de cân' eram eu în floare. Şi tot aşa o să iasă şi socoteala cu căile ferate. Da' ăştia-s nerozi că se bagă, aşa le-am spus şi eu. Asta-i o lume pent' mărimi, aşa-i făcută ea şi pace! Da' matale, conu' Garth, te dai cu mărimile, aşa faci.

Timothy era un bătrân plugar vârtos – un tip care mai supravieţuia în vremurile acelea – îşi ţinea economiile la ciorap, trăia într-o căsuţă veche, şi nu se lăsa tulburat de niciun fel de oratorie, moştenind la fel de puţin din spiritul feudal şi crezând la fel de puţin, de parcă ar fi fost întrucâtva familiarizat cu Epoca Raţiunii şi cu Drepturile Omului, de care habar nu avea. Caleb se trezi în impasul cunoscut de orice persoană care se străduie, în vremuri de tenebre şi neajutat de niciun miracol, să aducă la raţiune nişte ţărănoi convinşi că posedă un adevăr de netăgăduit, cunoscut prin intermediul unui anevoios proces de simţire, ce-l lasă să cadâ ca bâta unui uriaş peste argumentul tău croit cu grijă, adus în favoarea unui folos social pe care ei nu-l *simt.* Caleb nu avea la îndemână nicio făţărnicie, chiar dacă s-ar fi putut decide s-o folosească; şi fusese deprins să întâmpine toate dificultăţile de acest gen în niciun alt chip decât făcându-şi „afacerile" cu devotament. Răspunse:

— Dacă gândeşti rău despre mine, Tim, nu face nimic, treaba asta n-are nicio importanţă. Lucrurile s-ar putea să iasă rău pentru omul sărman – rele sunt şi-acu'; dar eu nu vreau ca flăcăii de pe-aici să facă ceva care să le înrăutăţească şi mai mult starea. Vitele pot să aibă de cărat o povară grea, dar nu le ajută la nimic dacă o zvârlă în şanţul de pe marginea drumului, când o parte din povară e chiar nutreţul lor.

— Ni se năzări şi nouă aşa, de niţel haz, grăi Hiram, care începea să vadă urmările faptei. Asta-i tot ce-am cătat şi noi.

— Bine, făgăduiţi-mi că n-o să vă mai amestecaţi, şi o să am eu grijă să nu depună nimeni plângere împotriva voastră.

— Eu unu' nu mă vârâi defel, şi nu făgăduiesc ni' ca, zise Timothy.

— Nu, dar stai liniştit. Haideţi, am la treabă până peste cap, ca oricare din voi astăzi, şi nu pot pierde multă vreme. Spuneţi că o să staţi liniştiţi, fără să mai vie comisarul.

— Îhî, nu ne vârâm; dinspre partea noastră, să facă ce-ar pofti.

Aşa au sunat formulele prin care Caleb căpătă garanţiile cerute; apoi se zori să se întoarcă la Fred, care-l urmase şi privea din

cadrul porţii dintre ogoare.

Se duseră la lucru, şi Fred îl ajută vârtos. I se ridicase moralul şi se veseli din toată inima când alunecă zdravăn pe pământul reavăn, sub un gard viu, care-i mânji impecabilii pantaloni de vară. Oare asaltul lui încununat de succes îi trezise voioşia, sau satisfacţia de a-l ajuta pe tatăl lui Mary? Ceva mai mult. Peripeţiile din cursul dimineţii dăduseră imbold imaginaţiei lui să-i contureze acum dinaintea ochilor o slujbă capabilă de a-i oferi mai multe atracţii. Nu sunt sigur că anumite fibre din mintea domnului Garth nu-şi recăpătaseră vechea lor însufleţire în faţa aceleiaşi ţinte care i se dezvăluia acum lui Fred. Căci un incident concret reprezintă doar scânteia căzută acolo unde existau ulei şi câlţi; şi mai târziu, lui Fred avea să i se pară întotdeauna că factorul determinant pentru soarta lui îl constituise calea ferată. Dar îşi urmară munca în tăcere, afară de momentele când treaba cerea vorbă. În cele din urmă, după ce ispráviseră de lucru şi se depărtaseră, domnul Garth vorbi:

— Un tânăr nu prea ar avea nevoie de o diplomă de licenţiat ca să se apuce de o asemenea meserie, ’ai, Fred?

— Aş vrea să mă fi apucat de treaba asta mai-nainte de a mă fi gândit să ies licenţiat, întări Fred. Făcu o scurtă pauză şi apoi adăugă, mai şovăitor: Credeţi că sunt prea bătrân ca să învăţ meseria dumneavoastră, domnule Garth?

— Afacerea mea e de multe feluri, băiete, rosti domnul Garth zâmbitor. O bună parte din ceea ce ştiu eu se poate dobândi doar prin experienţă; nu poţi prinde lucrurile astea învăţându-le dintr-o carte. Dar eşti de-ajuns de tânăr ca să poţi pune o temelie.

Caleb rosti ca emfază ultima frază, dar se opri, stăpânit de o anumită incertitudine. În ultima vreme avusese impresia că Fred luase hotărârea de a intra în tagma ecleziastică.

— Credeţi, într-adevăr, că aş putea face o treabă bună, dacă m-aş încumeta să încerc? întrebă Fred, aprinzându-se din ce în ce.

— Asta depinde, răspunse Caleb cu glas mai scăzut şi întorcându-şi capul într-o parte, cu aerul unui om care simte că spune ceva profund. Trebuie să fii sigur de două lucruri: unu’ e să-ţi iubeşti munca şi să nu te uiţi mereu dincolo de muchea ei, abia aşteptând să înceapă ceasurile de joacă. Şi celălalt: nu trebuie să te ruşinezi de munca ta şi să crezi că ar fi mai onorabil să te îndeletniceşti cu altceva. Trebuie să găseşti o mândrie în munca ta şi să înveţi să ţi-o faci temeinic şi fără a spune întruna: „N-am una, n-am alta – dacă aş avea cutare sau cutare, aş scoate ceva din

treaba asta“. Nu contează cu ce se ocupă un om; şi n-aş da doi *penny* pe el, fie că este prim-ministru sau zilier care înalţă căpiţe, dacă nu face ca lumea treaba de care s-a apucat.

— Uite, dacă aş fi cleric niciodată nu cred c-aş reuşi asta, zise Fred, cu gândul de a face un prim pas în dezbaterea temei.

— Atunci, lasă-te păgubaş de preoţie, băiatul meu, grăi brusc Caleb, altminteri n-o să te simţi niciodată în pielea ta. Sau, dacă o să te simţi bine, înseamnă c-ai să fii un biet nepricopsit.

— Mary are cam aceeaşi părere despre treaba asta, urmă Fred, roşind. Cred că trebuie să ştiţi care sunt sentimentele mele pentru Mary, domnule Garth: sper că nu vă displace că am iubit-o întotdeauna mai mult decât pe oricare altă fiinţă din lume, şi nu voi mai iubi pe nimeni aşa cum o iubesc pe ea.

Expresia feţei domnului Caleb se însenină vizibil, pe măsură ce Fred vorbea. Dar el scutură capul cu o încetineală solemnă şi zise:

— Asta dă lucrurilor mai multă greutate, Fred, dacă vrei să veghezi asupra fericirii lui Mary.

— Ştiu bine, domnule Garth, rosti Fred cu înfocare, şi aş face orice de dragul *ei.* Ea spune că nu m-ar lua în vecii vecilor de soţ, dacă intru în cariera ecleziastică; şi aş fi cel mai nenorocit pârlit din lume, dacă mi-aş pierde nădejdea de a-i dobândi iubirea. Sincer vorbind, dacă aş putea îmbrăţişa altă profesie, altă afacere – orice altă ocupaţie potrivită pentru mine, aş trudi din greu, şi aş merita buna dumneavoastră părere. Mi-ar place să am o treabă în aer liber. Ştiu o seamă de lucruri despre pământ şi despre vite, de pe-acum. Mă gândeam cândva, ştiţi deşi poate că din pricina asta o să mă socotiţi cam nerod – să am o bucată de pământ al meu. Sunt convins că mi-aş însuşi lesne cunoştinţe de genul acesta, mai cu seamă dacă aş putea lucra sub conducerea dumneavoastră, în vreun fel.

— Uşurel, băiete, îl domoli Caleb, având în faţa ochilor imaginea Susanei. Ce i-ai împărtăşit tatălui tău despre toate aceste planuri?

— Nimic, încă; dar va trebui să-i spun. Aştept doar să aflu ce-aş putea face, în locul carierei ecleziastice. Îmi pare rău să-l dezamăgesc, dar unui om trebuie să i se îngăduie să judece după capul lui, când a împlinit douăzeci şi patru de ani. Cum aş fi putut să ştiu eu când aveam cincisprezece ani ce ocupaţie o să mi se potrivească mai bine acum? Mi s-a dat o educaţie greşită.

— Dar ia seama la ce-ţi spun eu, Fred, îl avertiză Caleb. Eşti sigur că Mary ţine la tine, sau ai fost vreodată sigur?

— L-am rugat pe domnul Farebrother să stea de vorbă cu ea, fiindcă mie mi-a interzis – altceva nu m-am priceput să fac, spuse Fred, cu ton de scuză. Şi dânsul susţine că am toate motivele să sper, dacă pot să-mi făuresc o situaţie onorabilă – vreau să spun, în afara rândurilor Bisericii. Probabil vă spuneţi, domnule Garth, că e o neseriozitate din partea mea să vă deranjez şi să vă bat la cap cu năzuinţele mele privitoare la Mary, înainte de a fi căutat un drum oarecare pentru mine însumi. Bineînţeles, nu am nici cel mai mic drept – ba chiar, în realitate, am şi contractat faţă de dumneavoastră o datorie de care nu mă voi considera achitat niciodată, chiar când voi avea posibilitatea să v-o plătesc, sub formă bănească.

— Ba da, băiete, ai un drept, grăi Caleb, cu multă simţire în glas. Tinerii au întotdeauna asupra celor bătrâni dreptul de a le cere să-i ajute să păşească înainte. Am fost şi eu tânăr cândva, şi a trebuit să mă descurc fără a primi prea mult ajutor; dar ajutorul ar fi fost binevenit, măcar de dragul de a simţi solidaritatea cuiva. Trebuie să cumpănesc însă bine lucrurile. Vino mâine la biroul meu, la ora nouă. La birou, bagă de seamă.

Domnul Garth nu făcea niciun pas important fără a se consulta cu Susan, dar trebuie să mărturisim că, înainte de a fi ajuns acasă, hotărârea sa fusese luată. Cu privire la un lung şir de probleme în care alţi bărbaţi manifestă fermitate sau îndărătnicie, el era omul cel mai uşor de manevrat din lume. Niciodată nu ştia dinainte ce soluţie avea să aleagă, şi dacă Susan ar fi spus că se cuvenea să locuiască într-un *cottage* cu patru încăperi, pentru a face economii, el ar fi zis: „Hai să ne mutăm acolo“, fără să mai cerceteze detaliile. Dar atunci când sentimentul şi judecata lui Caleb se pronunţau cu tărie, devenea un cârmuitor; şi în pofida blândeţei sale şi a sfielii de a mustra pe cineva, toţi cei din jurul lui ştiau că, în ocaziile excepţionale când decidea el, nu-şi mai schimba gândul. E drept că niciodată nu se hotăra să dea un verdict categoric, când era vorba de alţii. În nouăzeci şi nouă de cazuri doamna Garth era cea care lua hotărâri; la al o sută-lea caz însă, devenea conştientă că va trebui să îndeplinească o misiune mai grea ca oricare alta – a-şi aplica propriul ei principiu şi a juca rolul de subordonată.

— A ieşit întocmai cum am crezut eu, Susan, i se adresă Caleb, când se aşezară faţă-n faţă, liniştiţi, între patru ochi, în seara aceea. Îi şi istorisise aventura care-l împinsese pe Fred să-i împărtăşească munca, dar păstrase în rezervă rezultatul ulterior.

Copiii se îndrăgesc, vorbesc de Fred şi de Mary.

Doamna Garth îşi lăsă lucrul pe genunchi şi-şi aţinti cu nelinişte asupra soţului ochii pătrunzători.

— După ce ne-am isprăvit treaba, Fred mi-a destăinuit tot ce-i stătea pe inimă. Nu poate îndura gândul de a fi cleric, şi Mary spune că nu-l ia de bărbat dacă se face ecleziast; iar flăcăul ar vrea să lucreze sub conducerea mea, ca să-şi dedice mintea afacerilor. Şi m-am hotărât să îl iau pe lângă mine şi să fac om întreg din el.

— Caleb! exclamă doamna Garth, cu un profund ton de contralt, expresiv pentru uimirea ei resemnată.

— Se poate face treabă frumoasă, urmă domnul Garth, rezemându-se cu mai multă fermitate de spătarul scaunului şi prinzându-şi coatele în mâini. O să am de furcă cu el, dar cred că am s-o scot eu la capăt. Flăcăul o iubeşte pe Mary şi o dragoste adevărată e un lucru mare pentru o femeie bună, Susan. A modelat mulţi oameni neformaţi.

— Mary ţi-a pomenit ceva despre acest subiect? întrebă doamna Garth, puţin cam jignită în sinea ei că până şi ea trebuia abia să fie informată despre sentimentele celor doi tineri.

— Niciun cuvânt. Am întrebat-o odată despre Fred; i-am dat o fărâmă de avertisment. Dar ea m-a asigurat că nu se va mărita nicicând cu un bărbat leneş, un lasă-mă să te las – altceva nimic. Se pare însă că Fred l-a pus pe domnul Farebrother să-i vorbească, fiindcă fata i-a interzis să deschidă el discuţia, şi domnul Farebrother a descoperit că ea îl îndrăgeşte pe Fred, dar spune că nu trebuie să devină preot. Inima lui Fred e stăpânită de Mary, asta pot vedea şi eu, ceea ce mă face să am o părere bună despre băiat – şi nouă ne-a fost totdeauna simpatic, Susan.

— Cred că e păcat de Mary, zise doamna Garth.

— De ce păcat?

— Fiindcă, dragă Caleb, ar putea avea un soţ care să valoreze cât douăzeci de Fred Vincy.

— Zău? rosti Caleb, cu mirare.

— Eu cred cu fermitate că domnul Farebrother nutreşte sentimente pentru ea, şi că intenţiona să-i ceară mâna; dar, negreşit, odată ce Fred l-a folosit ca sol, s-a pus capăt acestei perspective mai bune.

Din felul cum îşi rostea doamna Garth frazele se desprindea o precizie severă. Era şocată şi dezamăgită, dar înclinată să se abţină de la cuvinte inutile.

Câteva clipe, Caleb păstră tăcere, pradă unui conflict sentimental. Îşi aţinti privirile în podea şi-şi mişcă mâinile şi capul, ca un acompaniament la o dispută lăuntrică. În cele din urmă, rosti:

— Asta m-ar fi făcut să mă simt tare mândru şi fericit, Susan, şi aş fi fost bucuros, de dragul tău. Totdeauna am avut certitudinea că ce ai obţinut tu de la viaţă nu a fost nicio clipă la nivelul posibilităţilor tale. Dar m-ai luat pe mine de bărbat, deşi eram un om simplu.

— L-am luat pe cel mai bun şi mai inteligent om pe care l-am cunoscut în viaţa mea, replică doamna Garth, convinsă că *ea,* personal, n-ar fi putut iubi pe cineva aflat sub acest prag.

— Ei, dar poate că alţii socoteau că ai fi putut face un măritiş mai bun. Pentru mine, însă, ar fi fost mai rău. Şi de asta sunt mişcat îndeaproape de situaţia lui Fred. Flăcăul are fond bun, şi e destul de deştept ca să facă treabă, dacă îl pune cineva pe drumul bun; o iubeşte şi o respectă pe fata mea mai presus de orice şi Mary se pare că i-a făcut un soi de făgăduială, ce depinde de drumul pe care va apuca el. Sufletul acestui tânăr se află în mâna mea, şi eu am să fac tot ce pot pentru el, aşa să-mi ajute Dumnezeu! E datoria mea, Susan.

Doamna Garth nu prea era deprinsă să lăcrimeze, dar înainte ca să fi sfârşit Caleb cele ce-avea de spus, pe faţa ei se rostogolea o lacrimă mare. Izvora din presiunea exercitată de felurite simţăminte, dintre care nu lipseau multă afecţiune şi oarecare supărare. Îşi şterse iute lacrima, zicând:

— Puţini oameni, afară de tine, ar socoti de datoria lor să îşi adauge în felul acesta noi necazuri la cele vechi, Caleb.

— Ce-ar gândi alţi oameni în locul meu, nu înseamnă nimic. În sufletul meu este sădit un sentiment limpede şi pe acesta îl voi urma; şi sper că inima ta va sta alături de mine, Susan, ca să facem totul cât mai uşor pentru Mary, sărmana copilă.

Caleb, lăsându-se pe spate în jilţ, se uită la soţia lui, cu o chemare neliniştită în ochi. Ea se ridică şi-l sărută, spunând:

— Domnul să te binecuvânteze, Caleb! Copiii noştri au un tată bun.

Dar când ieşi din încăpere, se aşternu pe un plâns zdravăn, ca să dea astfel glas cuvintelor nerostite. Era sigură că purtarea soţului ei avea să fie greşit înţeleasă, iar cu privire la Fred se arăta raţională şi nu-şi făcea iluzii. Ce-avea să dovedească mai multă clarviziune: spiritul ei raţional, sau generozitatea fierbinte a lui Caleb?

În dimineaţa următoare, când Fred se duse la biroul lui Garth, avu de trecut o probă pentru care nu era pregătit.

— Uite, Fred, începu Caleb, azi o să ai ceva muncă de birou. Am făcut singur, totdeauna, o mare parte din scriptologie, dar nu răzbesc fără ajutor, şi cum vreau să înţelegi conturile şi să-ţi intre în cap valorile, am de gând să mă dispensez de alt funcţionar. Aşa că trebuie să te înhami la treabă. Cum stai cu scrisul şi cu aritmetica?

Fred simţi o împunsătură în inimă; nu se gândise deloc la munca de birou; dar era într-o dispoziţie fermă şi nu avea de gând să dea înapoi.

— Nu mă tem de aritmetică, domnule Garth; totdeauna mi-a venit uşor să fac socoteli. Iar scrisul cred că mi-l cunoaşteţi.

— Ia să vedem, urmă Caleb, luând un toc, cercetându-l cu grijă şi înmânându-l, bine muiat în cerneală, lui Fred, împreună cu un top de hârtie liniată. Copiază-mi un rând sau două din estimaţia asta, punând cifrele la capăt.

În vremea aceea circula opinia că pentru un *gentleman* e înjositor să scrie citeţ sau cu o caligrafie cât de cât adecvată unui funcţionar. Fred trasă rândurile cerute cu un scris la fel de nobiliar ca al oricărui viconte sau episcop din zilele acelea: vocalele se înfăţişau absolut identice şi la consoane abia se distingea dacă se răsucesc în sus sau în jos; barele aveau o soliditate pătată, iar literele dispreţuiau ordinea rândurilor – pe scurt, era o caligrafie din specia aceea venerabilă, lesne de interpretat numai când ştii dinainte ce vrea să spună autorul.

Pe măsură ce privea, chipul lui Caleb oglindea o deprimare crescândă, dar când Fred îi întinse hârtia, scoase un fel de mârâit şi plesni pătimaş hârtia cu dosul palmei. O muncă prost făcută ca aceea spulbera toată blândeţea lui Caleb.

— La naiba! exclamă el, pufnind. Când te gândeşti că în ţara noastră educarea unui om poate să coste sute şi sute de lire, şi profesorii îţi dau drumul din şcoli în halul ăsta!

Pe urmă, cu un ton mai patetic, împingându-şi ochelarii spre frunte şi uitându-se la nenorocosul scrib, explică:

— Domnul să se îndure de noi, Fred, nu pot să mă împac cu aşa ceva!

— Ce să fac, domnule Garth! se lamentă Fred, căruia îi scăzuse rău de tot moralul, nu numai auzind osândirea scrisului său, ci şi constatând că îl aştepta perspectiva de a fi trecut în rândul

funcţionarilor de birou.

— Ce să faci? Păi cum aşa, trebuie să înveţi să-ţi formezi literele şi să respecţi rândurile. Ce rost are să mai scrii ceva, dacă nimeni nu te poate înţelege? întrebă Caleb cu energie, peste măsură de îngrijorat de nivelul scăzut al muncii. Oare sunt atât de puţine afaceri pe lume, încât trebuie să trimiţi cimilituri prin ţară? Dar aşa sunt educaţi oamenii. Eu aş pierde o groază de vreme cu scrisorile pe care mi le trimit unii, dacă nu mi le-ar descifra Susan. E dezgustător.

Şi Caleb azvârli hârtia departe de el.

Orice străin care ar fi tras cu coada ochiului în clipa aceea prin birou, s-ar fi putut întreba ce dramă se petrece între indignatul om de afaceri şi tânărul frumuşel al cărui ten deschis se făcuse cam pestriţ, în timp ce-şi muşca buzele, jignit. Fred lupta cu multe gânduri. Domnul Garth se purtase atât de amabil şi de încurajator la începutul întrevederii, încât recunoştinţa şi optimismul tânărului urcaseră pe culmi, iar acum căderea îl zvârlea în genunchi. Nu se gândise la o muncă de birou – la drept vorbind, la fel ca majoritatea tinerilor *gentlemen*-i, dorea o ocupaţie scutită de elemente dezagreabile. Nu vă pot spune care ar fi fost urmările, dacă nu şi-ar fi promis categoric lui însuşi că se va duce la Lowick s-o vadă pe Mary şi să-i comunice că era angajat să lucreze sub conducerea tatălui ei. În privinţa asta nu voia să se dezamăgească singur.

Nu izbuti decât să îngaime:

— Regret foarte mult.

Dar domnul Garth se şi îmbunase.

— Trebuie să scoatem tot ce putem din asta, Fred, începu el, revenind la obişnuitul lui ton domol. Orice om poate învăţa să scrie. Eu am învăţat singur. Apucă-te de treaba asta cu voinţă, stai de exersează şi noaptea dacă nu-ţi ajunge timpul zilei. O să fim răbdători, băiete. Callum o să vadă mai departe de registre, o bucată de vreme, până ce înveţi tu. Acum însă, trebuie s-o şterg zise Caleb, ridicându-se. Trebuie să-i dai de ştire părintelui tău despre înţelegerea noastră. O să-mi economiseşti leafa lui Callum, ştii, când ai să înveţi să scrii; şi îmi dă mâna să-ţi plătesc optzeci de lire în primul an şi ceva mai mult, după aceea.

Când Fred le făcu părinţilor săi dezvăluirea, efectul asupra celor doi fu o surpriză care se întipări foarte profund în memoria lui. De la biroul domnului Garth se dusese de-a dreptul la depozit, simţind, pe bună dreptate, că modul cel mai respectuos în care se putea

purta cu tatăl lui era să-i facă acea penibilă comunicare în chipul cel mai grav şi mai formal posibil. Pe lângă aceasta, existau mai multe şanse ca decizia să fie înţeleasă, până la urmă, dacă întrevederea se desfăşura în orele cele mai solemne pentru tatăl său, care erau totdeauna cele petrecute în biroul lui particular de la depozit.

Fred intră direct în temă şi declară pe scurt ce făcuse şi ce era hotărât să facă, exprimându-şi la sfârşit regretul că urma să-i provoace părintelui său o dezamăgire şi luând asupra lui vina cusururilor sale personale. Regretul era sincer şi-i inspira lui Fred cuvinte puternice, simple.

Domnul Vincy ascultă cu profundă surprindere, fără a scoate măcar o exclamaţie – o tăcere care, pentru firea lui impulsivă, oglindea o neobişnuită emoţie. În dimineaţa aceea, negoţul nu-i prea trezise buna dispoziţie şi uşoara amărăciune trădată de buzele lui se intensifică, pe măsură ce asculta. Când Fred termină, urmă o pauză de aproape un minut, în cursul căruia domnul Vincy puse la loc în pupitru un registru şi răsuci cu ostentaţie cheia în broască. Apoi îşi privi fiul drept în ochi şi zise:

— Va să zică, în cele din urmă te-ai hotărât, domnule?

— Da, tată.

— Prea bine; ţine-te de treaba asta. Nu am altceva de spus. Ai zvârlit pe gârlă educaţia pe care ţi-am dat-o şi ai coborât cu o treaptă în viaţă, când eu îţi oferisem mijloacele de a te ridica, asta-i tot!

— Regret foarte mult că avem vederi diferite, tată. Cred că pot la fel de bine să fiu *gentleman* şi în munca de care m-am apucat, ca şi în profesia clericală. Dar îţi port recunoştinţă fiindcă ai vrut să faci tot ce e mai bun pentru mine.

— Prea bine; nu mai am ce să-ţi spun. Mă spăl pe mâini în ce priveşte soarta ta. Sper doar că, dacă vei avea cândva şi tu un fiu, să-ţi răsplătească mai bine osteneala ce ţi-ai dat pentru el.

Era o remarcă foarte tăioasă pentru Fred. Tatăl său folosea avantajul necinstit, deţinut de noi toţi când ne aflăm într-o situaţie patetică şi ne vedem trecutul ca şi cum ar fi pur şi simplu contopit cu patetismul momentului. În realitate, dorinţele nutrite de domnul Vincy pentru viitorul fiului său cuprindeau o mare doză de mândrie nesocotită şi de nebunie egoistă. Totuşi, tatăl dezamăgit se struni mai vârtos şi Fred se simţi de parcă ar fi fost alungat cu un blestem.

— Sper că nu vei avea vreo obiecţie dacă rămân în casă, domnule, întrebă tânărul când se ridică să plece. Voi avea un salariu suficient ca să-mi pot plăti întreţinerea, cum fireşte că voi fi dornic să fac.

— Întreţinere, fire-ar a ciorilor să fie! strigă domnul Vincy, venindu-şi în fire, scârbit la ideea că la masa lui s-ar putea simţi lipsa aportului lui Fred. Bineînţeles că maică-ta o să vrea să rămâi în casă! Dar n-am să-ţi mai ţin niciun cal, pricepi? Şi ai să-ţi plăteşti singur croitorul. Îmi închipui că ai să te descurci cu unul sau două costume mai puţin, când o să trebuiască să le plăteşti din buzunarul tău!

Fred zăbovi; mai avea ceva de spus. În cele din urmă, cuvintele îi veniră pe limbă.

— Sper că vei accepta să-mi dai mâna, tată, şi-mi vei ierta supărarea ce ţi-am pricinuit.

Din fotoliul lui, domnul Vincy aruncă o căutătură rapidă fiului, care se apropiase de el, şi apoi îi întinse mâna, rostind grăbit:

— Da, hai să nu mai vorbim nimic despre asta!

Fred avu nevoie de mult mai multe istorisiri şi explicaţii pentru maică-sa, dar aceasta se arătă de neconsolat, văzând parcă aievea lucrul la care poate soţul ei nu se gândise niciun moment: certitudinea că Fred urma să se însoare cu Mary Garth, că întreaga ei viaţă avea să fie, din clipa aceea, stricată de o perpetuă intruziune de Garthi şi de purtările lor, iar odorul ei, cu chipul lui frumos şi cu aerul stilat „mai presus de feciorul oricărui alt bogătaş din Middlemarch“, era negreşit sporit să ajungă la fel de comun la înfăţişare şi de şleampăt la îmbrăcăminte ca şi familia aceea. În ochii ei, era la mijloc o conspiraţie Garth, urzită pentru a pune mâna pe dezirabilul Fred, dar nu dorea să stăruie asupra acestei opinii, fiindcă doar o vagă aluzie la această impresie îl făcuse pe băiat „să ia foc“, cum nu-l mai văzuse niciodată până atunci. Temperamentul ei era prea duios ca să-şi exprime mânia în vreun fel; simţi însă că fericirea îi fusese zdrobită şi, câteva zile în şir, numai cât se uita la Fred şi îi şi venea să plângă niţel, ca şi cum băiatul ar fi fost ameninţat de vreo prevestire funestă. Poate că doamna Vincy îşi redobândi şi mai încet voioşia ei obişnuită, din pricină că Fred o avertizase să nu mai deschidă discuţia aceea spinoasă de faţă cu tatăl lui, care îi acceptase hotărârea şi-l iertase. Dacă soţul ei ar fi fost pornit împotriva lui Fred, atunci ea ar fi pledat în apărarea odorului. La sfârşitul acelei de a patra zile de la

convorbire, domnul Vincy îi spuse:

— Haide, Lucy, scumpa mea, nu mai fi atât de abătută. Ai răsfăţat totdeauna băiatul şi trebuie să-l răsfeţi şi mai departe.

— Nimic nu m-a durut atât de amarnic până acum, Vincy, răspunse soţia – şi pieptul şi bărbia ei frumoasă începură iar să-i tremure – nimic, în afară de boala lui.

— Pfui, pfui, nu-ţi mai face sânge rău! Trebuie să ne aşteptăm la necazuri de la copiii noştri. Nu îngreuna şi mai mult situaţia, lăsându-mă să văd că ţi-ai pierdut curajul.

— Bine, n-am să-ţi arăt, făgădui doamna Vincy, stimulată de acest apel şi aranjându-şi puţin ţinuta, cu o uşoară scuturătură, întocmai ca o pasăre care-şi netezeşte penele zbârlite.

— Nu are rost să începem să facem tămbălău pentru un singur copil, urmă domnul Vincy, vrând să îmbine mormăiala cu voioşia domestică. În fond, o mai avem şi pe Rosamunda, pe lângă Fred.

— Da, sărmana făptură! Desigur că m-a durut inima pentru ea când a fost atât de dezamăgită cu bebeluşul; dar a trecut frumos prin necazul acela.

— Bebeluş, la naiba! Văd că Lydgate îşi încurcă treburile cu clientela şi se mai şi îndatorează, după câte aud. Într-una din zile, parcă o văd pe Rosamunda cum vine la mine cu o poveste duioasă. Ştiu însă că de la mine nu capătă ei niciun ban. Să-l ajute familia *lui.* Nicio clipă nu mi-a fost cu adevărat pe plac căsătoria asta. Dar n-are rost să mai vorbim. Sună să ni se aducă lămâie şi nu mai arăta aşa de posacă, Lucy. Mâine vă duc, pe tine şi pe Luiza, cu trăsura la Riverston.

Cap. LVII

Opt luni împlinit-au doar, când un nume
în suflet li se-nalţă, dă avânt,
cum mişcă muguri şi-ascunsa lor lume
o conturează un năvalnic vânt:
De-Evan Dhu cel loial vorbea-al său grai,
năstruşnicul Bradwardine, Vich Ian Vor,
făcând din mic, copilărescul rai
o ţară-ntinsă, lacuri, munţi, şi nori,
mai vastă prin uimire şi iubire,
credinţă către Scott, ce de departe
dă bucurii şi nobilă mâhnire.

Cândva ei se vor despărţi de carte,
dar ea-n şir de pagini ce-aleargă-n van,
poveste-au scris, din Tully Veolan.

În seara când Fred Vincy se duse în plimbare la vicariatul din Lowick (începuse să priceapă că pe lumea asta până şi un tânăr plin de avânt trebuie câteodată să umble pe jos, din moment ce-i lipseşte un cal care să-l ducă-n spinare), ajunse la ora cinci şi, în trecere, îi făcu o vizită doamnei Garth, dorind să se asigure cu ochii lui că ea accepta bucuroasă noile lor relaţii.

Găsi grupul familiar, inclusiv câinii şi pisicile, sub un măr mare din livadă. Era o sărbătoare pentru doamna Garth, deoarece fiul ei mai mare, Christy, bucuria şi mândria ei deosebită, venise să petreacă acasă o scurtă vacanţă – Christy care considera că nu-ţi puteai dori nimic mai mult pe lume decât să fii profesor, ca să studiezi toate literaturile şi să devii un Parson[1] regenerat, Christy care reprezenta o critică întruchipată pentru bietul Fred, un fel de lecţie vie dată lui de mama aceea înzestrată cu însuşiri educative, Christy personal, o ediţie masculină cu frunte pătrată şi umeri laţi – a maică-si, şi care nu-i ajungea lui Fred decât până la umăr (ceea ce făcea şi mai greu de suportat să-i fie socotit superior), avea totdeauna purtări cât se poate de simple şi nu judeca lipsa de har la învăţătură a lui Fred ca fiind mai gravă decât aceea a unei girafe, de a cărei înălţime ar fi ţinut să se apropie. În clipa aceea stătea tolănit pe iarbă, lângă scaunul maică-si, cu pălăria de pai trântită peste ochi, în vreme ce de partea cealaltă, Jim citea cu glas tare din multiubitul scriitor care a jucat un rol de căpetenie în fericirea a nenumărate vieţi tinere. Volumul ales era *Ivanhoe* şi Jim ajunsese la marea scenă a întrecerii arcaşilor, la turnir, dar suferea multe întreruperi din partea lui Ben, care-şi adusese vechiul lui arc cu săgeţi, şi se făcea cumplit de nesuferit – după aprecierea lui Letty – rugându-i pe toţi cei de faţă să ia aminte cum trăgea el la nimereală, fără ca nimeni să-i dea ascultare, afară de Brownie, un căţel corcit, cu minte vioaie, dar probabil superficial, pe când încărunţitul dulău Newfoundland[2], zăcând paşnic la soare, privea cu neutralitatea pasivă a vârstei sale extrem de înaintate. Cât despre Letty, care purta pe şorţ şi pe gură vagi semne că ar fi asistat la

[1] *Richard Parson* (1759-1808), profesor englez, cunoscut elenist, a tradus opere din antichitatea greacă (n. t.).
[2] Rasă canadiană (n. t.).

culesul cireşilor aflate acum pe masa de ceai – strânse într-o grămadă ca mărgeanul – şedea pe iarbă, urmărind cu ochi larg deschişi lectura.

Dar la sosirea lui Fred Vincy, toţi îşi deplasară interesul de la carte. Aşezându-se pe un taburet de grădină, Fred le spuse că era în drum spre vicariatul din Lowick, iar Ben, care-şi trântise pe jos arcul şi înşfăcase în locul lui un pisoi ce abia făcuse ochi şi se zbătea, păşi peste piciorul întins al lui Fred şi zise:

— Ia-mă şi pe mine!

— A, şi pe mine, ceru Letty.

— Tu nu poţi să ţii pasul cu Fred şi cu mine, o înştiinţă Ben.

— Ba da, pot. Mamă, te rog, spune-le că pot merge şi eu, stărui Letty, care tot timpul opunea rezistenţă deprecierii generale faţă de calitatea ei de fetiţă.

— *Eu* rămân cu Christy, se pronunţă Jim, vrând parcă să arate că era mai presus de netoţii ăia; drept care Letty îşi duse mâna la cap şi-şi plimbă privirea de la unul la altul, cu o ezitare plină de invidie.

— Haideţi să mergem cu toţii să o vedem pe Mary, propuse Christy, deschizându-şi larg braţele.

— Nu, dragul meu copil, nu trebuie să invadăm ca un roi locuinţa parohului. Şi costumul ăsta jerpelit al tău, din Glasgow, nu merge deloc. Pe lângă asta, taică-tău vine acasă. Trebuie să-l lăsăm pe Fred să se ducă singur. Îi poate spune lui Mary că eşti aici, şi ea o să se întoarcă mâine.

Christy aruncă o privire spre genunchii roşi ai nădragilor lui, şi apoi la frumoşii pantaloni albi ai lui Fred. Nici vorbă, croiala hainelor lui Fred sugera avantajul acordat de o universitate engleză, şi tânărul avea un fel graţios chiar de-a arăta înfierbântat la faţă şi de a-şi da părul la o parte de pe frunte cu batista.

— Copii, lăsaţi-vă păgubaşi! îi sfătui doamna Garth; e prea cald ca să le daţi târcoale prietenilor voştri. Mai bine luaţi-vă fratele şi arătaţi-i iepurii.

Cel mai vârstnic înţelese şi îi luă imediat pe copii din preajma mamei. Fred simţea că doamna Garth dorea să-i ofere prilejul de a-i spune tot ce avea pe suflet, dar el nu putu să înceapă decât cu remarca:

— Ce bucuroasă trebuie să fiţi că-l aveţi pe Christy aici!

— Da; a sosit mai curând decât mă aşteptam. A coborât din poştalion la ora nouă, exact după ce plecase taică-său. Tare aş vrea să vină şi Caleb ca să audă ce progrese minunate face Christy. Şi-a

plătit cheltuielile pentru ultimul an dând lecţii şi, în acelaşi timp, studiind cu sârg. Speră să capete în curând o bursă particulară şi să plece în străinătate.

— E cineva, recunoscu Fred, pentru care acele adevăruri înveselitoare aveau un gust medicinal – şi nu dă de furcă nimănui. După o scurtă pauză, adăugă: Mă tem că vă închipuiţi că o să-i dau multă bătaie de cap domnului Garth.

— Lui Caleb îi place să-şi ia asupra lui bătăile de cap: e unul dintre acei oameni care fac totdeauna mai mult decât s-ar fi gândit cineva să le ceară, răspunse doamna Garth.

Împletea, şi putea să se uite sau nu la Fred, după voie, ceea ce oferă totdeauna un avantaj cuiva dispus să-şi încarce vorbele cu tâlcuri salutare; şi, cu toate că doamna Garth intenţiona să păstreze o cuviincioasă rezervă, dorea sincer să spună ceva care să-i poată prinde bine lui Fred.

— Ştiu că mă consideraţi întru totul nevrednic de eforturile făcute pentru mine, doamnă Garth, şi pe bună dreptate, zise Fred, cu moralul puţin mai ridicat de când îşi dăduse seama de o anumită dispoziţie de a i se ţine o predică. Întâmplarea face că m-am purtat cel mai urât cu oamenii din partea cărora nu mă pot împiedica să doresc cel mai mult să mă aprecieze. Dar câtă vreme doi oameni ca domnul Garth şi domnul Farebrother nu m-au lăsat să ajung de râpă, nu văd de ce m-aş da bătut eu însumi.

Fred se gândi că ar fi bine să menţioneze doamnei Garth exemplele acelea masculine.

— Cu siguranţă, încuviinţă ea, cu emfază sporită. Un tânăr căruia i s-au devotat asemenea oameni mai vârstnici, s-ar dovedi într-adevăr foarte vinovat dacă s-ar arăta bun de nimic şi le-ar irosi sacrificiile.

Fred se miră puţin de limbajul acela dur, dar adăugă:

— Sper că nu se vor petrece astfel lucrurile cu mine, doamnă Garth, deoarece am primit încurajări care-mi dau temei să cred că aş putea câştiga inima lui Mary. V-a spus ceva domnul Garth în privinţa asta? Bănuiesc că nu aţi fost surprinsă? încheie Fred, referindu-se în mod inocent doar la faptul că propriile lui sentimente erau, probabil, destul de evidente.

— Să nu fiu surprinsă că Mary ţi-a acordat o încurajare? ripostă doamna Garth, care socotea cuminte pentru Fred să fie mai conştient de faptul că rudele lui Mary nu puteau să fi dorit acest lucru cu anticipaţie, indiferent de presupunerile familiei Vincy. Ba

mărturisesc că *am fost* surprinsă.

— Nu mi-a dat niciun motiv de speranţă – nici cel mai firav din lume, când am vorbit direct cu ea, preciza Fred, dornic să o apere pe Mary. Dar când i-am cerut domnului Farebrother să-i vorbească în numele meu, Mary i-a îngăduit să-mi spună că există o speranţă.

Potenţialul de mustrare care începuse să se acumuleze în sufletul doamnei Garth încă nu se descărcase. Prea era provocator, chiar pentru forţa ei de stăpânire, faptul ca acest tinerel prosper să crească şi să înflorească din dezamăgirile unor oameni mai trişti şi mai înţelepţi – făcându-şi friptură dintr-o privighetoare, fără să aibă măcar habar de ceea ce face – şi în tot acest interval de timp familia lui să-şi închipuie că neamul fetei are nevoie grozavă de vlăstarul lor; şi supărarea doamnei Garth mocnise cu atât mai intens, cu cât şi-o înăbuşise complet faţă de soţul ei. Soţiile exemplare găsesc câteodată ţapi ispăşitori. La acest punct al convorbirii, rosti cu energie fermă.

— Ai comis o mare greşeală, Fred, cerându-i domnului Farebrother să vorbească în numele tău.

— Oare? întrebă Fred, îmbujorându-se fulgerător. Era alarmat, dar bâjbâia la întâmplare, neştiind ce voia să spună doamna Garth; apoi adăugă, în chip de scuză: Domnul Farebrother a fost totdeauna prieten atât de bun cu noi; şi ştiu că Mary ascultă cu seriozitate spusele lui; iar el şi-a luat asupră-i această misiune, cu mare promptitudine.

— Da, da, de obicei tinerii sunt orbi faţă de orice, în afară de propriile lor dorinţe, şi arareori îşi imaginează cât de mult îi costă pe alţii aceste dorinţe, rosti doamna Garth.

Nu avea de gând să treacă dincolo de această salutară expunere generală a principiilor ei, şi-şi vărsă focul răsucind fără motiv firul de lână şi încruntându-se cu un aer impunător.

— Nu pot concepe cum aş fi putut pricinui vreo supărare domnului Farebrother, zise Fred, care simţea totuşi cum încep să i se contureze unele idei surprinzătoare.

— Întocmai; nici nu poţi măcar concepe, glăsui doamna Garth, rostindu-şi cuvintele cât mai răspicat.

O clipă, Fred privi în zare, cuprins de o nelinişte plină de consternare apoi, întorcând capul cu o mişcare rapidă, întrebă aproape tăios:

— Vreţi cumva să spuneţi, doamnă Garth, că domnul Farebrother e îndrăgostit de Mary?

— Şi dacă ar fi aşa, Fred, cred că eşti ultima persoană care s-ar cădea să fie surprinsă, replică doamna Garth, punându-şi deoparte lucrul şi încrucişându-şi braţele la piept.

Faptul că lăsase o clipă lucrul din mână era un semn de emoţie nemaiîntâlnită la ea. În realitate, sentimentele ei erau împărţite între satisfacţia de a-i aplica o lecţie lui Fred, şi impresia de a fi mers prea departe. Fred îşi luă pălăria şi bastonul şi se ridică grăbit.

— Atunci, gândiţi că îi stau în cale domnului Farebrother, şi de asemeni lui Mary? exclamă el, pe un ton care părea că pretinde un răspuns.

Doamna Garth nu se simţi în stare să răspundă imediat. Se pusese singură în situaţia neplăcută de a fi invitată să spună ce gândea într-adevăr şi totuşi existau temeiuri puternice de a ascunde ceea ce ştia. Pentru ea, convingerea de a fi întrecut măsura era deosebit de supărătoare. Pe deasupra, Fred se arăta ca electrizat, şi în clipa aceea adăugă:

— Domnul Garth a părut mulţumit că Mary nutreşte o afecţiune pentru mine. Se poate să nu fi ştiut nimic despre lucrul ăstălalt.

Doamna Garth simţi o zvâcnire zdravănă când fu pomenit numele soţului ei; nu era lesne de suportat gândul nemulţumirii lui Caleb. Răspunse, dorind să oprească ivirea unor consecinţe neintenţionate:

— Eu vorbesc numai pe baza celor ce-am putut ghici. Nu cred ca Mary să ştie ceva despre această chestiune.

Dar ezită să-l roage să păstreze tăcere asupra unui subiect pe care-l menţionase chiar ea, fără a fi fost nevoie, nefiind obişnuită să se plece în acest fel; şi, în timp ce şovăia, sub mărul unde se afla serviciul de ceai se şi dezlănţui un iureş de consecinţe neintenţionate. Ben, ţopăind pe iarbă, cu Brownie ţinându-se scai de el, şi văzând cum pisoiul târăşte lucrul de mână al mamei şi deşiră firul de lână, ţipă şi bătu din palme; Brownie lătră, pisoiul disperat sări pe măsuţa de ceai şi răsturnă laptele, pe urmă sări iar jos şi mătură în saltul lui jumătate din cireşe; iar Ben, smulgând călcâiul ciorapului pe jumătate împletit, îl îndesă pe capul pisoiului, ca o nouă sursă de nebunie, pe când Letty, sosită pe moment, se porni să ţipe, adresând mamei un protest împotriva unei astfel de cruzimi – o istorie la fel de doldora de senzaţional ca şi snoava: „Iată casa clădită de Jack“. Doamna Garth se văzu silită să intervină, ceilalţi copii veniră şi ei şi scurtul *tête-à-tête* cu Fred luă

sfârşit. Musafirul se ridică să plece de îndată ce-i fu posibil, şi doamna Garth putu doar să sugereze o oarecare retractare a cuvintelor ei severe, rostind un: „Domnul să te binecuvânteze“, când îi strânse mâna lui Fred.

Era conştientă în chip neplăcut că fusese cât pe-aci să-şi dea drumul la gură ca „una dintre femeile acelea ce fără de minte trăncănesc“ – întâi vorbind şi apoi stăruind spre a asigura tăcerea. Dar nu obţinuse tăcerea şi, pentru a preveni blamul lui Caleb, se hotărî să se blameze singură şi să-i mărturisească totul chiar în seara aceea. E curios ce cumplit tribunal reprezenta în ochii ei blândul Caleb, ori de câte ori aveau loc dezbateri. Intenţiona să-i sublinieze însă că, după părerea ei, dezvăluirea aceea ar putea să-i facă grozav de bine lui Fred Vincy.

Fără îndoială că şi începuse să aibă un efect puternic asupra lui, în timp ce se îndrepta spre Lowick. Firea uşuratică şi optimistă a lui Fred nu fusese poate niciodată atât de serios atinsă ca acum, în urma aluziei că, dacă nu i-ar fi stat el în cale, Mary ar fi putut face o partidă bună din toate punctele de vedere. Se simţea iritat şi de faptul că fusese ceea ce numea „un mojic tont“, solicitând intervenţia domnului Farebrother. Dar nu se potrivea cu firea unui îndrăgostit – şi nu era nici în firea lui Fred – ca o nouă nelinişte, stârnită cu privire la simţămintele lui Mary, să nu le întreacă pe toate celelalte. În pofida încrederii sale în generozitatea domnului Farebrother, în ciuda celor ce-i spusese Mary, Fred nu se putea împiedica să simtă că are un rival: era o convingere nouă, căreia i se împotrivea din răsputeri, nefiind câtuşi de puţin dispus să renunţe la Mary spre binele ei, ci mai degrabă gata să lupte pentru ea cu oricare bărbat din lume. Dar lupta cu domnul Farebrother trebuia să se desfăşoare pe planul metaforic care, pentru Fred, era cu totul altul decât cel muscular. Desigur că experienţa aceasta însemna pentru el o lecţie nu mai puţin dureroasă decât dezamăgirea ce-i provocase testamentul unchiului său. Tăişul fierului nu pătrunsese încă în sufletul lui, dar începuse să-şi imagineze ce lamă ascuţită va avea. Nu-i trecu nici măcar o clipă prin minte că doamna Garth s-ar putea înşela cu privire la domnul Farebrother, dar bănuia că ar putea greşi cu privire la Mary. În ultima vreme, Mary stătuse la casa parohială şi se putea ca maică-sa să ştie prea puţin din ce-i trecea fetei prin cap.

Nu-i veni uşor când o găsi, cu o înfăţişare voioasă, prinsă într-o discuţie animată cu cele trei doamne, în salonul lor. La intrarea lui

subiectul fu abandonat; Mary copia etichetele de pe o grămadă de sertare înguste de dulăpior, cu un scris mărunt, în care era foarte iscusită. Domnul Farebrother plecase undeva prin sat, şi cele trei doamne nu ştiau nimic despre relaţiile deosebite existente între Fred şi Mary: era imposibil ca vreuna dintre ele să le propună tinerilor să facă o plimbare prin grădină, iar Fred îşi prezise în sinea lui că va fi nevoit să plece fără a-i fi adresat lui Mary un singur cuvânt între patru ochi. Îi vorbi mai întâi despre sosirea lui Christy şi apoi despre angajamentul oferit de tatăl ei, şi constată bucuros că ultima veste o mişcase profund. Fata îi spuse în grabă: „Mă bucur grozav", şi apoi se aplecă iar asupra etichetelor pentru ca nimeni să nu-i poată observa faţa. Dar doamna Farebrother nu putea să ignore asemenea subiect.

— Nu cumva vrei să spui, draga mea *Miss* Garth, că te bucuri să afli că un tânâr renunţă la biserică, pentru a cărei slujire fusese educat: bănuiesc că vrei doar să spui că, odată ce lucrurile tot au luat altă întorsătură, te bucuri că se află sub conducerea unui om excelent ca tatăl dumitale.

— Nu, doamnă Farebrother, mi-e teamă că mă bucur cu adevărat de ambele lucruri, răspunse Mary, ascunzând cu şiretenie o lacrimă rebelă. Am o minte înfiorător de laică. Nu mi-a plăcut niciodată un cleric, cu excepţia Vicarului din Wakefield şi a domnului Farebrother.

— Ei, cum aşa, draga mea? întrebă doamna Farebrother, făcând o pauză deasupra marilor sale andrele de lemn şi uitându-se la Mary. Întotdeauna înfăţişezi motive temeinice pentru opiniile dumitale, dar de astă dată mă uimeşti. Bineînţeles, îi scot din cauză pe clericii care au adoptat doctrina nouă. Dar de ce să-ţi fie antipatici ceilalţi?

— Vai de mine, izbucni Mary, în timp ce faţa ei oglindea o explozie de veselie şi părând că stă să reflecteze o clipă – nu-mi plac coleretele lor.

— Cum, atunci nu-ţi place nici colereta lui Camden, exclamă *Miss* Winnifred, cuprinsă de oarecare nelinişte.

— Ba da, zise Mary. Nu-mi plac coleretele celorlalţi clerici, fiindcă le poartă chiar ei.

— Ce afirmaţie năucitoare! se miră *Miss* Noble, simţind că probabil forţele ei intelectuale nu prea o ajută.

— Draga mea, glumeşti. Desigur că ai motive mai puternice pentru a subaprecia o categorie de oameni atât de respectabili,

rosti majestuos doamna Farebrother.

— *Miss* Garth are criterii atât de severe asupra a ce anume trebuie să fie oamenii, încât cu greu o poţi mulţumi, interveni Fred.

— Ei bine, mă bucur că cel puţin face o excepţie în favoarea fiului meu, reluă bătrâna doamnă.

Mary se întreba de ce adoptase Fred tonul acela înţepat, când domnul Farebrother tocmai intră în încăpere şi fu silit să audă vestea despre angajarea tânărului la domnul Garth. La sfârşit, rosti cu liniştită satisfacţie:

— E un lucru bun.

Apoi se aplecă să se uite la etichetele lucrate de Mary şi să-i laude scrisul.

Fred se simţi cuprins de o gelozie oribilă – se bucura, desigur, că domnul Farebrother era atât de vrednic de preţuire, dar dorea să fi fost slut şi gras, cum devin uneori bărbaţii pe la patruzeci de ani. Era clar care avea să fie sfârşitul, de vreme ce în mod deschis Mary îl punea pe Farebrother mai presus de toţi, iar femeile acelea încurajau în chip evident intriga lui amoroasă. Căpătase convingerea că nu va avea nicio şansă de a-i vorbi fetei, când domnul Farebrother interveni:

— Fred, ajută-mă să duc aceste sertare îndărăt în biroul meu – încă n-ai văzut frumosul meu birou. Te rog să vii şi dumneata, domnişoară Garth. Vreau să vezi un păianjen uluitor, pe care l-am descoperit azi dimineaţă.

Mary pricepu îndată intenţia vicarului. Din seara aceea memorabilă, nu se abătuse nicio clipă de la vechea lui bunătate pastorală faţă de ea, şi mirarea şi îndoiala ei de moment adormiseră aproape de tot. Mary era deprinsă să nu se gândească decât cu mare rezervă la probabilităţi, şi când o anumită impresie îi măgulea vanitatea, se străduia să o înlăture, ca fiind ridicolă; şi se obişnuise de mult cu asemenea înlăturări. Lucrurile se desfăşurară aşa cum prevăzuse: după ce Fred a fost invitat să admire biroul, şi ea poftită să admire păianjenul, domnul Farebrother le spuse:

— Aşteptaţi-mă două-trei minute. Mă duc să caut o gravură pe care Fred, fiind destul de înalt, o să mi-o atârne de perete. Mă întorc peste câteva minute.

Şi apoi ieşi din cameră. Cu toate acestea, primele cuvinte pe care Fred le adresă lui Mary au fost:

— Orice aş face e în zadar, Mary. Cu siguranţă că, până la urmă, te vei mărita cu Farebrother.

În glasul lui răsuna o notă de mânie.

— Ce vrei să spui, Fred? exclamă indignată Mary, roşind toată şi atât de surprinsă, încât îşi pierdu cu totul capacitatea de a riposta prompt.

— E imposibil să nu vezi lucrul ăsta destul de clar – tu care le vezi pe toate.

— Văd numai că te porţi foarte urât, Fred, dacă vorbeşti astfel despre domnul Farebrother, după ce ţi-a pledat cauza în fel şi chip. De unde ţi-a mai venit şi ideea asta?

Fred era destul de rafinat, în ciuda iritării sale. Dacă într-adevăr Mary nu nutrea nicio bănuială, n-avea niciun rost să-i dezvăluie el ce-i mărturisise doamna Garth.

— Lucrurile se înţeleg de la sine, ripostă el. Când vezi zi de zi un om care mi-e superior sub toate aspectele, şi pe care tu îl pui mai presus de oricare altul, înseamnă că nu avem şanse egale.

— Eşti foarte nerecunoscător, Fred, grăi Mary. Aş vrea să nu-i fi spus niciodată domnului Farebrother că ţin câtuşi de puţin la tine.

— Nu, nu sunt ingrat; m-aş simţi cel mai fericit om din lume, dacă n-ar fi la mijloc povestea asta. I-am spus totul tatălui tău, şi el a fost foarte înţelegător; m-a tratat de parcă aş fi fost feciorul lui. Aş putea să mă ţin de treabă cu multă voinţă, cu scrisul şi cu toate celelalte, dacă nu m-ar roade asta.

— Asta? Ce anume-i asta? întrebă Mary, închipuindu-şi că trebuie să se fi spus sau făcut ceva precis.

— Această înfiorătoare certitudine că voi fi dat la o parte de către Farebrother.

Pe Mary o îmbuna predispoziţia ei spre râs.

— Fred, replică răsucindu-se pentru a-i prinde privirea care se întorsese ursuză de la ea – eşti prea încântător de ridicol. Dacă nu ai fi un nerod atât de fermecător, ce ispitită aş fi să joc rolul cochetei ticăloase şi să te las să presupui că mi-a mai făcut şi altcineva declaraţii, afară de tine.

— Vorbeşti sincer, eu îţi plac mai mult decât toţi, Mary? întrebă Fred, întorcându-şi spre ea ochii plini de afecţiune şi încercând să-i ia mâna într-a lui.

— Nu-mi placi defel în clipa asta, i-o reteză Mary retrăgându-şi mâinile şi ducându-le la spate. Am spus doar că niciun alt muritor nu mi-a făcut vreodată declaraţii, afară de tine. Şi că nu există niciun argument în favoarea presupunerii că îmi va face vreodată curte un om foarte înţelept, încheie ea cu voioşie.

— Aş dori să-mi spui că nici măcar nu ai putea să te gândeşti la el, pretinse Fred.

— Să nu cutezi să-mi mai pomeneşti de povestea asta, Fred, îl admonestă Mary, luându-şi iarăşi un aer serios. Nu ştiu dacă e mai curând stupid sau lipsit de generozitate din partea ta să nu vezi că domnul Farebrother ne-a lăsat împreună dinadins, ca să putem sta de vorbă în voie. Sunt dezamăgită că poţi fi atât de orb faţă de sentimentele lui delicate.

Nu avură vreme să-şi mai spună altceva mai înainte ca domnul Farebrother să fi revenit cu gravura; şi Fred fu silit să se întoarcă în salon, cu spaima geloziei sădită în inimă, având totuşi argumente încurajatoare în cuvintele şi purtarea lui Mary. Rezultatul conversaţiei era, în ansamblu, mai dureros pentru Mary; în mod inevitabil, atenţia ei fusese stârnită şi vedea posibilitatea unor noi interpretări. Se afla într-o situaţie în care avea impresia că-l desconsiderase pe domnul Farebrother, şi acest lucru, când e vorba de un om foarte stimat, este totdeauna primejdios pentru fermitatea unei femei recunoscătoare. Era o uşurare faptul că avea un motiv de a se întoarce acasă în ziua următoare, deoarece Mary dorea cu sinceritate să reiasă clar că ţinea mai mult la Fred. Când în sufletul nostru s-a acumulat de-a lungul multor ani o afecţiune tandră, ideea că am putea accepta altceva în locul ei ne pare o depreciere a propriei noastre vieţi. Şi putem veghea asupra afecţiunii şi a statorniciei noastre la fel cum putem veghea şi asupra altor comori.

„Fred şi-a pierdut toate celelalte speranţe; trebuie să o păstreze neapărat pe asta”, îşi spuse Mary, şi un zâmbet îi arcui colţurile buzelor. Era cu neputinţă să împiedice ca unele iluzii de alt gen să-i fluture prin faţa ochilor – un nou rang social şi recunoaşterea oficială a ceea ce valorează ea, o recunoaştere a cărei absenţă o simţise adesea. Dar toate astea, fără Fred, ori cu un Fred dat uitării şi tânjind după ea, nu puteau nicicând să ispitească gândul ei conştient.

Cap. LVIII

Nu poate ura-n ochii-ţi vieţui,
schimbarea, deci, n-o pot şti după ei;
multe-inimi false nu pot tăinui
în toane, riduri, încruntări – scris ce-i;

dar Ceru-a decretat, când te-a născut,
veşnic amor pe duioasa ta faţă;
şi orice-n gând sau inimă ţi s-a zbătut
tu nu poţi arăta decât dulceaţă.
Shakespeare, *Sonete*

La vremea când domnul Vincy îşi formula previziunea referitoare la Rosamunda, aceasta n-avea nici cea mai mică idee că va fi împinsă să recurgă la apelul prevăzut de el. Nu o încerca încă nicio nelinişte cu privire la căi şi la mijloace, deşi viaţa ei casnică fusese costisitoare şi plină de evenimente. Copilaşul ei se născuse înainte de termen, şi toate rochiţele şi boneţelele brodate trebuiseră să fie puse deoparte, în taină. Nenorocirea fusese atribuită pe de-a-ntregul faptului că stăruise să iasă călare într-o zi când soţul ei îi interzisese acest lucru – dar nu trebuie să presupunem că Rosamunda se împotrivise cu străşnicie în împrejurarea aceea, sau că i-ar fi spus de la obraz că o să facă aşa cum pofteşte.

O îndemnase la o partidă de călărie vizita căpitanului Lydgate, al treilea fiu al baronetului, care – regret că trebuie să spun – era profund detestat de Tertius al nostru, purtătorul aceluiaşi ilustru nume, ca fiind un „filfizon searbăd, care-şi despărţea părul cu o cărare de la frunte până la ceafă, după o modă demnă de dispreţ“ (neurmată de Tertius personal), şi manifestând o senină siguranţă în ignoranţa lui, datorită faptului că ştia să spună cuvântul potrivit în legătură cu orice subiect. În forul lui lăuntric, Lydgate îşi blestemase nebunia care-l făcuse să-şi aducă pe cap vizita aceea, şi anume faptul că acceptase să-şi viziteze unchiul în cursul voiajului de nuntă; şi se făcu destul de nesuferit în ochii Rosamundei, când îi mărturisi în intimitate acest lucru. Căci pentru Rosamunda vizita vărului însemna un izvor de exaltare fără precedent, dar ascunsă cu graţie. Senzaţia de a avea un văr fiu de baronet, găzduit în casa lor, era atât de intensă, încât îşi imagina că toţi din jur erau pătrunşi de prezenţa lui, şi când îl recomanda pe căpitanul Lydgate musafirilor ei avea impresia că rangul lui nobiliar îi învăluia pe toţi asemenea unui parfum. Pentru moment, satisfacţia era destul de mare ca să spulbere o anumită dezamăgire produsă de căsătoria ei cu un practician al medicinii, chiar dacă avea origine înaltă: acum însă i se părea că măritişul ei o făcea să plutească în chip vizibil, nu numai metaforic, deasupra nivelului din Middlemarch, şi viitorul i se înfăţişa strălucitor, ornat de scrisori şi

vizite făcute şi primite de la Quallingham, ceea ce avea ca urmare o vagă avansare a lui Tertius. Îndeosebi de când, probabil la sugestia căpitanului, sora lui măritată, doamna Mengen, venise împreună cu camerista şi dormise la ei două nopţi, la întoarcerea de la Londra. De aceea era clar că pentru Rosamunda merita cu prisosinţă să-şi dea osteneală cu orele de muzică şi cu selectarea grijulie a dantelăriei.

Cât despre căpitanul Lydgate personal, fruntea lui joasă, nasul acvilin aplecat într-o parte şi pronunţia cam greoaie ar fi putut constitui un dezavantaj pentru oricare tânăr *gentleman* care nu s-ar fi bazat pe portul militar şi pe mustaţă pentru a-i dărui ceea ce este proslăvit de anumite capete drept „stil“. Pe lângă acestea, beneficiase de acel gen de educaţie aleasă, care constă în a te elibera de măruntele obligaţii ale gentileţei burgheze, şi era un competent critic al farmecelor feminine.

Rosamunda era acum mai încântată de admiraţia lui chiar decât se simţise la Quallingham, iar căpitanului îi venea uşor să petreacă mai multe ore pe zi flirtând cu ea. Din toate punctele de vedere, vizita înfăţişa pentru el una din cele mai plăcute escapade în care se distrase vreodată, şi la asta contribuia poate şi bănuiala că ciufutul lui văr Tertius dorea să-l ştie plecat: deşi Lydgate, care ar fi vrut (vorbind pe plan hiperbolic) mai degrabă să moară decât să calce legea ospitalităţii politicoase, îşi înăbuşea antipatia şi pretindea doar, în general, să nu audă ce îndruga galantul ofiţer, încredinţându-i Rosamundei sarcina de a-i răspunde. Fiindcă nu era deloc un soţ gelos şi prefera să lase un găgăuţă de *gentleman* singur cu soţia lui, decât să-i suporte tovărăşia.

— Tertius, aş vrea să discuţi mai mult la cină cu căpitanul, îi spuse Rosamunda într-o seară când importantul oaspete era plecat la Loamford, ca să se vadă cu câţiva camarazi ofiţeri aflaţi în garnizoană acolo. Uneori pari într-adevăr atât de absent, s-ar zice că priveşti prin capul lui, în loc să te uiţi la el.

— Draga mea Rosy, sper că nu te aştepţi să conversez cu un asemenea măgar înfumurat, ripostă Lydgate, cu bruscheţe. Dacă şi-ar sparge capul, i l-aş putea privi cu interes, dar nu şi mai înainte.

— Nu pot concepe de ce e nevoie să exprimi atâta desconsiderare faţă de vărul tău, protestă Rosamunda, mişcându-şi degetele odată cu andrelele, în timp ce vorbea cu o blândă gravitate, care cuprindea şi-un grăunte de dispreţ.

— Întreabă-l pe Ladislaw dacă nu-l consideră pe căpitanul nostru cel mai mare pisălog din câţi a întâlnit vreodată. Ladislaw aproape că a uitat să ne mai calce pragul, de când a picat ăsta.

Rosamunda îşi spuse că ştia ea perfect de bine de ce îl antipatiza domnul Ladislaw pe căpitan: era gelos, şi ei îi plăcea să-l ştie gelos.

— Nimeni nu poate şti ce le place persoanelor excentrice, răspunse ea, dar, după părerea mea, căpitanul Lydgate este un *gentleman* desăvârşit şi cred că n-ar trebui, din respect pentru *Sir* Godwin, să-l tratezi cu atâta nepăsare.

— Nu, draga mea; dar am oferit dineuri pentru el. Şi intră şi iese de-aici când pofteşte. Nu are nevoie de mine.

— Oricum, când se află în cameră, ai putea să-i arăţi mai multă consideraţie. Poate că nu este un vultur ca agerime, în sensul tău; are altă profesie; dar ar fi cu-atât mai cuminte din partea ta să discuţi niţel şi despre subiectele lui. Eu găsesc că are o conversaţie chiar foarte agreabilă. Şi, orice ai spune, e un om cu principii.

— Adevărul este că tu ai vrea să-i semăn mai mult, Rosy, replică Lydgate, într-un murmur resemnat şi cu un zâmbet care nu era tocmai tandru, şi în niciun caz voios.

Rosamunda tăcu şi nu mai zâmbi, dar frumoasele curbe ale chipului ei păstrau o expresie destul de voioasă chiar şi fără surâs.

Cuvintele acelea ale lui Lydgate erau parcă o deprimantă piatră de hotar, ce arăta cât de departe călătorise din vechea lui ţară a viselor, în care Rosamunda Vincy apărea drept acel perfect exemplar de feminitate născut ca să venereze mintea soţului ei, aşa cum o sirenă desăvârsită îşi foloseşte pieptenele şi oglinda şi-şi îngâna cântecul numai întru slăvirea înţelepciunii adoratului ei. Lydgate începuse să-şi dea seama de deosebirea dintre adoraţia Rosamundei concepută de imaginaţia lui, şi atracţia exercitată asupra ei de talentul unui bărbat, numai pentru că îi dădea prestigiu şi putea conta cât o decoraţie înfiptă în butonieră, sau cât un titlu nobiliar pus dinaintea numelui său.

S-ar putea presupune că, într-un fel, şi Rosamunda realizase călătoria ei, de când găsise absolut plicticoasă conversaţia fără noimă a domnului Ned Plymdale; dar pentru majoritatea muritorilor există o prostie de neîndurat şi o alta întru totul acceptabilă; altminteri, sincer vorbind, ce s-ar alege de relaţiile mondene?

Prostia căpitanului Lydgate avea mireasmă delicată, era purtată cu „stil“, vorbea cu accent căutat şi se înrudea de-aproape cu *Sir* Godwin. Rosamunda o găsea chiar agreabilă şi reţinea multe din

frazele ei.

De aceea, de vreme ce Rosamunda – după cum ştim – ţinea la călărie, existau o sumedenie de motive pentru a fi ispitită să-şi reia plimbările călare, împreună cu musafirul. Căpitanul Lydgate, care îi poruncise ordonanţei sale să-l urmeze cu doi cai şi să se oprească la „Balaurul verde“, o rugase să se plimbe cu el călare pe calul sur, de care garanta că e blând şi dresat să ducă în spate o doamnă – într-adevăr, îl cumpărase pentru sora lui şi-l ducea la Quallingham. Prima dată, Rosamunda ieşise fără să-i spună soţului ei şi revenise înainte de întoarcerea lui acasă; dar plimbarea fusese un succes atât de deplin, şi Rosamunda declarase că se simte atât de bine în urma partidei de călărie, încât Tertius fu până la urmă informat, cu ferma convingere că-i va da consimţământul să iasă din nou călare.

Dimpotrivă, doctorul fu mai mult decât consternat; se arătă cu desăvârşire uluit la vestea că ea riscase să călărească un cal străin, fără să-l fi întrebat dacă-i este îngăduit. După primele exclamaţii emise pe o voce aproape mânioasă, care o avertizară suficient pe Rosamunda de tot ce avea să urmeze, Lydgate rămase câteva clipe tăcut.

— Oricum, te-ai întors teafără, rosti în cele din urmă, pe-un ton irevocabil. Dar n-ai să mai călăreşti, Rosamunda; asta e de la sine înţeles. Chiar de-ar fi cel mai liniştit, cel mai domesticit cal din lume, oricând există o posibilitate de accident. Şi ştii prea bine că din pricina asta îţi cer să renunţi să călăreşti pe murg.

— Posibilitatea de accident există şi între patru pereţi, Tertius.

— Draga mea, nu fi absurdă, replică Lydgate, cu ton rugător; poţi fi sigură că în acest caz eu sunt persoana indicată să judece în locul tău! Cred că îţi ajunge dacă-ţi spun că nu trebuie să mai ieşi călare.

Înainte de cină, Rosamunda îşi aranjă părul, şi imaginea chipului ei reflectat în oglindă nu arăta nicio alterare a frumuseţii, afară de o uşoară aplecare într-o parte a gâtului prelung. Lydgate se învârtise prin încăpere cu mâinile în buzunare şi se opri lângă ea, ca şi cum ar fi aşteptat o asigurare.

— Aş vrea să-mi prinzi cozile, dragul meu, grăi Rosamunda, lăsând, cu un mic suspin, să-i cadă braţele, ca să-l facă pe soţul ei să se ruşineze că stă acolo degeaba, ca o brută.

Lydgate îi legase adeseori cozile şi mai înainte, fiind unul dintre cei mai îndemânatici oameni, cu degetele lui mari şi frumos modelate. Netezi capetele molatece ale cozilor şi le prinse în pieptenele înalt (la asemenea întrebuinţări ajung bărbaţii!), şi ce

altceva mai putea face atunci, decât să sărute răpitoarea ceafă care i se dezvăluia în toate rotunjimile-i gingaşe? Dar când repetăm un gest pe care-l făceam şi altădată, adesea intervine o deosebire. Lydgate era încă mânios şi nu-şi uitase punctul de vedere.

— Am să-i spun căpitanului că s-ar fi cuvenit să aibă mai multă minte şi să nu-ţi ofere calul lui, zise el, depărtându-se.

— Te rog să nu faci una ca asta, Tertius, interveni Rosamunda uitându-se la el şi subliniindu-şi mai apăsat ca de obicei cuvintele. Ar însemna să mă tratezi ca pe un copil. Făgăduieşte-mi că vei lăsa această chestiune pe seama mea.

În obiecţia ei părea să se afle o oarecare doză de adevăr. Lydgate spuse: „Prea bine“, exprimând astfel o supunere arogantă, şi discuţia se încheie cu o promisiune făcută de el Rosamundei, iar nu invers.

În realitate ea fusese ferm decisă să nu promită nimic. Rosamunda poseda acea îndărătnicie triumfătoare care nu-şi risipeşte niciodată energia într-o rezistenţă năvalnică. Ceea ce avea ea chef să facă era întotdeauna lucrul potrivit, şi îşi concentra toată deşteptăciunea în direcţia obţinerii mijloacelor menite să-i împlinească dorinţa. Era hotărâtă să iasă din nou călare pe murg, ba încă la primul prilej oferit de absenţa soţului ei, intenţionând ca el să nu afle decât când avea să fie destul de târziu ca să mai poată acţiona. Cert, ispita era puternică: ţinea mult la mişcare, şi desfătarea de a călări un cal frumos, în compania căpitanului Lydgate, fiul lui *Sir* Godwin, călare pe alt cal frumos, şi de a fi întâlnită în postura aceea de oricine, afară de soţul ei, înfăţişa un ţel la înălţimea viselor ei premaritale. Ba mai mult, fixa viitoarele relaţii cu familia de la Quallingham, ceea ce pesemne că era un lucru înţelept de făcut.

Dar blajinul murg, nepregătit pentru căderea unui copac pe care tocmai îl tăiau nişte oameni la marginea pădurii Halsell, se sperie şi-i stârni Rosamundei o spaimă şi mai rea, care duse până la urmă la pierderea copilului. Lydgate nu-şi putu manifesta furia faţă de soţie, dar se purtă ca un urs cu căpitanul, a cărui vizită în chip firesc – luă sfârşit curând.

În toate discuţiile purtate ulterior asupra acestui subiect, Rosamunda continua să păstreze blânda certitudine că plimbarea aceea călare nu schimbase cu nimic starea ei şi că, dacă ar fi stat acasă, s-ar fi ivit aceleaşi simptome şi totul s-ar fi încheiat în acelaşi fel, deoarece simţise şi mai înainte ceva asemănător.

Lydgate putea doar să spună: „Sărmana, sărmana mea scumpă”, dar în taină se minuna de tenacitatea acelei făpturi blajine. În cugetul lui se acumula cu uimire simţământul neputinţei de a avea vreo înrâurire asupra Rosamundei. Cunoştinţele lui superioare şi forţa intelectuală, în loc de a fi, aşa cum îşi imaginase, un oracol bun de consultat în orice împrejurări, erau pur şi simplu date la o parte în orice chestiune practică. El îşi formase părerea că deşteptăciunea Rosamundei aparţinea genului receptiv, care şade bine unei femei. Acum începea să descopere cum stăteau lucrurile cu deşteptăciunea ei cum se înfăţişa tiparul în care se modelase, ca într-o plasă strânsă, intelectul ei, independent şi distant. Nu exista nimeni mai ager decât Rosamunda pentru a discerne cauzele şi efectele aflate în raza gusturilor şi intereselor ei personale: ea văzuse cu claritate întâietatea lui Lydgate în societatea din Middlemarch şi, în imaginaţie, îşi prefigura în continuare efectele sociale şi mai agreabile care se vor ivi când talentul lui avea să-l împingă mai sus. Pentru ea însă, ambiţia lui profesională şi ştiinţifică nu avea mai multă relaţie cu acele efecte sociale dezirabile decât ar fi avut descoperirea norocoasă a unui zăcământ de petrol rău mirositor. Şi, făcând abstracţie de acest zăcământ, cu care desigur că ea n-avea nimic de-a face, fireşte că Rosamunda avea mai multă încredere în propria ei opinie decât într-a lui. Lydgate fu uimit să constate, în nenumărate fleacuri, ca şi în întâmplarea aceea gravă cu călăria, că afecţiunea nu o făcea deloc maleabilă. Nu-l muncea nicio îndoială că exista afecţiune, şi nici vreun presentiment că el ar fi putut face ceva care să îndepărteze afecţiunea Rosamundei. În ce-l privea, gândea că o iubeşte cu aceeaşi tandreţe ca la început şi că se împăcase cu laturile ei negative, dar – vai! Lydgate era foarte îngrijorat şi conştient de apariţia unor elemente noi în viaţa lui, la fel de vătămătoare pentru el ca o baltă noroioasă pentru o făptură acvatică, obişnuită să respire, să se scalde şi să gonească după prada-i luminoasă prin cele mai cristaline unde.

Curând, Rosamunda arăta mai frumoasă ca oricând, stând la masa ei de lucru, bucurându-se de plimbări făcute cu docarul tatălui ei şi gândindu-se că ar putea fi invitată la Quallingham. Ştia că pentru salonul de-acolo era un ornament mult mai încântător decât oricare altă fată din familie şi, convinsă că *gentlemen*-ii îşi dădeau seama de această calitate, poate că nu se întreba în egală măsură dacă şi doamnele ar fi dornice să se vadă depăşite.

Simţindu-se uşurat, după ce se linişti în privinţa stării ei, Lydgate căzu iar în ceea ce Rosamunda, în sinea ei, numea „posomoreala“ lui – o noţiune care acoperea pentru ea preocuparea meditativă, prilejuită de alte probleme decât propria-i persoană, precum şi expresia încruntată, plină de dezgust arborată de Lydgate faţă de toate lucrurile banale, de parcă ar fi fost amestecate cu ierburi amare, semne ce alcătuiau într-adevăr un fel de barometru al indignării şi resentimentelor sale. Aceste stări de spirit aveau, printre altele şi o cauză pe care, în chip generos dar greşit, se ferea să o menţioneze Rosamundei, ca nu cumva să-i dăuneze sănătăţii şi să-i scadă moralul. Între ei doi, într-adevăr, lipsea cu desăvârşire participarea reciprocă la ceea ce preocupa mintea celuilalt, aşa cum, fireşte, se poate întâmpla foarte bine chiar între persoane care se gândesc statornic una la alta. Lydgate avea impresia că luni în şir sacrificase mai mult de jumătate din cele mai bune intenţii şi forţe ale lui pentru tandreţea dăruită Rosamundei; suportase fără iritare micile ei pretenţii şi întreruperi şi, mai presus de toate, răbdase fără a-şi trăda amărăciunea, să privească – printr-un văl de iluzie tot mai rărit – cum prin mintea ei pustie entuziasmul lui pentru ţelurile mai impersonale ale profesiei şi ale studiului ştiinţific nu trezea niciun ecou; o ardoare pe care-şi imaginase că soţia lui ideală trebuia, cumva, să o cultive, să o considere sublimă, chiar fără a şti câtuşi de puţin de ce. Dar, răbdarea lui se îmbina cu o nemulţumire de sine care, dacă vrem să fim sinceri, trebuie să recunoaştem că reprezintă mai mult de jumătate din amărăciunea resimţită sub povara reproşurilor – incluzând cazurile când ni le fac soţia sau soţul. Rămâne totuşi un adevăr permanent valabil că, dacă am fi fost înzestraţi cu suflete mai mari, împrejurările ar fi avut mai puţină putere împotriva noastră. Lydgate îşi dădea seama că îi făcuse Rosamundei concesii care arătau adesea că tăria hotărârilor sale nu mai era cea de altă dată, era începutul acelei paralizii ce se strecoară, gata să stingă un entuziasm care a încetat să constituie trăsătura constantă a vieţii noastre. Iar entuziasmul lui Lydgate era necontenit strivit nu numai de simpla povară a mâhnirii, ci de prezenţa muşcătoare a unei meschine griji degradante, de soiul celor care aştern rugina ironiei peste toate strădaniile ce tind spre un ţel înalt.

Până atunci se abţinuse să-i amintească Rosamundei de această grijă; şi constata, cu oarecare mirare, că asemenea nelinişte nu tulburase niciodată gândurile ei, deşi cu siguranţă că nicio

dificultate nu putea fi mai puţin misterioasă. Era o deducţie bătătoare la ochi, o concluzie pe care o trăgeau cu uşurinţă observatorii indiferenţi, anume că Lydgate făcuse datorii; şi nu izbutea să-şi alunge din minte gândul că, zi de zi, se afunda tot mai adânc în mlaştina aceea, care-i atrage pe oameni în străfundurile ei, sub un înveliş atât de plăcut, alcătuit din flori şi verdeaţă. Te minunezi constatând cât de grabnic ajunge un om să se afunde până-n gât în mlaştină – deşi se află într-o poziţie în care este forţat fără voia lui să se gândească în primul rând la evadarea sa, chiar de-ar avea în minte un plan al salvării întregului univers.

Cu optsprezece luni în urmă, Lydgate fusese sărac, dar în viaţa lui nu cunoscuse nevoia urgentă de sume mici, ba chiar dispreţuia usturător pe oricine cobora o treaptă pentru a le câştiga. Acum trecea printr-o experienţă mai rea decât un simplu deficit bănesc: îl asaltau vulgarele, detestabilele încercări rezervate unui om care a cumpărat şi folosit o grămadă de lucruri, cu toate că s-ar fi putut lipsi de ele, şi pe care nu izbuteşte să le plătească, deşi creditorul a început să stăruie.

Cum de se întâmplase aşa ceva se poate vedea uşor, fără multă aritmetică sau cunoaştere a preţurilor. Când un om îşi aranjează o casă şi se pregăteşte de căsătorie, descoperă că mobilierul şi alte cheltuieli iniţiale depăşesc cu patru-cinci sute de lire capitalul de care dispune; când la capătul unui an constată că sumele cheltuite în gospodăria sa, cu caii şi diversele suplimente, se ridică la aproape o mie de lire, în timp ce veniturile de pe urma clientelei – calculate după vechile registre la vreo opt sute lire pe an – au scăzut ca apa unui iaz vara şi abia fac, puse cap la cap, cinci sute de lire (încasări mai mult neachitate), ajunge la concluzia simplă, fie că-i pasă ori ba, că s-a înglodat în datorii. Vremurile acelea erau mai puţin costisitoare decât ale noastre, iar în provincie se ducea un trai relativ modest; dar oricine dintre dumneavoastră nu consideră că aceste detalii se află mai prejos de judecata lui, poate concepe cu uşurinţă cum un medic care, după ce cumpărase de curând o clientelă, se socotea obligat să ţină doi cai, oferea mese îmbelşugate, şi plătea o asigurare pe viaţă şi o chirie mare pentru casă şi grădină, poate descoperi că veniturile ating doar jumătate din cheltuieli. Rosamunda, deprinsă din copilărie cu o gospodărie nechibzuită, credea că o bună gospodărire constă din comandarea a tot ce e mai bun – nimic altceva n-ar fi fost „corespunzător"; iar Lydgate presupunea că: „daca tot te-apuci să faci un lucru, trebuie

să-l faci cum se cuvine" – şi nu vedea cum ar fi putut trăi altfel. Dacă fiecare capitol din cheltuielile gospodăreşti i-ar fi fost menţionat cu anticipare, probabil că ar fi constatat că „nu putea să iasă o sumă prea mare", şi dacă cineva i-ar fi sugerat să facă o economie la un anumit articol – de pildă, înlocuirea unui soi de peşte mai costisitor cu altul mai ieftin – ideea i s-ar fi părut meschină, chibzuinţă de un ban. Rosamunda, chiar şi fără ocazii speciale cum fusese vizita căpitanului Lydgate, ţinea să lanseze invitaţii, iar Lydgate — deşi adesea îi considera pe musafiri obositori — nu se amesteca. Relaţiile sociale păreau a fi o parte necesară din prudenţa profesională, şi petrecerile oferite trebuiau să fie la înălţime. E drept că Lydgate vizita mereu căminele săracilor şi ajusta prescripţiile sale dietetice la mijloacele lor reduse, dar, dragă Doamne! e vorba de o trăsătură care a încetat a mai fi remarcabilă – oare nu ne aşteptăm de la oameni să deţină numeroase straturi de experienţă, care coexistă, fără a fi comparate niciodată între ele? Cheltuiala – ca şi sluţenia şi erorile – devine un lucru complet nou când o legăm de propria noastră personalitate şi o măsurăm după acea vastă deosebire manifestă (în propriile noastre senzaţii) între noi şi ceilalţi. Lydgate credea că nu se sinchiseşte de îmbrăcămintea pe care o poartă şi dispreţuia pe oricine se bizuia pe efectele vestimentare; i se părea însă un lucru de la sine înţeles să aibă belşug de rufărie proaspătă – asemenea obiecte erau, în chip firesc, rânduite în teancuri. Trebuie să amintim că până atunci nu simţise niciodată frâna unei datorii nedorite şi se călăuzise după obicei, nu după simţul critic. Dar frâna se ivise.

Noutatea pe care o prezenta o făcea cu atât mai sâcâitoare. Era uluit, dezgustat, de faptul că nişte condiţii atât de străine de toate scopurile lui, lipsite, în chip detestabil, de orice contact cu obiectele de care ţinea să se ocupe, să fi zăcut la pândă şi să-l fi prins în gheare când nu băgase de seamă. Şi nu îl preocupa doar datoria propriu-zisă; mai era şi certitudinea că în situaţia lui urma neapărat să o sporească întruna. Doi furnizori din Brassing, ale căror note de plată datau dinainte de căsătoria lui, deoarece cheltuielile curente neprevăzute îl împiedicaseră de-atunci să le achite, îi trimiseseră în repetate rânduri scrisori neplăcute, ce nu puteau fi trecute cu vederea. Anevoie s-ar fi putut găsi ceva care să stârnească mai mult tulburarea unui om cu firea lui Lydgate, cu orgoliul lui dârz şi cu sila de a cere o favoare sau de a fi obligat cuiva. Dispreţuise

până şi faptul de a se gândi la intenţiile domnului Vincy în chestiuni băneşti, şi nimic altceva decât o nevoie arzătoare nu l-ar fi putut îndemna să recurgă la socrul lui – chiar dacă nu ar fi fost avertizat pe numeroase căi indirecte că, de la însurătoarea lui, afacerile personale ale domnului Vincy nu înfloriseră deloc şi că o cerere de ajutor din partea lui ar fi picat cum nu se poate mai prost.

Unii oameni se încred uşor în serviciile prietenilor; până atunci, lui Lydgate nici prin cap nu-i trecuse că se va vedea nevoit să facă acest lucru: nu se gândise niciodată ce ar însemna pentru el să solicite un împrumut; însă, odată ce ideea îi intrase în cap, simţea că mai degrabă ar înfrunta oricare altă greutate. Între timp nu avea nici bani, nici perspective de a-i căpăta, iar clientela lui nu devenea mai rodnică.

Nu-i de mirare că Lydgate nu fusese în stare, în ultimele luni, să-şi înăbuşe toate semnele de tulburare lăuntrică, dar acum că Rosamunda îşi redobândise sănătatea ei strălucitoare, gândul de a-i împărtăşi toate dificultăţile îi dădea mereu târcoale. În ultima vreme notele de plată ale negustorilor, devenite un lucru obişnuit, forţaseră raţiunea lui să găsească noi căi de comparaţie; începuse să cântărească dintr-un alt punct de vedere ceea ce era necesar şi ce era de prisos în comenzile lor de mărfuri, şi să înţeleagă că era neapărat nevoie să se producă o schimbare în obiceiurile căminului său. Dar cum se putea înfăptui asemenea schimbare, fără concursul Rosamundei? Prilejul imediat de a-i dezvălui realitatea dezagreabilă îi fu impus de împrejurări.

Neavând bani şi cerând în mod discret un sfat cu privire la garanţia ce ar putea fi oferită la nevoie de către un om aflat în situaţia lui, Lydgate dăduse creditorului mai puţin stăruitor singurul gaj bun aflat în puterea sa. Creditorul era un argintar şi giuvaergiu, care consimţise să ia asupra lui şi datoria faţă de tapiţer, acceptând dobândă pe-un anumit termen. Garanţia necesară o reprezenta o poliţă de vânzare a mobilierului din casă, care ar fi putut linişti pe un creditor pentru un răstimp rezonabil, întrucât era vorba de o datorie care se ridica la mai puţin de patru sute de lire; argintarul, domnul Dover, se declara dispus să o şi reducă, luând înapoi o parte din vase sau din oricare alte articole rămase ca şi noi. Fraza „oricare alte articole“ implica în mod delicat bijuteriile, îndeosebi câteva ametiste purpurii care costaseră treizeci de lire, cumpărate de Lydgate ca dar de nuntă.

Opiniile cu privire la înţelepciunea dovedită de el prin alegerea

unui asemenea dar pot fi împărţite: unii vor gândi că era o atenţie gingaşă şi de aşteptat din partea unui om ca Lydgate, şi că vina oricăror urmări supărătoare pornea din îngustimea scrobită a vieţii provinciale din vremea aceea, care nu oferea condiţii pentru liber profesioniştii lipsiţi de o avere proporţională cu gusturile lor; pornea de asemenea, din ridicola jenă resimţită de Lydgate când era vorba să le ceară bani prietenilor.

Oricum, în dimineaţa aceea frumoasă, când se dusese la argintar să dea comanda definitivă, treizeci de lire nu i se păruseră un preţ exagerat, faţă de alte bijuterii colosal de scumpe şi, mai ales, ca un adaos la alte comenzi, a căror valoare nu fusese încă exact calculată; mai cu seamă când era vorba de giuvaeruri ce se potriveau răpitor cu gâtul şi braţele Rosamundei, şi când nici măcar nu i se cereau bani gheaţă, care să-i depăşească disponibilul. Dar, în criza actuală, imaginaţia lui Lydgate nu se putea stăpâni să nu ia în consideraţie posibilitatea de a lăsa ametistele să-şi recapete locul printre colecţiile domnului Dover, deşi se ferea de a-i propune Rosamundei acest lucru. După ce fusese stârnit să întrevadă consecinţe pe care nu avusese niciodată obiceiul de a le desluşi, se pregătea acum să acţioneze pe baza acestui nou discernământ cu o parte din seriozitatea pe care ar fi dovedit-o dând curs unei experienţe. Şi pentru a-şi face curaj, în timp ce venea călare de la Brassing, chibzuia cum să-i prezinte Rosamundei situaţia.

Când ajunse acasă, se înserase. Era tare abătut, acest bărbat de douăzeci şi nouă de ani, puternic şi înzestrat cu multe însuşiri. Nu-şi spunea în sinea lui, înfuriat, că săvârşise o mare greşeală, dar greşeala lucra în el ca o boală cronică recunoscută, amestecându-şi supărătoarele-i sâcâieli în fiecare proiect şi subminându-i fiecare gând.

În timp ce străbătea coridorul care ducea spre salon, auzi pianul şi glasurile unor cântăreţi. Bineînţeles, Ladislaw era acolo. Trecuseră câteva săptămâni de când Will se despărţise de Dorotea, totuşi rămăsese încă la vechiul lui post din Middlemarch.

În general, Lydgate nu avea nicio obiecţie faţă de vizitele lui Ladislaw, dar tocmai în momentul acela îl plictisea faptul că nu-şi putea găsi căminul scutit de musafiri. Când deschise uşa, cei doi melomani care se îndreptau către nota cheie, îşi înălţară privirea fără a considera însă intrarea lui Lydgate drept o întrerupere a concertului. Pentru un om întărâtat de hărţuielile îndurate, cum era bietul Lydgate, nu însemna o mângâiere să vadă cum doi oameni în

toată firea se ţin de triluri, în timp ce el era copleşit de impresia că acea zi penibilă îi mai rezerva şi alte necazuri. Faţa lui, palidă încă dinainte, se schimonosi; străbătu încăperea şi se trânti pe un scaun.

Muzicienii, simţindu-se scuzaţi de faptul că nu mai avuseseră decât trei măsuri de cântat, se întoarseră acum spre el.

— Ce mai faci, Lydgate? întrebă Will, apropiindu-se de amfitrion ca să-i strângă mâna.

Lydgate i-o luă, dar nu găsi de cuviinţă să şi răspundă.

— Ai luat masa, Tertius? Te aşteptam mult mai devreme, zise Rosamunda, care şi văzuse pe dată că soţul ei era într-o „dispoziţie oribilă“.

Se aşeză la locul ei obişnuit, în timp ce-i adresă întrebarea.

— Am luat masa. Aş vrea doar puţin ceai, dacă eşti bună, replică Lydgate scurt, cu o mutră încă acră şi privindu-şi ţintă picioarele întinse.

Will era prea ager ca să mai aibă nevoie de alt indiciu.

— Eu plec, spuse, întinzând mâna după pălărie.

— Vine ceaiul, anunţă Rosamunda, te rog să nu pleci.

— Dar Lydgate e plictisit, adăugă Will, care avea mai multă înţelegere pentru doctor decât Rosamunda şi nu se simţea jignit de purtarea lui, închipuindu-şi lesne că i se iveau destule pricini de supărare în afara casei.

— E cu atât mai necesar să rămâi, stărui Rosamunda poznaşă, şi cu cel mai nestingherit ton; altfel n-o să-mi vorbească toată seara.

— Ba da, Rosamunda, îţi voi vorbi, o asigură Lydgate, cu puternicul lui glas baritonal. Am să-ţi vorbesc despre câteva treburi serioase.

Nicio altă introducere nu ar fi putut semăna mai puţin cu cea pe care ar fi dorit-o Lydgate; dar purtarea indiferentă a Rosamundei îl întărâtase prea rău.

— Aha! Vezi! zise Will. Eu mă duc la întrunirea de la Institutul Tehnicienilor. La revedere. Şi ieşi grăbit din odaie.

Rosamunda nu se uită la soţul ei, dar se ridică imediat şi-şi luă locul în faţa tăvii de ceai. Se gândea că niciodată nu-l mai văzuse atât de nesuferit. Lydgate îşi întoarse ochii negri asupra ei şi o urmări cu privirea, în timp ce Rosamunda, cu degetele-i alungite, mânuia gingaş serviciul de ceai, privind doar obiectele aflate în raza vizuală imediată, fără să i se clintească nicio curbă de pe faţă, şi totuşi punând în atitudinea ei un protest inefabil împotriva

tuturor oamenilor care se poartă ursuz. Pentru moment, Lydgate uită de necazurile lui, cufundându-se într-o bruscă speculaţie asupra acelei forme de impasibilitate feminină, conţinută în contururi de silfidă, şi care, cândva, i se păruse a fi semnul unei sensibilităţi receptive şi prompte. Gândul lunecându-i la Laura în vreme ce se uita la Rosamunda, se întrebă în sinea lui: „Oare *ea* m-ar ucide fiindcă am îndurerat-o?“ şi apoi: „Toate femeile sunt la fel“.

Dar această putere de generalizare, care face ca specia umană să fie atât de superioară faţă de animalele mute – când e vorba de a comite o greşeală – fu imediat contrabalansată când în memoria lui Lydgate îşi făcură loc îndoielile lăsate de purtarea unei alte femei, anume de înfăţişarea şi tonurile emoţionate ale Doroteei, îngrijorată de soarta bărbatului ei, atunci când Lydgate începuse să-l trateze; strigătul ei pasionat, cerând să i se spună ce anume i-ar putea aduce mângâiere omului aceluia de dragul căruia părea să-şi fi înăbuşit orice alt impuls afară de o arzătoare năzuinţă spre statornicie şi compasiune. Aceste impresii reînviate se succedau rapid, ca într-un vis, în mintea lui Lydgate, pe când Rosamunda potrivea ceaiul. Închisese ochii, pierdut într-o clipă de reverie, în timp ce o reauzea pe Dorotea spunând: „Sfătuiţi-mă, spuneţi-mi ce pot face – şi-a închinat toată viaţa muncii şi perspectivelor de viitor. Nu-i pasă de nimic altceva – iar mie nu-mi pasă de nimic altceva pe lume!“

Glasul acelei feminităţi plină de profunzime rămăsese întipărit în forul lui lăuntric, aşa cum rămăseseră şi concepţiile avântate ale unor genii dispărute şi consacrate (oare nu există şi un geniu al simţirilor nobile, care influenţează şi el spiritele omeneşti şi gândirea lor?); modulaţiile acelui glas alcătuiau o muzică de care se desprindea uşor, uşor – într-adevăr, lunecase într-o picoteală fugară, când Rosamunda rosti, cu tonul ei argintiu neutru:

— Poftim ceaiul, Tertius.

Puse ceaşca pe măsuţa de lângă el, şi apoi se întoarse la locul ei, fără a-l privi. Lydgate se pripise prea mult când îi atribuise o totală insensibilitate; după canoanele ei, era destul de senzitivă şi îşi forma impresii durabile. Pentru moment, o stăpânea o senzaţie de frustrare şi repulsie. Ce-i drept, Rosamunda nu făcea mutre acre şi nu ridica niciodată glasul: era absolut sigură că nimeni nu i-ar putea găsi, motivat, vreun cusur.

Poate că niciodată până atunci cei doi soţi nu se simţiseră atât

de îndepărtaţi; pentru el existau însă motive puternice de a nu-şi amâna dezvăluirea, chiar dacă nu ar fi anticipat-o anunţând-o cu bruscheţe; într-adevăr, o parte din dorinţa aceea plină de mânie de a o face să-l înţeleagă mai bine, care-l îndemnase să vorbească prematur, se îmbina cu suferinţa stârnită de perspectiva mâhnirii ei. Dar aşteptă până ce fu luată tava cu serviciul de ceai, până se aprinseră lumânările şi se putu bizui pe tihna serii; intervalul scurs astfel lăsase tandreţei alungate răgazul de a reveni pe vechiul ei făgaş. Vorbi cu amabilitate:

— Scumpă Rosy, lasă jos lucrul de mână şi vino să stai lângă mine.

Împinse într-o parte masa, întinzând mâna ca să tragă un fotoliu lângă al lui.

Rosamunda se supuse. Cum se îndrepta spre el, în drapajul rochiei de muselină care avea o nuanţă discretă, silueta ei zveltă şi totuşi rotundă nu arătase nicicând mai graţioasă; când se aşeză alături de Lydgate şi puse o mână pe braţul fotoliului său, uitându-se în cele din urmă la el şi întâmpinându-i privirea, gâtul ei delicat, obrazul şi gura cu linie pură aveau acea frumuseţe neprihănită, acea prospeţime dulce care ne mişcă în anotimpul primăverii şi al copilăriei. Înfăţişarea ei îl tulbură pe Lydgate şi făcu amintirile legate de începutul dragostei lor să se amestece printre toate amintirile reînviate de acea criză răscolitoare. Îşi puse duios mâna lui mare peste cea a Rosamundei, vorbindu-i:

— Iubito... cu ecoul prelung pe care-l dă acestui cuvânt afecţiunea.

Rosamunda se afla încă sub puterea aceluiaşi trecut şi, în parte, soţul ei era pentru ea tot acel Lydgate pe care îl admirase şi de care se lăsase vrăjită. Îi îndepărtă uşurel părul de pe frunte, pe urmă îşi puse şi cealaltă mână peste a lui şi îşi dădu seama că-l iartă.

— Sunt obligat să-ţi spun ceva care o să te doară, Rosy. Dar exista unele lucruri pe care un soţ şi o soţie trebuie să le chibzuiască împreună. Nu mă îndoiesc că ţi-a şi trecut prin minte că sunt strâmtorat din punct de vedere bănesc.

Lydgate făcu o pauză; dar Rosamunda îşi întoarse capul şi se uită la o vază de pe cămin.

— Nu am fost în stare să plătesc toate lucrurile pe care le-am luat înainte de ne-am căsătorit, şi de atunci s-au mai ivit alte cheltuieli cărora am fost silit să le fac faţă. Ca urmare, datorez o

sumă însemnată la Brassing – trei sute optzeci de lire – pentru care sunt presat de o bucată de vreme şi, de fapt, mă înfund tot mai adânc, zi de zi, deoarece pacienţii mei nu-mi plătesc mai urgent numai din cauză că alţii îşi pretind şi ei banii cuveniţi. M-a costat destul zbucium ca să-ţi ascund situaţia, câtă vreme nu te-ai simţit bine; dar acum trebuie să chibzuim împreună şi tu trebuie să mă ajuţi.

— Ce pot face *eu,* Tertius? întrebă Rosamunda, întorcându-şi iarăşi ochii asupra lui.

Fraza aceea mică, compusă din cinci cuvinte, asemănătoare cu multe altele din toate limbile, e capabilă, prin mijlocirea unor variate inflexiuni vocale, să exprime toate stările sufleteşti, de la o insensibilitate deznădăjduită până la o înţelegere atotcuprinzătoare, de la solidaritate plină de abnegaţie, până la cea mai neutră distanţare. Pronunţarea subţiratică a Rosamundei aruncase în cuvintele: „Ce pot face *eu“* toată cantitatea de neutralitate pe care acestea o pot cuprinde. Căzură ca un îngheţ mortal peste tandreţea redeşteptată în sufletul lui Lydgate. Nu izbucni într-o furtună de indignare – simţea o strângere de inimă prea dureroasă. Şi când vorbi din nou, folosi mai degrabă tonul unui om care se sileşte să-şi ducă la îndeplinire o sarcină neplăcută.

— E necesar să ştii şi tu cum stăm, fiindcă mă văd constrâns să ofer o garanţie pentru un răstimp, şi va trebui să vină un om să facă inventarul mobilierului.

Rosamunda roşi toată.

— Nu i-ai cerut tatii bani? întrebă ea, de-ndată ce fu în stare să scoată o vorbă.

— Nu.

— Atunci trebuie să-i cer eu! conchise, eliberându-şi mâinile din strânsoarea lui Lydgate şi ridicându-se, ca să rămână în picioare la doi paşi de el.

— Nu, Rosy, ripostă Lydgate, pe un ton categoric. E prea târziu ca să mai facem asta. Inventarul va începe mâine. Ţine minte că este vorba de o simplă garanţie; pentru noi nu va însemna nicio deosebire, e doar o treabă temporară. Insist ca tatăl tău să nu afle, decât dacă mă hotărăsc eu să-i spun, adăugă Lydgate, subliniind răspicat cuvintele.

Desigur că era o precizare lipsită de amabilitate, dar Rosamunda îi stârnise îndoieli nefaste cu privire la purtarea pe care avea s-o adopte în îndărătnica şi tăcuta ei nesupunere. Răutatea lui i se păru

de neiertat: nu plângea uşor şi detesta plânsul, dar în clipa aceea începură să-i tremure buzele şi bărbia, şi lacrimile izvorâră. Poate că Lydgate, sub dubla presiune a unor dificultăţi materiale exterioare şi a orgolioasei sale rezistenţe personale faţă de urmări umilitoare, nu avea putinţa să-şi imagineze în amănunt ce însemna acea încercare subită pentru o tânără făptură, care nu cunoscuse altceva decât îngăduinţa, şi ale cărei vise tindeau către noi îngăduinţe, şi mai exact adaptate gusturilor ei. Dar dorea sincer să o cruţe cât mai mult, şi lacrimile Rosamundei îi sângerară inima. Nu fu în stare să-şi continue imediat vorbele: Rosamunda însă încetă să suspine: căută să-şi stăpânească agitaţia şi-şi şterse lacrimile, pironindu-şi privirea drept înainte, spre cămin.

— Încearcă să nu te mâhneşti, scumpa mea, o potoli Lydgate, înălţându-şi privirea spre ea.

Faptul că Rosamunda alesese să stea la distanţă în clipa aceea de frământare, făcea ca totul să fie mai greu de spus, dar trebuia neapărat să meargă mai departe.

— Trebuie să ne încordăm forţele şi să facem ceea ce este necesar. Eu port vina: s-ar fi cuvenit să văd că nu-mi pot permite să trăiesc la nivelul acesta. Dar multe lucruri s-au întors împotriva mea în practica profesională şi, într-adevăr, tocmai în perioada aceasta clientela mi s-a rărit serios. Voi putea să-mi recapăt pacienţii, dar deocamdată trebuie să înfruntăm situaţia – trebuie să ne schimbăm felul de viaţă. O să răzbim şi prin încercarea asta. După ce voi fi oferit această garanţie, voi avea timp să privesc în jurul meu; şi tu eşti atât de deşteaptă încât, dacă-ţi îndrepţi mintea spre gospodărirea casei, îmi vei da lecţii cum să fiu grijuliu. Am fost un nesăbuit în ce priveşte posibilităţile de economie, dar haide, scumpa mea, stai jos şi iartă-mă.

Lydgate îşi încovoia capul sub jug, ca o fiinţă înzestrată cu copite dar şi cu raţiune. După ce rosti ultimele cuvinte pe un ton de rugă, Rosamunda se întoarse în fotoliul de lângă el. Felul cum luase asupra lui tot blamul îi dădea oarecare speranţă că ar putea să fie convertit la părerea ei, şi i se adresă:

— De ce nu poţi amâna inventarul mobilierului? Poţi să trimiţi oamenii la plimbare, când or să vină mâine.

— Nu-i voi trimite la plimbare, afirmă Lydgate, din nou ferm. Ce rost avea să mai explice?

— Dacă ne-am muta din Middlemarch, fireşte că am organiza o vânzare, şi atunci aşa ceva ar avea un sens.

— Dar nu vom părăsi Middlemarch-ul.

— Sunt convinsă, Tertius, că ar fi mult mai bine să procedăm astfel. De ce nu ne putem muta la Londra? Sau lângă Durham, unde familia ta e cunoscută?

— Nu ne putem muta nicăieri fără bani, Rosamunda.

— Prietenii tăi nu te-ar lăsa fără bani. Şi desigur că negustorii aceia odioşi ar putea fi făcuţi să înţeleagă acest lucru şi să mai aştepte, dacă le-ai înfăţişa situaţia aşa cum se cuvine.

— E zadarnic, Rosamunda, răspunse Lydgate înfuriat. Trebuie să te-nveţi să te bizui pe judecata mea în chestiuni pe care nu le pricepi. Am luat măsurile necesare, şi ele trebuie să fie duse la îndeplinire. Cât despre prieteni, nu mă aştept la absolut nimic din partea lor, şi nu le pot cere nimic.

Rosamunda stătea complet neclintită. Mintea ei era stăpânită de gândul că, dacă ar fi ştiut cum se va purta Lydgate, în viaţa ei nu s-ar fi măritat cu el.

— N-avem vreme de pierdut cu vorbe inutile, scumpa mea, urmă Lydgate, încercând să fie iarăşi gentil. Vreau să cumpănesc câteva detalii împreună cu tine. Dover mă încredinţează că va lua înapoi o bună parte din tacâmuri şi orice bijuterie dorim să-i restituim. Se poartă cu adevărat foarte frumos.

— Atunci o să trăim fără linguri şi furculiţe? întrebă Rosamunda, căreia părură să i se subţieze până şi buzele, aşa de aţos rosti cuvintele.

Era hotărâtă să nu mai opună niciun fel de rezistenţă, să nu mai prezinte alte sugestii.

— A, nu, scumpa mea! exclamă Lydgate. Dar uită-te aici, continuă el, scoţând din buzunar o hârtie şi desfăcând-o, iată contul lui Dover. Vezi, am însemnat o serie de articole pe care, dacă le-am returna, ar reduce suma datorată cu mai bine de treizeci de lire. Nu am notat nicio bijuterie.

Lydgate privise în mod sincer chestiunea restituirii bijuteriilor ca pe o lovitură dureroasă; dar argumente severe îl ajutaseră să-şi învingă acest sentiment. Nu-i putea propune însă Rosamundei să înapoieze un anumit dar primit din partea lui; îşi spusese însă că era obligat să îi pună dinainte oferta lui Dover, şi că îndemnul ei lăuntric ar putea face treaba mai uşoară.

— Nu are rost să mă uit şi eu, Tertius, zise Rosamunda calm; vei restitui orice pofteşti.

Nici nu voi să-şi întoarcă ochii spre hârtie, şi Lydgate, roşind

până la rădăcina părului, trase îndărăt lista şi o lăsă să-i cadă pe genunchi. Între timp, Rosamunda ieşi liniştită din încăpere, lăsându-l pe Lydgate neajutorat şi muncit de întrebări. Intenţiona oare să se mai întoarcă? Îi părea că nu se identificase deloc cu el, de parcă ar fi fost două făpturi din specii diferite şi mânate de interese opuse. Îşi lăsă capul pe spate şi-şi înfipse adânc mâinile în buzunarele pantalonilor, cu un anumit spirit de răzbunare. Mai rămânea pe lume ştiinţa – mai existau încă ţeluri pentru care merita să te străduieşti. Trebuia să-şi intensifice cu atât mai vârtos munca, cu cât orice alte satisfacţii piereau.

Dar uşa se deschise şi Rosamunda reapăru. Adusese caseta de piele care conţinea ametistele ei, împreună cu un fragil coşuleţ ornamental plin de alte cutii şi, aşezându-le pe fotoliul unde stătuse mai înainte, rosti, păstrând o desăvârşită bună-cuviinţă în înfăţişarea ei:

— Aici ai toate bijuteriile pe care mi le-ai dăruit. Poţi restitui tot ce doreşti, şi tacâmurile de asemenea. Bineînţeles, nu cred că te-aştepţi să stau mâine acasă. Mă voi duce la tata.

Pentru multe femei, privirea aruncată de Lydgate ar fi fost mai teribilă decât una de mânie: exprima acceptarea disperată a distanţei pe care Rosamunda o punea între ei.

— Şi când te vei întoarce? întrebă el cu o undă de amărăciune.

— A, în cursul serii. Fireşte, nu voi pomeni de această chestiune în faţa mamei.

Rosamunda era convinsă că nicio altă femeie nu s-ar fi putut purta în chip mai ireproşabil; şi se duse să se aşeze la masa ei de lucru. Lydgate rămase două-trei minute cufundat într-o meditaţie al cărei rezultat se traduse prin următoarele cuvinte, rostite cu o urmă din vechea lui emoţie în glas:

— Acum, că am fost uniţi prin căsnicie, Rosy, nu trebuie să mă părăseşti la primul necaz care a dat peste noi.

— Desigur că nu, afirmă Rosamunda. Voi face tot ce este de datoria mea să fac.

— Nu este corect să lăsăm toată treaba pe mâna slujitorilor, nici măcar să fiu nevoit să le vorbesc despre ea. Iar eu voi fi obligat să ies în oraş – nu ştiu cât de devreme. Înţeleg că te fereşti de umilinţele provocate de treburile băneşti. Dar, scumpa mea Rosamunda, dacă e o chestiune de mândrie – la care sunt exact la fel de sensibil ca şi tine – cu siguranţă că e mai bine să ne ocupăm personal de treaba aceasta şi să-i lăsăm pe servitori să asiste cât

mai puţin la desfăşurarea formalităţilor; de vreme ce eşti soţia mea, nu pot evita să primeşti partea ta din nenorocirile mele – dacă s-ar ivi nenorociri.

Rosamunda nu răspunse imediat, dar în cele din urmă spuse:

— Foarte bine, voi rămâne acasă.

— Nu mă voi atinge de bijuteriile acestea, Rosy. Ia-le înapoi. Dar pot trece pe-o listă tacâmurile pe care le putem restitui, şi acestea pot fi împachetate şi trimise pe loc.

— Servitorii vor afla *acest* lucru, ripostă Rosamunda, cu o foarte uşoară notă de sarcasm.

— Ei bine, trebuie să înfruntăm necesitatea anumitor laturi dezagreabile. Unde e cerneala? întrebă Lydgate, ridicându-se şi aruncând contul pe masa mai mare unde intenţiona să scrie.

Rosamunda se duse după călimară şi, punând-o pe masă, dădu să plece, când Lydgate, care stătea aproape, îşi trecu braţul pe după mijlocul ei şi o trase spre el, spunând:

— Haide, scumpo, să înfruntăm situaţia cu seninătate. Sper că numai pentru o scurtă vreme vom fi nevoiţi să ne arătăm meschini şi să ne uităm la socoteli. Sărută-mă.

Inima lui caldă îi dădea ghes s-o mângâie, şi apoi, pentru un soţ e o chestiune de onoare să sufere din pricina faptului că o fată fără experienţă a dat de necazuri măritându-se cu el. Ea îi primi sărutul şi-l înapoie uşor, iar în felul acesta, pentru moment, fu restabilită o aparenţă de armonie. Dar Lydgate nu se putea împiedica să prevadă cu teamă inevitabila discuţie viitoare despre cheltuieli şi despre necesitatea unei schimbări complete a felului lor de viaţă.

Cap. LIX

Spun cei vechi: Sufletul are uman contur,
decât trupul mai mic şi mai subtil,
prin aer rătăcind la bunul plac.
Vezi! lângă faţa-i de heruv plutind
o pală formă, aerian şoptind
îndemnu-i în micuţa-i scoică – ureche.

Veştile se răspândesc adesea la fel de nesocotit şi cu aceleaşi rezultate ca şi polenul cărat pe aripile albinelor (fără s-aibă măcar habar ce prăfoase sunt) când bâzâie, căutând fiecare nectarul ei specific. Această admirabilă comparaţie i se aplică lui Fred Vincy

care, în seara aceea, la casa parohială din Lowick, auzi o discuţie însufleţită purtată între doamne în legătură cu veştile aflate de bătrâna lor slujnică de la Tantripp, cu privire la strania menţionare a domnului Ladislaw în codicilul redactat de domnul Casaubon la testamentul său, nu cu mult înainte de a muri. *Miss* Winnifred fu uluită să descopere că fratele ei cunoscuse dinainte faptul acesta, şi comentă că se dovedea cel mai minunat om când era vorba să păstreze tăcere asupra anumitor lucruri cunoscute de el; la care Mary Garth răspunse că, poate, amintitul codicil s-o fi încâlcit printre păianjeni, despre care *Miss* Winnifred nu voia s-asculte niciodată vreun cuvânt. Doamna Farebrother aprecie că noutăţile erau oarecum legate de constatarea că-l întâlnise doar o singură dată pe domnul Ladislaw la Lowick, iar Miss Noble scoase o cascadă de mici miorlăituri în semn de compasiune.

Fred ştia puţin şi-i păsa şi mai puţin de Ladislaw şi de soţii Casaubon, aşa încât mintea lui nu mai reveni deloc asupra acelei discuţii, până ce într-o bună zi, făcându-i o vizită Rosamundei, la rugămintea maică-si de a-i transmite în trecere un mesaj, se nimeri să-l vadă pe Ladislaw tocmai când pleca de la ea. Acum, după ce căsătoria o scosese din raza ciocnirilor iscate de neplăcerea de a fi frate şi soră, Fred şi cu Rosamunda nu prea aveau ce să-şi spună, mai ales după ce el făcuse pasul acela considerat de ea ca stupid şi reprobabil – renunţarea la cariera clericală pentru a se apuca de afaceri de soiul celor ale domnului Garth. De aceea Fred discuta, de preferinţă, despre noutăţi considerate de el indiferente şi *„à propos* de acest june Ladislaw", pomeni de cele auzite la Rectoratul din Lowick.

De fapt, Lydgate, asemenea domnului Farebrother, ştia mult mai multe decât spunea, şi când încercase odată să se gândească la relaţia dintre Will şi Dorotea, ipotezele formulate de el depăşiseră sfera realităţii. Îşi imaginase că de ambele părţi se născuse un ataşament pasionat, ceea ce-i părea un lucru mult prea serios ca să flecărească pe tema lui. Îşi aminti cum Will se arătase iritat când el menţionase numele doamnei Casaubon şi deveni mai circumspect. În ansamblu, ipotezele lui, adăugate la faptele cunoscute, îi sporiseră prietenia şi toleranţa faţă de Ladislaw şi-l făcuseră să înţeleagă ezitările care-l ţineau legat de Middlemarch, după ce afirmase că va pleca. Era semnificativ pentru distanţa existentă între gândurile lui Lydgate şi cele ale Rosamundei, că nu simţea niciun impuls de a-i vorbi despre acel subiect; într-adevăr, nu avea

încredere totală în discreţia ei faţă de Will. Şi în privinţa aceasta avea dreptate – deşi nu îşi formase o imagine precisă a modului în care ar putea acţiona mintea ei.

Când Rosamunda îi repetă lui Lydgate vestea adusă de Fred, el spuse:

— Ia seama, Rosy, să nu-ţi scape nici cea mai mică aluzie de faţă cu Ladislaw. E în stare să ia foc, ca şi cum l-ai fi insultat. Desigur că e o poveste penibilă.

Rosamunda întoarse capul şi îşi netezi părul, arătând ca o perfectă întruchipare a indiferenţei placide. Dar la primul prilej, când Will veni în lipsa lui Lydgate, ea îi vorbi cu pedanterie despre faptul că încă nu plecase la Londra, aşa cum ameninţase.

— Ştiu totul despre asta. Mi-a şoptit o păsărică la ureche, continuă ea, unduindu-şi capul cu o sumedenie de fasoane foarte drăgălaşe, şi aplecându-se asupra unei fâşii de lână la care croşeta, ţinând-o între degetele-i harnice. Există prin vecinătate un magnet puternic.

— Negreşit că există. Nimeni nu ştie asta mai bine decât dumneata, grăi Will cu galanterie superficială, dar în sinea lui pregătit să se înfurie.

— E într-adevăr cea mai fermecătoare idilă: domnul Casaubon gelos, prevăzând că nu se află altcineva cu care doamna Casaubon să ţină mai mult să se mărite, şi nimeni mai dornic să se însoare cu ea decât un anumit *gentleman*; şi pe urmă soţul urzeşte un plan ca să zădărnicească totul, ameninţând-o pe ea cu pierderea averii dacă s-ar mărita într-adevăr cu *gentleman*-ul acela – şi apoi – şi apoi – vai, n-am nici cea mai mică îndoială că sfârşitul va fi cu desăvârşire romantic.

— Doamne sfinte! Ce vrei să spui... întrebă Will, cu obrajii şi urechile ca para focului şi cu trăsăturile răvăşite de parcă ar fi suferit un şoc violent. Nu glumi, Rosamunda, spune-mi, despre ce vorbeşti?

— Cum, chiar nu ştii nimic? se minună Rosamunda renunţând la aerul jucăuş şi nedorind nimic mai mult decât să-i spună totul în scopul de a provoca efectele voite.

— Nu! ripostă musafirul, nerăbdător.

— Nu ştiai că domnul Casaubon a lăsat scris în testamentul lui că, dacă se mărită cu dumneata, doamna Casaubon îşi pierde întreaga avere?

— De unde ştii că-i adevărat? întrebă Will, cu aprindere.

— Fratele meu, Fred, a auzit asta de la familia Farebrother.

Will sări ca ars de pe fotoliu şi îşi luă pălăria.

— Aş zice că ţine mai mult la dumneata decât la avere, grăi Rosamunda, privindu-l distant.

— Te rog, nu vreau să mai aud niciun cuvânt, zise Will într-o şoaptă răguşită, cu totul diferită de obişnuitul lui ton afabil. Este o insultă murdară adusă şi ei şi mie.

Apoi se aşeză la loc cu un aer absent, cu ochii aţintiţi drept înainte, dar fără să vadă nimic.

— Acum eşti furios pe *mine,* comentă Rosamunda. Foarte rău să-mi porţi *mie* pică. S-ar cuveni să-mi fii îndatorat pentru că ţi-am spus.

— Aşa şi sunt, replică Will cu bruscheţe, încercând parcă acel gen de dedublare caracteristică celor ce răspund în transă la întrebări.

— Aştept să aud vestea căsătoriei, continuă poznaşă Rosamunda.

— Niciodată! Nu vei auzi niciodată despre o căsătorie!

Rostind năvalnic aceste cuvinte, Will se ridică, îi întinse Rosamundei mâna, cu acelaşi aer de somnambul, şi ieşi din încăpere.

După plecarea lui, Rosamunda îşi părăsi fotoliul şi se îndreptă spre celălalt capăt al camerei, rezemându-se de un şifonier, şi privind melancolic pe fereastră. O copleşea plictisul, acea insatisfacţie care, în minţile femeilor, se preface necontenit într-o gelozie măruntă, deşi total neîndreptăţită; gelozie care nu ţâşneşte din vreo pasiune mai adâncă decât cerinţele egoismului, şi totuşi capabilă să îmboldească la acţiune şi la vorbă. „De fapt, n-ai de ce să te sinchiseşti“, îşi spuse în sinea ei biata Rosamunda, gândindu-se la familia de la Quallingham care nu-i scria, şi presupunând că poate Tertius, când se va întoarce acasă, o va dojeni din pricina cheltuielilor. Şi-aşa tot nu ascultase de el, căci în taină îi ceruse tatălui ei să-i ajute, dar domnul Vincy o refuzase categoric încheind: „Mai degrabă voi avea eu însumi nevoie de ajutor“.

Cap. LX

„Negreşit, frazele bune sunt, şi au fost
dintotdeauna, foarte lăudabile.“

Judecătorul Shallow[1]

Câteva zile mai târziu – se şi apropiase sfârşitul lunii august – se ivi un incident care provocă oarecare aţâţare în Middlemarch; oricui ar fi dorit, i se oferea ocazia avantajoasă de a cumpăra, sub distinsele auspicii ale domnului Borthrop Trumbull, mobilierul, cărţile şi tablourile despre care oricine se putea convinge, după facturi, că erau cele mai autentice în toate genurile – aparţinând lui Edwin Larcher, *Esq.*

Nu era una din vânzările ce indicau o criză în comerţ; dimpotrivă, se datora marelui succes obţinut de domnul Larcher în conducerea afacerilor sale, care-i permitea achiziţionarea unui conac, situat în apropiere de Riverston, complet mobilat, cu mare rafinament, de către un ilustru medic din Spa, conac având chiar o sufragerie mobilată cu asemenea risipă de goliciuni pictate, încât doamna Larcher se alarmase rău, până ce se linişti, descoperind că subiectele tablourilor respective erau biblice. De aceea se ivise acea ocazie strălucită pentru cumpărători, subliniată cum se cuvine în prospectele domnului Borthrop Trumbull, căruia familiarizarea cu istoria artei îi îngăduia să declare că printre mobilele holului, urmând a fi vândute fără rezervă, figura şi o piesă de mobilier sculptată de un contemporan al lui Gibbons[2].

Pe vremea aceea, la Middlemarch, o licitaţie importantă era privită ca un fel de petrecere. Se oferea o masă întinsă, cu cele mai bune gustări reci – ca la o înmormântare de clasa întâi – şi se serveau cu generozitate şi voioşie o sumă de pahare, menite să ducă la cumpărarea plină de generozitate şi voioşie a unor articole indezirabile. Vânzarea organizată de domnul Larcher prezenta cu atât mai multă atracţie, pe vreme frumoasă, deoarece casa se afla exact la capătul oraşului, având o grădină şi grajdurile aferente situate pe acea plăcută arteră de ieşire din Middlemarch, numită London Road, care era şi calea spre Spitalul Nou şi spre reşedinţa retrasă a domnului Bulstrode, cunoscută sub numele de „Crânguri“. Pe scurt, licitaţia era la fel de distractivă ca şi un iarmaroc şi atrăgea toate categoriile sociale care dispuneau de timp liber; pentru unii, care se aventurau să facă oferte pur şi simplu pentru a

[1] Personaj din *Henric al IV-lea,* de Shakespeare. În engleză, *shallow* – superficial.

[2] *Orlando Gibbons* (1583-1625), compozitor englez, autor de madrigaluri.

urca preţurile, aproape că egala emoţiile pariurilor de la curse.

În ziua a doua, când urmau să se pună în vânzare cele mai preţioase mobile, „toată lumea bună“ era de faţă; chiar şi domnul Thesiger, vicarul de la Sfântul Petru, se arătase pentru un scurt răstimp, dorind să cumpere masa sculptată, şi-şi frecase coatele cu domnul Bambridge şi cu domnul Horrock. Se afla acolo „Buchetul de doamne“ din Middlemarch, instalate în fotolii în jurul mesei mari din sufragerie, la care stătea domnul Borthrop Trumbull, prevăzut cu un pupitru şi un ciocan; dar compoziţia raidurilor din spate, populate îndeosebi de feţe masculine, varia adesea în urma intrărilor şi ieşirilor care aveau loc atât pe uşă, cât şi prin încăpătorul bovindou care dădea spre pajişti.

În ziua aceea, „toată lumea bună" nu-l includea şi pe domnul Bulstrode, a cărui sănătate nu rezista prea bine la aglomeraţii şi la curent de aer. Dar doamna Bulstrode ţinuse în mod special să pună mâna pe o anumită pictură – o „Cină la Emmaus“, atribuită în catalog lui Guido[1]; şi în ultima clipă dinainte de ziua vânzării, domnul Bulstrode trecuse pe la biroul ziarului *Pionierul,* unde figura acum ca unul dintre proprietari, pentru a-i cere domnului Ladislaw o mare favoare: să fie îndatoritor şi să-şi folosească, spre serviciul doamnei Bulstrode, remarcabilele lui cunoştinţe în materie de pictură, apreciind valoarea acelui anumit tablou, dacă cumva – adăugase scrupulos politicosul bancher – participarea la licitaţie nu-ţi deranjează anumite aranjamente în vederea plecării dumitale, despre care ştiu că e iminentă“.

Această clauză condiţionată ar fi sunat cam satiric în urechea lui Will, dacă ar fi avut chef să se sinchisească de asemenea satire. Observaţia domnului Bulstrode se referea la o înţelegere stabilită cu multe săptămâni în urmă între Will şi proprietarii jurnalului, conform căreia era liber, în orice zi ar fi vrut, să predea conducerea publicaţiei redactorului adjunct pe care-l pregătise în acest scop, de vreme ce se hotărâse în sfârşit să părăsească Middlemarch-ul. Dar viziunile vagi, izvorâte din ambiţie, nu prea au putere când sunt confruntate cu comoditatea de a continua un lucru cu care te-ai deprins sau care-ţi măguleşte agreabil vanitatea; şi ştim cu toţii cât de greu ne vine să ducem la capăt o hotărâre luată, când de fapt râvnim în taină ca ea să se dovedească a nu fi necesară. În astfel de stări de spirit, cea mai incredulă persoană simte o nevoie intimă

[1] *Guido Reni* (1575-1642), pictor baroc italian, autor de compoziţii religioase şi mitologice (n.t).

să creadă în miracole; imposibil de conceput cum s-ar putea realiza dorinţa noastră, totuşi s-au mai întâmplat şi miracole! Will nu-şi mărturisise nici lui însuşi asemenea slăbiciuni, totuşi continua să zăbovească în oraş. Ce rost avea să plece la Londra, în sezonul acela?

Cei din echipa de rugby, care şi-ar fi putut aminti de el, nu se aflau acolo; cât priveşte scrierile politice, era dispus mai curând să continue câteva săptămâni munca la *Pionierul.* Totuşi, în clipa când îi vorbise domnul Bulstrode, era stăpânit în aceeaşi măsură de două hotărâri la fel de categorice: aceea de a pleca, şi aceea de a nu pleca fără să o vadă încă o dată pe Dorotea.

De aceea îi răspunse domnului Bulstrode că avea anumite motive de a-şi mai amâna plecarea şi că ar fi fericit să se ducă la licitaţie.

Starea sufletească a lui Will înclina spre sfidare, conştiinţa lui fiind tulburată de gândul că oamenii care-l priveau cunoşteau, de bună seamă, un fapt ce însemna acelaşi lucru cu acuzaţia că ar fi un individ animat de intenţii josnice, care urmau să fie tăiate de la rădăcină prin anumite dispoziţii testamentare. La fel cu majoritatea oamenilor care ţin să-şi afirme libertatea faţă de etichetări convenţionale, era pregătit să se ia brusc şi pe loc la harţă cu oricine ar fi insinuat că atitudinea lui era dictată de motive personale – că ar fi existat în sângele lui, în comportamentul sau în caracterul lui, ceva ce încerca să se ascundă sub masca unei opinii. Când se afla sub înrâurirea unei impresii iritante de acest gen, era în stare să umble zile în şir cu un aer sfidător, sângele năvălindu-i mereu sub pielea străvezie, de parcă ar fi fost într-un permanent *qui vive*[1], pândind să apară ceva pe care să se năpustească.

Expresia aceasta putea fi observată la el mai cu seamă în cursul licitaţiei, şi cei care-l cunoscuseră doar în toanele lui bune, de amabilă ciudăţenie ori de sclipitoare bucurie, ar fi fost izbiţi de contrast. Nu regreta acea ocazie de a apărea în public, în faţa triburilor middlemarcheze de Tolleri, Hackbutt şi ceilalţi care îl priveau de sus, ca pe un aventurier, şi sufereau în schimb de o crasă ignoranţă în privinţa lui Dante – cei care rânjeau batjocoritor aflând de sângele lui polonez, deşi sângele lor grozav ar mai fi avut nevoie să fie împrospătat printr-un amestec.

Stătea la vedere, nu departe de licitator, cu arătătoarele vârâte în cele două buzunare laterale şi capul răsturnat pe spate,

[1] În stare de alarmă (n.t.)

nedându-şi osteneala de a vorbi cu nimeni, deşi fusese întâmpinat cordial cu un *connoissure*[1] de către domnul Trumbull, care-şi dădea osteneala să-şi desfăşoare cum nu se poate mai mult marile sale însuşiri.

Şi cu siguranţă că, dintre toţi oamenii a căror profesiune necesită exhibarea forţei oratorice, cel mai fericit este un prosper agent de licitaţie provincial, care reacţionează cu vie apreciere la propriile lui glume şi la propriile-i cunoştinţe enciclopedice. Unele persoane saturniene, cu sânge oţeţit în vine, ar putea ridica obiecţii împotriva necesităţii de a insista întruna asupra calităţilor tuturor articolelor puse în vânzare, de la o lingură de pantofi până la „Berghem“; dar în vinele domnului Borthrop Trumbull curgea un lichid binevoitor; era un admirator din fire şi i-ar fi plăcut să aibă universul întreg la discreţia ciocanului său, simţind că, datorită prezentării făcute de el, ar fi obţinut un preţ mai ridicat.

Între timp însă, îi era suficient mobilierul din salonul doamnei Larcher.

Când intrase în încăpere Will Ladislaw, un al doilea vătrai de sobă, despre care se pretindea că fusese uitat la locul cuvenit, tocmai solicita entuziasmul licitatorului, pe care acesta îl distribuia echitabil, pe baza principiului că lauda cea mai mare se cuvine obiectelor care au mai multă nevoie de laudă: vătraiul era din oţel polisat, cu o lucrătură îmbelşugată, în formă de lanţetă şi cu o muchie tăioasă.

— Acum doamnelor, începu el, voi face apel la priceperea dumneavoastră. Iată un vătrai care la oricare altă licitaţie cu greu ar fi fost oferit fără rezerve, fiind după cum pot spune, prin calitatea oţelului şi ciudăţenia desenului, o specie de obiect... – la acest pasaj, domnul Trumbull vorbi cu glas scăzut şi uşor nazal, dichisindu-şi exteriorul cu un deget de la mâna stângă... – o specie de obicei care ar putea să nu corespundă unor gusturi ordinare, îngăduiţi-mi să vă spun că, treptat, acest stil de lucrătură va fi unicul rămas în vogă – jumătate de coroană aţi spus? Vă mulţumesc – începe de la o jumătate de coroană acest vătrai caracteristic; şi deţin informaţii particulare că în societatea înaltă stilul antic este foarte căutat. Trei şilingi – trei şi şase *pence* – ridică-l bine, Joseph! Priviţi, doamnelor, puritatea desenului – nu încape nicio îndoială că a fost turnat în secolul trecut! Patru şilingi,

[1] Pronunţie greşită a cuvântului francez *connaisseur* = cunoscător (n.t.)

domnule Mawmsey? Patru şilingi!

— Nu-i un lucru pe care *eu* l-aş ţine în salonul meu, glăsui doamna Mawmsey, destul de tare ca să fie auzită, spre avertizarea pripitului ei soţ. Mă mir de doamna Larcher. Capul unui copilaş binecuvântat care ar cădea peste obiectul acesta, ar fi pe dată despicat în două. Muchea e tăioasă ca un cuţit.

— Perfect adevărat, reluă domnul Trumbull, repezit; şi e cât se poate de util să ai la îndemână un vătrai care taie, când se iveşte un şiret de piele sau un capăt de sfoară ce trebuie tăiat şi nu-i niciun cuţit la îndemână; mulţi oameni au fost lăsaţi să atârne în ştreang, fiindcă nu s-a găsit prin apropiere un cuţit cu care să se taie frânghia şi să fie dat jos trupul. *Gentlemen*-i, iată un vătrai cu care, dacă aţi avut nefericirea de a vă spânzura, vi se va tăia funia cât ai clipi din ochi – cu o uluitoare repeziciune; patru şi şase *pence* – cinci – cinci şi şapte *pence* un lucru adecvat pentru un dormitor de musafiri, unde se află un pat cu coloane şi un oaspete care şi-a ieşit niţel din minţi – şase şilingi – vă mulţumesc, domnule Clintrup – merge la şase şilingi – merge – s-a dus!

Privirea licitatorului, care se rotise în jur cu o receptivitate supranaturală pentru a mai prinde vreun semn de ofertă, se lăsă în clipa aceea pe hârtia din faţa lui, şi glasul sună expeditiv şi indiferent când rosti:

— Domnul Clintrup. Adjudecat. Înmânează obiectul, Joseph.

— Merită şase şilingi un vătrai despre care să poţi spune gluma asta cu ştreangul, declară domnul Clintrup, râzând în surdină şi în chip de scuză către vecinul cel mai apropiat.

Era un sceptic, deşi distins, patron de pepiniere, şi se temea că publicul ar putea considera oferta lui drept o nebunie.

Între timp, Joseph adusese o tavă plină de mici articole.

— Acum, doamnelor, cuvântă domnul Trumbull, luând în mână unul dintre obiecte, tava aceasta conţine un lot foarte *reşerşi*[1] – o colecţie de bagatele pentru masa de sufragerie – şi bagatelele alcătuiesc suma lucrurilor omeneşti; nimic nu este mai important decât bagatelele (da, domnule Ladislaw, da, din când în când); dar pasează tava în jurul mesei, Joseph – aceste *bijoux* trebuie să fie examinate, doamnelor! Vedeţi în mâna mea o ingenioasă născocire – aş putea-o numi un soi de rebus practic; aici, uitaţi-vă, arată ca o elegantă cutiuţă în formă de inimă, portabilă, de buzunar, şi iat-o

---

[1] Pronunţie vulgară şi greşită a cuvântului francez *recherche* = rafinat (n. t).

cum devine o splendidă floare dublă – un ornament pentru masă; iar acum – domnul Trumbull lăsă floarea să cadă alarmant în tecile unor frunze în formă de inimă – acum e o carte de ghicitori! Nu mai puţin de cinci sute de ghicitori, tipărite cu o frumoasă literă roşie. *Gentlemen*-i, dacă aş avea mai puţină conştiinţă, nici nu aş supune acest obiect la licitaţie – îl râvnesc chiar eu. Ce poate stârni o nevinovată veselie şi, pot spune, chiar virtutea perspicacităţii, mai mult decât o ghicitoare bună? Frânează limbajul vulgar şi face legătura între un bărbat şi societatea doamnelor rafinate. Acest articol unic şi ingenios, fără a mai vorbi de eleganta cutie de domino, sau de coşuleţul din carton etc., s-ar cuveni să asigure un preţ ridicat întregului lot. Purtată în buzunar, ar putea garanta o bună primire în orice societate. Patru şilingi, *Sir?* Patru şilingi pentru această remarcabilă colecţie de ghicitori, împreună cu etcetera? Iată o mostră: „Cum trebuie scris cuvântul «fire», ca să prinzi cu ele păsărele-femeiuşti?“ Răspuns: „lire“. Aţi auzit? Păsărele-femeiuşti – fire – lire. E un divertisment menit să ascută intelectul; are o poantă, conţine ceea ce numim satiră, precum şi un haz lipsit de indecenţă. Patru-şi-şase-*pence* – cinci şilingi!

Licitaţia continuă, stimulând rivalităţi. Domnul Bowyer figura printre ofertanţi, şi acest lucru stârnea exasperare. Lui Bowyer nu-i dădea mâna să cumpere, dar voia numai să-i împiedice pe toţi ceilalţi să facă figură frumoasă. Curentul îl târî până şi pe domnul Horrock, dar această jertfire a neutralităţii pe altarul unei opinii căzu de pe buzele lui cu o atât de redusă renunţare la veşnica sa impasibilitate, încât oferta nici nu ar fi putut fi detectată ca provenind de la el, dacă n-ar fi provocat ocările prieteneşti ale domnului Bambridge, care voia să ştie ce naiba avea să facă Horrock cu lucrul ăsta blestemat, bun numai pentru negustorii de mărunţişuri dedaţi acelei perdiţiuni pe care geambaşul o recunoştea cu atâta cordialitate în majoritatea existenţelor pământene. În cele din urmă, lotul fu adjudecat la preţul de o guinee, în favoarea domnului Spilkins, un tânăr zvelt din împrejurimi, care îşi azvârlea în neştire banii de buzunar şi n-avea ţinere de minte pentru ghicitori.

— Zău aşa, Trumbull, e mai mare păcatul – ai pus în vânzare şi câteva fleacuri de-ale bătrânei jupânese, murmură domnul Toller, apropiindu-se de licitator. Vreau să văd cum merg gravurile, şi trebuie să plec curând.

— I-me-di-at, domnule Toller. A fost doar un act de bunăvoinţă

pe care nobila dumneavoastră inimă îl va aproba. Joseph – vino iute cu gravurile – Lotul 235. Acum, *gentlemen*-i, dumneavoastră care sunteţi *connoissures,* o să vă desfătaţi cu o trufanda. Iată aici o gravură a Ducelui de Wellington, înconjurat de statul lui major, pe Câmpia de la Waterloo şi, în ciuda evenimentelor recente care l-au învăluit, cum s-ar zice, pe marele nostru Erou într-un nor, voi avea cutezanţa de a spune – pentru că un om din branşa mea nu trebuie să se lase purtat de valurile politicii – că un subiect mai ales, din categoria celor moderne, aparţinând propriei noastre vremi şi epoci, anevoie ar putea concepe inteligenţa omenească: îngerii poate că ar fi capabili, dar nu şi oamenii, domnilor, nu simplii muritori.

— Cine l-a pictat? întrebă domnul Powderell.

— Pictorul a rămas necunoscut, domnule Powderell, răspunse domnul Trumbull, împleticindu-se niţel la ultimele cuvinte, după care îşi ţuguie buzele şi privi în jurul lui.

— Ofer o liră! spuse domnul Powderell, cu tonul omului stăpân pe emoţiile sale, gata să se avânte la asalt.

Fie de teamă, fie de milă, nimeni nu-l supralicita.

Urmară două gravuri olandeze, râvnite cu ardoare de domnul Toller care, după ce şi le asigură, plecă. Alte gravuri, şi după aceea câteva picturi, fură vândute unor middlemarchezi simandicoşi, care veniseră mânaţi de dorinţa de a le achiziţiona neapărat; în rândurile publicului se produse o mişcare mai vioaie; unii care cumpăraseră ce doreau, plecau, alţii intrau în încăpere, fiind ori nou-veniţi, ori întorşi dintr-o vizită temporară făcută la mesele cu răcoritoare de pe pajişte, sub cortul anume ridicat. Domnul Bainbridge părea dispus să cumpere cortul, şi se desfăta să arunce mereu câte o privire în interior, ca o anticipare a plăcerii de a-l poseda. Când se întoarse pentru ultima dată de-acolo, apăru întovărăşit de o persoană, străină pentru domnul Trumbull şi pentru toţi ceilalţi, dar a cărei apariţie duse totuşi la presupunerea că ar putea fi vreo rubedenie de-a geambaşului – şi deopotrivă „dedată indulgenţei“. Favoriţii mari, mersul fandosit şi legănarea piciorului făceau din această persoană o figură frapantă, dar costumul său negru, cam ponosit pe la cusături, impunea concluzia că nu avea suficiente mijloace pentru a-şi oferi chiar atâta „indulgenţă“ câtă ar fi râvnit.

— Pe cine-ai cules, Bam? întrebă domnul Horrock, în *aparté.*

— Întreabă-l cu gura ta, replică domnul Bambridge. Zice că mai

adineauri a picat de la drum.

Domnul Horrock îl măsură pe străin, care se rezema cu o mână în baston, folosind cu cealaltă scobitoarea şi privind în jurul lui cu un anumit neastâmpăr, aflându-se pe cât părea – sub pecetea tăcerii impuse de împrejurări.

În cele din urmă, fu adusă la vedere *Cina din Emmaus,* spre neţărmurita uşurare a lui Will, fiindcă desfăşurarea licitaţiei începuse să-l obosească în aşa hal, încât se trăsese puţin mai îndărăt şi se sprijinise cu umărul de perete, chiar în spatele licitatorului: în clipa aceea ieşi iar în prim plan, şi privirea lui prinse imaginea străinului aceluia bătător la ochi care, spre mirarea lui, se uita fix la el. Dar domnul Trumbull făcu imediat apel la Will.

— Da, domnule Ladislaw, da; piesa aceasta cred că vă interesează, în calitate de *connoissure.* Încerci o deosebită plăcere – urmă licitatorul, cu fervoare crescândă – când ai de arătat asemenea pictură unui grup de *ladies* şi *gentlemen*-i – o pictură valorând orice sumă, pentru o persoană ale cărei mijloace sunt la înălţimea judecăţii lui. Este un tablou din şcoala italiană – de celebrul Guido, cel mai mare pictor din lume, şeful Vechilor Maeştri, cum sunt numiţi, – şi sunt de acord, fiindcă în două sau trei lucruri stăteau mai presus de majoritatea noastră – erau artişti aflaţi în stăpânirea unor secrete astăzi pierdute pentru grosul omenirii. Daţi-mi voie să vă spun, *gentlemen*-i, că am văzut o mulţime de picturi ale Vechilor Maeştri, şi nu toţi ajung la înălţimea lui; unele din ele sunt mai sumbre decât ar putea să vă placă, şi nu toate au subiecte demne de o familie. Dar iată aici un Guido – numai rama şi valorează multe lire; orice doamnă ar putea fi mândră să şi-l atârne pe pereţi; potrivit şi pentru ceea ce numim un refectoriu dintr-o instituţie caritabilă, dacă vreun *gentleman* din Corporaţie ar dori să-şi arate mărinimia. Să-l răsucim niţel, *Sir?* Da. Joseph, răsuceşte-l niţel spre domnul Ladislaw. Domnul Ladislaw, întrucât a fost peste hotare, înţelege meritul acestor lucruri, după cum observaţi.

Toţi ochii se întoarseră pentru o clipă spre Will, care rosti cu răceală:

— Cinci lire.

Licitatorul, izbucni într-o explozie de profund reproş.

— Vai! Domnule Ladislaw? Numai rama şi face atât. Doamnelor şi domnilor, pentru reputaţia oraşului! Ia gândiţi-vă că s-ar descoperi după aceea că o nestemată de artă s-a aflat în mijlocul nostru, în acest oraş, şi nimeni din Middlemarch n-a luat aminte la

aşa ceva. Cinci guinee – cinci – şapte şilingi şi şase *pence* – cinci şi zece. Totuşi, doamnelor, totuşi! Este o nestemată, şi „o sumedenie de nestemate“, precum glăsuieşte poetul, au fost lăsate să fie adjudecate la preţul nominal, fiindcă publicul nu s-a priceput, fiindcă au fost oferite spre vânzare în cercuri unde domnea – eram gata să spun o lipsă de simţ artistic, dar nu! şase lire – şase guinee un Guido de prima mână, pus în vânzare la şase guinee – este o insultă adusă religiei, doamnelor; toţi vom purta răspunderea, *gentleman*-i, în calitate de creştini, dacă un asemenea subiect ar fi adjudecat la o sumă atât de scăzută – şase lire şi zece – şapte...

Licitaţia era animată şi Will continuă să ofere, amintindu-şi că doamna Bulstrode dorea cu înfocare tabloul şi gândindu-se că ar putea să urce până la douăsprezece lire; dar îi reveni la zece guinee, după care îşi croi drum spre bovindou şi ieşi în grădină. Voia să intre în cort să bea un pahar de apă, pentru că era înfierbântat şi însetat: cortul rămăsese gol şi-i ceru femeii care servea să-i aducă apă proaspătă; dar femeia nici nu se îndepărtase bine, când Will constată plictisit că intrase străinul acela înfloritor, care se tot uitase la el. În clipa aceea îi trecu prin minte că omul ar putea fi unul din acei paraziţi politici, care de vreo două-trei ori pretinseseră că-l cunosc, pentru că îl auziseră cuvântând în problema Reformei, şi care credea, probabil, că o să capete un şiling aducându-i veşti. Privit în lumina aceasta, individul, şi-aşa deajuns de dogoritor pentru a fi suportat într-o zi de arşiţă, îi apărea şi mai dezagreabil, iar Will, pe jumătate aşezat pe braţul unui fotoliu de grădină, îşi întoarse cu grijă ochii de la noul venit. Dar aşa ceva nu putea constitui o piedică pentru cunoştinţa noastră, domnul Raffles, care nu ezita niciodată să intre nedorit în raza vizuală a cuiva, dacă îi convenea lui. Făcu doi, trei paşi până ce ajunse în faţa lui Will, şi rosti cu o grabă care-i umplu gura de cuvinte:

— Scuzaţi-mă, domnule Ladislaw – numele mamei dumneavoastră nu era Sarah Dunkirk?

Will sări în picioare, se dădu cu un pas îndărăt, încruntându-se şi rostind cu anumită pornire aprigă:

— Da, domnule, era. Şi întrucât te priveşte asta pe dumneata?

Firea lui Will îl împingea ca primul răspuns ce ţâşnea din el, ca o scânteie, să satisfacă direct întrebarea dar şi să arunce o sfidare urmărilor ei. Dacă ar fi răspuns în primul rând: „Şi întrucât te priveşte asta pe dumneata?“ ar fi părut că încerca oarecum să

scape de întrebarea care-i fusese pusă – ca şi cum s-ar fi ferit să i se afle obârşia.

Cât despre Raffles, nu era la fel de dornic de o ciocnire, cum sugera aerul ameninţător al lui Will. Tânărul cu ten de fată arăta ca o pisică sălbatică, gata să se repeadă asupra lui. În asemenea împrejurări, plăcerea domnului Raffles de a-şi sâcâi semenii era ţinută în frâu.

— Fără supărare, bunul meu domn, fără supărare! Doar atâta, că-mi amintesc de mama dumneavoastră – am cunoscut-o ca fată. Dar aduceţi cu tatăl dumneavoastră, *Sir.* Am avut plăcerea de a-l vedea şi pe tatăl dumneavoastră. Părinţii mai trăiesc, domnule Ladislaw?

— Nu! tună Ladislaw, păstrând aceeaşi atitudine.

— Aş fi bucuros să vă pot face un serviciu, domnule Ladislaw, pe legea mea că aş fi! Sper să vă mai întâlnesc. Acestea fiind spuse, Raffles, care-şi scosese pălăria după ultimele cuvinte, se întoarse, legănându-şi piciorul, şi se îndepărtă. Will se uită o clipă după el, şi văzu că renunţase să mai intre în încăperea unde se desfăşura licitaţia, părând să o ia spre şosea. O clipă îi dădu târcoale gândul că procedase prosteşte nelăsându-l pe omul acela să vorbească mai departe – dar nu! dacă sta să judece, prefera să trăiască şi de acum încolo lipsit de cunoştinţele pe care le-ar fi putut obţine din acea sursă.

Totuşi, mai târziu, în cursul serii, Raffles îl ajunse din urmă pe stradă şi, fie că părea să fi uitat prima reacţie dură de care avusese parte, fie că urmărea să se răzbune căutând cu tot dinadinsul să arate o familiaritate iertătoare – îl întâmpină jovial şi merse alături de Will, făcând mai întâi diferite observaţii asupra aspectului plăcut al oraşului şi al împrejurimilor. Will bănuia că omul băuse şi îşi bătea capul cum să se descotorosească de el, când Raffles, grăi:

— Şi eu am fost peste hotare, domnule Ladislaw, am văzut lumea – am umblat niţel cu *parley-vous*[1]. Pe tatăl dumitale l-am văzut la Boulogne – semeni deosebit de bine cu dânsul, pe legea mea! – gura – nasul – ochii – părul dat în lături de pe frunte, întocmai ca el – puţin în stil străin. John Bull[2] nu prea se poartă aşa. Dar tatăl dumitale era tare bolnav când l-am văzut eu. Doamne, Doamne! puteai să vezi prin mâinile lui. Pe atunci erai un flăcăiaş de-o şchioapă. S-a înzdrăvenit?

---

[1] Formă alterată pentru *parlez-vous* (fr.) = vorbiţi (n.t.)

[2] Personaj tradiţional, simbolizând englezul mijlociu.

— Nu, îi reteză Will, brusc, vorba.

— Aha! Bun! M-am întrebat adesea ce s-a ales de mama dumitale. A fugit de familia ei pe când era o fetişcană – o fată cu suflet mândru, şi drăgălaşă – pe legea mea! *Eu* cunoşteam motivul pentru care fugise de-acasă, zise Raffles, făcând încet semn cu ochiul şi aruncându-i o căutătură piezişă lui Will.

— Nu cunoşti nimic dezonorant, domnule, se răsti Will, întorcându-se spre el cam sălbatic.

Dar în clipele acelea domnul Raffles nu era prea simţitor la nuanţe în maniere.

— Câtuşi de puţin! grăi el, dându-şi capul pe spate, cu un aer categoric. Era prea onorabilă ca să o satisfacă cei printre care se învârtea – asta se-ntâmpla cu dânsa!

La acest punct, Raffles făcu din nou cu ochiul, încet.

— Domnul să te binecuvânteze, ştiam totul despre ai ei – lucrau niţel cam în branşa pe care ai putea-o numi furtişag respectabil – stilul ales al casei de amanet – nimic din văgăunile şi ungherele noastre – clasa întâi. O dugheană pusă la mare fix, profituri grase, şi nu încăpea greşeală. Dar, Doamne! Sarah nu voia să ştie nimic despre asta; era o tânără *lady,* frumoasă, umblată la un pension ales, bună să fie soţia unui lord; numai că Archie Duncan i-a aruncat faptele în obraz, orbit de ciudă, fiindcă nici nu voia să-l vadă-n ochi. Şi-aşa a ajuns de-a fugit, dând cu tifla întregii afaceri. Am călătorit pentru firma lor, domnule, cu leafă mare – în stil de boier. La început nici că le-a păsat de fuga fetei – erau oameni cucernici, domnule, foarte cucernici şi fata era moartă după scenă. Fiul trăia, pe-atunci, iar de fată nu le prea păsa. Hei! uite că suntem la „Taurul Albastru“. Ce zici dumneata, domnule Ladislaw? Intrăm aici şi bem un pahar?

— Nu trebuie să-ţi spun bună-seara, zise Will, repezindu-se pe o străduţă care ducea la Lowick Gate, şi aproape că o luă la goană ca să iasă din raza de acţiune a lui Raffles.

Umblă o bucată de vreme pe Lowick Road, departe de oraş, bucuros când se lăsă bezna luminată doar de licărul stelelor. Se simţea de parcă ar fi fost împroşcat cu noroi, în larma unor strigăte batjocoritoare. Un argument confirma declaraţia acelui individ – faptul că maică-sa nu voise să-i dezvăluie niciodată motivul pentru care fugise de familia ei.

Ei bine! Cu ce era el personal, Will Ladislaw, mai rău, presupunând că adevărul despre familia lui ar fi fost dintre cele mai

urâte?

Mama lui înfruntase greutăţile ca să se despartă de rude, dar dacă prietenii Doroteei ar fi cunoscut istoria aceea – dacă ar fi cunoscut-o Chettam-ii – ar fi avut un plăcut sos în care să-şi înmoaie bănuielile, un temei binevenit pentru a-l socoti şi mai nepotrivit să apară în preajma ei. Oricum, n-au decât să suspecteze ce poftesc, vor constata că s-au înşelat. O să descopere că sângele din vinele lui e la fel de lipsit de orice meschinărie ca şi al lor.

Cap. LXI

— Inconsecvenţele, răspunse Imlac, nu pot fi amândouă juste, dar imputate omului, pot fi amândouă adevărate.

Rasselas

În aceeaşi seară, când domnul Bulstrode se întoarse dintr-o călătorie de afaceri făcută la Brassing, buna lui soţie îl întâmpină în holul de la intrare şi-l trase în salonaşul lui particular.

— Nicholas, zise ea, aţintindu-şi cu nelinişte asupră-i ochii ei oneşti, a trecut şi a întrebat de tine un om nespus de oribil, – m-a făcut să mă simt grozav de prost.

— Ce soi de om, draga mea? întrebă domnul Bulstrode, cuprins de o cumplită certitudine în privinţa răspunsului.

— Un om roşcovan la faţă, cu favoriţi mari şi maniere cât se poate de neruşinate. A pretins că ar fi un vechi prieten de-al tău şi a zis că ai regreta dacă nu l-ai vedea. Voia să te aştepte aici, dar i-am spus că te poate vedea mâine dimineaţă, la bancă. Era cât se poate de neruşinat! S-a uitat la mine şi a spus că amicul lui, Nick, are noroc la neveste. Nici nu cred că ar fi plecat, dacă nu s-ar fi întâmplat ca Blucher să-şi rupă lanţul şi să vină alergând pe pietriş, fiindcă eram în grădină, aşa că i-am spus: „Ai face mai bine să pleci – câinele e foarte sălbatic şi nu-l pot ţine“. Cunoşti tu cu adevărat un asemenea om?

— Cred că ştiu cine este, draga mea, grăi domnul Bulstrode cu obişnuitul lui glas moale – un netrebnic, un nenorocit, desfrânat, pe care pe vremuri l-am ajutat prea mult. Oricum, presupun că nu vei mai fi deranjată de el. Probabil că va veni la bancă pentru a cerşi – fără îndoială.

Nu se mai pomeni niciun cuvânt despre acel subiect până a doua zi, când domnul Bulstrode se întorsese din oraş şi se schimba

pentru cină. Soţia lui, nefiind sigură dacă venise acasă, se uită în odaia lui şi-l văzu cu haina şi cravata scoase, rezemându-se cu un braţ de un scrin cu sertare şi privind distrat în podea. Când o auzi intrând, tresări nervos şi-şi înălţă ochii spre ea.

— Arăţi prost de tot, Nicholas. S-a întâmplat ceva?

— Mă doare tare rău capul, spuse domnul Bulstrode, care era atât de des suferind, încât soţia sa se simţea dispusă să creadă în această explicaţie a depresiunii lui.

— Stai jos şi lasă-mă să-ţi masez capul cu un burete muiat în oţet.

Fiziceşte, domnul Bulstrode nu voia oţetul, dar moraliceşte grija aceea plină de afecţiune îl alină. Deşi întotdeauna politicos, era deprins să primească astfel de servicii cu o răceală conjugală, ca pe o îndatorire a soţiei sale. Dar în ziua aceea, în timp ce femeia se apleca asupra lui, îi spuse: „Eşti foarte bună, Harriet“ – pe un ton care sună cu un accent nou în urechea ei; nu ştia exact în ce consta bunătatea, dar îngrijorarea ei de femeie se contură fulgerător în gândul că s-ar putea să fie pe cale de a cădea la pat.

— Te-a supărat ceva? întrebă ea. Omul acela a venit la tine la bancă?

— Da; a fost aşa cum am presupus. E un om din care cândva ar fi putut să iasă ceva bun. Dar a decăzut, ajungând o făptură alcoolică şi depravată.

— A plecat definitiv? întrebă îngrijorată doamna Bulstrode; dar din anumite motive, se stăpâni să adauge: „Mi-a fost foarte neplăcut să-l aud dându-se drept un prieten de-al tău“. În momentul acela nu i-ar fi plăcut să spună nimic care să implice convingerea-i fermă că relaţiile anterioare ale soţului său nu erau chiar la acelaşi nivel cu ale ei. Nu ştia prea multe despre ele. Decât că soţul ei lucrase mai întâi ca funcţionar la o bancă, iar după aceea intrase în ceea ce numea el afaceri de bursă şi câştigase o avere înainte de a fi împlinit treizeci si trei de ani; că se însurase cu o văduvă mult mai în vârstă decât el – o dizidentă şi având, probabil, sub alte aspecte, acele trăsături dezavantajoase perceptibile îndeobşte la o primă soţie, când o cercetează judecata nepărtinitoare a celei de a doua – cam atât era tot ce îşi dăduse osteneală să afle, dincolo de crâmpeiele oferite ocazional de naraţiunile domnului Bulstrode, despre tendinţa lui timpurie spre o viaţă cucernică, înclinarea de a fi predicator şi participarea lui la acţiunile cu caracter misionar şi filantropic. Credea în el ca într-un

om exemplar, a cărui evlavie purta un merit aparte, venind de la un laic; un om a cărui influenţă orientase mintea ei către seriozitate şi a cărui parte din bunurile perisabile mijlocise înălţarea ei pe scara socială. Îi plăcea însă, totodată, să-şi spună că şi domnul Bulstrode făcuse o afacere avantajoasă, din toate punctele de vedere, câştigând mâna Harrietei Vincy, a cărei familie era ireproşabilă, după criteriile şi luminile Middlemarch-ului; cu siguranţă, lumini mai bune decât oricare raze aruncate pe arterele publice ale Londrei sau prin curţile capelelor dizidente. Mintea ei provincială, ne-reformată, îşi manifesta neîncrederea faţă de Londra; în vreme ce adevărata cucernicie cunoaşte pretutindeni virtuţi izbăvitoare, onesta doamnă Bulstrode îmbrăţişa convingerea că e mai respectabil să-ţi dobândeşti mântuirea în sânul Bisericii Anglicane. Dorea în asemenea măsură să ignore, faţă de cei din jur, că soţul ei fusese vreodată dizident londonez, încât îi plăcea să scape din vedere amănuntul, chiar când discuta cu el. Bulstrode îşi dădea perfect de bine seama de acest lucru; de fapt, în anumite privinţe, se cam temea de soţia aceasta ingenuă, a cărei evlavie imitativă şi aplecare înnăscută spre cele lumeşti erau deopotrivă de sincere, care n-avea nimic de ce să se ruşineze, şi cu care se însurase îndemnat de o puternică atracţie, existentă încă. Dar temerile lui erau de natura acelora nutrite de un om care ţine să-şi păstreze supremaţia recunoscută; pierderea înaltei consideraţii vădite de soţia lui, ca şi de oricare altă persoană care nu-l ura făţiş din pricina unei aversiuni faţă de adevăr, ar fi însemnat pentru el totuna cu începutul morţii. Când ea îl întrebă: „A plecat definitiv?“ el răspunse: „A, aşa cred!“ străduindu-se ca tonul lui să pară cât mai indiferent cu putinţă.

În realitate însă, domnul Bulstrode era foarte departe de o stare de încredere şi calm. În întrevederea avută la bancă, Raffles dovedise că pofta aprigă de-a chinui era deopotrivă de puternică la el ca şi rapacitatea. Declarase cu francheţe că făcuse cale-ntoarsă ca să vină la Middlemarch doar pentru a arunca o privire în jur şi a vedea dacă împrejurimile i-ar conveni ca să-şi ducă traiul acolo. Desigur că avusese de plătit ceva mai multe datorii decât se aşteptase, dar cele două sute de lire primite încă nu se topiseră: suma de douăzeci şi cinci de guinee, cinstit numărate, i-ar fi ajuns pentru moment ca să plece. Ţinuse îndeosebi să-l vadă pe prietenul său Nick şi familia lui, şi să afle totul despre prosperitatea unui om de care era atât de ataşat. Cu vremea, s-ar putea să se întoarcă

pentru o şedere mai lungă. De data aceasta Raffles refuzase să fie transportat pe sus de la faţa locului, cum se exprimase el – adică refuzase să părăsească Middlemarch-ul sub ochii lui Bulstrode. Intenţiona să plece cu poştalionul în ziua următoare – dacă până la urmă avea să ia această hotărâre.

Bulstrode se simţea neajutorat. Nici ameninţările, nici vorba dulce nu-i puteau fi de folos: nu putea conta nici pe vreo teamă persistentă, nici pe vreo promisiune din partea lui Raffles. Dimpotrivă, în inima lui simţea recea certitudine că persoana nedorită – doar dacă pronia nu-i trimitea moartea, ca să-l împiedice – avea să se întoarcă la Middlemarch peste scurt timp. Şi certitudinea aceasta îl teroriza.

Nu fiindcă l-ar fi pândit primejdia de a primi o pedeapsă legală, sau din zgârcenie: primejdia consta doar în a vedea date de gol, dinaintea judecăţii semenilor săi şi a înţelegerii pline de mâhnire a soţiei sale, anumite fapte din trecutul lui, ce l-ar fi făcut ţinta batjocurii şi a oprobriului religiei cu care se asociase atât de sârguincios. Groaza de a fi judecat ascute memoria: aruncă o lumină inevitabilă asupra acelui trecut de mult lăsat în umbră, pe care de obicei îl evoci doar în fraze generale. Chiar şi fără memorie, viaţa este legată într-un tot de o zonă de cumpănă între ascensiune şi decădere; dar o memorie tenace sileşte omul să-şi recunoască propriul trecut condamnabil. Cu o memorie silită să palpite ca o rană redeschisă, trecutul unui om nu mai este pur şi simplu o istorie moartă, o pregătire uzată a prezentului; nu este o greşeală ispăşită, scuturată de pe ramurile vieţii – ci devine o parte vibrândă din tine însuţi, care-ţi aduce fiori şi miresme amare şi împunsătura unei ruşini pe deplin meritate.

La această a doua viaţă se trezise acum trecutul lui Bulstrode, cu deosebirea că plăcerile din trecut păreau a-şi fi pierdut savoarea. Zi şi noapte, fără altă întrerupere decât un somn scurt, care nu izbutea decât să înteţească amintirea şi teama în acelaşi tot al unui prezent fantastic, simţea cum scene anterioare din viaţa lui se interpun între el şi orice altceva, la fel de îndărătnic ca în clipa când, privind pe fereastră dintr-o odaie luminată, obiectele cărora le întoarcem spatele se află încă în faţa ochilor noştri, în locul ierbii şi al copacilor de afară. Întâmplările succesive, lăuntrice şi exterioare, erau acolo, contopite într-o panoramă unică: şi chiar când desprindea câte una, zăbovind asupră-i, restul ansamblului continua să-i domine conştiinţa.

Încă o dată se vedea cu ochii minţii ca tânăr funcţionar de bancă, plăcut la înfăţişare, tot atât de isteţ la cifre pe cât era de priceput la vorbire, şi îndrăgind definiţiile teologice: un eminent, deşi tânăr, membru al Bisericii Calvine Dizidente din Highbury, având o extraordinară experienţă în ce priveşte osândirea păcatului şi simţul iertării.

Se auzea parcă din nou strigat sub numele de „Fratele Bulstrode“ în adunările de rugăciune, sau cuvântând de pe estrade religioase, şi predicând în case particulare. Se revedea gândindu-se la cariera clericală ca la o vocaţie posibilă, cu înclinaţii spre munca de misionar. Atunci trăise cea mai fericită perioadă a vieţii sale: acela ar fi fost locul pe care şi l-ar fi ales acum, dacă i-ar fi fost dat să se trezească şi să descopere că restul a fost un simplu vis. Oamenii în mijlocul cărora se distinsese Fratele Bulstrode erau foarte puţini la număr, dar se arătau tare apropiaţi de el şi-i deşteptau cu-atât mai mult satisfacţia; puterea lui se întinsese pe un spaţiu îngust, dar îi simţise cu atât mai intens efectele. Credea fără efort în sălăşluirea harului divin în sufletul său şi în semnele ce arătau că Dumnezeu intenţiona să-l facă intermediarul său special.

Apoi veni faza de tranziţie; avusese sentimentul unei promovări acordate de pronie când el, un orfan crescut la o şcoală comercială de caritate, a fost invitat într-o minunată vilă aparţinând domnului Dunkirk, cel mai bogat enoriaş din congregaţie. Curând deveni un intim de-al casei, stimat pentru pietatea lui de către soţie, remarcat pentru iscusinţa lui de către soţ, a cărui bogăţie se datora unui înfloritor negoţ făcut în City şi West-End[1]. Întâmplarea aceasta dusese la croirea unui nou făgaş pentru ambiţia lui, orientându-i proiectele de „intermediar“ către îmbinarea unor distinse daruri întru cucernicie cu afaceri încununate de succes.

Treptat, se ivi un semn exterior, decisiv: un partener de încredere, subordonat, murise, şi nimeni nu-i păru directorului atât de bine înzestrat pentru a umple golul profund resimţit, decât tânărul lui prieten Bulstrode, dacă accepta să devină contabilul său confidenţial. Oferta a fost acceptată. Afacerea era o agenţie de amanet de cel mai minunat gen, atât ca proporţii, cât şi ca profituri şi, după o scurtă familiarizare cu negoţul, Bulstrode îşi dădu seama că cea mai bună sursă de profit o oferea primirea imediată a oricăror bunuri aduse firmei, fără a mai cerceta cu stricteţe de unde provin. Exista şi o filială în West-End, unde nu se manifesta niciun

[1] Cartierul comercial şi cel mai monden al Londrei (n.t.).

fel de meschinărie sau calicie care să stârnească ruşinea.

Îşi aminti de primele momente, când încercase să dea înapoi. Trecea prin frământări intime, conflicte între argumente pro şi contra: vinele din acestea luau forma rugăciunii. Afacerea prinsese cheag solid şi avea rădăcini adânci; la urma urmei, una-i să pui pe picioare un nou palat al băuturii, şi alta să accepţi plasament într-un local vechi, nu credeţi? Profiturile compensau sufletele pierdute – şi unde se poate trage hotarul dincolo de care încep tranzacţiile umane? Nu era oare acesta însuşi felul în care Dumnezeu îşi mântuie aleşii? „Doamne, tu ştii“, rostise pe atunci tânărul Bulstrode, la fel cum mai vârstnicul Bulstrode rostea în ceasurile prezente: „Doamne, tu ştii cât de eliberat de lucrurile acestea este sufletul meu – cum le privesc pe toate drept unelte pentru plivirea grădinii Tale, smulsă ici şi colo paraginei“.

Metafore şi precedente găsea berechet; ba putea face apel şi la anumite experienţe spirituale deosebite, care, în cele din urmă, îl convinseră că deţinerea acelei slujbe era de-a dreptul un serviciu ce i se cerea: în faţa lui se şi desfăşurase viziunea unei averi, aşa încât codelile lui Bulstrode rămâneau îngropate în tainiţele sufletului său. Domnul Dunkirk nu se aşteptase nicio clipă să-l vadă şovăind: niciodată nu concepuse că negoţul ar avea vreo legătură cu năzuinţele de mântuire spirituală. Şi, într-adevăr, Bulstrode descoperi la rândul lui că duce două vieţi distincte; activitatea sa religioasă nu putea fi incompatibilă cu afacerea lui, de vreme ce el se convinsese singur, cu toate argumentele necesare, că nu este incompatibilă.

Asaltat, iarăşi, pe plan mintal, de acel trecut, Bulstrode dezbătea acum din nou aceleaşi procese – într-adevăr, anii urziseră necontenit în jurul lui o ţesătură groasă, încâlcită, ca nişte mase de păienjeniş, vătuindu-i sensibilitatea morală: ba chiar, cum vârsta face egoismul mai aprig dar mai puţin plăcut, sufletul lui era îmbibat de credinţa că tot ce făcea el săvârşea de dragul Domnului, binele personal fiindu-i total indiferent. Şi totuşi – dacă ar fi putut zbura îndărăt, în acel îndepărtat locşor al sărăciei sale tinereşti – ei, atunci ar fi ales calea de misionar.

Dar înlănţuirea cauzală în care se zăvorâse singur îşi urmase cursul. În minunata vilă din Highbury se iscaseră frământări. Cu ani în urmă, singura fiică a familiei fugise în lume, îşi sfidase părinţii şi luase drumul scenei; iar acum singurul fiu murise şi, după scurt timp, muri şi domnul Dunkirk. Soţia, o femeie simplă şi evlavioasă,

rămasă cu toată bogăţia şi aflată în afara sferei admirabilului comerţ a cărui natură precisă nu o cunoscuse niciodată, ajunsese să creadă orbeşte în Bulstrode şi-l adora, aşa cum femeile îşi adoră adesea preotul sau confesorul „zămislit de om“. A fost firesc ca, după un timp, să se gândească amândoi la căsătorie. Dar doamna Dunkirk avea scrupule şi tânjea după fiica ei, considerată vreme îndelungată ca pierdută; atât pentru Domnul, cât şi pentru familie. Se ştia că fata se măritase, dar pierise cu desăvârşire din ochii lor. Mama, după ce-şi pierduse fiul, visa la un nepot şi dorea, cu îndoit scop, să-şi regăsească fiica. Dacă avea să fie găsită, s-ar fi creat un canal pentru transmiterea averii; poate chiar unul lat, dacă existau mai mulţi nepoţi. Eforturile în vederea găsirii fetei trebuiau depuse înainte ca doamna Dunkirk să se mărite. Bulstrode participă la ele; dar după ce încercaseră să o găsească publicând un anunţ şi folosind şi alte modalităţi de cercetare, mama crezu că fata nu poate fi descoperită şi consimţi să se mărite cu Bulstrode, fără a stipula rezervarea vreunei cote din averea posedată.

În realitate, fiica fusese găsită; dar un singur om în afară de Bulstrode ştia de acest lucru, şi primise o plată grasă ca să păstreze tăcerea şi să plece departe.

Acestea erau faptele în toată goliciunea lor, iar Bulstrode era acum forţat să le vadă sub conturul rigid pe care-l prezintă realităţile în ochii observatorilor neutri. Pentru el însă, în perioada aceea îndepărtată, şi chiar în clipa de faţă, în memoria lui arzătoare, faptele erau fragmentate în mici secvenţe, fiecare în parte justificată pe măsură ce apărea – de raţionamente care păreau să dovedească temeinicia atitudinii sale.

Drumul lui în viaţă, gândea Bulstrode, fusese până atunci consfinţit de remarcabile intervenţii ale proniei, ce păruse să-i indice calea de a deveni intermediarul divinităţii pentru cât mai buna folosinţă a unei averi însemnate şi sustragerea ei din mâinile perversităţii. Moartea şi alte împrejurări favorabile – bunăoară încrederea arătată de soţia sa – surveniseră la timp, aşa încât Bulstrode ar fi putut adopta cuvintele lui Cromwell: „Numeşti acestea oare doar simple întâmplări? Domnul să te aibă în pază!“ Împrejurările erau, comparativ, mărunte, dar condiţia esenţială fusese mereu prezentă – anume, că ele se iviseră în favoarea propriilor lui ţeluri. Îi venea lesne să stabilească ce datora altora, cercetând care erau intenţiile Domnului în ceea ce-l privea. Ar fi putut el oare să-l fi slujit pe Domnul dacă averea aceea ar fi revenit

– într-o proporţie considerabilă – unei tinere femei şi soţului ei, pierduţi în voia celor mai uşuratice preocupări, capabili s-o irosească pe nimicuri; oameni care păreau să păşească dincolo de calea remarcabilelor împliniri ale proniei? Bulstrode nu-şi spusese niciodată cu anticipare: „Fiica nu va fi găsită“ – cu toate acestea, când sosise momentul, îi ţinuse ascunsă existenţa, iar când sosiră şi alte momente, o alinase pe mamă, consolând-o cu probabilitatea că nefericita tânără părăsise această lume.

Au fost clipe când Bulstrode simţise că acţiunea lui fusese nedreaptă, dar cum mai putea da îndărăt? Se supunea unor exerciţii mintale, îşi spunea singur că este un om de nimic, se agăţa de izbăvire, şi îşi urma cariera de unealtă divină. Şi după alţi cinci ani, Moartea venise iarăşi să-i lărgească drumul, răpindu-i soţia. Îşi retrase treptat capitalul, dar nu făcu sacrificiile necesare pentru a pune capăt afacerii, care fu dusă mai departe încă treisprezece ani în şir, înainte de a se prăbuşi definitiv. Între timp, Nicholas Bulstrode îşi utilizase în mod discret suta lui de mii şi căpătase o poziţie însemnată şi solidă în provincie – bancher, stâlp al bisericii, binefăcător obştesc; era de asemeni un asociat mut în concernuri comerciale, în cadrul cărora abilitatea sa se îndrepta asupra economiei făcute la materia primă, ca în cazul vopselelor care făcuseră să putrezească mătasea domnului Vincy! Şi acum, când respectabilitatea lui dăinuise netulburată aproape treizeci de ani, când tot ce o precedase zăcuse multă vreme amorţit în subconştientul lui – trecutul acela se redeşteptase şi-i potopise gândirea, parcă în urma erupţiei teribile a unui nou sens ce-i covârşise fiinţa slabă.

Între timp, conversaţia avută cu Raffles îl învăţase ceva de importanţă capitală – ceva ce putea face parte activă din lupta dată între spaimele şi năzuinţele lui. Acolo, gândea el, se află o poartă către salvarea spirituală, poate că şi către cea materială.

Pentru el salvarea spirituală constituia o necesitate reală. Se poate să existe pe lume ipocriţi înrăiţi care, în chip conştient, se prefac că au credinţe şi emoţii, pentru a-şi induce în eroare semenii, dar Bulstrode nu intra în rândurile acestora. Era pur şi simplu un om ale cărui dorinţe lumeşti se arătaseră mai puternice decât crezul lui teoretic şi care se convinsese treptat că dorinţele personale i se împliniseră datorită unei satisfăcătoare încuviinţări divine a acelui crez. Dacă asta se numeşte ipocrizie, atunci un proces similar se manifestă din când în când în noi toţi, indiferent

ce convingeri împărtăşim; fie că sperăm în desăvârşirea viitoare a neamului omenesc, sau credem în cea mai apropiată dată fixată pentru sfârşitul lumii; fie că privim pământul ca pe un cuib putrefact al unor resturi salvate – printre care ne numărăm şi noi – sau ne însufleţeşte credinţa fierbinte în solidaritatea rasei umane.

Serviciul ce-l putea aduce cauzei religiei servise de-a lungul întregii sale existenţe drept pretext al propriei lui conştiinţe pentru a justifica alegerea modului său de viaţă: fusese motivarea ce dădea conţinut rugăciunilor lui. Cine ar fi putut utiliza banii şi poziţia socială mai bine decât intenţiona el să le folosească? Cine putea să-l întreacă întru dezgustul de sine şi întru proslăvirea cauzei lui Dumnezeu? Şi pentru domnul Bulstrode, cauza lui Dumnezeu era una şi corectitudinea propriei sale conduite alta; oricum, întărea discriminarea aplicată în ce-i privea pe vrăjmaşii Domnului, care urmau să fie folosiţi doar ca simple unelte şi care, în măsura posibilităţilor, trebuiau ţinuţi departe de avere şi influenţă socială. De asemeni, investiţiile profitabile, făcute în negoţuri unde puterea prinţilor acestei lumi îşi dovedea cea mai activă utilitate a ei, căpătau un nimb de sfinţenie printr-o justă folosire a profiturilor încăpute pe mâinile slujitorului Domnului.

Acest raţionament nu reprezintă, în esenţă, o trăsătură mai tipică pentru credinţa evanghelică decât reprezintă, în general, pentru englezul de rând, folosirea unor fraze grandilocvente în slujba unor motive mărunte. Orice atitudine teoretică e capabilă să ne atace moralitatea, atâta timp cât nu o confruntăm cu simţul adânc înrădăcinat al solidarităţii cu semenii noştri, oamenii.

Dar un om care crede în altceva decât în propria lui lăcomie, posedă în mod necesar o conştiinţă sau anumite criterii cărora li se adaptează mai mult sau mai puţin. Criteriul lui Bulstrode era solicitudinea cu care servea cauza Domnului: „Eu sunt un nimic şi un păcătos, un vas ce trebuie sfinţit doar prin folosinţă – deci foloseşte-mă, Doamne!“ – în acest tipar îşi constrânsese neţărmurita-i nevoie de a fi un personaj important şi predominant. Şi acum sosise un moment în care tiparul acela era în primejdie de a fi făcut cioburi şi aruncat la gunoi.

Ce se întâmpla dacă faptele lui cu care se împăcase, fiindcă făcuseră dintr-însul un instrument mai puternic al strălucirii divine, urmau să devină obiectul batjocurii publice şi o pată aruncată asupra strălucirii lui? Dacă aşa se desfăşura cârmuirea proniei, însemna să fie alungat din templu, ca unul care adusese ofrande

necurate.

Revărsase îndelungi declaraţii de căinţă. Dar acum venise o căinţă cu aromă mai amară, şi o pronie ameninţătoare îl îndemna spre un soi de ispăşire care nu făcea parte din tranzacţiile lui încheiate cu doctrina. Tribunalul divin îşi schimbase pentru el înfăţişarea; nu-i mai ajungea prosternarea, ci-i cerea să vină în mână cu restituirea. Bulstrode era cu-adevărat pregătit să încerce o restituire în faţa lui Dumnezeu, în măsura în care aceasta era posibilă: o spaimă mare pusese stăpânire pe susceptibila lui alcătuire sufletească şi apropierea pârjolitoare a oprobriului public răscolise în ei o nouă nevoie spirituală. Zi şi noapte, în timp ce ameninţătorul trecut renăscut făurea o conştiinţă în adâncul lui, se gândea prin ce mijloace şi-ar putea redobândi pacea şi încrederea – prin ce sacrificii putea să oprească varga cerului. În momentele acelea de spaimă i se înfiripase credinţa că, dacă ar face în chip spontan o faptă dreaptă, Dumnezeu l-ar salva de urmările relelor săvârşite. Căci religia se poate schimba numai când se schimbă şi emoţiile care îi alcătuiesc conţinutul, iar religia fricii personale rămâne aproape la nivelul sălbaticului.

Îl văzuse pe Raffles plecând într-adevăr cu poştalionul la Brassing, şi asta îi adusese o trecătoare uşurare; îndepărtase presiunea teroarei imediate, dar nu pusese capăt conflictului spiritual şi nevoii de a dobândi oblăduire. În cele din urmă, ajunse la o hotărâre dificilă şi-i trimise lui Will Ladislaw o scrisoare, rugându-l să vie la *Crânguri* în seara aceea, la ora nouă, pentru o întrevedere particulară. Will nu încercase vreo mirare deosebită citind invitaţia, şi o legă de unele idei noi privitoare la *Pionierul;* când fu însă introdus în biroul particular al domnului Bulstrode, îl izbi aerul de dureroasă istovire de pe faţa bancherului, şi era gata să întrebe: „Sunteţi bolnav?“, când, stăpânindu-şi întrebarea aceea bruscă, se interesă doar de doamna Bulstrode şi întrebă dacă tabloul cumpărat în numele ei o satisfăcuse.

— Mulţumesc, e pe deplin satisfăcută; astă-seară a ieşit undeva cu fiicele ei. Te-am rugat să vii la mine, domnule Ladislaw, fiindcă doresc să-ţi fac o comunicare foarte intimă – aş spune, cu-adevărat, de o natură sacru confidenţială. Sunt convins că nimic nu a fost mai departe de gândurile dumitale, decât existenţa unor importante legături în trecut, care ar putea asocia istoria vieţii dumitale de a mea.

Will simţi un fel de şoc electric. Se afla şi aşa într-o stare de

acută sensitivitate, şi anevoie îşi putea domoli agitaţia provocată de tema legăturilor din trecut, iar de astă dată presimţirile lui nu erau de fel favorabile. Îi păreau a fi fluctuaţiile unui vis – ca şi cum acţiunea începută de acel străin mătăhălos şi zgomotos ar fi fost dusă mai departe de această mostră de respectabilitate cu aer bolnăvicios şi ochi stinşi, al cărui ton potolit şi formalism pedant era în momentul acela la fel de respingător pentru el ca şi individul amintit, situat la polul opus.

Răspunse, schimbându-se complet la faţă:

— Nu, într-adevăr.

— Vezi în faţa dumitale, domnule Ladislaw, un om profund lovit. Dacă nu ar fi imboldul stăruitor al conştiinţei şi convingerea că mă aflu în faţa tribunalului Unicului Ochi care ne vede altfel decât ne vede un muritor, nu m-aş simţi câtuşi de puţin împins să fac dezvăluirea care formează obiectul invitaţiei mele de a veni aici în seara aceasta. Pe tărâmul între ale cărui hotare se aplică legile omeneşti, dumneata nu poţi ridica niciun fel de pretenţie asupra mea.

Will se simţea mai mult stingherit decât uimit. Domnul Bulstrode făcuse o pauză, rezemându-şi capul în palmă şi privind în podea. Acum însă îşi aţinti privirea cercetătoare asupra lui Will şi grăi:

— Mi s-a spus că numele mamei dumitale era Sarah Dunkirk şi că a fugit de familia ei ca să ia drumul scenei. De asemeni, că tatăl dumitale avea cândva o faţă foarte trasă din pricina bolii. Îmi dai voie să te întreb dacă poţi confirma aceste declaraţii?

— Da, sunt adevărate toate, răspunse Will, izbit de ordinea în care se desfăşura această anchetă, care ar fi trebuit să fie preliminară aluziilor iniţiale ale bancherului. Dar în seara aceea domnul Bulstrode urma ordinea dictată de emoţiile sale; nu nutrea nicio îndoială că sosise prilejul de a restitui, şi un impuls covârşitor îl mâna către expresia de penitenţă prin intermediul căreia voia să abată osânda.

— Cunoşti vreun amănunt privitor la familia mamei dumitale? continuă el.

— Nu; nu-i plăcea niciodată să vorbească despre neamurile ei. Era o femeie foarte generoasă, onorabilă, rosti Will, aproape mâniat.

— Nu doresc să afirm nimic împotriva ei. Nu ţi-a pomenit absolut niciodată de mama ei?

— Am auzit-o exprimându-şi credinţa că mama ei nu cunoştea

motivul pentru care fugise de-acasă. Spunea mereu „biata mama“, pe un tot compătimitor.

— Mama aceea a devenit soţia mea, urmă Bulstrode, şi apoi făcu o scurtă pauză, înainte de a adăuga: Eşti în drept să formulezi pretenţii de la mine, domnule Ladislaw; după cum am spus mai înainte, nu e vorba de un drept legal, ci de unul pe care conştiinţa mea îl recunoaşte. M-am îmbogăţit prin căsătoria aceea, un rezultat care probabil că nu s-ar fi produs – desigur că nu în aceleaşi proporţii – dacă bunica dumitale şi-ar fi putut descoperi fiica. Fiica, pe cât socot, nu mai e în viaţă!

— Nu, zise Will, simţind cum în sufletul lui încolţesc o suspiciune şi o repulsie atât de puternice, încât fără a şti bine ce face, îşi luă pălăria de pe duşumea şi se ridică.

Impulsul lăuntric îi şoptea să respingă înrudirea dezvăluită.

— Te rog să iei loc, domnule Ladislaw, rosti Bulstrode, neliniştit. Fără îndoială că eşti alarmat de descoperirea aceasta atât de bruscă. Dar te implor să ai răbdare cu cineva care a şi fost încovoiat de un zbucium lăuntric.

Will se aşeză la loc, încercând oarecare milă, amestecată cu dispreţ, pentru acea autoînjosire voluntară a unui om vârstnic.

— Dorinţa mea este, domnule Ladislaw, să compensez pierderea căreia i-a căzut victimă mama dumitale. Ştiu că eşti lipsit de avere şi doresc să te asigur băneşte, în mod adecvat, dintr-un depozit care, probabil, că ţi-ar fi aparţinut chiar, dacă bunica amintită ar fi fost sigură că mama dumitale e în viaţă şi ar fi fost în stare să dea de urma ei.

Domnul Bulstrode făcu o pauză. Avea senzaţia că, în ochii interlocutorului său, realiza o izbitoare performanţă de scrupulozitate, precum şi un act de penitenţă în ochii Domnului. Nu ştia nimic despre starea de spirit a tânărului Will Ladislaw, sensibilizat de aluziile transparente ale lui Raffles, şi gata să construiască orice fel de ipoteze pe baza unor descoperiri pe care le-ar fi îngropat bucuros îndărăt în tenebrele de unde izvorâseră. Câteva clipe, Will nu dădu niciun răspuns, până când domnul Bulstrode, care la sfârşitul spuselor sale îşi aruncase ochii în podea, nu şi-i înălţă din nou, cu o privire scrutătoare, pe care Will o înfruntă deschis, rostind:

— Presupun că dumneavoastră aţi avut cunoştinţă de existenţa mamei mele şi aţi ştiut unde putea fi găsită.

Bulstrode se crispă – chipul şi mâinile lui fură vizibil cu prinse de

un tremur. Era cu totul nepregătit să-şi vadă avansurile întâmpinate în felul acesta, sau să se trezească constrâns la mai multe revelaţii decât stabilise de la bun început că ar fi necesare. Dar în clipa aceea nu îndrăznea să rostească o minciună şi, dintr-o dată, terenul pe care păşise cu oarecare încredere mai înainte îi păru nesigur.

— Nu voi tăgădui că ai formulat ipoteze juste, răspunse el, fără ca glasul să-i tremure. Şi doresc să-ţi dau despăgubiri dumitale, deoarece eşti singurul rămas în viaţă dintre cei care au suferit o pierdere prin mijlocirea mea. Sunt convins că îţi dai seama de scopul meu, domnule Ladislaw, care are în vedere pretenţii mai înalte decât cele doar umane, şi care – cum am mai spus – rămân total independente de orice constrângere legală. Mă declar gata să-mi restrâng veniturile proprii şi perspectivele familiei mele, angajându-mă să-ţi acord anual, cât timp voi trăi eu, cinci sute de lire, şi să-ţi las moştenire un capital proporţional la moartea mea – ba chiar să fac şi mai mult, dacă în mod cert va fi necesar acest lucru, pentru a sprijini orice fel de proiect lăudabil al dumitale.

Domnul Bulstrode intrase în detalii, cu speranţa că ele vor acţiona mai energic asupra lui Ladislaw şi vor dizolva toate celelalte simţăminte ale tânărului într-o acceptare plină de gratitudine.

Dar Will avea un aer cât se poate de îndărătnic, aşa cum stătea bosumflat şi cu degetele vârâte în buzunarele laterale. Nu era câtuşi de puţin mişcat şi declară cu fermitate:

— Înainte de a da un răspuns propunerii dumneavoastră, domnule Bulstrode, trebuie să vă rog să-mi răspundeţi la două-trei întrebări. Aţi avut vreo legătură cu afacerea prin care s-a acumulat iniţial averea aceea despre care vorbiţi?

Pe domnul Bulstrode îl fulgeră un gând: „Raffles i-a spus totul“. Cum putea refuza un răspuns, când oferise în mod voluntar elementele care atrăseseră întrebarea? Răspunse:

— Da.

— Şi afacerea aceea era sau nu de o natură dezonorantă – cu alte cuvinte, era una care, dacă dedesubturile ei ar fi devenit publice, i-ar fi putut situa pe cei implicaţi în rând cu hoţii şi ocnaşii?

Tonul lui Will căpătase o amărăciune tăioasă: era îmboldit să pună întrebarea fără niciun fel de ocolişuri.

Bulstrode roşi, cuprins de o mânie de neînfrânat. Se pregătise pentru o scenă de autoînjosire, dar orgoliul lui nemăsurat şi

deprinderea lui de a deţine întotdeauna supremaţia trecuseră înaintea penitenţei şi chiar şi a spaimei: şi iată că tânărul acela, pentru care intenţionase să fie un binefăcător, se întorcea împotriva lui cu aerul unui judecător.

— Afacerea fusese pusă pe picioare mai înainte de a intra eu în legături cu viitoarea mea soţie, domnule; şi dumneata nu ai căderea să iniţiezi o anchetă de acest gen, răspunse gazda, fără să ridice glasul, dar cu o rapidă sfidare.

— Ba da, am, replică Will, sărind din nou de pe scaun, cu pălăria în mână. Este, neîndoielnic, dreptul meu să pun asemenea întrebări, când mă văd obligat să hotărăsc dacă voi încheia ori nu tranzacţii cu dumneata şi dacă voi accepta banii dumitale. Pentru mine are importanţă să-mi păstrez onoarea neîntinată. Este important ca nicio pată să nu întunece obârşia mea şi rubedeniile mele. Şi acum descopăr o pată a cărei existenţă nu o pot împiedica. Mama mea a simţit-o, şi a căutat să se menţină cât mai neatinsă de ea, iar eu voi proceda la fel. Îţi vei păstra banii dumitale, obţinuţi pe căi murdare. Dacă aş avea o cât de modestă avere personală, aş da-o bucuros oricui ar putea să dovedească neadevărul celor spuse de dumneata. Dacă-ţi sunt recunoscător pentru ceva, este că ţi-ai ţinut banii până acum, când sunt în stare să-i refuz. Calitatea de *gentleman* ar trebui să depindă de personalitatea fiecărui om. Bună-seara, *Sir.*

Bulstrode dădu să vorbească, dar Will, cu iuţeala omului hotărât, ieşi din cameră şi, aproape în aceeaşi clipă, uşa holului se închise în urma lui. Se afla sub impulsul răzvrătirii pasionate împotriva acelei pete moştenite, aruncată prea brusc dinaintea lui ca să mai poată reflecta dacă nu fusese prea sever cu Bulstrode, dacă nu arătase o aroganţă prea necruţătoare faţă de un om de şaizeci de ani, care făcea eforturi pentru o ispăşire devenită zadarnică, din pricina scurgerii timpului.

Nicio terţă persoană, martoră la convorbire, nu ar fi putut înţelege până la capăt cât de năvalnică era repulsia resimţită de Will, sau amărăciunea cuvintelor lui. Nimeni altul, afară de el însuşi, nu ar fi putut înţelege că tot ce era legat de sentimentul propriei sale demnităţi avea pentru el o influenţă imediată asupra relaţiei cu Dorotea şi a felului în care-l tratase domnul Casaubon. Şi în iureşul de impulsuri care-l făcuse să-i azvârle domnului Bulstrode oferta în obraz, se amesteca şi impresia că i-ar fi fost imposibil să-i spună vreodată Doroteei că a acceptat aşa ceva.

Cât despre Bulstrode – după plecarea lui Will se simţi zguduit până-n adâncul fiinţei sale şi plânse ca o muiere. Pentru prima dată întâlnise o expresie făţişă de dispreţ din partea unui om aflat mai sus decât Raffles; şi cum dispreţul acela i se scurgea prin vine ca un venin, nu-i mai rămase niciun strop de sensibilitate pentru a se consola. Dar uşurarea oferită de plâns trebui să fie înfrântă. Soţia şi fetele lui se înapoiară curând acasă după ce ascultaseră cuvântul unui misionar din Orient – pline de regrete că papà nu auzise, direct de la sursă, lucrurile interesante pe care încercau să i le repete.

Poate că, în vârtejul tuturor celorlalte gânduri ascunse, singura mângâiere îi era inspirată de certitudinea că Will Ladislaw, cel puţin, nu urma să dea publicităţii întâmplarea petrecută în seara aceea.

Cap. LXII

Un cavaler umil, odată
Iubea-a ungarului crai fată.
Romanţă veche

Will Ladislaw era acum copleşit de dorinţa de a o revedea pe Dorotea, urmând ca dupa aceea să părăsească Middlemarch-ul. În dimineaţa ce urmă agitatei scene dintre el şi Bulstrode, îi scrise Doroteei o scurtă misivă, explicându-i că diferite motive îl reţinuseră prin împrejurimi mai mult decât se aşteptase, şi cerându-i voie să o viziteze din nou la Lowick, la ora pe care avea s-o prefere ea, în cea mai apropiată zi posibilă, el fiind nerăbdător să plece, dar nevoind să părăsească ţinutul până ce ea nu-i acorda o întrevedere. Lăsă scrisoarea la birou, ordonându-i curierului să o ducă la Lowick Manor şi să aştepte răspunsul.

Ladislaw îşi dădea seama cât de penibil era să mai solicite alte cuvinte de rămas-bun. Despărţirea anterioară avusese loc în prezenţa lui *Sir* James Chettam, şi fusese anunţată valetului drept definitivă. Desigur că demnitatea unui bărbat e pusă la încercare când e nevoit să reapară acolo unde nu-l mai aşteaptă nimeni; un prim adio conţine un dram de patos, dar a te înfăţişa a doua oară pentru încă unul, riscă să devină un început de comedie, ba există chiar şi posibilitatea ca prin văzduh să plutească sarcasme amare cu privire la motivele lui Will de a mai zăbovi. Totuşi, pentru sensibilitatea lui era mai potrivit să adopte mijloacele cele mai

directe de a o vedea pe Dorotea, decât să folosească vreun truc care să dea un aer întâmplător unei întâlniri menite să o facă să înţeleagă că venise tocmai cu scopul deliberat de a o vedea. Când se despărţise de ea prima dată, el nu cunoscuse faptele care dădeau un aspect nou relaţiei lor şi care făceau ca ruptura să capete un caracter mai absolvit decât crezuse până atunci. Nu ştia nimic despre averea personală a Doroteei, şi fiind prea puţin obişnuit să reflecteze asupra unor asemenea chestiuni, lua drept ceva de la sine înţeles că – potrivit dispoziţiei lăsate de domnul Casaubon – căsătoria lor ar fi însemnat din partea ei să consimtă a fi lăsată fără un ban. Aşa ceva nu îi putea dori, nici măcar în taina inimii lui, chiar dacă ea ar fi fost gata să înfrunte asemenea grea încercare pentru el. Şi pe urmă, mai era şi proaspăta usturime provocată de dezvăluirile despre familia mamei sale, care dacă ar fi fost făcute publice – ar fi constituit un motiv în plus pentru ca prietenii Doroteei să-l privească cu dispreţ, ca pe-un ins cu totul nedemn de ea; nădejdea secretă că, peste câţiva ani s-ar putea întoarce cu certitudinea că avea cel puţin o valoare personală egală cu bogăţia ei, părea acum continuarea utopică a unui vis. Desigur că împrejurările schimbate justificau rugămintea lui de a fi primit încă o dată de Dorotea.

Dar în dimineaţa aceea Dorotea nu era acasă şi nu putu să primească biletul lui Will. Ca urmare a unei scrisori sosite de la unchiul ei, prin care acesta îşi anunţa hotărârea de a se întoarce acasă peste o săptămână, se dusese mai întâi cu trăsura la Freshitt, ca să transmită vestea, intenţionând să treacă apoi pe la Grange pentru a împărţi anumite ordine transmise de unchiul ei – cu gândul, cum spunea el: „că o mică preocupare mintală de soiul acesta îi face bine unei văduve“.

Dacă Will Ladislaw ar fi putut trage cu urechea la o parte din conversaţia purtată în dimineaţa aceea la Freshitt, şi-ar fi văzut confirmate toate presupunerile referitoare la promptitudinea cu care anumiţi oameni erau dispuşi să ia peste picior zăbovirea lui în ţinut. Într-adevăr, *Sir* James, deşi foarte liniştit în privinţa Doroteei, pândise mişcările lui Ladislaw şi avea un informator avizat în persoana domnului Standish, care, vrând-nevrând, ajunsese confidentul lui în această problemă. Faptul că Ladislaw rămăsese în Middlemarch aproape două luni după ce declarase că pleacă imediat, era menit să învenineze bănuielile lui *Sir* James, sau cel puţin să-i justifice aversiunea faţă de un „tânăr individ“ pe care şi-l

înfăţişa ca uşuratic, împrăştiat şi destul de înclinat să vădească acea nesocotinţă care, în chip firesc, merge mână-n mână cu o situaţie nepironită de legături familiale sau de o profesie serioasă. Dar tocmai aflase de la Standish ceva care, deşi justifica ipotezele lui în legătură cu Will, oferea un mijloc de a anula orice pericol pentru Dorotea.

Circumstanţe nedorite pot să ne facă, pe oricare dintre noi, să ne purtăm altfel decât ne e firea: există condiţii în care cea mai solemnă persoană n-are încotro şi strănută; şi emoţiile noastre sunt susceptibile de a fi influenţate în acelaşi mod nepotrivit. Bunul *Sir* James trecea în dimineaţa aceea printr-o dispoziţie atât de deosebită de firea lui, încât îl frământa o nerăbdare nervoasă de a-i pomeni Doroteei ceva despre un subiect pe care de obicei îl evita, de parcă ar fi fost ruşinos pentru amândoi. Nu putea să o folosească pe Celia ca mijlocitor, fiindcă luase hotărârea ca ea să nu afle despre clevetirile ce-i umbreau gândurile şi, înainte de a se nimeri să sosească Dorotea, încercase să-şi imagineze cum ar putea oare izbuti, cu sfiala lui şi cu limba lui nepregătită, să-i prezinte vestea aceea. Sosirea ei neaşteptată îl făcu să-şi piardă aproape cu totul nădejdea că ar fi capabil să-i spună un lucru neplăcut; disperarea îi sugeră însă o resursă: trimise rândaşul pe un cal neînşăuat, de-a curmezişul parcului, ca să-i ducă un bilet scris cu creionul doamnei Cadwallader, care era la curent cu bârfa şi n-avea să considere deloc compromiţător pentru ea să o repete oricât de des ar fi fost necesar.

Dorotea fu reţinută sub binecuvântatul pretext că domnul Garth, pe care voia să-l vadă, era aşteptat acolo peste o oră, şi încă mai discuta cu Caleb pe aleea cu pietriş, când *Sir* James care o pândea pe soţia vicarului, o văzu venind şi o întâmpină cu aluziile impuse de împrejurare.

— De ajuns! Pricep, zise doamna Cadwallader. Dumneata vrei să te păstrezi imaculat. Eu una sunt o adevărată arăpoaică, aşa că reputaţia mea nu mai poate fi mânjită.

— Nu vreau să spun că toate astea ar avea vreo însemnătate, explică *Sir* James, nedorind ca doamna Cadwallader să priceapă prea mult. Numai că ar fi bine ca Dorotea să afle de existenţa unor motive pentru a nu-i mai primi în casă; şi, într-adevăr, eu unul nu-i pot spune aşa ceva. Din partea dumitale anunţul va veni cu uşurinţă.

Veni, într-adevăr, cu mare uşurinţă. Când Dorotea se despărţi de

Caleb şi se întoarse să-i întâmpine, reieşi că doamna Cadwallader trecuse prin parc datorită celei mai fireşti întâmplări din lume, doar ca să flecărească despre bebeluş, după tipicul matroanelor. Şi aşa, va să zică domnul Brooke se întoarce? Încântător! Se întoarce, era de sperat, complet curarisit de frigurile parlamentare şi de pionierat. *À propos* de *Pionierul* – cineva proorocise că în curând avea să arate ca un delfin în agonie şi că o să ia pe rând toate culorile politice, neştiind cum să se redreseze, fiindcă acel *protégé* al domnului Brooke, strălucitul june Ladislaw, plecase ori pleca. Aflase şi *Sir* James noutatea aceea?

Cei trei păşeau încet pe pietrişul aleii, şi *Sir* James, întorcându-se să biciuiască un tufiş, răspunse că auzise vorbindu-se de aşa ceva.

— Ei bine, noutatea e cu desăvârşire falsă! strigă doamna Cadwallader. Pe cât se pare, nu a plecat şi nici nu pleacă: *Pionierul* îşi păstrează culoarea şi domnul „Orlando“ Ladislaw urzeşte un jalnic scandal de inimă albastră, gungurind necontenit cu soţia domnului Lydgate al vostru, despre care mi se spune că este cât se poate de drăgălaşă. Se pare că nimeni nu intră vreodată în casa lor fără să-l găsească pe acest june *gentleman* ciripind la pian sau tolănit pe carpetă. Ei, dar se ştie că în oraşele manufacturiere bărbaţii nu sunt demni de încredere.

— Ai început prin a spune că una dintre relatări era falsă, doamnă Cadwallader, şi cred că şi aceasta e la fel de falsă, ripostă Dorotea, cu energică indignare. În orice caz, am certitudinea că este răstălmăcită. Nu vreau să ascult vorbindu-se nimic rău despre domnul Ladislaw; şi aşa a suferit prea multe nedreptăţi!

Când era profund mişcată, Doroteei îi păsa prea puţin de ce putea gândi cineva despre simţămintele ei; şi chiar dacă ar fi fost în stare să cugete la părerile altora, ar fi socotit o meschinărie să păstreze tăcere faţă de nişte cuvinte injurioase rostite pe socoteala lui Will, numai din teama de a nu fi ea greşit înţeleasă. Faţa i se roşise toată şi buzele îi tremurau.

Uitându-se la ea, *Sir* James se căi de stratagema lui; dar doamna Cadwallader, totdeauna la înălţime, îşi desfăcu palmele a neputinţă, şi rosti:

— Să dea Dumnezeu să fie aşa, draga mea! Vreau să spun că toate poveştile urâte lansate pe seama cuiva pot fi false. Dar mare păcat că tânărul Lydgate s-a însurat cu una din fetele astea din Middlemarch. Ţinând seama că tatăl lui era cineva, ar fi putut lua o femeie cu sânge albastru în vine, nu prea coaptă, care să fie la

nivelul profesiei lui. Poftim, Clara Harfager, de pildă, a cărei familie nu ştie ce să facă cu ea; şi mai are şi zestre! Atunci l-am fi putut avea în mijlocul nostru. Oricum! N-are rost să faci pe înţeleptul în locul altuia. Unde e Celia? Haideţi, vă rog, să intrăm în casă.

— Eu trebuie să plec imediat mai departe la Tipton, zise Dorotea, destul de trufaşă. La revedere.

Sir James nu-i putu spune nimic, în timp ce o petrecu până la trăsură. Era cu totul nemulţumit de rezultatul unui truc care-l costase cu anticipare o oarecare doză de tainică umilinţă.

Dorotea trecu printre gardurile vii cu tufe de mure şi printre ogoarele de grâu rase ca-n palmă, nevăzând şi neauzind nimic în jurul ei. Lacrimile îi ţâşniseră şi i se rostogoleau pe obraji, dar habar n-avea. Îi părea că lumea se făcea urâtă şi plină de ură, şi buna ei credinţa nu mai încăpea nicăieri. „Nu e adevărat – nu poate fi adevărat!” strigau glasurile lăuntrice cărora le dădea ascultare; dar în tot acel timp o amintire de care rămăsese agăţată necontenit, o vagă stinghereală se impunea atenţiei ei – amintirea acelei zile în care-l găsise pe Will Ladislaw singur cu doamna Lydgate şi auzise glasul lui acompaniat de pian.

„Afirma că n-ar face nicicând ceva ce-aş dezaproba eu – aş vrea să-i fi putut spune că am dezaprobat acest lucru“, îşi zise sărmana Dorotea, în forul ei interior simţind o stranie oscilare între mânia împotriva lui Will şi nevoia pasionată de a-l apăra. „Toţi încearcă să-l ponegrească în faţa mea; dar nu mi-ar păsa de nicio suferinţă, dacă el într-adevăr nu e de blamat. Totdeauna am fost convinsă că e cinstit!“

Acestea fură ultimele ei gânduri, înainte de a-şi da seama că trăsura trecea pe sub arcada gheretei portarului de la Grange, când îşi tampona obrazul cu batista şi începu să se gândească la comisioanele ei. Vizitiul îi ceru voie să deshame caii pentru o jumătate de ceas, fiindcă trebuia să meşterească ceva la o potcoavă; şi Dorotea, cu impresia că avea să se odihnească, îşi scoase mănuşile şi boneta, rezemându-se de o statuie din holul de la intrare şi stând de vorbă cu portăreasa. În cele din urmă spuse:

— Trebuie să rămân puţin aici, doamnă Kell. Voi intra în bibliotecă şi am să-ţi notez pe o hârtie câteva însărcinări din scrisoarea unchiului meu, dacă vrei să-mi deschizi obloanele.

— Obloanele sunt deschise, doamnă, răspunse portăreasa, urmând-o pe Dorotea, care înaintase în timp ce vorbea. Domnul Ladislaw e aici, caută ceva.

(Will venise ca să ia o mapă cu schiţele făcute de el, pe care nu o găsise când îşi împachetase lucrurile, şi pe care nu avea de gând să o lase în urma lui.)

Doroteei păru să-i sară inima din piept, ca şi cum ar fi primit o lovitură, dar nu trădă prin niciun semn stăpânirea de sine pe care şi-o impusese; la drept vorbind, sentimentul că Will se afla acolo o mulţumea pe deplin, ca revederea unui obiect preţios pe care l-ai pierdut. Când ajunse la uşă, îi spuse doamnei Kell:

— Intră întâi dumneata şi anunţă-l că sunt aici.

Will îşi găsise mapa şi o aşezase pe masa de la capătul îndepărtat al încăperii, ca să răsfoiască schiţele şi să se distreze uitându-se din nou la memorabila operă de artă care avea o relaţie prea misterioasă cu natura, pentru a fi sesizată de Dorotea. Zâmbea amintirii şi aranja schiţele, cu gândul că la Middlemarch s-ar putea să-l aştepte o scrisoare de la ea, când doamna Kell, oprită la un pas de musafir, zise:

— Vine doamna Casaubon, *Sir.*

Will se răsuci iute, şi în clipa următoare intră Dorotea.

Când doamna Kell trase uşa în urma ei, privirile celor doi se întâlniră: fiecare se uita la celălalt şi peste atitudinea lor conştientă se revărsa ceva care înlătura nevoia de cuvinte. Nu stinghereala îi făcea să tacă, deoarece amândoi intuiau că despărţirea era aproape, şi într-o despărţire tristă nu există sfială.

Ea se îndreptă, cu gesturi automate, spre fotoliul unchiului de lângă masa de scris, iar Will, după ce-l trase puţin spre a i-l oferi, făcu câţiva paşi şi se opri în colţul opus.

— Te rog să iei loc, rosti Dorotea, încrucişându-şi mâinile în poală, mă bucur mult că eşti aici.

Will se gândi că faţa ei arăta aidoma ca în momentul când îi strânsese prima dată mâna, la Roma: pentru că vălul de văduvă, fixat în bonetă, dispăruse când şi-o scosese, şi putea să vadă pe chipul ei urmele unor lacrimi de curând vărsate. Dar furia amestecată cu emoţia ei pierise la vederea musafirului; se obişnuise, când erau faţă-n faţă, să simtă totdeauna încredere şi acea fericită libertate care vine odată cu înţelegerea reciprocă; cum ar fi izbutit oare cuvintele altor persoane să altereze brusc acel efect? Să lăsăm încă o dată să răsune muzica ce poate învălui structura noastră sufletească şi umple văzduhul de bucurie – şi ce însemnătate are dacă, în absenţa ei, am auzit că cineva i-a găsit un cusur?

— Astăzi am trimis o scrisoare la Lowick Manor, cerându-ţi voie să te văd, spuse Will, aşezându-se în faţa ei. Plec grabnic din oraş şi nu puteam porni la drum fără să-ţi mai vorbesc o dată.

— Credeam că ne-am luat rămas bun când ar venit la Lowick cu multe săptămâni în urmă – te gândeai că pleci atunci, grăi Dorotea, cu glasul uşor tremurat.

— Da; dar atunci ignoram anumite lucruri pe care astăzi le cunosc – lucruri care mi-au modificat proiectele de viitor. Când te-am văzut ultima oară, visam că m-aş putea întoarce, într-o bună zi. Nu cred că voi mai reveni vreodată – aşa cum stau acum lucrurile.

Will făcu o pauză.

— Şi doreai să-mi faci cunoscute motivele? sugeră cu timiditate Dorotea.

— Da, răspunse năvalnic Will, răsturnându-şi capul pe spate şi îndepărtându-şi privirea de ea, cu iritarea zugrăvită pe faţă. Bineînţeles că sunt nevoit să doresc acest lucru. Am fost insultat în mod grosolan, în ochii dumitale şi ai celorlalţi. S-a strecurat o insinuare meschină cu privire la caracterul meu. Aş vrea să ştii că în nicio împrejurare nu m-aş fi înjosit, prin... în nicio împrejurare nu le-aş fi dat oamenilor şansa de a spune că am umblat după bani, sub pretextul de a fi căutat altceva. Nu era nevoie de altă pavăză împotriva mea – pavăza bogăţiei era de ajuns.

Will se ridică de pe scaun odată cu ultimul cuvânt şi se duse – nici el nu ştia bine unde; dar ajunse la fereastra bovindoului, cea mai apropiată de el, care era deschisă aşa cum fusese şi cu un an în urmă, în acelaşi anotimp, când stătuse de vorbă cu Dorotea în pervazul ei. În clipa aceea inima ei întreagă se avântă la unison cu indignarea lui Will: voia doar să-l convingă că personal nu-l nedreptăţise niciodată, iar el părea să-şi fi întors chipul de la ea, ca şi cum şi Dorotea ar fi făcut parte din lumea aceea neprietenoasă.

— Ar fi foarte nedrept din partea dumitale să presupui că şi eu ţi-am pus vreodată în seamă o meschinărie, începu ea. Apoi, cu ardoarea-i caracteristică, ţinând să-şi pledeze cauza, veni în faţa lui, la vechiul ei loc din pervazul ferestrei, rostind: Ai putea gândi că mi-am pierdut vreo clipă încrederea în dumneata?

Când Will o văzu acolo, avu o tresărire şi se dădu îndărăt din ambrazura ferestrei, fără a-şi încrucişa privirea cu a ei. Dorotea fu rănită de reacţia aceea, care urma tonului mânios. Era cât p-aci să-i spună că situaţia se înfăţişa la fel de aspră şi pentru ea ca şi pentru el, şi că nu avea nicio putere să o schimbe, dar acele stranii detalii

ale relaţiei lor, pe care niciunul nici altul, nu le puteau pomeni în mod explicit, o făceau necontenit să se teamă a nu spune prea mult. În clipa aceea nu avea credinţa că Will ar fi dorit, în vreun caz, să se însoare cu ea, şi se temea să folosească cuvinte care ar fi putut implica asemenea convingere. Rosti doar cu sinceritate, referindu-se la ultimele lui spuse:

— Sunt încredinţată că nu aveam nevoie de niciun fel de pavăză împotriva dumitale.

Will nu răspunse. În fluctuaţia furtunoasă a sentimentelor sale, cuvintele acelea îi păreau de o crudă impasibilitate, şi arăta palid şi nefericit după izbucnirea de mânie prin care trecuse. Se duse la masă şi legă mapa, în timp ce Dorotea îl privea de la distanţă. Irosise ultimele momente petrecute împreună într-o tăcere abătută. Ce putea el să spună, câtă vreme ceea ce-i stăpânea cu încăpăţânare mintea era dragostea pasionată căreia nu-şi îngăduia să-i dea glas? Şi ce i-ar fi putut spune Dorotea, de vreme ce tot nu-i putea oferi niciun ajutor şi era silită să păstreze banii care s-ar fi cuvenit să-i aparţină lui? Şi din moment ce de astă dată el părea să nu corespundă, aşa ca altădată, deplinei ei încrederi şi simpatii?

În cele din urmă însă, Will se depărtă de mapa lui şi se apropie iarăşi de fereastră.

— Trebuie să plec, zise Will, având în privire expresia aceea aparte, care câteodată însoţeşte o simţire amară, ca şi cum ochii ţi-ar fi obosiţi şi arşi, pentru că au privit prea de-aproape o lumină.

— Ce ai de gând să faci în viaţă? întrebă timid Dorotea. Ai păstrat exact aceleaşi intenţii pe care le aveai când ne-am luat adio prima oară?

— Da, răspunse Will, pe un ton care părea să înlăture subiectul ca neinteresant. Mă voi îndeletnici cu primul lucru care o să mi se ofere. Presupun că omul se deprinde să facă ceva şi fără speranţă sau fericire.

— O, ce cuvinte triste! exclamă Dorotea, cu o primejdioasă pornire de a suspina. Apoi, încercând să zâmbească, adăugă: Odinioară eram de acord că ne asemănăm, pentru că amândoi vorbim cu prea multă fervoare.

— De astă dată n-am vorbit cu fervoare, răspunse Will, rezemându-se cu spatele de un unghi al peretelui. Există anumite lucruri prin care un om nu poate trece decât o singură dată în viaţă, şi trebuie să ştie, mai curând sau mai târziu, că pentru el tot ce-a fost mai bun s-a dus. Mie mi s-a întâmplat să trăiesc această

experienţă acum, când sunt încă foarte tânăr, atâta tot. Ceea ce preţuieşte pentru mine mai mult decât ar putea preţui vreodată ceva pe lume, îmi este interzis cu străşnicie; nu mă refer doar la faptul că depăşeşte sfera posibilităţilor mele, dar mi-o interzic chiar dacă aş putea atinge acest ţel – propria mea mândrie şi onoare – toate simţămintele pentru care mă respect. Fireşte că voi trăi mai departe aşa cum ar trăi un om care, cufundat cândva într-o transă, a întrezărit paradisul.

Will se opri, imaginându-şi că Doroteei i-ar fi imposibil să-i înţeleagă greşit spusele; simţea într-adevăr că vorbindu-i atât de lămurit se contrazice şi că păcătuieşte împotriva propriei sale autoaprobări. Totuşi, în mod cinstit, nu se putea numi că faci curte unei femei dacă îi spui că nu o vei curta niciodată. Trebuie să recunoaştem că mărturisirea lui era doar stafia unei declaraţii de dragoste.

Dar mintea Doroteei trecea cu repeziciune peste icoanele trecutului, cu o viziune total diferită de-a lui. Gândul că propria ei persoană ar putea fi ţelul cel mai îndrăgit de Will, palpită într-adevăr o clipă în sufletul ei, dar imediat se ivi îndoiala: amintirea scurtei lor comuniuni psihice pălea şi se chircea în faţa amintirii care-i sugera cu cât ar fi putut fi mai substanţiale raporturile dintre Will şi o altă fiinţă, în compania căreia s-ar fi aflat statornic. Tot ce spusese el s-ar fi putut referi la cealaltă relaţie, şi orice se petrecuse între ei doi era pe deplin explicat de ceea ce Dorotea considerase totdeauna drept simplă prietenie şi o crudă ostracizare aruncată asupra acestei prietenii de către actul injurios comis de soţul ei. Dorotea stătea tăcută, cu ochii pironiţi visător în zare, în vreme ce imaginile impuse cu sila minţii ei îi lăsau chinuitoarea certitudine că Will se referea la doamna Lydgate. Dar de ce chinuitoare? În fond, tânărul dorea să o înştiinţeze că şi în privinţa aceea conduita lui avea să rămână mai presus de suspiciune.

Will nu fu surprins de tăcerea ei. Şi mintea lui căzuse pradă tumultului, în timp ce o măsura cu privirea, şi simţea în chip aprig că trebuia neapărat să se întâmple ceva care să le împiedice despărţirea – un miracol, negreşit, în orice caz nimic din vorbele rostite de ei cu bună ştiinţă. Totuşi, la urma urmei, nutrea măcar o fărâmă de dragoste pentru el? Nu se putea preface, în faţa propriului său cuget, că mai degrabă ar fi dorit ca ea să nu cunoască această suferinţă. Nu putea să nege că la rădăcina tuturor spuselor lui zăcea un tainic jind după încredinţarea că

Dorotea îl iubeşte.

Niciunul dintre ei nu ştiu câtă vreme rămaseră aşa. Dorotea îşi înălţă ochii şi fu gata-gata să vorbească, când uşa se deschise şi feciorul veni să spună:

— Caii sunt pregătiţi, doamnă, puteţi pleca oricând poftiţi.

— Chiar acum, zise Dorotea. Apoi, întorcându-se spre Will, adăugă: Trebuie să las câteva însărcinări scrise pentru portărească.

— Şi eu trebuie să plec, spuse Will, apropiindu-se de ea când uşa fu din nou închisă. Poimâine voi părăsi Middlemarch-ul.

— Ai procedat corect, sub toate aspectele, rosti Dorotea cu glas scăzut, simţind pe inimă o apăsare din pricina căreia îi venea greu să vorbească.

Îi întinse mâna, şi Will i-o ţinu o clipă, fără a scoate o vorbă, căci cuvintele ei îi păruseră de o crudă răceală şi cu totul diferite de felul ei de a fi. Ochii li se întâlniră, dar într-ai lui se citea nemulţumire, iar ai ei oglindeau doar tristeţe. Se întoarse şi îşi luă mapa sub braţ.

— Niciodată nu te-am nedreptăţit. Te rog să-ţi aminteşti de mine, spuse Dorotea, înnăbuşindu-şi un suspin ce i se înălţa în piept.

— De ce trebuie să-mi ceri asta? întrebă Will, cu amărăciune. De parcă nu m-ar pândi primejdia să uit de orice altceva.

În momentul acela se simţea mânios de-a binelea împotriva ei, şi asta îl îmboldea să plece fără zăbavă. Pentru Dorotea totul se contopi într-o singură fulgerare – ultimele lui cuvinte – plecăciunea distantă pe care i-o făcu din pragul uşii – sentimentul că nu mai era acolo. Se cufundă în fotoliu şi câteva clipe rămase ca o statue, în vreme ce imaginile şi emoţiile dădeau buzna asupra ei. Bucuria venea prima, în ciuda ameninţătorului alai de simţăminte ce păşea în urma ei: bucurie trezită de impresia că într-adevăr pe ea o iubea Will şi la ea renunţa, că într-adevăr nu putea să existe vreo altă iubire mai nepermisă, mai condamnabilă, şi de care onoarea să-l zorească mai mult să se îndepărteze. Da, se despărţiseră – dar Dorotea răsuflă adânc şi simţi cum îşi recapătă puterile – acum se putea gândi la el fără a se mai struni.

În momentul acela despărţirea devenea uşor de suportat: prima impresie, aceea de a iubi şi a fi iubită, excludea suferinţa. Parcă un sloi de gheaţă ce-i apăsa inima s-ar fi topit brusc şi conştiinţa ei avea acum spaţiu să se extindă; „trecutul“ revenea de astă dată spre ea într-o interpretare mai amplă. Bucuria nu fusese întunecată – ba poate că în momentul acela era chiar mai completă – din

cauza despărţirii irevocabile; pentru că acum nu mai putea exista niciun reproş, nicio uimire dispreţuitoare, în ochii sau pe buzele nimănui. El procedase astfel, ca să desfidă reproşurile şi să trezească o mirare plină de respect.

Orice observator ar fi putut vedea cum în adâncul sufletului ei creştea un gând mângâietor. Cum atunci când forţa de gândire acţionează cu încordare, orice lucru mărunt care-ţi distrage atenţia este binevenit, asemenea unei firide deschise prin care pătrunde lumina soarelui, tot astfel, acum, Doroteei îi venea lesne să aştearnă pe hârtie însărcinările. Rosti ultimele cuvinte către portărească pe un ton vesel, iar când se aşeză în trăsură, ochii îi străluceau şi obrajii îi înfloriseră sub boneta mohorâtă. Aruncă pe spate greoaiele văluri de doliu şi privi drept înainte, întrebându-se pe ce drum o luase Will. Era în firea ei să fie mândră că Will se vădise neîntinat şi, prin toate simţămintele ei, curgea năvalnic gândul: „Am avut dreptate să-l apăr“.

Vizitiul se deprinsese să-şi mâne surii în pas întins, domnul Casaubon fiind întotdeauna nerăbdător, neputincios să savureze altceva în afara biroului său de lucru, şi dornic să ajungă cât mai curând la capătul oricărei călătorii, aşa încât trăsura Doroteei se rostogolea acum rapid pe roţi. Plimbarea era plăcută, fiindcă ploaia de peste noapte spălase praful, iar cerul se albăstrise până la capătul zării, dincolo de masele de nori care navigau în cete. Pământul arăta ca un lăcaş fericit sub necuprinsul boltei, iar Dorotea îşi dorea să-l poată ajunge din urmă pe Will, şi să-l mai vadă o dată.

După o cotitură a şoselei, iată-l cu mapa sub braţ; peste o clipă însă, trăsura îl depăşi, în timp ce tânărul îşi scotea pălăria şi Dorotea simţi o strângere de inimă pentru că stătea tolănită în exaltarea ei, lăsându-l pe el în urmă. Nu se putea întoarce să-l privească. Părea că o hoardă de obiecte indiferente îi smulsese pe unul de lângă celălalt şi-i forţase să apuce pe căi diferite, îndepărtându-i cât mai mult, şi făcând inutilă orice privire aruncată în urmă.

Nu avea puterea să-i facă niciun semn, pentru că ar fi putut să însemne: „E oare nevoie să ne despărţim?” la fel cum nu avea puterea de a opri trăsura ca să-l aştepte. Nu, un noian de motive o covârşea sub greutatea lui, stăvilindu-i orice mişcare a gândului către un viitor capabil să răstoarne hotărârea din ziua aceea!

„Aş vrea doar să fi ştiut mai înainte – aş vrea să ştie şi el – atunci

am putea fi chiar fericiţi gândindu-ne unul la celălalt, deşi suntem despărţiţi pentru totdeauna! Şi dacă aş fi izbutit măcar să-i dau o parte din avere şi să-i fac totul mai uşor!“ Asemenea regrete reveneau cu stăruinţă. Şi totuşi, în pofida întregii independenţe spirituale, noianul apăsa atât de greu pe inima ei, încât imaginea lui Will zbătându-se în lipsuri materiale şi pus într-o situaţie imposibilă faţa lumii era mereu însoţită de viziunea indecenţei pe care ar îmbrăca-o o relaţie mai apropiată între ei doi, în ochii tuturor celor din preajma sa.

Simţea până la capăt toată forţa imperativă a motivelor care determinaseră conduita lui Will. Cum putea el oare să viseze că Dorotea o să desfidă bariera lăsată de soţul ei între ei doi? Şi cum putea ea să gândească vreodată că o s-o sfideze?

Certitudinea lui Will, pe măsură ce trăsura se micşora în depărtare, cuprindea multă amărăciune. Resimţind totul mai mult ca altădată, chestiuni foarte mărunte erau de ajuns pentru a-l exaspera, iar priveliştea Doroteei trecând în trăsură pe lângă dânsul, care bătea drumul pe jos, ca un sărman pârlit pornit în căutarea unei situaţii într-o lume care – în starea lui sufletească de acum – îi oferea prea puţin din ceea ce ar fi dorit el, făcea ca hotărârea lui să-i apară drept o simplă chestiune dictată de necesităţi, întrucât i se răpea până şi sprijinul moral de a-şi alege singur soarta. La urma urmei, nu avea nicio certitudine că ea îl iubea: ar putea vreun om, într-un asemenea caz, să pretindă că este pur şi simplu bucuros să aibă toată suferinţa numai de partea lui?

Seara aceea Will şi-o petrecu cu soţii Lydgate, iar în seara următoare plecă.

SFÂRŞITUL VOLUMULUI III